

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

6 NUMARALI NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERİ'NİN

TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRMESİ

(S. 151-300)

Hüseyin Özgür DÜZENCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Reyhan ŞAHİN ALLAHVERDİ

BURDUR – 2020

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

6 NUMARALI NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERİ’NİN
TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRMESİ
(S. 151-300)

Hüseyin Özgür DÜZENÇİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Reyhan ŞAHİN ALLAHVERDİ
Prof. Dr. Behset KARACA
Doç. Dr. Mehmet Ali KARAMAN

BURDUR – 2020

**MAKÜ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 27.11.2020 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Hüseyin Özgür DÜZENCİ'nin, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (S.151-300) konulu tez çalışması Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Doç. Dr. Reyhan ŞAHİN ALLAHVERDİ

ÜYE: Prof. Dr. Behset KARACA

ÜYE: Doç. Dr. Mehmet Ali KARAMAN

ONAY

M.A.K.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ...../...../..... tarih ve ...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ETİK BEYAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (s.150-300)” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik etik ilkeleri ihlal etmediğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinde erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Adı Soyadı

Hüseyin Özgür DÜZENCİ

Tarih ve İmza

27.11.2020

ÖNSÖZ

Osmanlı tarihi çalışmalarının sağlam bir temele oturtulması için, bu çalışmaların en önemli ayağı olan arşivlerin ve arşiv kaynaklarının tanınması ve belgelerin dilinin anlaşılabilir ve doğru yorumlanması gerektiği herkes için bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan ayrı bir ihtisas sahası olan Osmanlı paleografya ve diplomatikası tarihçiler ve tarih öğrencileri tarafından önemli ölçüde bilinmesi gerekir. Araştırmamızın kaynağı olan, Osmanlı arşiv belgeleri içinde yer alan nâme-i hümayûn defterleri ile ait oldukları dönemlerinin dahili ve harici siyasetine, devlet ricâli arasındaki ilişkilere, teşkilat yapısına, dönemin sorunları ve çözüm arayışlarına, iktisadi duruma değin pek çok bilgiye ulaşmak mümkündür.

Trankripsiyon ve değerlendirmesini yaptığımız bu defter Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli devletler ve kendisine tâbi idari bölgelerin yöneticileri ile yaptığı yazışmaların ve onlardan gelen mektupların suretlerinin, temessük ve nişan-ı hümayûların yer aldığı 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri'dir. Defter, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde A.DVNSNMH.d. fon kodu ve 6 dosya numarası ile kayıtlı olup 1115-1133 / 1703-1721 yıllarını kapsamaktadır. Daha önce bu defterlerden bir kısmının üzerinde çalışmalar yapılmış olmakla beraber transkripsiyon edilmiş; biz de bu amaç doğrultusunda 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri'nin bir bölümünün (S.151-300) transkripsiyon ve değerlendirmesini yaptık. Metne sadık kalarak emin olmadığımız kelimeleri soru işaretiyle, okunamayan kelimeleri de (...) üç nokta işaretiyle belirttik. Başlığı olmayan mektupları köşeli ayraç [ ] içine aldık. Tez çalışmamız giriş, değerlendirme ve metin bölümleri olarak üç kısımdan oluşmaktadır.

Tezin giriş bölümü iki kısımdan mürekkeptir. İlk kısımda arşiv vesikası olarak nâme-i hümayûnlar diplomatika ilmi çerçevesinde ele alınmıştır. Nâme-i hümayûnların nitel ve nicel özellikleri ile arşiv kaynağı olarak önemleri incelenmiştir. Giriş bölümünün ikinci kısımda ise nâme-i hümayûn ve diğer vesika suretlerini havi olan nâme-i hümayûn defterleri hakkında bilgi verilmiştir. Tezin ikinci bölümde ise; transkripsiyonu yapılan defterdeki belgeler ışığında dönemin tarihi, diplomasisi, olayların aktörleri ve ilgili devletler açısından değerlendirilmiştir. Çalışmamda bana katkı sağlayan ve fikirleriyle yol gösteren değerli danışman hocam Doç. Dr. Reyhan ŞAHİN ALLAHVERDİ'ye teşekkür ederim.

(DÜZENCİ, Hüseyin Özgür, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (S. 151-300), Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2020)

ÖZET

6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, Hicri 1115-1133/ Miladi 1703-1721 yılları arasında Osmanlı Devleti ile yabancı devletler arasında ve Osmanlı'ya tabi bölgelerin hakimleriyle yapılan yazışmaları ihtiva eden defterdir. Defterde nâme-i hümayûn, mektup, nişan-ı hümayûn, temessük, kaime suretleri bulunmaktadır ve eser toplamda 523 sayfadan oluşmaktadır. Bununla beraber bu çalışmada defterin s. 151-300 arasında bulunan kısmı ele alındı. Yazışmalar nesih hat ile yazılmış olup okunaklıdır. Defterde Mekke emirliği'ne gönderilen Arapça nâmelerle, İran'dan ve Özbek hanlarından gelen Farsça mektuplarda yer almaktadır.

İçerik olarak baktığımızda ise Kırım hanına, Mekke şerifine, Özbek hanlarına, Kalmuk melikine, Kazak hakimine, Acem şahının i'timâdü'd-devlesine, Fas hâkimine, Fransa kralına, İngiltere ve İskoçya kraliçesine, Nemçe çasarına, Rus çarına, Ceneviz cumhuruna, Venedik dojunu, Lehistan ve İsveç kralına gönderilen ve onlardan gelen name suretleri vardır. Ayrıca iç yazışmalardan Bender muhafızı İsmail Paşa ve vezirazam Baltacı Mehmet Paşa'nın yaptığı Prut Anlaşması'nın onaylandığını bildiren nişan-ı hümayûn; Ruslarla yapılan Edirne Antlaşması'nın sureti ile Rus çarından gelen tekidname yer almaktadır. Mektupların büyük bir kısmı elçi atamaları, Karlofça Antlaşması'nın uygulanması, Rusya ile yapılan 1700 İstanbul Antlaşması, Poltava savaşı sonrası İsveç kralı XII. Karl'ın Osmanlı'ya sığınması sonucunda Rusya ile yaşanan sorunlar, Prut Savaşı ve Antlaşması, Edirne Antlaşması'na ait belgeler yer alır. Bunun dışında Kırım'a sefere davet maksatlı, Azak'ın savunulması ve Nogaylıların iskânı konusunda mektuplar gönderilmiştir. Mekke şerifine gönderilen mektuplar ise şerif tayin ve azilleri ile Hicaz'da huzurun sağlanması ve surre alayları hakkındadır. Çalışmamızın amacı, III. Ahmet (1703-1730) dönemi tarihi olaylarını, devletin izlemiş olduğu iç ve dış siyaseti, defterde yer alan mektuplar ve diğer kaynaklar çerçevesinde değerlendirmektir.

ANAHTAR KELİMELER: *Nâme-i Hümayûn, Osmanlı, Karlofça Antlaşması, Poltava Savaşı, Prut Savaşı.*

(DÜZENCİ, Hüseyin Özgür, *Transcription and Evaluation of the Nâme-i Hümayûn Notebook No.6 (pp.151-300)*, Master Thesis, Burdur, 2020)

ABSTRACT

Number 6 Nâme-i Hümayûn Book is the book containing the correspondence between the Ottoman Empire and foreign states and with the rulers of the regions subject to the Ottoman Empire between 1115-1133 Hijri / 1703-1721 AD. In the book, there are copies of names, letters, engagement, temessuk, kaime and the work consists of 523 pages in total. However, in this study p. The part between 151-300 was discussed. Correspondence is written in naskh calligraphy and is legible. The book contains Arabic names sent to the emirate of Mecca and Persian letters from Iran and Uzbek khans.

When we look at the content, we look at the Crimean khan, the Mecca sheriff, the Uzbek khans, the Kalmuk melik, the Kazakh ruler, the king of Persia, the king of Morocco, the king of France, the queen of England and Scotland, the Nemçe Chasar, the Russian tsar, the Genoese republic, Venice There are copies of the names sent to and from the dojuna, the king of Poland and Sweden. In addition, the engagement-i hümayûn, which states that the Prut Agreement made by the guardian of Bender İsmail Pasha and the vizier Baltacı Mehmet Pasha was approved from the internal correspondence; There is a copy of the Edirne Treaty with the Russians and the Tajidname from the Russian tsar. Most of the letters were appointed as ambassadors, the implementation of the Karlowitz Treaty, the 1700 Istanbul Treaty with Russia, the Swedish king XII after the Poltava war. The problems with Russia as a result of Karl's refuge in the Ottoman Empire, the Prut War and the Treaty, and the Edirne Treaty are included. In addition, letters were sent to Crimea for the purpose of invitation to the expedition, the defense of Azov and the settlement of the Noghay people. Letters sent to the sheriff of Mecca, on the other hand, are about the appointment and dismissal of sheriffs, the establishment of peace in the Hejaz and the surre regiments. The purpose of our study, III. Ahmet (1703-1730) evaluates the historical events of the period, the domestic and foreign policy followed by the state within the framework of the letters in the notebook and other sources.

KEY WORDS: *Nâme-i Hümayûn, Ottoman, Karlofça Treaty, Poltava War, Prut War*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	IX
TABLolar DİZİNİ	X
GİRİŞ	XI

BİRİNCİ BÖLÜM

NÂME-İ HÜMÂYÛN ve NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERLERİ

1.1.Nâme-i Hümâyûn	4
1.2. Nâme-i Hümâyûn Defterleri.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

MEKTUPLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Mektupların Fıfıstı	22
2.2. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Kuzey Politikası: Rusya, Lehistan ve İsveçle İlişkiler.	40
2.3. Mekke Emirliği İle İlişkiler	70
2.4. İran'la ilişkiler	75
2.5. Buhara Hanlığı İle İlişkiler.....	76
2.6. Avusturya İle İlişkiler.....	79
2.7. Venedik'le İlişkiler.....	83
2.8. Ceneviz İle İlişkiler	85
2.9. İngiltere İle İlişkiler.....	87
2.10. Fransa'yla İlişkiler.....	89

2.11. Kazak Hanlığı İle İlişkiler	90
2.12. Fas Sultanlığı İle İlişkiler	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

6 NUMARALI NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERİNİN TRANSKRİPSİYONU (S.151-300)	95
SONUÇ.....	243
KAYNAKÇA:.....	247
ÖZGEÇMİŞ.....	250

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
Ca.	: Cemaziyelevvel
C.	: Cemaziyelâhir
H.	: Hicri
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
M.	: Miladi
L.	: Şevval
B.	: Receb
N.	: Ramazan
Ra.	: Rebiülevvel
R.	: Rebiülahir
S.	: Safer
s.	: Sayfa
Ş	: Şaban
vb.	: Ve benzeri
Za.	: Zilkade
Z.	: Zilhicce

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Buhara Hân'ından Elçisiyle Gelen Hediyeeler.....	93
Tablo 2: Buhara Hanı Seyyid Muhammed Bahadır Han'dan Elçisiyle Gelen Hediye...94	
Tablo 3: Nemçe Çasarı'ndan Elçisiyle Gelen Hediyeeler.....	97
Tablo 4: Ceneviz Dukası ve Cumhuru'nun Elçisiyle Gelen Hediyeeler	101
Tablo 5: Kazak Hanı Gaib Muhammed Han'dan Gelen Hediyeeler.....	106

GİRİŞ

Osmanlı devleti, üç kıtayı içine alan geniş bir coğrafyada ve farklı etnik yapıda toplumları da bünyesinde barındıran, tarihin uzun ömürlü nadir devletlerinden biri ve tek hanedan tarafından yönetilen biricik devleti durumundadır. İslamiyetin kabulünde önce ve sonra kurulan Türk devletlerinin birikimlerinin başarılı sentezini oluşturmuş ve tarih sahnesindeki yerini almayı başarmış bir cihan devletidir.

Osmanlı'yı büyük bir devlet haline getiren yapı büyük ölçüde bürokratik yönetim yapısı ve kurumsallaşma süreciyle açıklanabilir. Büyük devlet olması açısından Osmanlı birçok devletle diplomatik yazışmalar içerisine girmiş bu durum tarih yazıcılığın ve arşivcilik kurumunun temelini oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nde gerek iç, gerekse dış devletlerle yazışmalar sonucunda ortaya birçok farklı önem ve muhteviyatta belgeler ortaya çıkmıştır. Bu belgeler payitahttan bir krala, hana veya emire vesair kişilere gönderilen belgeler olabildiği gibi bazen sadaretten başka bir devletin başvekiline, baş hatmanına veya baş vezirine gönderilen belgeler olmuştur. Bu belgeler, temessük, ahd-nâme, tekidname, nişan-ı hümayûn ve nâme-i hümayûn gibi içeriğine göre isimler almışlardır. Bu belgelerin bir sureti çıkarılarak suretlerden havi olan Nâme-i Hümayûn Defterleri oluşturulmuştur. Hiç şüphesiz Osmanlı arşiv belgeleri arasında nâme-i hümayûn defterlerinin önemi büyüktür. Toplamda on sekiz adet olan nâme-i hümayûn defterleri, Osmanlı tarihinin aydınlatılmasında büyük rol oynamaktadır.

Nâme-i Hümayûnlarla ilgili ilk çalışma Devlet Arşivleri, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı tarafından 2013 yılında yapılmış olup, "Kırım Hanlarına Nâme-i Hümayûn (2 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri)" adıyla 2 Numaralı Nâme Defteri transkript edilmiştir¹. Eser, 1730-1777 (1143-1190) dönemine ait Kırım Hanlığı ile ilgili doksan bir kaydı ihtiva etmektedir. Eserde sadece transkripsiyon yapılmış olup mektuplar hakkında değerlendirmede bulunulmamıştır.

---

¹ Mahir Ünal (Proje Yön.), *Kırım Hanlarına Nâme-i Hümayûn (2 Numaralı Nâme Defteri)*, Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Seçil Ofset, İstanbul, 2013.

Diğer bir eser, İlhan Gök tarafından transkripti yapılarak 2019 yılında yayımlanan 1 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri'dir (1111-1174/1699-1761)². Eser toplamda 144 sayfa olup 1676-1761 yılları arasında Lehistan, Rusya, Nemçe, Sicilya, Venedik, Prusya, Hollanda, İngiltere, Fransa gibi devletlere verilen ahidnâmeleri içermektedir.

Nâme-i Hümayûn Defterlerinin transkripsiyon ve değerlendirmesi ile ilgili çalışmaların yoğunlaştığı yer ise Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'dür. Bu alanda beş adet yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Enstitüye sunulan tezler şunlardır:

Hacer Çıtırık tarafından 4 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri'nin (H. 1203-1206/M. 1788-1792) transkripsiyon ve değerlendirilmesi yapılarak 2014 yılında kabul edilmiştir³. Ayrıca tezin değerlendirme kısmında belge özetleri yapılmıştır.

Güler Portakal tarafından 6 Numaralı Nâme Defterindeki Kırım Hanlığıyla İlgili Belgelerin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi yapılmış (H.1115-1133/M.1703-1721), 2019 yılında tamamlanmıştır⁴. Mektuplar, konularına göre askeri, iktisadi, idari ve dini alanlar da tasnifi yapılarak özetleri verilmiştir. Bazı nâmelerin iki grupta da (askeri-idari) değerlendirilmesi yapılmıştır. Tez toplamda 141 sahifedir. Tezin ilk bölümünde Osmanlı arşiv kaynaklarının önemi, Nâme-i Hümayûn defterleri hakkında kısa bilgi verilmiştir. Tezin ikinci bölümü Kırım'ın jeopolitik önemi, Osmanlı himayesinde Kırım Hanlığı, Rusların Karadeniz'de güçlenmeleri ve Osmanlı-Rus ilişkileri 1877-1878 yılına kadar ele alınmış, diğer kısımda ise Kırım Hanlığı'nda Rusların sömürge siyaseti incelenmiştir.

Songül Bediroğlu, 9 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defterinin Transkripti ve Değerlendirilmesini yaparak (s.1-115), (H.1186-1218/M.1772-1803), 2014 yılında tamamlamıştır⁵. Tezin ilk bölümünde arşiv kaynaklarından bahsedilirken, ikinci bölüm defterin transkriptinden oluşmaktadır. Üçüncü bölümde ise defterdeki mektup özetleri bulunmaktadır.

² İlhan Gök, Osmanlı Arşiv Kaynaklarından 1 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri (H.1111-1174/M.1699-1761), İdeal Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.

³ Hacer Çıtırık, 4 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri'nin (H. 1203-1206/ M. 1788-1792) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis, 2014.

⁴ Güler Portakal, 6 Numaralı Nâme Defterindeki Kırım Hanlığıyla İlgili Belgelerin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1115-1133/M.1703-1721), Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis, 2019.

⁵ Songül Bediroğlu, 9 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defterinin Transkribi ve Değerlendirmesi (s.1-115), (H.1186-1218/M.1772-1803), Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis, 2014.

Harun Baştürk'ün, 9 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (s.116-237) isimli tez, 2016 yılında kabul edilmiştir⁶. Tezin birinci bölümünde Osmanlı arşiv kaynaklarından defterler hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde mektupların transkripsiyonları bulunurken, üçüncü bölümde mektuplara ait özetler mevcuttur.

Nâme-i Hümayûnlarla ilgili bir diğer çalışma şekli ise makalelerdir. Serhat Kuzucu ve Hacer Çıtırık tarafından 4 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defterindeki 100 adet nâmenin özeti yapılmıştır⁷.

Bu çalışmamızda 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defterinin 151-300 sayfaları arasında yer alan 113 adet mektubun transkripsiyon ve değerlendirmesini yaptık. Defter 1703-1718 yılları arasını kapsamakta ise de araştırdığımız bölümde 22 M 1113/29 Haziran 1701, 29 Z 1113/27 Mayıs 1702 tarihlerine ait iki mektup yer almaktadır. Diğer mektuplar Sultan III. Ahmed Han dönemine aittir. Osmanlı Devleti bu tarihler arasında birçok devletle diplomatik yazışmalar yapmıştır. Yapılan bu yazışmaların dili Türkçe'dir. Bazı durumlarda Mekke emirlerine Arapça; İran şahına ve Buhara hanlarına Farsça lisanla mektuplar kaleme alınmıştır. Defterde yazı çeşidi olarak nesih hat stili kullanılmıştır.

⁶ Harun Baştürk, *9 Numaralı Name-i Hümayun Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (s.116-237) (H.1186-1218/M.1172-1803)*, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis, 2016.

⁷ Serhat Kuzucu-Hacer Çıtırık, "Osmanlı Tarih Yazımında Önemli Bir Kaynak: Nâme-i Hümayûn Defterleri ve 4 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defterinin Belge Özetleri", *OTAM*, S. 40, s.145-166.

BİRİNCİ BÖLÜM

NÂME-İ HÜMÂYÛN ve NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERLERİ

1.1. Nâme-i Hümayûn

Türkçe’de mektup, ferman, biti, buyuruldu anlamlarını ifade eden nâme kelimesi Farsça asıllı olup “nâm” ile tahsis gösteren “he” harfinden meydana gelmiştir⁸. Ayrıca sıfat olarak da “yazılı, yazılmış, küçük kitap” manalarına gelerek emir-nâme, kanun-nâme, karar-nâme... gibi mürekkep kelimeler meydana getirir⁹. Osmanlı diplomatikasında nâme-i hümayûn ise padişah tarafından Müslüman veya Hristiyan yabancı devletler hükümdarlarına ve devlete bağlı Kırım hanları, Mekke şerifleri, Dağıstan ve Gürcistan melikleri, Erdel kralları, Eflak-Boğdan voyvodaları gibi imtiyazlı yerler idarecilerine; Fas hâkimleri ve Özbek hanlarına gönderilen padişah mektuplarına denir.

Osmanlı belgelerinde cinslerine göre değişmekle beraber belli rükün (erkân) ve şartları bulunur. Belge cinslerine göre bu rükün ve şartlar artıp, azalabilir. Osmanlı diplomatikasında padişaha ait vesikalar içinde tüm rükün ve şartları, eksiksiz taşıyan belgeler nâme-i hümayûndur. Fermanlar, nâmelerden farklı olarak padişah unvanı formülü ile başlamazlar. Beratlar da esas olarak padişah unvanı ile başlamadıkları gibi fermanların başlangıcında yer alan elkab ve dua kısımlarını nakil kısmı içinde taşırlar¹⁰. Mübahat Kütükoğlu eserinde nâme-i hümayûn rükünlerini davet, tuğra, unvan, elkab, dua, nakil/iblağ, tembih/tekid, tarih ve mahall-i tahrir olarak dokuz rükün tespit etmiştir¹¹. Tayyip Gökbilgin ise; davet, unvan, elkab, dua, nakil, emir/hüküm, te’kid/tehdid, hatime, tarih, mahall-i tarih olarak on rükün şeklinde sınıflandırmıştır¹².

İlk rükün hiç değişmez; Osmanlıların “tahmîd” veya “temcîd” dedikleri bu rükün “davet” rüknü olarak da adlandırılır¹³ ve nâmenin en başında bulunur. Allah’ın inayeti ve peygamberin şefaatinin istendiği bölümdür. Davet rüknü nâme-i hümayûnlarda ferman hatta beratlarındakinden hayli farklı olup, bazen uzun tutulmuştur. Bu rüknün uzun tutulması nâme-i hümayûnlara özgü bir durumdur ve nâme-i hümayûnları diğer

⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, İstanbul, 1998, s. 146.

⁹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara, 2015, s.943.

¹⁰ Nejdet Gök, “Osmanlı Beratları Kapsamında Diplomatika İlmi veya İlmi-i İnşa”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.20, 2008, s.743.

¹¹ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 147-155.

¹² M. Tayyip Gökbilgin, *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi*, İstanbul, 1979, s.52-78.

¹³ Mübahat S. Kütükoğlu “Diplomatika” *DİA*, C. 9, s.365.

belgelerden ayırt eden kısımdır. Allah'ın adı zikr edilip yardımı istenmekle kalınmayıp Hazreti Muhammed, bazen de Onunla birlikte dört halifenin de şefaati dilenmektedir.

...Cenâb-ı Hakk ve feyyâz-ı mutlak celle alânın ulûvv-i inâyeti ve peygamberimiz habîb-i Hudâ ve pişvâ-yı enbiyâ Hazret-i Muhammed Mustafâ'nın mucizât-ı kesîretü'l-berekâtıyla merci'-i selâtîn-i izâm ve mültecâ-yı havâkîn-i kirâm olan atebe-i aliyye-i şevket-penâh ve südde-i seniyye-i sa'âdet destgâhımızaza¹⁴...

...Cenâb-ı Hakk ve feyyâz-ı mutlak celle ve alânın ulûvv-i inâyeti ve iki cihân fahrî peygamberimiz habîb-i hüda şefî'-i rûz-i cezâ Muhammedü'l-Mustafa –salla'llâhu aleyhi ve sellem mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtıyla¹⁵...

Davet rûknünden sonra nâmeyi gönderen padişahın tuğrası yer alır. Tuğra bir belgenin padişaha ait olduğunu gösterir. Oğuz hakanlarından başlayarak Osmanlı padişahlarına kadar Türk hükümdarlarının işaret ve yazılı alameti olan tuğra, Türkçe bir kelime olup hükümdarın mühür ve imzası anlamına gelir. Kelimenin Farsçası nişan, Arapçası ise tevki ve alâmettir. Tuğra; kürsü, beyze, hançer, tuğ ve zülfe adı verilen belli parçalardan meydana gelmiştir. Orhan Bey ve I. Murad tuğralarında sadece padişahın kendi adı ile babasının adı bulunmaktayken, Yıldırım Bayezid'in tuğrasında baba adının üzerinde “Han” sıfatı vardır. Ayrıca tuğralarda “el-muzaffer daima” gibi tabirlerde vardır. Yavuz Selim'den sonra isimle “Han” kelimesi arasına “Şah” unvanına yer verilmiştir. İlk dönem tuğralar son derece sade bir özellik taşıırken daha sonraki dönemlerdeki tuğralar süslü ve sanatkarane yapıdadır. Farklı dekoratif unsurlarda eklenmiştir. III. Ahmed'den itibaren tuğralarda çiçek motifi görülür¹⁶. Padişah tarafından verilen diğer belgelerde olduğu gibi nâme-i hümayûnların da büyük kısmında tuğra bulunur. Muhatablarının hükümdar oluşu nedeniyle nâme-i hümayûnların büyük bir kısmında bulunan tuğra ehil bir kişi tarafından itina ile çekilirdi. Devletin prestiji bakımından süslü, sanatkarane bir şekilde padişahın adını temsil ederdi¹⁷. Nâme-i hümayûn suretlerinin yayınlandığı münşeat mecmualarında ve nâme-i hümayûn defterlerindeki nâme suretlerinde tuğra yer almamaktadır.

Unvan kısmı tuğradan sonra “ben ki” diye başlayan bölümdür. Genellikle padişahın hakimiyetindeki memleketlerin adı arka arkaya sıralanır, ardından atalarından itibaren

¹⁴ Leh Kralı'na Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 162-163.

¹⁵ İngiltere Kraliçesi'ne Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 210-211.

¹⁶ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 75.

¹⁷ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 148.

kendi adı ve unvanı yazılırdı¹⁸. Bütün nâme-i hümayûnlarda unvan bulunmaz, bir kısmı da elkabla başlarlar¹⁹. Rikâb-ı hümayûndan ve sadrazam tarafından gönderilen nâmelerde unvan bulunmaz. Bu rükün özellikle olağanüstü durumlarda yazılan nâmelerde ve ahidnâme gibi belgelerde görülen ve hükümdarın hâkimiyet ve salâhiyet sahalarını kapsayan rükündür²⁰.

Unvandan sonra hitap edilen kişinin elkabı gelirdi. Unvan olan nâme-i hümayûnlarda padişahın adından sonra nâmenin gönderildiği şahsın elkabı yer almaktadır. Unvan olmayan nâmelerde ise doğrudan doğruya elkabla başlanırdı²¹. “*Sen ki ..., Siz ki...*” bazı durumlarda “*–ez cümle*” diye başlayan bu cümlede muhatabın hakimiyetinde bulunan ülkelerin isimleriyle birlikte unvanı belirtilirdi. Elkabtaki hitap ifadeleri farklılık gösterebilirdi; hatta aynı hükümdar için zaman zaman farklı elkab kullanılıyordu. Bazı devletlere, meselâ İran şahlarına ve Babürlü hükümdarına gönderilen nâme-i hümayûnlarda elkab kısmı daha dolgun olurdu²². Nâmeler genellikle elkab ile başlayıp, daha sonra ise isim zikredilirdi. Ancak “*nişân-ı hümayûn oldur ki*” ifadesi ya da doğrudan nakil/iblağ denilen yazılış sebebinden başlamakta ve bazı nâme suretlerinde de “*Ba’de’l-elkâb*”²³, “*elkâb-ı mu’tâdeden sonra*” ifadesi ile elkâb bölümü atlanmaktadır.

Elkab rükünü hitap edilen kişiye yapılan dua ile tamamlanırdı. Hitap edilen şahıs Müslüman ise, dua veya temenniler, “Allah izzet ve ikbâlini daim kılsın” anlamına gelen “*adema’llâhu iclâlehû*” ifadesi kullanılırdı²⁴. Hitap edilen şahıs Hristiyan ise “*Allah âkıbetini hayırlı etsin*” manasına gelen “*hutimet avâkıbuhû bi’l-hayr*”²⁵ ve “Allah ona doğru yolu göstere” anlamına gelen “*Erşedehullahu Ta’âlâ*” ifadesi kullanılırdı. Hem elkab hem dua rükünlerinde kullanılması tavsiye edilen formüller Fatih

¹⁸ Zeynep Tarım Ertuğ, “Nâme-i Hümayûn”, *DİA*, C. 2, s. 345.

¹⁹ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 149-150.

²⁰ Nihal Metin, *Viyana Avusturya Kütüphanesi nr. H.O.180D’ de kayıtlı Münşeât-ı Divân-ı Hümayûn (Nâme-i Hümayûn Sûretleri) (Muharrem 1099- Cemâziyelaahir 1108/Kasım 1687-Ocak 1697) (İnceleme Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 13.

²¹ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 149.

²² Zeynep Tarım Ertuğ, a.g.m., s. 346.

²³ Nihal Metin, a.g.t., s. 17.

²⁴ Jan Reychman-Ananiasz Zajaczkowski, *Osmanlı Türk Diplomatası El Kitabı*, Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:10, İstanbul, 1993, s. 169.

²⁵ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 152.

Kanunnâmesi'nde belirtilmiştir. Müslüman muhatapların şeref ve şanlarının artması, Hristiyan hükümdarların ise hidayete ermesi ve akıbetlerinin hayırlı olması dilenirdi²⁶.

“...*Karolos hatemüllahü Te'âlâ avâkıbuhü bi'l-hayr ve'r-reşâd ve ihsân-ı ileyh sebîlü's-savâbü's sedâd*”²⁷

Venedik Cumhuriyetine gönderilen nâmede Venedik Doju için “*hutimet avâkıbuhü hemm bi'l-hayrü'r-reşâd*”²⁸, aynı nâmede atanan elçi Niko içinde “*hutimet avâkıbuhü bi'l-hayr*” duası yer almaktadır.

Nâme-i hümayûnların nakil/iblağ kısmına geçişte çok kere “*tevki'-i refi'-i humâyûn vâsıl olıcak mâ'lûm ola ki*” formülüne yer verilirdi²⁹. Bu bölüm tahallüs olarak geçer. Tahallüs, kelime anlamı “kurtulma” olan “halasa” kökünden gelir ve nâmelerin giriş bölümünden gelişme bölümüne geçişi bildiren rükündür³⁰. İblağda belgenin ısdarı sebeplerini açıklayan bilgiler verilir. Mesela belgenin yazılması zarureti doğuran müracaat veya raporlar bu kabildendir. Bazı hallerde bu açıklamalardan evvel, biraz da haklı olduğunu gösteren, imalı çağrı niteliğinde Kuran'dan iktibaslar veya atasözleri gibi ifadeler yer alırdı³¹.

Nâmenin asıl yazılış sebebini anlatan nakil kısmına, “*Biline ki ..., mâlûm ola ki ...*” diye başlanır ve cülus haberi, elçi gönderilmesi, barış yapılması veya ticari konular... gibi mektubun yazılmasına sebep olan durumlar açıklanırdı³². Padişahlar, taht değişikliklerinde cüluslarını haber vermek için kendilerinden önceki hükümdarın hâl veya ölüm gibi durumlarını bildirdikten sonra Allah'ın inayeti ve peygamberin hidayeti ile kesin tarihini de belirterek tahta cülus ettiğini, adına hutbe okunup para kestirildiğini ve bu hususun bütün aleme ilan edildiğini ifade ederlerdi. Cülus bildiren bir nâmeye verilen cevapta ise elçinin geldiği, nâme ve hediyeleri sunduğu, nâmenin tercüme ettirilip tahttaki değişikliğin öğrenildiği ve yeni hükümdar zamanında da aradaki dostluğun devamının istendiği yeni hükümdar hakkında bilgi sahibi olduğu hususlarına işaret edilirdi³³.

²⁶ Zeynep Tarım Ertuğ, a.g.m. s. 346.

²⁷ İsveç Kralı'na Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s.244.

²⁸ Venedik Doju ve Cumhûrî'na Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s.186-187.

²⁹ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 152.

³⁰ Nihal Metin, a.g.t., s.19.

³¹ Jan Reychman-Ananiasz Zajaczkowski, a.g.e., s.169.

³² Zeynep Tarım Ertuğ, a.g.m. s. 346.

³³ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 153.

Bir harp sonrasında sulh yapıldığı zamanlarda da, taraflar arasında nâmeler teati edilirdi. Bu vesile ile yazılan nâmelerin nakil rûknünde nâme ve hediyeleri hâmil olan elçinin geldiğine temas edildikten sonra sulhun kimin vasıtasıyla yapıldığından bahis edilerek elçinin teşrifat gereğince ağırlandığı bildirilirdi.

Yeni bir elçi gönderilmesi de nâme yazılmasına vesile olurdu. Bu tür nâmelerin nakil kısmında, önce iki devlet arasındaki dostane münasebetlere temas olunur, daha sonra o devlet nezdindeki elçinin vazifesini tamamlayarak döndüğüne işaretlerle, yerini alacak elçinin adı verilerek, liyakatinden bahsedilirdi.

Ticaretle ilgili konularda da zaman zaman nâme-i hümayûnlar yazılmıştır. O memleketten alınacak bazı mallar için özel olarak tüccar gönderildiğinde bu husus ilgili devletin hükümdarına bir nâme ile bildirilerek kolaylık sağlanması istenilebilmekteydi. Özellikle İngiltere ile ilgili olan nâmelerde ticaret anlaşmaları ve imtiyazların korunması konularına değinilmiştir. İngiliz elçileri bir tüccar gibi hareket etmişlerdir. İngiltere Kraliçesi Anna'dan gelen H. 22 S 1124 / M. 31 Mart 1712 tarihli nâmede iki devlet arasındaki dostane münasebetlerin devamı ve tebaası olan tüccarın himayesi istenmektedir³⁴.

Yardım talebi dost iki devletin düşmanlarına karşı bir diğerinden yardım istemek üzere gönderdikleri nâmeler de olmaktadır³⁵. Bazı durumlarda da himâye talebi nedeniyle nâmeler gönderilmiştir. Hicri 1121 (1709) tarihli İsveç kralı Karlos'tan gelen nâme tercümesinde (Poltava mağlubiyetinden sonra) Ukrayna tarafından kaçıp yakınlarıyla birlikte Osmanlı topraklarında, Bender civarında bir süre kalıp, durumu serasker Yusuf Paşa'ya bildirdiklerini, dostlukla karşılanıp himaye görmeyi ümit ettiklerini, burada hürmet görerek, ihtiyaçlarının karşılandığı ve aradaki dostluk nedeniyle bu nâmeyi gönderdiklerini açıklamaktadır³⁶.

Nâme-i hümayunun son kısmı olan te'kid/tembihte mektupta belirtilen duruma göre bir tembih veya bilinen bir konuya yeniden dikkat çekilen te'kide yer verilirdi. Muhatablar hükümdarlar olduğu için, nâmeler bir emir rûknü ihtiva etmezler. “*Gerektir ki ..., imdi ..., bilesin ki ...*” diye başlayan cümlede bildirilen durum için yapılması gereken

³⁴ İngiltere Kraliçesi Anna'dan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 259-260.

³⁵ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 154.

³⁶ İsveç Kralından Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 183-184.

veya beklenen husus ifade edilirdi. Te'kid rüknü bütün nâme-i hümayûnlarda bulunmaz ihtiyaç duyulduğu zaman kullanılırdı. Kullanıldığı zaman çoğu kez “şöyle bilesin/bilesiz” ile yetinilmektedir.

Cülus için; “*inde'l-vüsûl...*”, “*nişan-ı hümayûn için*”, “*buyurdum ki*”, “*şöyle bileler*”, Erdel hâkimi için “*devlet-medârımıza arz u i'lâmdan hâlî olmayasız*” ve bazı hanlara “*imdi*” kelimeleri kullanılmıştır³⁷.

İntiha/hatime bölümü nâmenin sona erdiğini bildiren kısımdır. Bazılarında bu kısım bulunmamakla birlikte çoğunda “*ve's-selâm*”, “*ve's-selâm alâ-min etba'i'l-Hudâ*” ibaresi görülmektedir. Ayrıca çoğu nâme dua cümleleri ile son bulmaktadır³⁸.

Nâme-i hümayûnların tarihleri de ferman ve beratlardaki gibidir. Tarihler Arapça formüllerle ifade edilir ve tarihten önce, “*da yazıldı*” anlamında “*tahrîren fî*” daha nadir olarak ta “*kütibe fî*” formülü kullanılırdı. Bu formüllerden sonra hicri takvimin ayı ve yılı gelir ve kural olarak ta tarihte gün yazılmaz ayın onar günlük kısımları avâil, avâsıt ve avâhır şeklinde işaret edilirdi.³⁹ Bazı nâme-i hümayûnlarda hem hicri, hem de miladi tarih yer alırken, Avrupa hükümdar ve vekillerinden gelen nâme suretlerinde hicri ve miladi tarihler ile birlikte krallıklarının kaçınıcı yılında olduğu da yazılmıştır.

...*Toron Kal'asında milâd-ı Hazret-i İsmâ'nın bin yedi yüz dokuzunda vâkı' mâh-ı Teşrîn-i sâninin on ikinci gününde yazılmışdır. Fî Evâil-i Ra sene (1)122*⁴⁰

...*Milâd-ı Hazret-i İsmâ'nın bin yedi yüz dokuzuncu ve Çarlığımızın yirmi sekizinci senesinde mâh-ı Temmuz'un on dördüncü gününde Poltava kurbünde taburumuzda yazılmıştır.*⁴¹

Diğer resmi yazışmalarda olduğu gibi nâme-i hümayûnlar da, kaleme alındığı yeri gösteren bölümle, mahall-i tahrir ile tamamlanırdı. Yer adları daha ziyade “be-makâm” deyiimiyle gösterilirdi, bundan sonra şehrin adı belirtilirdi. Bazen yer adları yerine “be-yurt” yani seferde, ordugahta gibi ifadeler kullanılırdı.⁴² Rusya'dan gelen nâme suretlerinde, ...*Poltova kurbünde taburumuzda, Kiyoviye Kal'asında yazılmıştır...*

³⁷ Nihal Metin, *a.g.t.* s. 21.

³⁸ İsveç Kralı'na Nâme, *6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri*, s. 245.

³⁹ Jan Reychman-Ananiasz Zajaczkowski, *a.g.e.*, s. 170.

⁴⁰ Leh Kralı Tarafından Vezirazama Gelen Mektub, *6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri*, s. 200.

⁴¹ Çar'dan Gelen Nâme, *6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri*, s. 177-178.

⁴² Jan Reychman-Ananiasz Zajaczkowski, *a.g.e.*, s.171.

ifadeleriyle mektubun yazıldığı yer belirtilmiştir⁴³. Name-i hümayûn defterlerinde ki nâmeler suret olduğu için imza, mühür bulunmamakla birlikte; *siyah ile tuğra çekilüb buyurur, iş-bu mevâdd cümlelizin ittifakıyla karâr-dâde olub...* gibi ifadeler kullanılırdı⁴⁴. İstisnalar dışında nâme-i hümayûnların dili Türkçe olurdu.

Nâme-i hümayûnların bazılarının sonunda iyi dilek temennileri yer alırdı. “*Hemân Allah Te’âlâ Hazretleri bu maslahata tevfiğ ihsân eyleye ve cenâb-ı sa’âdetlerinin imtidâd-ı sıhhat ile ma’mûr olmalarını derûn-ı dilden dostluk ve hulûs ile istid’â eyleyüb dâimâ merâsim-i dostluğa müteheyi bendeleri olduğum ma’lûm sa’âdetleri ola*”

Nâme-i Hümayûnlara bakıldığında şekil ve muhteva bakımından farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Şekil itibarıyla tuğra bulunanlar, imza ve mühür bulunanlar olarak ikiye; yazılış sebebi bakımından ise beşâretnâme, îlânnâme, zafernâme, fetihnâme, tehdidnâme gibi farklı isimlerle nitelendirilebilecek kısımlara ayrılmışlardır.

Tuğra nâme-i hümayûnların bir rüknü olmasına rağmen hepsinde tuğra bulunmazdı. Avrupa hükümdarları ile Mekke şerifleri ve Kırım hanlarına gönderilen resmi mahiyetteki nâme-i hümayûnlarda muhakkak surette tuğra bulunurdu. Muhatabları hükümdarlar olduğu için tuğra itina ile çekilirdi. İmza ve mühr-i hümayûn bulunan nâmeler ise resmi mahiyette İran şahları, Buhara hanları gibi Müslüman hükümdarlara gönderilen nâmelerle, Avrupa devletleri hükümdarlarına gayri resmi olarak yazılan nâme-i hümayûnlarda padişahın imzası ile mührü yer alırken tuğrası bulunmazdı. Bu imzalar iki ile dört satır üzerine tertib edilirdi. Bazı padişahlar iki ayrı imza kullanırdı. Bu imzalardan bir kısmı “*el- mütevekkil, el-müeyyed veya el-müstemed*” gibi sıfatlarla başlıyorken, XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren imzalar biraz daha sadeleşmiştir. Bu imzalar nâme-i hümayûn resmi olduğunda Divan-ı hümayûn kaleminde altınla yazıldığı halde, gayri resmi olması durumunda ise padişah tarafından kaleme alınırdı⁴⁵.

Nâme-i hümayûnlar yazılış sebeplerine göre beşâret-nâme, zafer-nâme, fetih-nâme, tehdid-nâme gibi isimler almaktadır. Beşâretnâme ve ilannâme cülus bildirmek üzere yabancı hükümdarlara ve tabi olan yarı müstakil bey ve krallara gönderilen nâme-i hümayûnlar için kullanılırdı. Komşu bir devlet hükümdarının anlaşma hükümlerine ve

⁴³ Çar’dan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 178-179.

⁴⁴ Nihal Metin, a.g.t., s. 22.

⁴⁵ Kütükoğlu, Osmanlı Belgelerinin Dili, s. 156.

devletlerarası protokol kaidelerine riayet etmemesi gibi sebepler tehdidnâme gönderilmesine vesile teşkil ederdi. Tehdidnâmelerde ağır bir dil ve küçültücü ifadeler kullanılırdı. Fetihnâmeler ise diğer nâmelerden farklılık arz eder, diğer nâme-i hümayûnlar yabancı devlet hükümdarları ile Osmanlı Devleti tabiiyetinde olan memleketlere yazıldığı halde, fetihnâmeler memleket dahilinde ileri gelen beylere de gönderilebilmekteydiler⁴⁶.

Nâme-i hümayûnlar âbâdî büyük boy kâğıtlara, divani yahut celi divani yazı ile yazılır, kimi zaman tezhiple süslenir ve muhatabına göre içine mum dökülen gümüş ya da altın kozak ile mühürlendikten sonra ipekten kumaşlı keselere ya da bez torbalara konarak gönderilirdi. Ayrıca üzerine yaşmak denen bir örtü örtülürdü. Gereken kesenin ve yaşmağın rengi, deseni hazinedarbaşıya; kozağın cinsi de kuyumcubaşıya bildirilir, buna uygun olarak göndermeleri istenirdi⁴⁷.

Nâme başlıkları gönderilen makama göre değişmektedir. 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri'nde nâme başlıkları, *Rikab-ı hümayûn-ı şehriyâriye...., devletlü, saadetlü Sadrazam hazretlerine...., devletlü saadetlü veziriazam hazretlerine..., Taraf-ı hümayûndan ..., Kırım Hânı Kaplan Giray Hân'a Nâme-i Hümayûn....*, şeklindedir.

Nâme-i Hümayûn defterlerinde elçi atama ve azillerine ait çok sayıda nâme sureti yer almaktadır. Devletlerarası diplomaside elçi atamaları nâme-i hümayûn ile ilgili devlete bildirilir ve gönderilen elçinin resmen tanınıp mükim elçi olarak kalmasına müsaade olunması istenirdi⁴⁸. Bir anlaşma yapılması içinde elçi tayin edilir ve elçiye verilen ruhsatla birlikte nâme gönderilirdi⁴⁹. Elçi atamalarında ilgili makam genellikle sadaret olmuş ve nâmeler bu makama gönderilmiştir.

Yabancı ülkelerden gelen nâmeleri veziriazam tercüme ettirir ve padişaha telhis ile sunar. Bu durum nâme-i hümayûnlarda karşı tarafa şu cümlelerle bildirilirdi. “...*kânûn-ı kadîm-i Osmânî ve üslûb-ı kadîm-i husrevânî üzere vüzerây-ı izâm ve vükelây-ı fihâmımız vesâtatıyla nâmeleriniz terceme ve huzûr-ı şâhânemize telhîs olundukda manzûr-ı nazar-ı hümayûn ve manzûr-ı nazar-ı ayn-ı inâyet-makrûnumuz olup...*” ve İngiltere'ye yollanan mektupta yer alan “...*gönderdiğiniz nâme-i meveddet-hitâminiz*

⁴⁶ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, s. 159.

⁴⁷ Nihal Metin, *a.g.t.*, s. 53.

⁴⁸ Sadrazam'a Ceneviz Dukası'ndan Gelen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 256-257.

⁴⁹ Moskov Çarı'ndan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 174-175.

gelüp vâsıl olup, kâ'ide-i kadîme-i Osmânî ve âyîn-i müstedîme-i husrevânî üzere terceme ve hulâsa-i mazmûnı pâye-i serîr-i sa'âdet-measîr-i husrevânemize arz olunup nazar-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnumuz ta'alluk eyledikde..." ifadeleri ile bu sürece işaret edilmektedir⁵⁰.

*...elçiniz mûmâileyh pîş-gâh-ı serir i'lâmımıza cebhe-sâ ve nâme-i muhâlesat nümâ ve müsâlemet intimâ'nızı resm-i kadîm üzere iblâğ ve teslîm idüb de'b-i me'lûf üzere veziriazamımız müşârünileyh tarafından nâmenizin tercümesi ve elçiniz mûmâ ileyhin takrîri dergâh-ı şevket-i destgâhımıza arz u telhîs olundukda*⁵¹.

Osmanlı diplomasi geleneğinde gelen elçiler devletin ihtişamını görmeleri için ulufe dağıtımını yapılacağı gün Divan'a kabul edilirler ve mektuplarını, hediyelerini sunarlardı. Bu görüşmede elçiler şifahen de bilgi aktarımında bulunurlardı⁵². Mektubun sonunda "*sâir sözüümüz elçidedir*" ifadesi ve Nemçe Çasarı'ndan gelen nâmenin tercümesinde geçen "*..kendüye i'lâmı sipariş olunan sâir ahvâli huzur-ı mülûkânelerinde vech-i lâyük üzere ifâde eyleyüb...*" ifadeleri yer almaktadır⁵³.

İstanbul'a gelen ve daimi olmayan yabancı elçiler, küçük elçi iseler bazen huzura kabul edilmezlerdi. Küçük elçi olanların liyakat ve tahammüllünün yetersiz olduklarından, Kubbealtı'nda kafes-i hümâyûnda mektuplarını teslim ederler, hilat giydirilip ve atiyeleri verilerek uğurlanırlardı. Elçilerin ayrıca nâme-i hümâyûn olmadan da huzura kabul edilmedikleri görülmektedir⁵⁴.

Elçilerin hediye getirmeleri bir devlet geleneği idi. Devlete tabi idari bölgelerden gelen elçiler hediyelerinin yanı sıra haraçlarını da Divan'a teslim etmekteydiler. Name-i hümâyûn defterlerinde nâme ile birlikte gelen hediyeler ayrı başlık altında belirtilmiştir. İstanbul'dan ayrılma vakti geldiğinde ise elçi, padişahın müsaadesini rica ederdi. Giderken götürmesi için hazırlanan nâme, reis efendi tarafından getirilir ve veziriazam tarafından elçiye teslim edilirdi. Elçiye nâme-i hümâyûnun verilmesinin bir onur telakki edilirdi⁵⁵.

⁵⁰ Nihal Metin, *a.g.t.*, s. 54.

⁵¹ İsveç Kralı'na Nâme-i Hümâyûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 191-192.

⁵² Nihal Metin, *a.g.t.*, s. 53.

⁵³ Nemçe Çasarı'ndan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 153-154.

⁵⁴ Nihal Metin, *a.g.t.*, s. 54.

⁵⁵ Nihal Metin, *a.g.t.*, s. 55.

6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri'nde özellikle Nemçe Çasarı, Mekke şerifi, Kırım, Buhara, Kazak hanları ve Ceneviz devleti ile yapılan yazışmalarda nâmelerle birlikte gönderilen hediyeler de ayrı yer almaktadır. Bu hediyeleri belirten nâme suretinde başlıkla birlikte hediye cins ve adetlerinin kümeler halinde sıralandığı görülmektedir. Buhara hanından elçisi yediyle padişaha gönderilen H. 1 C 1124 / M. 6 Temmuz 1712 tarihli nâme suretinde on beş kalem hediye zikrolunmaktadır⁵⁶. Başka tarihli diğer name ile birlikte de on iki parça hediye gönderilmiştir⁵⁷. Nemçe Çasarı'nın elçisi vasıtasıyla gönderdiği sekiz parça hediye ve ⁵⁸ Ceneviz Dukası'nın gönderdiği on iki parça hediye defterde kayıtlıdır⁵⁹.

Gönderilen nâmenin âbâdî kâğıt üzerine yazılması ve padişaha mahsus hilatlerden bir hilat ile murassa kılıç gönderilmesi kanundu. Ayrıca çizme-baha veya tirkeş baha adı verilen yekün miktarda sikke gönderilirdi. Kırım hanına hatt-ı hümâyûn, emr-i âlî, kılıç, kaftan vs. götürmek rikâb-ı hümâyûn ağalarının göreviydi⁶⁰.

Mekke şerifine de olağanüstü durumlar dışında çeşitli vesilelerle nâme-i hümâyûn gönderilirdi. Örneğin yeni tayin olduysa berat verilirdi ve bununla birlikte bir de nâme-i hümâyûn gönderilirdi. 20 Ramazan 1123 / 5 Ağustos 1711 tarihli nâmede yeni emir Şerif Said'e, emirliğin kendisine tevcih olunduğu, ilgili beratın gönderildiği, kendilerinden mesaiyi cemile umulduğu, bu vesile ile samur hilat gönderildiği, hizmetin ve işlerin şeriat ve kanuna uygun olarak yürütülmesi, hac hizmetlerine, hacıların himayesine dikkat edilmesi, din ve devlet için dua ettirilmesi bildirilmiştir⁶¹. Mekke emirine nâme gönderilmesini icap eden bir diğer durum ise surre alaylarının gönderilmesidir. Surre gönderilmeden bir gün önce darüssade ağası tarafından davet edilen reisülküttab, hazırladığı mektubu saraya götürüp bizzat kızlar ağasına teslim eder ve kürk giyerdi. Osmanlı surre emini ile biri Arapça diğeri Türkçe olmak üzere iki nâme-i hümâyûn gönderirdi. Nâmede Surre-i hümâyûnunun defteri mucebince tevzii, fukara, ulema ve

⁵⁶ Buhara Hanı'nın Elçisiyle Gelen Hediyeler, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 277-278.

⁵⁷ Kazak Hânı Gâib Muhammed Hân'ın Elçisi Seyyid Kulu Bahadır ile Gelen Hediyeler, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 295.

⁵⁸ Nemçe Çasarı'nın Elçisiyle Gelen Hediyeler, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 251.

⁵⁹ Ceneviz Dukası ve Cumhûru'nun Elçisiyle Gelen Hediyeler, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 259.

⁶⁰ Nihal Metin, a.g.t., s. 54.

⁶¹ Mekke-i Mükerrreme Şerîfi Olan Şerîf Said'e Nâme-i Hümâyûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 214-215.

eşrafın korunup gözetilmesi istenmekteydi ⁶²cevabi olarak da yine Arapça ve Türkçe iki nâme gelirdi. Gönderilen bu Arapça nâmenin yazısı reyhanî hat ile yazılır, üzerine besmele konur ve altın yaldızlı tuğrası çekildikten sonra yeşil atlas keseye konup altın kozak takılırdı ve yaşmak denilen bir örtü ile örtülürdü. Şerif'e mektupla beraber samur kürk ve murassa altın hançer de gönderilirdi. Reisülküttabın hazırladığı nâme-i hümayûn surre emini ile Mekke'ye gönderildikten sonra şerifin cevabı surre emini maiyetindeki müjdecibaşı ile derhal İstanbul'a ulaştırılırdı.

Acem şahına gönderilecek nâmelerin içeriği kadar dış görünümüne de ayrıca önem verilmekteydi. 1117/1705 yılında gönderilen nâmenin altın kozağı elmaslarla süslenmiş, bunun için hazineden 36 bin akçe masraf yapılmıştır. Mektupların hat ve tezhibi için de ayrıca masraf yapılmaktaydı⁶³.

6 Numaralı Nâme Defterinde, Kırım'a gönderilen nâmelerin konularına baktığımızda, cülûs münasebeti, bölgede nizam ve asayişin sağlanması, Nogayların itaat altına alınmaları, Rusya ile imzalanan 1700 İstanbul Antlaşması hükümlerine uyulması, hanlık tevcihi, İsveç kralının ülkesine geri dönmesi için tedbirlerin alınması, Hotin Kalesi'nin inşası olduğunu görmekteyiz.

Kırım'a gönderilen mektuplarda kalgay ve nureddin sultanlar da zikredilmektedir. Kırım yönetiminde ilk veliaht anlamına gelen kalgaylık makamı Mengli Giray, ikinci veliaht anlamına gelen nureddinlik makamı ise II. Muhammed Giray döneminde oluşturulmuştur. Kendilerine ait saray ve divanları bulunan bu veliaht sultanlar seferlere iştirak ederlerdi. Hanlara gönderilen beratlar gibi kalgaylar için de kalgaylık beratı gönderilirdi. H. 20 B 1122 / 14 Eylül 1710 tarihli, Kırım Hanı II. Devlet Giray'a gönderilen nâmede, Kalgay olan Saadet Giray'ın fesad çıkarması nedeniyle azlolunup yerine Baht Giray'ın seçildiği, ilgili fermanın gönderildiği bildirilmektedir⁶⁴. Sefere davet için gönderilen mektuplarda üst düzey Tatar askeri zümresi yanında kalgay sultan için de hilat gönderildiği ifade edilmektedir. Sefer sebebiyle Kırım hanına gönderilen nâmelerdeki talimatlarla kalgay sultan ve nureddin sultanların nasıl görevlendireceğine dair bilgiler de verilmiştir. Sefere davet mektubu ile hana, padişaha mahsus hilatlerden

⁶² Mekke-i Mükerrreme Şerîfi Abdülkerim bin Muhammed'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 203-205.

⁶³ Nihal Metin, a.g.t., s. 56.

⁶⁴ Kırım Hanı Devlet Giray'a Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 205.

bir hilat ile murassa kılıç gönderilmesinin yanı sıra askerlerin memnuniyeti için de hilat ve belli bir yekün oluşturan sikke gönderilirdi ve buna çizme-baha veya tirkeş baha denilmekteydi⁶⁵.

Kırım Hanlığı siyasi, kültürel ve diplomatik açıdan Altın Orda Hanlığı geleneğini sürdüren bir devlettir. Osmanlı Devleti'ne bağlandıktan sonra hanlığın resmi yazışmalarında Osmanlı etkisi etkin bir şekilde görülür. Özellikle Osmanlı sultanlarıyla yapılan yazışmalarda bu etki daha açık kendini göstermektedir⁶⁶.

Kırım diplomasındaki gelişmeler bir yandan Osmanlı Türk uygulamaları, öte yandan bazı Çin ve Moğol örneklerinin benimsenmesine yol açan Uygur Türklerinde ki uygulamaların tesiri altında kalmıştır. Hanlık, on beşinci asırda Osmanlı Devleti ve yabancı devletlerle olan yazışmalarında Arap ve Uygur alfabesini kullanmıştır. Aynı asırda belgelerdeki temcid, tahmid rüknü "*Tanrı'nın inayetiyle*", "*Hz Muhammed'in mucizeleriyle*" şeklinde, muhatabın adı ve elkabı da "*Mehemmetten Gazi Murat'a selam*" şeklinde sade tutulmuştur. Daha sonraki zamanlarda "*Hak Taala inâyet belen Muhammetten Gazi Murat'a*" şeklinde geliştirilmiş. Emir formülünde ise "*Toktamış Sözüm, Hacı Giray Sözüm*" şeklinde "*ha ben ha sözüm, sözümüz*" manasına gelen, saygı davet eden bir ibare kullanılmıştır. İlk dönem Kırım belgelerindeki tarihler Moğol Orta Asya Türk menşeli "Hayvan Takvimi" olarak bilinen takvime dayandırılmış ve kullanılmıştır. Bununla birlikte Hicri ve miladi takvimde kullanılmıştır. Kırım belgelerinde de sah işareti bulunmakla birlikte ve bu işaret Tamga kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Belgelerde tamga dışında basma denilen bir çeşit mühür de kullanılmıştır. Hana ait belgelerde inci biçiminde mühürde kullanılmıştır⁶⁷.

Başlangıç dönemlerinde, Kırım Tatar belgelerinin dilinde bazı özellikler göze çarpmaktadır. Belgelerin ifadesi mahalli lehçelerin yanı sıra, Orta Asya dillerinin de tesirinde kalmıştır. Bu tesir resmi dile, divan uygulamalarına ve diplomatik terminolojiye yansımıştır. Eski belgeler Moğolcadan yapılmış birçok alıntıyı ihtiva ederken, daha sonraki dönemlere ait belgelerde ise Osmanlı Türkçesi ile Kıpçakça'dan alınmış bazı öğelere rastlanmaktadır. Bütün bunlara rağmen daha sonraki dönemlerde bile Kırım

⁶⁵ Nihal Metin, *a.g.t.*, s. 55.

⁶⁶ Mehmet Arpacı, "II. Gazi Giray Hanın (Bin Devlet Giray Han) Leh Kralı III. Zigmunt'a Yazdığı Şubat 1592 Tarihli Bitik", *Karadeniz Araştırmaları*, S.46, 2015, s. 99.

⁶⁷ Jan Reychman-Ananiasz Zajaczkowski, *a.g.e.*, s. 181.

Hanlığı belgeleri Arapçanın ve Farsçanın etkilerine karşı koyarak kendi özelliklerini koruyabilmiştir⁶⁸.

1.2. Nâme-i Hümâyûn Defterleri

Nâme-i hümâyûn ve suretlerini havi defterler, Osmanlı merkez bürokrasisi olan Divan kalemlerinde inşa olmuş vesikalardır. Bu yüzden Osmanlı-Türk diplomatiği sahasında araştırma yaparken, resmi belgeleri hazırlayıp çıkarmak sorumluluğunda olan müesseselerinin yapısını ve işleyiş tarzını yakından bilmek gerekmektedir⁶⁹.

Divân-ı Hümâyûn, Osmanlı Devleti'nin merkez teşkilatında bugünkü yürütme erkini kullanan bakanlar kurulunun gördüğü görevi icra eden kuruluştur. Devletin siyasi, idari, askeri ve mali işleriyle meşgul olur, her türlü davalara bakar ve tebaadan gelen şikayetleri dinlerdi. Dini ve ırkı ne olursa olsun herkes halledilmesi gereken meseleleri için Divân-ı Hümâyûn'a danışabilir ve şikayeti varsa da divana arzuhalini sunabilirdi. Ülkenin bütün önemli işleri burada müzakere edilir, her çeşit davalar burada karara bağlanırdı. Divanda idari, örfi işlere veziriazam, arazi işlerine nişancı, şer'i ve hukuki işleri kazasker ve mali işleri defterdar görürlerdi. Padişah nerede olursa divan orada akdedilirdi. Yalnız sadrazam seferde iken büyük divan onun başkanlığında toplanırdı. Divanı hümayunun önemi XVII. asrın sonlarına kadar devam etmiş, daha sonraki dönemlerde ihmal ve terk olunarak bütün işler Paşakapısı denilen sadrazam dairesinde görülmeye başlanmıştır. Divân-ı Hümâyûn'un akdedilmeye başlamasıyla birlikte uhdesinde Divan kalemleri dediğimiz Osmanlı merkez bürokrasisi oluşmuştur⁷⁰.

Divân-ı Hümâyûn kalemleri, XVI. yüzyılda divân, tahvil ve ruûs olmak üzere üç kalemden ibaretti. Devlet işleri kâtibân-ı divân-ı hümâyûn adı verilen ve kitabet usullerini iyi bilen katipler vasıtasıyla yürütülürdü. Kanuni döneminden itibaren Divân katiplerinin başında reisülküttab bulunmaktaydı. Bu dönemde reisülküttab nişancıya bağlıydı ve en büyük yardımcısı da beylikçidir. Beylikçiden başka reis kesedarı adı verilen hususi kesedarı da mevcuttur. Her kalem müdür seviyesinde olan kesedarlar vasıtasıyla

⁶⁸ Jan Reychman-Ananiasz Zajackowski, *a.g.e.*, s. 183.

⁶⁹ Jan Reychman-Ananiasz Zajackowski, *a.g.e.*, s. 184.

⁷⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Tük Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s.2.

yönetilirdi. Bu kalemde ayrıca mümeyyiz, kanuncu ve ilamcı adıyla üç üst düzey memur vardı⁷¹.

Kalemlerde ekseriyeti teşkil eden personel katiplerdi. Kesedarların yönetiminde kalemlerin işlerini yürütürlerdi. Kalemlerde personel sayısı önceleri az iken sonraki dönemlerde artış göstermiştir. XVIII. yüzyılın ortalarında Reisülküttabın özel kalem müdürü konumunda olan âmedcinin idaresinde Âmedi Kalemi dahil olmuştur. Padişahın kendisine sadrazam tarafından yazılacak takrir, telhis ile ecnebi devletlere dair ahidnâme ve müsalehanâme suretleri ve ecnebi devletlerin başvekillerine sadrazam tarafından gönderilen mektup müsveddeleri ile mukavele mazbataları, protokoller, elçi, konsolos, tercüman ve ecnebi tüccarlarına ait tahrirat ve evrak burada yazılır ve saklanırdı⁷².

Divan-ı Hümâyûn Dairesi'nin birinci derecede mesul olan kalem Divân-ı Hümâyûn Kalemi'dir. Bu kalem heyetinin bir kısmının beylikçiliğe ait işlere bakmasından dolayı Beylikçi kalemine denmiştir⁷³. Bu kalem, Divan'da müzakere olunan evrakı gereken yere gönderir, Divan sicillerini (mühimme defterleri) tutardı. Aynı zamanda ferman ve beratlar da bu kalemde yazılırdı. Gerek yabancı devletlere, gerekse azınlıklara ait meselelerin ahdi ve hukuki cepheleri de bu kalemde incelenir ve her türlü anlaşmalar, kanun, nizamnâme ve talimatnâmeler burada saklanırdı. Bunun için gerekli kayıtları, yani Divan'dan çıkacak bir kararın devlet kanunlarına ve anlaşmalara göre nasıl olması gerektiğini belirten kayıtlar da burada tutulurdu⁷⁴. Bu kalem divanda görüşülen birçok konu ile alakadar olduğundan bünyesinde birçok defter oluşturulmuştur. Bu defterler; *Divan (Beylikçi) kalemi, mühimme, şikayet, ahkam, askeri ruznamçe, divan memurlarına ait sicil ve künye, düvel-i ecnebiye, izn-i sefine, kalebend, nefy ve kısas, kanunname-i askeri, Kırım Hanlığı, nâme-i hümâyûn, şehbenderlik, tevziât, zehâir, esnaf ve ihtisâb, yol ve menzil, muhtelif ve mütenevvi, gayrimüslim cemaatlere ait defterler ve Kırım Hanlığı defteridir*.

Bir diğer divan kalemi “Nişan” veya “Kese” de denilen Tahvil Kalemi idi⁷⁵. Vezir, beylerbeyi, sancak beylerinin beratları ve bunlara verilecek vazifelerin yürütülmesi için verilmesi gereken tevcih fermanları, tahvil hükümleri ile tahvil tezkireleri bu kalemde

⁷¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, İstanbul, 2010, s. 45.

⁷² Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, s. 55-56.

⁷³ Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, s. 40.

⁷⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, İstanbul, 2010, s. 6.

⁷⁵ *Tanzimat Öncesi Merkez Evrakının Tasnif Kılavuzu ve Belge Örnekleri*, İstanbul, 1994, s. 61.

yazılırdı. Ayrıca tımar ve zeamet tevcih işlemlerine de bu kalem bakardı. Kaleminin şefine “*Tahvil kisedarı*” denilirdi⁷⁶.

Ruûs Kalemi ise Divan-ı Hümâyûn'un en önemli kalemlerinden olup, vezir, beylerbeyi, sancakbeyi, mevali, tımar ve zeamet sahipleri dışındaki bütün hizmetliler ile hazine, evkaf ve gümrükten maaş alan her türlü devlet memurlarının tayin muamelelerinin yapıldığı ve bunlara dair kayıtların tutulduğu kalemdir. Bu çeşit devlet memurlarının tayin muamelesini gösteren kâğıda ruûs adı verilir ve bunlar bu kalemde tutulan Ruûs Defterleri'ne kayıt edilirdi. Ruûslar; Ordu, Rikap ve Ruûs Kalemi Ruûsları olmak üzere üç çeşitti. Bu kalemin şefine “*Ruûs kisedârı*” denirdi⁷⁷.

Âmedî kalemi sonraki dönemde ihdas edilmiş olup Reisülküttâb'ın özel kalemidir. Sadaretle saray arasında irtibat ve muhabereyi sağlar, devletin bütün harici işleri ile meşgul olurdu. Padişahın kendisine sadrazam tarafından yazılacak takrir, telhis ile ecnebi devletlerin başvekillerine sadrazam tarafından gönderilen mektup müsveddeleri ve mükâleme mazbataları ile elçi konsolos, tercüman ve ecnebi tüccarlarına dair iktiza eden tahrirat ve evrak hep burada yazılır ve saklanırdı⁷⁸.

Arşiv terimi olarak defterler, Osmanlı bürokrasisinde alınan kararların, hükme bağlanan konuların divan ve maliye kalemlerinde kayıt olunduğu serilerdir. Osmanlı Devleti merkez bürokrasi olan divan kalemlerinde sistemli bir şekilde defter tutma usulü mevcuttu. Nitekim daha ilk dönemlerden itibaren defter tutulduğu ve bunların muhafaza edildiği anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak Osmanlı arşivinde XIV. yüzyıl başlarından itibaren defterlere rastlanmaktadır. Arazi tahrirlerine ait bugüne ulaşabilen en eski defter 835 H. (1432 M.) tarihini taşımaktadır. Osmanlı merkez teşkilatının Tanzimat öncesi dönemine ait defterler, iki ana seri hâlinde günümüze intikal etmiştir. İlki, devletin siyasi ve hukuki kararlarının kaleme alındığı Divan-ı Hümâyûn Defterleri ile maliye ait olan Bâb-ı Defteri Defterleri'dir. Osmanlı Devleti'nin sınırlarının ve teşkilatının zamanla büyümesi sonucu, bazıları evvelden mevcut olan bir kısmı da ihtiyaçtan doğan ve sayıları 300.000'e ulaşan defter türleri devlet arşivlerinde önemli bir yekûn oluşturur⁷⁹.

⁷⁶ Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, s. 44.

⁷⁷ *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi*, s.77.

⁷⁸ Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, s. 55-56.

⁷⁹ Nejat Göyünç, “Defter”, *DİA*, C.9, İstanbul, 1994, s. 88.

Nâme-i hümayûn, padişah tarafından İslam ve Hristiyan hükümdarları ile Osmanlı Devleti'ne tabi imtiyazlı olan Mekke şerifi, Kırım hanı, Erdel kralı, Eflak ve Boğdan voyvodaları ile Gürcü ve Dağıstan hanlarına gönderilen mektuplara denir. Bunların bir sureti ile gelen cevapların kaydedildiği defterlere Nâme-i Hümayûn Defterleri adı verilmiştir⁸⁰. Ayrıca padişahlar tarafından önemli devlet işlerine dair yeniçeri mevâcibi itası, sadrazama yazılan bazı hattı hümayunlar, beratlar ile muahedenameler, tasdikname, temessük, kaime gibi belgelerin de bir suretleri bu deftere kayıt edilmiştir. Padişaha ait diğer belgelerde olduğu gibi nâme-i hümayûnların da asıllarının birer sureti çıkarılırdı. Sureti çıkarılan belgeler defterlere “*suret-i mektup*” veya “*suret-i hükm-i şerif*” gibi formüllerle kaydedilirdi. Belgenin tasdikli sureti, tuğrası ve divanda yazılan derkenarlar hariç orijinal metnin tamamından meydana gelirdi. Gönderilen yazı suretlerinin tasdik edildiğini ifade eden özel deyimler ise şunlardı; “*yazılacak, gönderilecek veya irsâl olunan*”. 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri'ndeki suretlerin çoğunda irsâl olunan tabiri kullanılmıştır. Çıkarılan suretler ciltler halinde dikilir ve nâme-i hümayûn defter serilerini oluştururdu. Ciltler kaleme alındıkları dönemlere göre kronolojik olarak düzenlenmiş suretleri ihtiva ederlerdi. Bazı Nâme-i Hümayûn defterlerinin tamamı, Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle yapmış olduğu anlaşmaları ihtiva etmektedir⁸¹. Bir numaralı nâme defteri bu şekilde oluşturulan bir defter olup 1111-1174 / 1699-1791 tarihleri arasındaki ahidnâmelerin olduğu defterdir.

Bu defterlerde yer alan mektupların büyük bir kısmında, ilk satırda kısa, kırmızı renkte, basit bir başlık ile birlikte mektup sonlarında tarihleri verilerek alt alta kayıtlar tutulmuştur. Bazı nâmeler önemli oldukları için başlığın üstüne derkenar yazılmıştır. Suretlerden havi olduklarından tuğra ya da imza, mühür bulunmamaktadır. Hatta bazen mektupların elkab kısımları “*Ba'de'l-elkâb, elkâb-ı mu'tadeden*” sonra şeklindeki cümleler yazılarak atlanmıştır. Nâme-i hümayûnların yazısı divani olmakla birlikte defterlerde rik'a ve nesih yazı kullanılmıştır Hatt-ı hümayûnlar dışında bazı nâme-i hümayûnlarda ve nişân-ı hümayûnlarda “*buyurdum ki, dîn-i devlet-i aliyyeme, Âsitâne-i sa'âdet'imden, dergâh-ı mu'allâma, berât-ı şerîfim verilmek bâbında, iş-bu nişân-ı*

⁸⁰ *Tanzimat Öncesi Merkez Evrakının Tasnif Kılavuzu*, s. 37.

⁸¹ *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi*, s. 52.

hümâyûnumun, cennet-mekân firdevs-âşiyân amm-ı büzürgvârım merhûm u mağfûrîn-leh Sultân Ahmed Hân” gibi bizzat padişahın dilinden ifadeler yer almaktadır⁸².

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, XVI. yüzyıldaki nâmelerin mühimme defterlerine kaydedildiğini, nâme-i hümâyûn defterlerinin daha sonra ihdas edildiğine belirtmektedir⁸³. Divân-ı hümâyûn defterleri kataloğu içerisinde en erken 1687 en geç 1918 tarihli olmak üzere 18 adet Nâme-i Hümâyûn Defteri bulunmaktadır. A. DVNS.NMH. d koduyla ulaşılabilen bu defterler, içerisinde en az 97, en fazla 695 sayfa olmak üzere farklı hacimlere sahiptirler. İlk dokuz defterin fihristlerinden ayrıca bir katalog oluşturulmuştur ve A.DVN.NHM.D koduyla kayıtlı olan bu defterler, 1001-1006 arası katalog numaralarına sahiptirler⁸⁴.

Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan itibaren Divan toplantıları akdedilmeye başlanmış, toplantılarda alınan karar ve hükümlerin kayıt altına alma zarureti Divan kalemlerinin teşekkül etmesine vesile olmuştur. Böylece Osmanlı merkez bürokrasisi de Divân-ı Hümâyûn ile birlikte oluşumunu sağlamıştır. Kalemlerden çıkan vesikalarla kendine has özelliklere havi Osmanlı diplomatikası/kançılaryası/ilm-i inşâsı oluşmuştur. Nâme-i Hümâyûnlar ve bunların suretlerinden oluşturulan defterlerde bu vesikalardan biri olup tarihi, diplomatik ve kültürel önemi büyük kaynaklarımız içinde yer almaktadır.

---

⁸² Nihal Metin, *a.g.t.*, s. 57.

⁸³ Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, s. 92.

⁸⁴ Nihal Metin, *a.g.t.*, s. 57.

İKİNCİ BÖLÜM

MEKTUPLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmamızın ikinci bölümünde 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri'ndeki mektupların değerlendirilmesine ayrı bir başlık açıldı. Bu bölüm, siyasi tarih ve diplomasi çerçevesinde mektupların tahlilinden oluşmaktadır. Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle olan ilişkileri, defterdeki mektuplar ışığında, diğer kaynaklarla desteklenerek incelendi. Öncelikle söz konusu iki devlet arasındaki ilişkilerin kısa bir tarihi ele alınıp, akabinde metuba konu olan olay açıklanmıştır.

Bu bakımdan ilk olarak Osmanlı Devleti'nin kuzeyinde yer alan devletlerle olan ilişkilerinin, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Kuzey Politikası" başlığı altında, bölge ve olay ölçekli değerlendirmesi yapılmıştır. Önce Karadeniz havzasının ve Karadeniz'in önemi, tarihi süreçte Osmanlı Devleti'nin Karadeniz havzasına ve Karadeniz'in kuzeyine yönelik fetihleri, bölgede etkin devletler olan ve Osmanlı'nın mücadele halinde olduğu Lehistan ve Rusya'nın bölgeye yönelik politikaları, bu devletlerle olan ilişkilerde Kazakların rolü ile Osmanlı'nın kuzey politikasında Kırım Hanlığı'nın rolü açıklanmıştır. Daha sonrasında ise Avrupa'da cereyan eden Kuzey Savaşları sürecinde yaşanan gelişmelere dair, Nâme-i Hümayûn Defteri'ndeki mektupların değerlendirmesi yapılmıştır. Lehistan tahtında meydana gelen değişimler, Rusya ile 1700 İstanbul Antlaşması'nın yenilenmesi, Poltava Savaşı sonrası İsveç kralı ile Kazak hatmanı ve maiyetlerinin Osmanlı'ya ilticası, Prut Seferi ve Antlaşması, Filip Örlik ve Kazakların tabiiyet bildirmeleri, Rusya ile yapılan 1713 Edirne Antlaşması, İsveç kralının ülkesine geri dönmesi, Osmanlı Devleti ile kuzey devletleri arasında teati olan mektuplarda geçen konulardır.

XVIII. yüzyılda çağdaş diğer devletlerle olan siyasi ve/veya iktisadi ilişkiler, Osmanlı ve muhatap devletler arasında giden gelen mektuplar esas alınarak ele alındı. Önce iki devlet arasındaki ilişkilerin tarihi seyri hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra, mektuba konu olan olay açıklandı.

2.1. Mektupların Fıfristi

NAME NR	SAYFA NR	TARİH	ÜLKE/ TÂBİ İDARİ BÖLGE	MUHATAP	ÖZET
80	151-153	22 M 1113/29 Haziran 1701	Özbek/Belh Hanlığı	Seyyid Muhammed Mukim Han	Belh Hanı Seyyid Muhammed Mukim Han tarafından gelen nâmede, Belh ve Bedaḥşan'ın hâkimiyetinin kendisine verildiği Abdullah Han fitne çıkardığından üzerine ordu gönderilip bertaraf edildiği, namına hutbe okutulmaya başlandığı, Tirid, Baysun, Hisar-ı Sadman gibi yerlerin ele geçirildiği, dine ve Müslümanlara hizmet etmeye çalıştıkları ifade olunuyor.
81	153-154	18 Ş 1118/25 Kasım 1706	Nemçe	Çasar Josephus	Nemçe Çasarı Josephus'tan gelen nâmede, gönderdikleri elçinin kabulünü, İstanbul'daki kethüdaları Miḥal Talman'ın görevinde ibkası ve ikametine izin verilmesi, sulh ve dostluğun devamı için gerekenlerin yapılacağı ifade olunmaktadır.
82	154-155	18 Ş 1118/25 Kasım 1706	Nemçe	Çasar Josephus	Gönderilen elçinin kabulü ile kethüdaları Talman'ın tayini hakkın da Nemçe Çasarı Josephus'tan gelen mektuptur
83	156	18 Ş 1118/25 Kasım 1706	Nemçe	Çasar Başvekili Lipoldus Abarbostın	Tayin edilen elçi ve İstanbul'daki kethüda Talman'ın vazifesinin ibkası hakkında Çasar'ın başvekilin den gelen mektuptur.
84	157-158	29 Z 1113/27 Mayıs 1702	Özbek/ Belh Hanlığı	Seyyid Muhammed Mukim Han	Belh Hanı Muhammed Mukim Han'a gönderilen cevabi nâmede, nâmelerinden hoşnud oldukları, Buhara Hanı Seyyid Ubeydullah Han ile barış anlaşmalarının daha uygun olacağı ve elçileri Abdülbaki Bey'in nâme ile gönderildiği bildiriliyor.
85	158-160	29 Z 1118/3 Nisan 1707	Mekke Emirliği	Şerif Abdülkerim	Şerif Abdülkerim'e gönderilen nâmede, mektubunun ve arz-ı mahzarın alınıp durumun anlaşıldığı, Haremeyn idaresi ve

					hizmetlerinin güzelce yürütülmesinden dolayı samur hilat gönderildiği, Seyyid Yahya ibni Berekat'ın Mısır'dan Mekke'ye gelip yerleşmesine devam edeceği, din ve devlet için dua ettirilmesi bildiriliyor.
86	160-161	21 Z 1117/5 Nisan 1706	Lehistan	Kral I. Stanislavus	Leh Kralı Stanislavus'tan gelen mektubun tercümesinde, sabık Kral Agustus'un (Ogüst) azledilip yerine kendisinin geçtiği, fakat fesat çıkarıp Rusya ile ittifak ederek faaliyet başladığı, İsveç Kralı ile birleşip onu mağlup ettiklerini sonunda sulh yapıp, krallık davasından vazgeçtiği ve Sefir Gorski'nin sulh temessüklerini İstanbul'a getirmek üzere gönderildiği, kabul edilip itimad olunması ifade olunuyor.
87	161-162	21 Z 1117/5 Nisan 1706	Lehistan	Kral I. Stanislavus	Krallığın resmen tanınması ile sulh ve dostluğun devamı ricasını havi Leh Kralı Stanislavus tarafından gönderilen mektubun suretidir.
88	162-163	10 Ca 1119/9 Ağustos 1707	Lehistan	I. Stanislavus	Leh kralına gönderilen nâmede, Samuel Govski adlı elçilerinin gelip Sadrazam aracılığıyla nâmeyi arzettiği, eski Kral Agustus'un azlı ve kendisinin tahta geçisi yüzünden çıkan huzursuzlukların yatışmasından memnun kalındığı, sulh ve dostluğun devamı dileklerine katıldıkları, eski ahidname şartlarının gözetileceği ve sefirin dönmesine izin verildiği bildiriliyor.
89	163-164	10 Ca 1119/9 Ağustos 1707	Lehistan	I. Stanislavus	Elçinin gelip nâmesini arzettiği ve mevcut dostluğun devamı hakkında sadrazam tarafından Leh kralı gönderilen nâmenin suretidir.
90	164-165	10 B 1119/7 Ekim 1707	Mekke Emirliği	Şerif Abdülkerim	Şerif Abdülkerim'e gönderilen Arapça nâme suretinde, Haremeyn hizmetlerinin şeref ve faziletini beyandan sonra surre-i hümayûnun defteri mucebince adilane tevzii, adaletin icrası ile din ve devlet için dua ettirilmesi bildirilmektedir.
91	166	10 L 1119/4 Ocak 1708	Kırım Hanlığı	Kaplan Giray	Kırım Hanı Kaplan Giray'a gönderilen nâmenin suretinde, hanlığın kendisine tevcihi nedeniyle hilat ve üç bin altın gönderildiği, sadakatle devlete hizmet etmeleri, ülkenin nizam ve asayişini sağlamaları tebliğ olunmaktadır.
92	167	20 Ca 1120/7 Ağustos 1708	Mekke Emirliği		Mekke emirine gönderilen nâme suretinde, mektuplarının alınıp idare ve hizmetlerin güzelce icrasından memnuniyet duyulduğu,

					Surre-i hümayunun defteri mucebince tevziinin sağlanmasından ayrıca hoşnud kalındığı, bu nedenle samur hilat gönderildiği, din ve devlet için dua ettirilmesi, Haremeyn ve hac işlerinin yine güzelce sevk ve idaresine devam edilmesine bildirilmektedir.
93	168-169	10 B 1120/25 Eylül 1708	Mekke Emirliği	Şerif Abdülkerim	Şerif Abdülkerim'e gönderilen Arapça nâmede, Surre-i hümayûnun defteri mucebince tevzii, fukara, ulema ve eşrafın himaye olunması ve samur hilat gönderildiği bildiriliyor.
94	169-170	29 Z 1120/11 Mart 1709	Fas	Mevlay İsmail	Fas Hâkimi Mevlay İsmail'den gelen nâme suretinde, Ali Osman soyundan geldiği iddiasında bulunun Fas'ta ikamet etmekte olan şahsın idam edilmesinin haksız yere olduğu arz olunmaktadır.
95	170-171	10 M 1121/22 Mart 1709	Fas	Mevlay İsmail	Mevlay İsmail'e gönderilen cevabi nâmede, sözü edilen şahsın iddiasının ve dolayısıyla suçunun sabit olması nedeniyle idam olunduğu, sadakatlerinden memnuniyet duyulduğu bildirilmektedir.
96	172	20 Ca 1121/28 Temmuz 1709	Mekke Emirliği	Şerif Abdülkerim	Şerif Abdülkerim'e gönderilen nâmede, kendilerinden umulan hizmetler ve başarılar nedeniyle samur hilat ihsan olunduğu, Haremeyn idaresini ve hac hizmetlerinin güzelce icra olunması bildirilmektedir.
97	172-173	20 B 1121/25 Eylül 1709	Mekke Emirliği	Şerif Abdülkerim	Şerif Abdülkerim'e gönderilen Arapça nâmede, Surre-i hümayûnun defteri mucebince tevzii, fukara, ulema ve eşrafın korunup gözetilmesi, samur hilat gönderildiği ve din ve devlet için dua ettirilmesi bildirilmektedir.
98	174-175	17 R 1121/24 Ağustos 1709	Rus Çarlığı	Petros Aleksiyeviç (I. Petro)	Rus Çarı Petros Aleksiyeviç'ten gelen nâme suretinde, 3 Temmuz 1700 tarihinde akdolan otuz yıl süreli sulh antlaşmasının devamını sağlamak amacıyla, mutemed adamları Petros Androyeviç Tolstoy'u elçi olarak gönderdiklerinden kabulü ve resmen tanınması, Kudüs-i Şerif'teki Kamame kilisesinin ve diğer kutsal yerlerin eskiden olduğu gibi yine Rumların idaresine devredilmesi ve diğer alakalı konular ifade olunmaktadır.
99	176	2 Ca 1121/10 Temmuz 1709	Rus Çarlığı	Petros Aleksiyeviç	Rus Çarı Petro'dan padişaha gelen nâmede, Poltava muharebesinde İsveç kralını yendiğinin elçi tarafından bildirildiği, kaçan İsveçli diğer ileri gelen kumandanların da Özi Suyu civarında Provolçne'de esir alındığı, kralın kaçarak

					Osmanlı topraklarına sığındığı, ona yardım edilmemesi ve himaye görmemesi gerektiği, hain Masupe'nin avanesiyle beraber kendilerine teslim edilmesi ve ayrıntılı bilginin elçi tarafından ifade olunacağı bildirilmektedir.
100	177-178	28 L 1121/31 Aralık 1709	Rus Çarlığı	Petros Aleksiyeviç	Rus çarından gelen nâmede, İsveç Kralı'nın serbest kalmasına fırsat verilmemesi ve hain Masupe'nin teslim edilmesi bildirilmektedir.
101	178-179	19 Ca 1121/27 Temmuz 1709	Rus Çarlığı	Petros Aleksiyeviç	Rus çarından gelen nâmenin sureti olup, İsveç Kralı ile hain Masupe ve adamlarının himaye görmesinden şikâyet etmekte ve özellikle Masupe ve adamlarının bir an evvel kendilerine teslim edilmesi bildirilmektedir.
102	180-181	17 R 1121/24 Ağustos 1709	Rus Çarlığı	Petros Aleksiyeviç	Rus Çarı'ndan gelen mektupta, sulh ve dostluğun devamı için gerekenlerin yapılması, Kudüs-i Serif'teki Kamame Kilisesi ve sair kutsal yerlerin Rim Papa ruhbanlarından alınıp, Rum ruhbanlarının idaresine devredilmesi istenmekte ve bunların uygulanmasının sulh ve dostluğun devamına yardımcı olacağı ifade olunmaktadır.
103	181-182	10 B 1121/15 Eylül 1709	İsveç	Karlos (XII. Karl)	İsveç Kralı Karlos'dan gelen nâmede dostluk ve sevgilerini ifade için Focbar adlı adamını elçi olarak gönderildiğinden kabul olunup itimad olunması ifade olunuyor.
104	182-183	2 B 1121/7 Eylül 1709	İsveç	Başvekil	Tayin edilen elçi hakkında İsveç başvekilinden sadrazama gelen mektuptur.
105	183-184	23 Ca 1121/31 Temmuz 1709	İsveç	Karlos (XII. Karl)	İsveç Kralı Karlos'tan gelen nâmede, Ukrayna tarafından kaçıp yakınlarıyla birlikte Osmanlı topraklarında Bender civarında bir süre kalıp, durumu Serasker Yusuf Paşa'ya bildirdikleri, dostlukla karşılanıp himaye göreceklerini ümid ettiklerini, burada hürmet gördükleri, ihtiyaçlarının karşılandığı ve aradaki dostluk nedeniyle bu nâmeyi gönderdikleri bildirmektedir.
106	184	10 B 1121/15 Eylül 1709	İsveç	Karlos (XII. Karl)	İsveç Kralı tarafından Bender Kalesi civarında yazdırılıp Padişah'a gönderilen nâmede, nâme-i hümayûnun gelip huzur verdiği, gösterdikleri dostluk ve himayeden fevkalade memnun kalındığı ifade olunmaktadır.

107	185	10 B 1121/15 Eylül 1709	İsveç	Başvekil	İsveç kralının başvekilinden sadrazam'a gelen mektubda, gönderilen elçinin gelip kral ile görüştüğü, nâmeyi ve murassa kılıcı kendilerine arzettiği, hediyeler için ve ayrıca dostane muameleleri için teşekkür eylediği, elçi vasıtasıyla ayrıntılı bilgi ulaştırılacağı ifade olunmaktadır.
108	186	10 Ca 1121/18 Temmuz 1709	Venedik	Yohannes Cornelio	Venedik Doçu Yohannes Cornelio'dan gelen mektubun tercümesinde, Alvise Mucenigo adlı mutemed adamının balyos olarak tayin edip gönderdiklerinden kabul edilip, resmen tanınması yolunda yardımcı olunması isteniyor.
109	186-187	29 M 1121/10 Nisan 1709	Venedik	Yohannes Cornelio	Venedik doçuna gönderilen nâme suretinde, elçilerinin gelip huzura kabul olunarak, resmen tanındığı, eski elçinin gönderildiği, eski ahidname şartlarının gözetileceği, sulh ve dostluğun devam edeceği bildiriliyor.
110	187-189	29 Z 1121/1 Mart 1710	Buhara Hanlığı	Seyyid Ubeydullah Muhammed Bahadır Han	Buhara Hanı Muhammed Bahadır Han'dan Sefiri Mir Muhammed Nasır eliyle gelen nâmenin tercümesinde, Turan diyarını hakimiyeti altına aldığı, Ehli Sünnet mezhebinin ülkesinde yaygın olduğu, sefiri mutemed olduğundan huzura kabul etmeleri rica olunuyor.
111	189-191	29 Z 1121/1 Mart 1710	Rus Çarlığı	Petros Aleksiyeviç	Rus çarına gönderilen nâme-i hümayunun dua ve elkabdan sonraki kısmının sureti olup, Elçi Petrus Andreyeviç Tolstoy'un gelip dört nâmeyi teslim ettiği, muhtevalarının anlaşıldığı, Sultan Mustafa Han devrinde akd olunan otuz yıl sürelik sulh antlaşmasının şartlarına uyulacağı, sulh ve dostluğun devam edeceği, Kırım Hanı'na ve sair kumandanlara ilgili tebligat yapıldığı, Kudüs'teki Kamame kilisesi ve diğer kutsal yerlerin idaresinin Rum ruhbanlarına devredilmesine dair dileklerinin elçi ile müzakere olunacağı ve bilahere kararın kendilerine bildirileceğine ifade olunmaktadır.
112	191-192	29 Za 1121/30 Ocak 1710	İsveç	Karlos	İsveç Kralı Karlos'a gönderilen nâme-i hümayûnun sureti olup, sadakat arzı ve yardım talebiyle gelen elçinin ve diğer küçük elçinin huzura kabul olup, nâmelerinin muhtevasının anlaşıldığı, himaye ve yardım taleplerinin kabul olunduğu, Özi Valisi ile Bender Muhafızı Yusuf Paşa ile görüşmelerinin uygun görülüp,

					İlgili tebligatın yapıldığı, yapılan ahidnamenin onaylandıktan sonra İstanbul'daki elçiye teslim olunacağı bildirilmektedir.
113	193-196	29 Za 1121/30 Ocak 1710	Kırım Hanlığı	Devlet Giray	Kırım Hanı Devlet Giray'a gönderilen nâmede, Rusya-İsveç gerginliği çıkmadan önce Rus Çarı'ndan gelen nâmelerdeki sulhün yenilenmesi ve teyidi istendiğinden, Sultan Mustafa Han devrinde yapılan otuz yıl süreli sulh antlaşması şartlarının gözetilmesi, bunun Özi Valisi Yusuf Paşa'ya ve sair kumandanlara bildirildiği, bu münasebetle hilat, kılınc ve üç bin altın gönderildiği, Nogayların itaat altına alması ve işlerin güzelce adilane icrası emrolunmaktadır.
114	196-197	29 Z 1121/1 Mart 1710	Kırım Hanlığı	Devlet Giray	Kırım Hanı Devlet Giray'a gönderilen nâmede, Halil Paşa Yurdu'nda iskan olunan Nogayların bazı ileri gelenlerinin şikayetine göre, Nogaylar tarafından Nayman aşiretine baskın yapıp katl ve yağma icra olunduğundan ilgili suçluların yakalanıp cezalandırılması ve asayişin sağlanması bildirilmektedir.
115	198-199	20 S 1122/20 Nisan 1710	Özbek Hanlığı	Seyyid Ubeydullah	Özbek Hanı Seyyid Ubeydullah Han'a gönderilen nâmede, nâmelerinin alınıp muhabbete vesile olduğu, Elçi Seyyid Mir Muhammed Nasır'ın huzura kabul olunup teşrifata nail olduğu, görevini tamamlayıp gönderildiği bildiriliyor.
116	199	10 Ra 1122/9 Mayıs 1710	Lehistan	II. Agustus (Ogüst)	Saxe vilayetinde Leh ayanı ve ileri gelenlerinin söz birliği ve onayı ile ülkesine tekrar dönüp krallığının yeniden tanındığı eskisi gibi sulh ve dostluğun devamından yana olup bu vesile ile yakın adamlarından Rakoçi'yi elçi olarak gönderdiği ifadelerini havi Leh kralından gelen nâmenin suretidir.
117	200	10 Ra 1122/9 Mayıs 1710	Lehistan	II. Agustus	Yeni tayin olunan elçi ile iyi dilek ve temennileri havi Leh kralı tarafından gönderilen mektubun tercümesi suretidir.
118	201-202	29 Ca 1122/26 Temmuz 1710	Kalmuk	Eyüğe	Kalmuk Hâkimi Eyüğe Han'dan Sefiri Pehlivan-kulu eliyle sadrazama gelen mektubun suretinde, nâme-i hümayûndan memnun kaldıkları, Rusların saldırıları altında bulunan Aştektek kavminden bir sultanın Ruslar tarafından öldürüldüğü, Aştektek kavmi ile Karakalpakların ittifakla bir sultan tayin ettikleri, Rusların üzerine baskınlar düzenledikleri, Ruslardan elçiler gelip

					sikayetçi oldukları, Aşteklere yardım edildiği, Kırım Hanı ile dayanışma halinde mücadele ettikleri ve Osmanlı Devleti'ne bağlı ve sadık olduklarına dairdir.
119	202-203	29 Ca 1122/26 Temmuz 1710	Mekke Emirliği	Şerif Abdülkerim	Şerif Abdülkerim'e gönderilen nâmede, kendilerinden Haremeyn ve ahalisine güzelce hizmetler umulduğundan, samur hilat ihsan olunduğu, hacılara ve Hac hizmetlerine dikkat edilmesi bildirilmektedir.
120	203-205	10 B 1122/ 4 Eylül 1710	Mekke Emirliği	Şerif Abdülkerim	Mekke-i Mükerreme Emiri Şerif Abdülkerim'e gönderilen Arapça nâmenin suretinde, Haremeyn hizmetlerinin şerefi ve fazileti münasebetiyle tanzim olunan Surre-i hümâyûnun defteri mucebince adilane tevzii, ulema, eşraf ve fukaranın gözetilmesi, samur hilat gönderildiği, din ve devlet için dua ettirilmesi bildiriliyor.
121	205	20 B 1122/14 Eylül 1710	Kırım Hanlığı	Devlet Giray	Devlet Giray'a gönderilen nâmenin sureti olup, Kalgay Saadet Giray'ın fesad çıkarması nedeniyle azlolunup yerine Baht Giray'ın seçildiği, ilgili fermanın da gönderildiği, Saadet Giray'ın Kefe'ye ve daha sonra görev yerine gönderilmesi bildiriliyor.
122	206-209	29 Z 1122/18 Şubat 1711	Kutsal Roma Germen İmparatorluğu	Prens Gugenius	Roma İmparatoru'nun Vekili Prens Gugenius'a gönderilen mektubun suretinde, sevgi ve dostluk beyanından sonra, mektubunun alınıp memnun kalındığı, başarılarından sevinç duyulduğu, Nemçe ve Rusya ile yapılan antlaşma şartlarının gözetildiği, fakat Rusların uymayıp Kırım'da aykırı işler yaptıkları, Ukrayna'da Müslümanlara saldırıldığı bu nedenle katliam meydana geldiği, bu nedenlerden dolayı sefere çıkıldığı, Nemçe'ye karşı bir kasıtları olmadığı, bunları ifade için elçi gönderdikleri bildiriliyor.
123	209-210	29 Z 1122/18 Şubat 1711	İngiltere	Kraliçe Anna	İngiltere ve İskoçya Kraliçesi Anna'dan Padişah'a gelen nâmede, antlaşma şartlarının gözetildiği, İstanbul'daki gümrük emininin zulüm ve haksızlıklarının önlenmesi, özellikle Abdurrahman Ağa'nın andlaşma şartlarını çiğnediği, durum düzeltilmezse ticari münasebetlerin bozulabileceği ifade olunuyor.

124	210	29 Z 1122/ 18 Şubat 1711	İngiltere	Kraliçe Anna	Ticari münasebetler, mevcut ticaret anlaşmasının şartları ve gümrük emînleri hakkında İngiltere ve İskoçya Kraliçesi Anna'dan gelen mektubun suretidir.
125	210-211	20 Ra 1123/8 Mayıs 1711	İngiltere	Kraliçe Anna	İngiltere Kraliçesi Anna'ya gönderilen cevabi nâmenin sureti olup, Robert Sutton adlı elçilerinin gelip nâmeyi teslim ettiği ve durumun anlaşıldığı, İngiliz tüccarına zulüm ve haksızlık yapılmadığı, fakat ilgili emirnamelerin çıkartılıp teblig edildiği, ahidnamelerin şartlarının gözetildiği bildirilmektedir.
126	212	29 L 1121/10 Ocak 1710	Fransa	Louis	Fransa kralından padişaha gelen nâmenin tercümesi sureti olup, 1663 senesinde yapılan dostluk antlaşmasının yenilenmesi için eski elçiye tam yetki ve izin verildiği, yeni elçi de Sallieur'un itimadnamesiyle gönderildiği, kabul edilip resmen tanınması ifade olunuyor.
127	212-213	20 Ra 1123/8 Mayıs 1711	Fransa	Louis	Fransa Kralı Louis'e gönderilen cevabi nâmede, elçileri General de Sallieur'un gelip nâmeyi teslim ettiği, sulh ve dostluğun devam edeceği, ticari ilişkilerin geliştirilmesiyle ilgili taleplerinin kabul edildiği, sabık elçinin izin verilip gönderildiği bildiriliyor.
128	213-214	20 Ra 1123/8 Mayıs 1711	İran	İ'timadü'd-devle	Sadrazam tarafından İran şahının İtimadü'd-devlesi'ne gönderilen mektubta, Basra civarındaki eşkiyanın takip altına alındığı, fakat Huveyze Hanı Ferecullah oğlu Abdullah'ın bunları himaye etmeye çalıştığı, Müntefik aşiretinden birçoğunun da onlara uyduğu, dolayısıyla sulh ve dostluğun gereği olarak Huveyze Hanı hakkında gerekenin yapılması bildirilmektedir.
129	214-215	20 Ra 1123/8 Mayıs 1711	Mekke Emirliği	Şerif Said	Şerif Said'e gönderilen nâme suretinde, emirliğin kendisine tevcih olunduğu, ilgili beratın gönderildiği, kendilerinden mesai-i cemile umulduğu, bu vesile ile samur hilat gönderildiği, hizmetlerin ve işlerin şeriat ve kanuna uygun olarak yürütülmesi, hac hizmetlerine ve hacıların himayesine dikkat edilmesi, din ve devlet için dua ettirilmesi bildirilmektedir.
130	215	20 R 1123/5 Ağustos 1711	Mekke Emirliği	Şerif Abdülkerim	Şerif Abdülkerim'e gönderilen nâmede, Emirliğin kendilerinden alınıp eski emir Şerif Said'e tevcih olunduğu, kendisinin de Mısır'a gidip orada ikamet etmeleri gerektiği, ilgili hatt-ı hümayunun da gönderildiği bildiriliyor.

131	216	20 Ca 1123/6 Temmuz 1711	Mekke Emirliği	Şerif Said	Şerif Said'e gönderilen nâmede, hacıların himayesini sağlamak için Şam Valisi ve Emirülhac Nasuh Paşa'nın görevlendirildiği, bu hususa dikkat etmeleri lazım geldiğinden nâme yazdırıldığı, hacıların Medayin-i Salih'e kadar yolcu edilmeleri ve Haremeyn hizmetlerinin güzelce icrası bildiriliyor.
132	217-218	29 C 1123/14 Ağustos 1711	Nişan-ı Hümâyûn		Vezirazam Baltacı Mehmed Paşa'nın Prut nehri civarında Ruslarla yapılan muhabere esnasında sulh teklifinin kabul edilmesi sonucu yapılan Prut antlaşmasının onaylandığına, bunun gereği olarak Azak kalesiyle ilgili muamelenin icra olunacağına dair sadır olan nişan-ı hümâyûnun suretidir.
133	218-219	06 C 1123/22 Temmuz 1711	Osmanlı-Rus Sulhü Temessük sureti		Rusya ile akdolan Prut antlaşmasının mukaddematıyla ilgili maddeleri ihtiva eden temessüğün suretidir.
134	220-222	29 Z 1123/7 Şubat 1712	İran	İ'timadü'd-devle	İran Şahı'nın İ'timadü'd-devlesi'nden sadrazama gelen cevabi mektubda, eşkiyaya yardım ve onları himaye ettiğine dair iddiaları yalanlamakta, iki devlet arasındaki sulh ve dostluğu zedeleyecek şeylere fırsat vermediklerini ifade etmekte ve Bağdad Valisi Hasan Paşa'nın meseleyi suistimal ettiğini ileri sürmektedir.
135	223-224	29 Z 1123/7 Şubat 1712	İran	İ'timadü'd-devle	Sadrazam adına İran şahının İ'timadü'd-devlesine gönderilen nâmede, Basra ve civarında ortaya çıkan Urban eşkiyasından Mani-oğlu Megamiş ile kardeşi Muhammed ve avanesinin çıkardığı fitneler üzerine Bağdad Valisi Hasan Paşa'nın bunların tedibi ile görevlendirildiği, eşkiya dağıtılmak üzere iken Huveyze Hanı Ferecullah oğlu Abdullah Han'ın bunları davet edip himaye eylediği, Müntefik aşireti ile diğer bazı aşiretlerin ona uydukları, Beni Lam eşkiyasını da azdırdıkları ve eşkiyanın yağmacılık ve çapulculuk yaptığına dair haberlerin Padişah'a ulaştığı, iki devlet arasındaki dostluğun bozulmaması için Huveyze hanının görevden alınması gerektiği bildiriliyor.
136	225	20 Za 1123/30 Aralık 1711	Lehistan	Baş Hatman Sinavski	Sadrazam tarafından Leh Cumhuriyetinin Baş Hatmanı Sinavski'ye gönderilecek olan mektubun suretinde, Bender Muhafızı Vezir Mehmed Paşa'ya göndermiş oldukları dostane mektubun gelip

					padişaha arzolunduğu, Karlofça Muahedesi şartlarının gözetileceği ve karşılıklı riayetın şart olduğu bildiriliyor.
137	225-226	10 Z 1123/19 Ocak 1712	Rus Çarlığı	Petros Aleksiyeviç	Rus Çarı Petro'dan gelen nâmenin suretinde, 12 Temmuz 1711'de Prut nehri kıyısında imzalanan sulh antlaşmasıyla ilgili tekidnamenin gönderildiği, ilgili nişan-ı hümayûnun alındığı, antlaşmanın gerektirdiği şeylere uyulduğu bildiriliyor.
138	227	20 Za 1123/30 Aralık 1711	Barabaş ve Potkalı Kazakları	Hatman Filip Orlik	Barabaş ve Potkalı taifesinin Hatmanı Filip Orlik'e gönderilen nişan-ı hümayûnun sureti olup, elçisi Konstantin ile diğer ileri gelen şahısların gelip Barabaş ve Potkalı Kazakları taifesinin Osmanlı Devleti'ne tabi olmaları nedeniyle Hatmanlarının bundan böyle tayin ve azillerinin kendilerine bırakıldığını ve diğer hukuki bazı hususları ihtiva etmektedir.
139	228-229	20 Z 1123/ 19 Ocak 1712	Nemçe	Başvekil Ocebinzad Saviya	Nemçe Kralı'nın Başvekili Ocebinzad Saviya'dan Sadrazam'a gelen cevabi mektubun suretinde, niyetlerinin sulh ve dostluğun devamlı olduğu, mektubundan memnuniyet duyulduğu, imparatorun dileğinin de Karlofça Antlaşması'nın şartlarına uyulması olduğu ve Rusya ile olan muhabereden gayenin ne olduğunun anlaşıldığı ifade olunuyor.
140	230	10 Z 1123/19 Ocak 1712	Nemçe	Elenora Magdalena Terezya	Nemçe kralının validesi Elenora Magdalena Terezya'dan gelen nâmeye cevap olarak gönderilen nâme-i hümayûnun sureti olup, oğlu İmparator Josephus'un vefatı üzerine yerine onun oğlu Karlos'un tayin olunduğu fakat kendisi İspanya'da bulunması nedeniyle yerine vekalet edeceğinin nâmesinden anlaşıldığı, ayrıca sulh ve dostluğun devam edeceğini bildirilmekte ve yeni idareyi tebrik etmektedir.
141	231-232	29 Z 1123/7 Şubat 1712	Roma İmparatorluğu	Elenora Magdalena Terezya	Sadrazam tarafından Roma imparatorunun validesi Elenora Magdalena'ya gönderilen cevabi mektubun suretinde, nâmesinin alınıp padişaha arz olunduğu, yeni imparatorun tayininin anlaşıldığı ve sulh ve dostluğun devam edeceği ifade olunuyor.
142	232-236	22 M 1124/1 Mart 1712	Kırım Hanlığı	Devlet Giray	Kırım hanına gönderilen kaimenin suretinde, Azak kalesinin alınıp Taygan kalesinin de yıkılacağına dair haberin alındığı, İngiltere ile Flemenk elçilerinin aracılığıyla sulh yapılacağı, Kazaklar, Lehliler ve İsveç kralı ile ilgili meselelerin

					hallolunacağı, Özi, Azak ve Bender kaleleri ve diğer serhadlerin durumunu bildirilmesi isteniyor.
143	236-239	10 Ra 1124/17 Nisan 1712	Osmanlı Rus Sulhünün Temessük Sureti		Boğdan hududunda Rusya ile yapılan sulh antlaşmasının şartlarına Rusya'nın uymaması sebebiyle açılan harbin sulhe bağlanması için İngiltere ve Nederland'ın arabuluculuğuyla İstanbul'da yapılan Osmanlı-Rus sulh antlaşmasının yedi maddelik metnini ihtiva eden temessükün sureti.
144	240	29 Z 1124/27 Ocak 1713	Kırım Hanı	Devlet Giray	Kırım Hanı Devlet Giray ile Bender Seraskeri İsmail Paşa'ya hitaben sadır olan hatt-ı hümayûnun sureti olup, İngiltere ve Nederland'ın arabuluculuğu ile İstanbul'da Rusya ile sulh antlaşması yapıldığından bütün askeri hareketlerin durdurulduğu, İsveç Kralı'nın Lehistan üzerinden ülkesine ulaştırılması uygun olacağı bildiriliyor.
145	241-243	29 Ra 1124/6 Mayıs 1712	Kırım Hanlığı	Devlet Giray	Kırım Hanı Devlet Giray'a gönderilen nâme sureti olup, Rusya ile İstanbul'da sulh antlaşması yapıldığından bütün askeri harekâtın durdurulduğu, İsveç Kralı Karlos'un selamete ülkesine ulaştırılmasının sağlanması, o tarafın işlerinin Bender Muhafızı İsmail Paşa ile birlikte yürütülmesi ve sulh şartlarına gereği gibi riayet olunması isteniyor.
146	244-245	29 Ra 1124/ 6 Mayıs 1712	İsveç	Karlos	İsveç Kralı Karlos'a gönderilen nâmenin sureti olup, Rusya ile sulh antlaşması yapıldığından kendilerinin Lehistan üzerinden ülkesine salimen ulaştırılacağı, bu hususun Kırım Hanı Devlet Giray'a ve Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya bildirildiği, himaye altında yolculuk yapacakları, hazırlıklı olmaları gerektiği ifade olunmaktadır.
147	245-246	29 Za 1124/ 6 Mayıs 1712	Lehistan	Baş Hatman Sinavski	Leh Vilayeti'nin Baş Hatmanı Sinavski'ye hitaben Sadrazam adına gönderilen mektubun suretinde, İsveç Kralı Karlos'un memleketine götürülmesi esnasında bir engel çıkarılmaması ve Rusya ile yapılan sulh antlaşması şartlarına uyulması bildiriliyor.
148	257-248	20 R 1124/27 Mayıs 1712	Mekke Emirliği	Şerif Said	Şerif Said'e gönderilen nâmenin suretinde, Haremeyn ve hac hizmetlerindeki başarılarından memnun kalındığı, bu vesile ile samur hilat gönderildiği, işlerin şariat ve kanuna uygun olarak

					yütürülmesi, emirliğin kendilerine yeniden tevcih olunduğu ve ilgili beratın gönderildiği bildiriliyor.
149	248	20 R 1124/27 Mayıs 1712	Mekke Emirliği	Şerif Abdülkerim	Şerif Abdülkerim'e gönderilen nâmenin suretinde, kendisinin azlolunup emirliğin Şerif Said bin Said'e tevcih olunduğu, kendilerinin de Mısır'a gidip orada ikamet etmeleri bildirilmektedir.
150	249-250	8 Ra 1124/7 Nisan 1712	Nemçe	VI. Karlos	Nemçe çasarından padişaha gelen nâmenin suretinde, biraderi İmparator Josephus'un vefatı üzerine kendisinin tahta çıktığı, İspanya krallığının da zevcesine verildiği ifade olunuyor.
151	250-251	5 Ca 1124/10 Haziran 1712	Nemçe	VI. Karlos	Nemçe kralından padişaha gelen nâmenin sureti olup, Üngürüs krallığı tacını giydiğini, sulh ve dostluğun devamını ifade etmektedir.
152	251	5 Ca 1124/10 Haziran 1712	Nemçe	VI. Karlos	Nemçe kralının elçisi eliyle padişaha gönderdiği sekiz parça hediyenin listesini bildiren surettir.
153	251-252	8 Ra 1124/7 Nisan 1712	Nemçe	VI. Karlos	Nemçe kralından sadrazama gelen mektubun sureti olup, imparatorluk tacını giyip tahta oturduğunu, Karlofça Antlaşması'nın şartlarına uyulacağını, sulh ve dostluğun devamı dileklerini ifade ediyor.
154	252	8 Ra 1124/7 Nisan 1712	Nemçe	VI. Karlos	Nemçe kralından sadrazama gelen mektubun sureti olup, Üngürüs kraliyet tacını giydiğini bildirmektedir.
155	253	10 Ca 1124/15 Haziran 1712	Nemçe	Kralın İkinci Vekili	Nemçe kralının ikinci vekilinden sadrazama gelen mektubun suretinde, sadaret makamına gelmelerini tebrik etmekte, Karlofça Antlaşması'nın şartlarına uyulacağı ifade olunmakta ve İmparator Karlos'un Roma, Nemçe, İspanya, Macaristan, Hırvatistan, Dalmaçya ve daha nice yerlerin hükümdarlığına seçilip tahta oturduğunu, elçiye gösterilen alaka ve itimattan memnuniyet duyulduğu, sulh ve dostluğun devam edeceği ifade olunuyor.
156	254	11 Ca 1124/ 16 Haziran 1712	Nemçe	Kralın İkinci Vekili	Kralın ikinci vekilinden sadrazama gelen mektubun suretinde, Karlos'un imparatorluk tahtına oturup, taç giydiğini, bu vesile ile hulûs ve dostluğunu arz etmek istediğini, iki devlet arasında sulh ve dostluğun devamı temennisini ifade etmektedir.
157	254-255	29 Z 1124/27 Ocak 1713	Lehistan	Baş Hatman Sinavski	Sadrazam tarafından Lehistan'ın Baş Hatmanı Sinavski'ye gönderilen mektubun sureti olup, Rusya'nın Lehistan'ın işlerine

					karışmasından etkilenmeleri gerektiği, ihtilal çıkarmalarını önlemeleri, Rusya üzerine ordu sevkedileceği, Sefir Mustafa Paşa'ya durumu anlattıkları, kadim dostluğun ve iyi münasebetlerin sürdürülmesi için mümkün olanın yapılması istenmektedir.
158	256-257	10 S 1124/19 Mart 1712	Mekke Emirliği	Şerif Said	Şerif Said'e gönderilen Arapça nâme suretinde, Haremeyn-i Şerife'nin hizmetinin şükranesi olarak mutad Surre-i Hümayûn gönderildiğinden, defteri mucebince tevzii, ulema, seyyidler, şerifler ve fukaranın gözetilip himaye olunması, din ve devlet için dua ettirilmesi bildiriliyor.
159	257-258	6 Za 1123/16 Aralık 1711	Ceneviz	Giovanni Vincenzo Ventura	Ceneviz dükası ve cumhuru Giovanni Vincenzo Ventura'dan sadrazama gelen mektubun sureti olup, iyi münasebetlerin ve ticari faaliyetlerin devamına ve canlanmasına fırsat verilmesinden memnun kaldıkları ve bu münasebetle Angele Giori'yi büyükelçi olarak gönderdikleri, resmen tanınıp mukim elçi olarak kalmasına müsaade olunması rica olunuyor.
160	258-259	6 Za 1123/16 Aralık 1711	Ceneviz	Giovanni Vincenzo Ventura	Ceneviz dükası ve cumhuru Ventura'dan padişaha gelen nâmenin suretinde; reaya, tebea ve tüccarına karşı eskiden beri gösterilen ilginin kendileri tarafından da devam ettirilmesini görmekten memnuniyet duydukları, bu vesile ile Angelo Giovanni adlı güvenilir adamlarını mukim elçi olarak tayin ettiklerinden resmen tanınıp kabul olunması rica olunuyor.
161	259	6 Za 1123/16 Aralık 1711	Ceneviz	Giovanni Vincenzo Ventura	Ceneviz dükası ve cumhuru Ventura'dan padişaha gönderilen on iki kadar hediye eşyanın listesinin suretidir.
162	259-260	22 S 1124/31 Mart 1712	İngiltere	Kraliçe Anna	İngiltere kraliçesi Anna'dan padişah'a gelen nâmenin sureti olup, nâme-i hümayûnlarının alınıp memnun kaldığı, iki devlet arasında süregelen dostluğun devamını, tebea ve reayalarında olan tüccarın gözetilip, himaye olunması rica olunuyor.
163	260-261	22 S 1124/31 Mart 1712	İngiltere	Kraliçe Anna	İki devlet arasındaki dostane münasebetlerin devamı ve tebeası olan tüccarın himayesi hakkında İngiltere Kraliçesi Anna'dan sadrazama gelen nâmenin suretidir.

164	261-264	29 L 1124/29 Kasım 1712	Kırım Hanlığı	Devlet Giray	Devlet Giray'a gönderilen nâmenin sureti olup, Ruslarla sulh antlaşması yapılmasından dolayı Lehistan'dan askerini çekmesi gereken Rusların bunu yapmadığı ve İsveç kralının ülkesine dönmesine engel olmaya çalışmaları nedeniyle bu işlerin takip ve icrasının kendisine havale olunduğu, bu vesile ile hilat ve hediyeler gönderildiği, ayrıca para yardımı yapıldığı bildiriliyor.
165	265	20 L 1124/20 Kasım 1712	İsveç	Karlos	İsveç Kralı Karlos'a gönderilen nâmenin sureti olup, kendilerini Lehistan üzerinden ülkesine salimen ulaştırmaları için Kırım Hanı'na ve Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya gerekli tebligatın yapıldığı, Sefir Mehmed Ağa'nın tenbihlerine uyması gerektiği ve yolculuğa hazırlanması bildiriliyor.
166	266-267	20 L 1124/20 Kasım 1712	Roma İmparatorluğu	VI. Karlos	Roma İmparatoru VI. Karlos'a gönderilen nâmenin sureti olup, Kapıkethüdası Talman Mihail'in orta elçi olarak gelip kabul olunarak resmen tanındığı, iki nâmesinin gelip mazmunundan sabık İmparator Joseph'in vefatıyla kendisinin tahta geçtiğinin öğrenildiği, süregelen iyi münasebetlerin ve dostluğun devam edeceğine inanıldığı bildirilmektedir.
167	267-268	1 Z 1124/30 Aralık 1712	İsveç	Karlos	İsveç Kralı Karlos'a gönderilen nâmenin suretinde, Karlos'un memleketine salimen gidebilmesi için Kırım Hanı Devlet Giray ile Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya gerekli tebligatın yapıldığı, lazım gelen ordunun Bender Sahrası'nda toplanmakta olduğu ve bir an evvel harekete geçmeleri bildiriliyor.
168	268-269	29 Z 1124/ 27 Ocak 1713	Bender Yenbu'da mahfuz olan zahire hakkında nâme-i hümayûn		Medine-i Münevvere ahalisine her yıl Mısır'dan gönderilmekte olan zahirenin Yenbu Benderi'nde mahfuz olduğu, bunun develere yüklenerak yerine ulaştırılması ve hacıların hizmetlerinin görülmesine dair gönderilen nâme-i hümayûn suretidir.
169	269-271	29 Z 1124/ 27 Ocak 1713	Bender Muhafızı İsmail Paşa		Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya gönderilen mektubun sureti olup, İsveç Kralı Karlos'un Lehistan üzerinden ülkesine ulaştırılmasıyla ilgili tedbirler üzerinde durulup ilgili nâmenin ısdar olunduğu bildiriliyor.
170	271-272	29 Z 1124/ 27 Ocak 1713	Bender Muhafızı İsmail Paşa		İsveç kralının ülkesine salimen ulaştırılmasıyla ilgili olarak Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya gönderilen mektubun sureti.

171	272-274	29 Z 1124/ 27 Ocak 1713	Kırım Hanlığı	Devlet Giray	Kırım Hanı Devlet Giray'a sadrazam tarafından gönderilen mektubun sureti olup, İsveç Kralı Karlos'un Bender'den memleketine salimen ulaştırılmasıyla ilgili tedbirler hakkında malumat ve talimat verilmektedir.
172	275	29 Z 1124/ 27 Ocak 1713	Kırım Hanlığı	Devlet Giray	Kırım Hanı Devlet Giray'a gönderilen nâme sureti olup, İsveç kralının tereddüt etmesine bakılmayıp bir an evvel ülkesine salimen ulaştırılması bildirilmektedir.
173	276	29 Z 1124/ 27 Ocak 1713	İsveç	Karlos	İsveç Kralı Karlos'a gönderilen nâme sureti olup, bir an evvel kendi ülkesine gitmek üzere yola çıkması gerektiği bildirilmektedir.
174	276	2 Z 1124/31 Aralık 1712	Nemçe	Kralın Başvekili	Nemçe kralının başvekili tarafından sadrazama gönderilen mektubun sureti olup, başvezirlik makamına getirilmesini tebrik etmekte, bu vesile ile iki devlet arasında sulh ve dostluğun devamını temin yolunda gayret göstermeleri, Karlofça Antlaşması şartlarına uyulması ve ticari münasebetlerin iyileştirilmesi ifade olunmaktadır.
175	277	2 Z 1124/31 Aralık 1712	Lehistan	II. Agustus	Leh kralından gelen mektubun sureti olup, dostluk ve iyi düşüncelerini ifadeden sonra, düşmanları Rusların ülkesini karıştırmaya çalıştığı, dostluğun devamını temin için adı geçen şahsı büyükelçi olarak gönderdiklerinden kabul edilip resmen tanınması istenmektedir.
176	277-278	1 C 1124/6 Temmuz 1712	Buhara Hanlığı	Seyyid Ebulfeyz	Buhara Hanı Seyyid Ebulfeyz Han tarafından gönderilen Farsça nâmenin tercümesinin sureti olup, kendisinin Buhara hanlığına geçtiğini, niyetinin Müslümanların huzur ve refahını sağlamak olduğu, bu nedenle kızılbaşların sindirilip hac yolunun emniyet altına alınması gerektiği muhabbet ve hulus üzere oldukları arz olunmaktadır.
177	278	1 C 1124/6 Temmuz 1712	Buhara Hanlığı	Seyyid Ebulfeyz	Buhara Hanı'ndan elçisi eliyle padişah'a gelen hediyelerin defterinin sureti olup on beş kalem hediye zikrolunmaktadır.
178	279-280	20 R 1125/16 Mayıs 1713	Buhara Hanlığı	Seyyid Ebulfeyz	Buhara Hanına gönderilen cevabi nâmede, nâmesinin alınıp memnuniyet duyulduğu, bilmukabele hulus ve muhabbetlerini sundukları bildirilmektedir.

179	280-288	3 C 1125/27 Haziran 1713	Edirne Antlaşması		Prut Antlaşması'ndan sonra İstanbul'da akdolan antlaşmanın akabinde Edirne'de akdolan on bir maddelik sulh antlaşmasının suretidir.
180	288	29 C 1125/23 Temmuz 1713	Kırım Hanlığı	Kaplan Giray	Kırım Hanı Kaplan Giray'a gönderilen nâme-i hümayûnun sureti olup, Hotin Kalesi'nin inşa edilip, o tarafların nizam ve asayişinin sağlanması elzem olduğundan oraya asker sevk edildiği, ordusunu hazırlayıp kendisinin de o tarafa gitmesi ve Adil Paşa ordusuna katılıp birlikte hizmet etmeleri bildiriliyor.
181	289-290	29 C 1125/23 Temmuz 1713	Mekke Emirliği	Şerif Said	Şerif Said'e gönderilen nâmede, mektubunun alınıp durumun anlaşıldığı, Haremeyn hizmetlerine itina gösterilmesi gerektiği, bu vesile ile hilat ihsan olunduğu ve din ve devlet için dua ettirilmesi tebliğ olunmaktadır.
182	291-292	10 B 1125/2 Ağustos 1713	Mekke Emirliği	Şerif Said	Şerif Said'e gönderilen Arapça nâmede, bu senenin Surre-i hümayûnu irsal olunduğu, defteri mucebince tevzii edilmesi, seyyidler, şerifler, ulema ve fukaranın himaye edilmesi, Haremeyn idaresi ve hizmetlerinin güzelce icrası, din ve devlet için dua ettirilmesi bildirilmektedir.
183	292-293	29 Z 1125/16 Ocak 1714	Kazak Hanlığı	Gaib Muhammed Han	Türkistan hanlarından Kazak Hanı Gaib Muhammed Han'dan Sefiri Seyyid Muhammed Kulu Bey eliyle gelen nâmenin sureti olup, Kalmuk taifesi üzerine asker sevki emrinin icra olunduğu, Kalmukların hezimete uğratıldığı, malumat vermek üzere elçi gönderdiklerinden bunun kabul olunması ve vereceği malumata itimat olunması rica olunuyor.
184	293	29 Z 1125/16 Ocak 1714	Kazak Hanlığı	Gaib Muhammed Han	Kazak Hanı Gaib Muhammed Han'ın sefiri Muhammed Kulu Han'ın şifahi takririnin suretinde, Kalmukluların çapul ve saldırıda bulunmaları üzerine sultanın Eyüğe üzerine sefer yapıp çapul yaptığı, Eyüge'nin sözünde durmamasının bu fitnelere yol açtığı, kendilerinin padişaha tabi ve sadık oldukları ifade olunmaktadır.
185	294	29 B 1125/21 Ağustos 1713	Kazak Hanlığı	Gaib Muhammed Han	Kazak Hanı Gaib Muhammed Han'a gönderilen nâmenin sureti olup, nâmesini alıp memnun kaldıkları, durumun anlaşıldığı ve bilmukabele muhabbet ve dostluklarını bildiriyor.

186	295	29 B 1125/21 Ağustos 1713	Kazak Hanlığı	Gaib Muhammed Han	Kazak Hanı Gaib Muhammed Han'dan gelen on parça hediyeinin defterinin suretidir.
187	295-296	10 Ş 1125/1 Eylül 1713	Kırım Hanlığı	Kaplan Giray	Kırım Hanı Kaplan Giray'a gönderilen nâmede, Hotin kalesinin inşaaı ve o tarafların nizam ve asayişinin temini için ordu sevk olduğu, ilgili hatt-ı hümayûnun da Rumeli Valisi Abdi Paşa'ya ulaştırıldığı, Lehlilerin sulh talebi ve bunun temini yolunda umulan hizmetlerden dolayı samur hilat gönderildiği ve işlerin Abdi Paşa ile ittifak halinde halledilmesi gerektiği bildirilmektedir.
188	269-297	10 Ş 11251 Eylül 1713	Buhara Hanlığı	Seyyid Muhammed Bahadır Han	Buhara Hanı Seyyid Muhammed Bahadır Han'ın Sefiri Şeyh Nimetullah Efendi eliyle gönderdiği nâmenin sureti olup, ülkesinde asayişin yerinde olduğu, dine hizmet etmek niyetinde oldukları, Ruslarla Kalmukların kendilerine karşı ittifak ettikleri, bu nedenle onlara harb açmak için izin istedikleri arz olunmaktadır.
189	297	10 Ş 1125/ 1 Eylül 1713	Buhara Hanlığı	Seyyid Muhammed Bahadır Han	Buhara Hanı Seyyid Muhammed Bahadır Han'dan elçisi vasıtasıyla gelen on iki parça hediyeinin defterinin suretidir.
190	298-299	20 Ş 1125/11 Eylül 1713	Buhara Hanlığı	Seyyid Muhammed Bahadır Han	Buhara Hanına gönderilen cevabi nâmede, nâmesinin alınıp durumun anlaşıldığı ve sadakatlerinden memnuniyet hâsıl olduğu, sefirinin kabul olunup teşrifat ve taltifata nail olduğu, vazifesini tamamlaması üzerine dönmesine müsaade edildiği bildirilmektedir.
191	299-300	14 C 1125/8 Temmuz 1713	Rus Çarlığı	Petros Aleksiyeviç	Rus Çarı adına gönderilen mektubun sureti olup, geçen Haziran ayında yapılan Edirne sulh muahedesinin tekidi yolunda hazırlanan tekidnâmenin Dimitros adlı elçileri ve beraberindeki murahhaslarla gönderildiği, kabul olunup itimad olunması ifade olunmaktadır.

192	300	14 C 1125/8 Temmuz 1713	Rus arlığı	Petros Aleksiyeviç	Rus arı'ndan gelen Edirne muahedesiyle ilgili tekidnâmenin sureti olup, yirmi beş yıl sürelik ve on bir maddelik sulh antlaşmasının takdim olunduğu ve buna uyulacağına dair taahhüdlerini ifade ediyor.

2.2. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Kuzey Politikası: Rusya, Lehistan ve İsveçle İlişkiler.

Karadeniz'in kuzey bölgesi İstanbul'u ellerinde tutan güçlerin eskiden beri ilgi duydukları bir saha olmuştur. Romalılar, Yunanlılar ve nihayet Osmanlılar, yalnızca kuzeyin ticaret yollarının açık tutulmasına değil, aynı zamanda sahil bölgesinin de ya kendi ellerinde bulunmasına veya hiç olmazsa kendilerine müttelik veya tabi olan devletlerin elinde olarak denetimleri altında olmasına özen göstermişlerdir. Bu, özellikle hububat temini açısından başşehrin iâşesinin bağımlı olduğu Karadeniz seyrüsefain güvenliğinin sağlanması meselesiydi⁸⁵.

Osmanlılar'ın yükselişi ve İstanbul'un fethi Karadeniz'in bütünüyle bir Türk gölü haline gelişinin başlangıcını oluşturdu ve ona mahalli merkezli bir özellik kazandırdı. Fatih Sultan Mehmet, Cenevizliler'in önemli bir limanı durumundaki Amasra'yı, Candaroğulları'na ait Sinop'u aldı. Trabzon Rum Devleti'ne nihayet vererek (1461) Karadeniz'in bütün güney sahillerine hakim oldu⁸⁶.

Siyasi ve ekonomik açıdan Karadeniz'in ve Karadeniz'in kuzeyinin önemini kavramış olan Osmanlı Devleti'nin kuzey politikası bu yönde gelişme göstermeye başlamıştır. Osmanlı Devleti bundan sonra Karadenizi kontrol altına almak için uğraş vermiş⁸⁷ ve bu politika istikametinde Karadeniz sahillerinin kuzeyindeki bölgelerinde fethine başlamıştır⁸⁸. 1475'de Kırım Hanlığı Osmanlı Devleti'ne bağımlı hale getirildi; Bucak Tatarları tarafından meskun olan Basarabya'nın güney kısmı 1484'de Osmanlı idaresine katıldı, Boğdan 1511'de vergiye bağlandı ve nihayet 1526'da Bug ve Dinyester arasındaki Yedisan bölgesi Osmanlı Devleti'nce ilhak edildi. Devlete bağlı vasallardan oluşan bu kuşak, bir Rumen prensliği olan ve 1460'dan beri Osmanlı hakimiyetini tanıyan Eflak ve aynı şekilde 1526'da Erdel'le batıya doğru genişledi. Bu Osmanlı gücünün, dolayısıyla nüfuz sahasının hemen kuzeyinde, Podolya bölgesinin yanında, eskiden Litvanya'ya ve aynı zamanda Moskova Büyük Knezliği'ne ait olan ancak 1569'da Polonya'ya katılan,

⁸⁵ Peter Bartl, "17. Yüzyılda ve 18. Yüzyılın İlk Yarısında Kazak Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu", *İlmi Araştırmalar*, S.6, İstanbul 1998, s.301-302.

⁸⁶ "Karadeniz", *DİA*, C.24, İstanbul, 2001, s.387.

⁸⁷ Zübeyde Güneş Yağcı, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Doğu Karadeniz Politikası", *Türkler*, C.12, Ankara, 2002. s.905.

⁸⁸ Faruk Bilici, "Karadeniz", *DİA*, C.24, s. 388-390.

yerleşik nüfus itibarıyla gayet seyrek veya tamamen boş olan step bölgeleri, Kazakların yaşam ve etkinlik sahaları oldular⁸⁹.

Osmanlı Devleti kuzey politikası çerçevesinde Lehistan, Rusya, İsveç ile ilişkilerde bulunmuştur. Lehistan, Rusya ve bu devletlere tabi olan Kazaklarla kuzeyde nüfuz mücadelesine girişilmiş olup Kırım Hanlığı'nda bu mücadelede etkin bir rol oynamıştır.

Kuzeyde mücadele halinde olunan devletlerin başında Lehistan krallığı yer almaktadır. Lehistan, XV-XVIII. yüzyılları kapsayan üç asırlık dönemde, Osmanlı Devleti'nin ilişkilerini yoğun olarak yürüttüğü devletler içerisinde önemli bir yer tutar. Osmanlı Devleti'nin Kuzey'e ve Batı'ya doğru topraklarını genişlettiği ve Lehistan'ın Doğu Avrupa'da geniş topraklara sahip olduğu dönemlerde ikili ilişkiler son derece yoğun bir şekilde yürütülmüş olup, Lehistan'ın Osmanlı Devleti'ne en fazla elçi gönderen ülke olması da bunun bir göstergesidir⁹⁰.

Baltık'dan Karadeniz'e uzanan sahada, XIV. yüzyıldan itibaren kuvvetle varlığını hissettiren Lehistan, Altınordu'nun batı kanadının mirasçısı olarak Doğu Avrupa tarihinde büyük bir rol oynamıştır. Lehistan ile Osmanlılar arasında özellikle Ukrayna ve Eflak-Boğdan sınırlarında hâkimiyet kurma amaçlarında ciddi bir rekabet yaşanmıştır. İki taraf birbirleriyle genellikle doğrudan savaşı değil, dolaylı araçları kullanmışlardır. Bu bakımdan, Lehistan'ın Osmanlı politikasında Kazaklar, Lehistan politikasında ise Kırım Hanlığı temel unsurlar olarak yer aldılar⁹¹.

Osmanlı-Lehistan ilişkilerinin aktif ve sıcak bir niteliğe bürünmesi Varna Savaşı (1444) ile gerçekleşmiştir. Bu savaşta Haçlı ordularının resmi kumandanlığı ve temsili liderliğini Lehistan kralı III. Ladislas yapmaktaydı. Muharebeyi Osmanlı kazandı ve Leh kralıda savaşta hayatını kaybetti⁹².

II. Bayezid döneminde, Kili ve Akkerman Kaleleri için çıkılan sefer sonrasında Lehistan, iki yıllık bir ateşkes antlaşması için elçi Mikolaj Firlej'i İstanbul'a yollamıştır

⁸⁹ Peter Bartl, a.g.m., s.301-302.

⁹⁰ Hacer Topaktaş, "XVIII. yüzyıl Ortalarında Türk-Leh İlişkilerinden Bir Kesit: Kapıcıbaşı Mehmed Ağa'nın Lehistan (Polonya) Elçiliği (1757-1758)", *Osmanlı Araştırmaları*, S.29, 2007, s.203.

⁹¹ Yücel Öztürk, "Osmanlı-Lehistan İlişkilerinde Savaş, Diplomasi ve Ticaret", *Karadeniz Araştırmaları*, 14/55-Güz 2017, s. 225.

⁹² Yücel Öztürk, a.g.m., s. 226.

ve ilk resmi Osmanlı-Lehistan antlaşması olan 22 Mart 1489 tarihli ahidname imzalanmıştır.

1572'den itibaren Lehistan'da krallar, seçimle iş başına getirilmeye başlanmıştır. Usule göre kral adayının tahta geçmesi için, tüm Leh soylularının reyini alması gerekmektedir. Kral seçimleri sebebiyle Lehistan, 1795'teki üçüncü taksime kadar Avrupa devletlerinin çıkar çatışmalarına sahne olmuştur. Bu durumdan Osmanlılarda yararlanmış olup Sokullu Mehmed Paşa Leh krallarının seçiminde etkin bir rol oynamıştır⁹³.

XVII. yüzyıl Osmanlı-Leh ilişkilerinin en yoğun ve de savaşların en fazla yaşandığı dönem olmuştur. Bu yüzyılda Lehistan ile iki savaş yapılmıştır. Birincisi, Lehistan'ın Osmanlı idaresinde bulunan Boğdan, Erdel ve Eflak beyliklerinin işlerine karışması sebebiyle Genç Osman zamanında olmuştur. Hotin Antlaşması ile savaş son bulmuştur (1620). İkincisi IV. Mehmet zamanında yapılan Kamanice Seferidir. Bu sefer Lehliler'in Osmanlılar tarafından korunan Kazaklara saldırımları üzerine yapılmış ve Bucaş Antlaşması'yla (1676) sonuçlanmıştır. Antlaşma ile Lehliler Podolya arazisini Osmanlı Devletine bırakmak zorunda kalmışlardır⁹⁴.

1683'te Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın hevesi sonucu çıkılan seferde Osmanlı Devleti II. Viyana Kuşatması'ndan yenik ayrılmıştır. Osmanlı Devleti'ne karşı oluşturulan Haçlı Birliği 1699'a kadar geçen zaman zarfında, Osmanlı Devleti'nin dört cephede birden savaşmasına neden olmuştur. Padişah II. Mustafa bu olaylardan dolayı üç kez sefere çıkmış, fakat kuşatmadan beri süren olumsuz vaziyetin önüne geçememiştir. Osmanlı Devleti tarihi içerisinde mühim bir yer teşkil eden Karlofça Antlaşması, 26 Ocak 1699'da Osmanlı Devleti ile Avusturya, Lehistan ve Venedik arasında imza edilmiştir. Ancak Osmanlı-Leh sınırı 1703 yılında yapılan ahidname ile tesbit edilmiştir⁹⁵.

Karlofça anlaşmasından sonra ise XVIII. yüzyıl boyunca zayıf düşen Lehistan'a karşı Osmanlı hükümeti önceki siyasetinin bir aksi istikametinde siyaset uygulamaya başladı. Bu siyasetin aksi istikamete dönmesinin nedeni ise büyümekte ve Orta Avrupa'ya ve

⁹³ Hacer Topaktaş, a.g.m., s. 205.

⁹⁴ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri (İkinci Viyana Kuşatmasından Nizam-ı Cedidin Teşkiline Kadar Olan Devre 1683-1793)*, C. 3/4, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1982, s. 7.

⁹⁵ Hacer Topaktaş, a.g.m., s.206.

Osmanlı sınırlarına doğru sarmakta olan Ruslara karşı korumak ve bu suretle Türkiye sınırlarını muhafaza altında bulundurmak kaygısıydı⁹⁶.

Kuzeyde mücadele halinde olunan bir diğer devlet ise Rusya olmuştur. Osmanlı-Rus ilişkileri XV. yüzyılda başlamasına rağmen pek gelişmemiştir. XVI. yüzyıl içinde Çar İvan'ın 1552'de ve 1555'te Kazan ve Astrahan hanlıklarını topraklarına katması Osmanlıların Karadeniz'deki egemenliğine ciddi olarak tehdit oluşturmuştur. 1579'dan itibaren Zaporog Kazaklarının akınları da daha sık ve meydan okuyucu boyutlara ulaşmıştır. XVI. yüzyılın ortasında gerçekleşen bu olaylar Sultanların step ülkelerine yönelik politikalarını değiştirmelerine neden oldu. Osmanlılar 1560'ta, Rusya'dan gelen tehlikenin farkına varmaya başladılar. I. Süleyman, bir kanal aracılığıyla Don'u Volga'ya bağlayacak cüretkar bir plan tasarladı. Bu plan üzerinde ilk defa olarak 1563'te tartışıldı. 1569'da Sokullu Mehmed Paşa bir girişimde bulundu. Bu tasarı iddialı olmakla birlikte gerçekleştirilmesi olanaksız değildi. Bu sayede Türkler aşağı Volga'ya ve Hazar'a egemen olabilirler ve İran'ın Semerkand'daki Özbek düşmanlarıyla doğrudan bağlantı kurmayı sağlayabilirlerdi. Ancak Deşt-i Kıpçak'ın birleşmesine engel olma sırası şimdi Kırım Hanlarına gelmişti. Devlet Giray'ın kendi toprakları üzerindeki Osmanlı denetimini sıkılaştıracak olan bu projeye karşı gösterdiği ilgisizlik bundan vazgeçmesine neden oldu⁹⁷.

XVII. yüzyılda Ruslar henüz ön plana geçmiş bir devlet durumunda değildi. Avrupa devletleriyle de önemli ilişkileri yoktu. Bununla beraber, bu yüzyılda Rusya kalkınmaya, genişlemeye, öte yandan Sibiry'a doğru yayılmaya başlamıştı. Bu yüzyılın sonuna doğru Ruslar'da Karadeniz'e inmek hedefi belirmişti⁹⁸.

Osmanlı-Rus ilişkileri XVII. yüzyıl sonundan itibaren çekişmeli bir hal almıştır. Bunun en önemli nedeni ise Rusya'nın kendi çıkarları doğrultusunda Osmanlı topraklarına saldırması ve Ortodoksların haklarını koruma bahanesiyle ileri ki dönemlerde de artan bir kuvvetle Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmak istemesidir. İki devlet arasında ki ilişkilerin yoğun bir şekilde başladığı dönem Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerinde ki

⁹⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s. 189.

⁹⁷ Donald Edgar Pitcher, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, çev. Bahar Tırnakçı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 175.

⁹⁸ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri (İkinci Viyana Kuşatmasından Nizam-ı Cedidin Teşkiline Kadar Olan Devre 1683-1793)*, s. 6.

emellerini gerçekleştirme fırsatı bulduğu XVIII. yüzyıl olmuştur. Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki en büyük emeli Karadeniz üzerinden sıcak denizlere inmek ve böylece büyük bir Avrupa devleti haline gelmektir. Bu politika Çar Petro tarafından oluşturulmuş ve uygulamaya konulmuştur⁹⁹.

II. Viyana Muhasarası dönemine kadar kendi başına Osmanlıyla çarpışmaktan kaçınan Rusya, Lehistan ve diğer devletler ile anlaşarak Kutsal İttifaka katılmış ve Osmanlı Devleti ile mücadele etmiş, Azak'ı almıştır.

Osmanlı Devletinin Kuzey politikasının en önemli ayağını Kırım Hanlığı oluşturmaktadır. Kırım, Osmanlı hâkimiyetine girdiği 1475'den itibaren Osmanlı'nın kuzey siyasetinde önemli rol oynamıştır¹⁰⁰. XVI. yüzyılın ilk yarısından itibaren Kırım Hanlığı, sınırlarını genişleterek önem arzetmeye başlayan Ruslarla, XVI. ve XVII. yüzyıllarda kuvvetli olan Lehistan'a karşı Kuzeyde bir kale vazifesini görmekte ve Osmanlı devletini o tarafa emniyet içinde bulundurmakta idi; bundan başka hanlık, Eflak, Boğdan ve Erdel ve hatta İran işlerinde ve Avusturya ile olan muharebelerde atlı kuvvetleriyle düşman içerilerine kadar akın yaparak mühim hizmetlerde bulunmaktaydı. Osmanlı imparatorluğunun Kuzey hududunda bulunan Lehistan krallığı ve Rus çarlığı her sene kendilerine gönderilen liste mucibince Kırım hanlarına tiş (Tiyiş) adıyla vergi vermekte idiler. Lehistan kralı her sene kırk bin ve Rus çarı da doksan bin kuruş yollarlardı¹⁰¹.

1683'ten 1699'a kadar süren "Ungûrus Seferleri"nde, Kırım Hanlığı kuvvetleri önemli bir rol oynamış ve hadiselerin gidişinde müspet veya menfi birinci derecede bir amil olmuşlardır. 1683 Viyana seferinden itibaren Osmanlıların Macaristan'da yaptığı hemen bütün seferlere Kırımlılar katılmışlardır. Süratli hafif süvarilerden Tatar ordusu, Osmanlı ordusuna keşif ve akıncı kuvvetleri hizmetini görmekte, Avusturya ordularının lojistik önlemlerini bozmakta, süratli manevralarla, çevirme hareketlerinde ve takiplerde mühim işler başarmaktaydılar¹⁰².

⁹⁹ Hanife Güner, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2014, s.1.

¹⁰⁰ Nihal Metin, *a.g.t.*, s. 66.

¹⁰¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.3/2, s.1.

¹⁰² Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye, (Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar III, Köprülüler Devri)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s.283.

Karlofça Antlaşması'nın imzalanması, Kırım Hanlığı'nın akın faaliyetlerine büyük bir darbe indirdi; çünkü antlaşma şartlarına göre Kırım hanları Rusları ve Lehlilerin topraklarına bundan sonra mutad akınlarını yapamıyacaklardı; bundan başka, yine bu muahede gereğince, Ruslarla Lehlilerin her yıl Kırım Hanlarına vermekte oldukları muayyen vergi de kaldırılmıştı. Karlofça Antlaşması'nın akdolanmasından sonra Hacı Selim Giray hanlıktan çekilerek yerine oğlu Devlet Giray, Kırım hanı olmuştur. Devlet Giray, Rusların muahede hilafına hudutta bazı kaleler yaptıklarını ileri sürerek akın yapmak istemişse de on altı yıl süren harpten pek yorgun çıkan hükümet tarafından bu teşebbüse izin verilmemiştir¹⁰³.

Kırım'a gönderilen nâmelerde sık sık bahsedilen Nogaylar kıtlık, siyasi çekişme ve baskılar gibi nedenlerden dolayı Kıpçak bölgesinden Kırım havalisine göç etmişlerdir. II. Bayezid 1485'te Kili'yi ele geçirdikten sonra buradaki Türk nüfusunu güçlendirmek için İtil boyunda ve Kıpçak bozkırında yaşayan Türk nüfusundan büyük bir topluluğu Kili, İsmail ve Akkerman'ı kapsayan Bucak'a yerleştirmiştir. 1570'ten sonraki göçlerle gelen Nogaylar, Azak ve Kuban bölgesinde iskan ettirilmiştir. Bucak ve havalisine yerleşen Nogaylar, Rusya ve Lehistan tarafından bölgeye yönlendirilen Kazak saldırıları karşısında bir bariyer oluşturmuştur. Osmanlı yönetimi yerleştirdiği Nogaylara vergi ödemelerini, Boğdan reayasına zarar vermemelerini ve Osmanlı hukukunu benimsemelerini şart koşmuştur. Bu Nogayların itaat altına alınması ile ilgilidir. Osmanlı yönetimi bunu gerçekleştirmek için *Yalı Ağalığı* denilen bir kurum tesis etmiştir. 1690'dan sonra Nogayların başına Giray ailesinden bir sultan atanmış ve *Bucak Seraskerliği* oluşturulmuştur. Daha önce bölgedeki işlerden sorumlu tutulan Yalı Ağalığı ise seraskere bağlı bir kurum olarak varlığını sürdürmüştür¹⁰⁴.

XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Bucak bölgesine yapılan yoğun Nogay göçleri, Nogaylar için yeni iskan yerlerinin bulunmasını zorunlu kılmıştır. 1666'da Halil Paşa'nın denetiminde iskan yapıldığından Ona atfen *Halil Paşa Yurdu* denilen ve Bucak'ın hemen kuzeyinde kalan bu bölge Nogayların iskan sahalarından birisidir. Ancak bu bölgenin Nogaylar için yeterli olmadığı söylenebilir. Çünkü Nogaylar Osmanlı Devleti'nin Kutsal İttifak üyeleri ile savaşı sırasında Boğdan içlerine doğru sınırlarını

¹⁰³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s.1.

¹⁰⁴ İsmail Bülbül, "Yedisian-Bucak Nogaylarının 1756 ve 1758 İsyanları", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.1, 2016, s.77-79.

genişletmişlerdi. Bu durum Osmanlı Devleti ile Lehistan arasındaki sorunlardan birisini teşkil etmiş ve 1699’da imzalanan Karlofça Anlaşması’nın maddeleri arasında yer almıştır. Anlaşmaya göre, Osmanlı Devleti Nogayları Boğdan içlerinden çıkaracak ve zi Nehri’nin ötesine grecekti. Ayrıca Osmanlı Devleti, Nogayların Lehistan’a akın düzenlemelerine engel olacaktı.¹⁰⁵

Kuzeyde mücadele halinde olunan ve Osmanlı Devleti’ni en çok uğraştıran, Lehistan ve Ruslara tabi olan Kazaklardır. Kazaklar, Azak Denizi’ne dökülen Don nehriyle, Dinyeper (zi) ve Bog (Aksu) nehirleri arasında ve bu nehirlerin yakınlarındaki bataklıklara yakın yerlerde yerleşmişler idiler. Bunlardan Don nehri tarafındakilere Don veya baş şehirlerine nisbetle erkesk Kazakları denilmiş ve Ukrayna kıtasında zi nehri tarafındakiler ise Zaporog yahut şelale kazakları adıyla şöhret bulmuşlardır; bu, zi Kazaklarının başlıca barınakları olan Seca, şelale yakınında bulunuyordu. Bu, zi Kazakları, Barabaş, Sarıkamış, Potkalı Kazakları diye  kısımla olup bunlardan Dinyeper ile Bog nehirleri arasında bulunan zaviyedeki bataklığa Türkler Sarısu veya Sarıkamış dedikleri için buradaki kazaklar Sarıkamış Kazakları adını almıřlardır¹⁰⁶. Potkalı ise o civarda bir adanın adı olduğundan zi Kazaklarının bir kısmı da bu ismi almışlardı. Evliya elebi elli bin nüfuslu olan Barabaş Kazaklarının evvel ve hır Ruslara ve Potkalı Kazaklarında bazen Leh ve bazen Ruslara tabi olduklarını yazmaktadır. Zaporoglar, 1665 de Rusları bir ahidname imzalamaya mecbur etmişlerdir. Zaporog Kazakları, bazen Kırım Tatarlarıyla müşterek olarak Lehliler aleyhine ve bazen Lehlilerle beraber Osmanlılara ve Kırım hanlarına musallat olurlardı; geçinmeleri yağma ve çapul olduğundan menfaatlerine hangi taraf müsaitse o tarafa dönüp hizmet ederlerdi.

Osmanlı Devleti’nin kuzey politikasında en büyük sorunlardan biri de Lehistan ve Rusya’ya tabi olan Kazakların Kırım Hanlığı’na ve Karadeniz sahillere şayıkalarla (ayka) yaptıkları baskınlardır. Bu gemiler; kolay hareket edebilen, 20 x 4 m. lsnde, omurgası fazla derin olmayan, güverte çevresi korunaklı olduğu için gemiyi dalgalardan ve ekibi silah atışından koruyan, yüksekçe kemeri bulunan ve kürekle yol alan özelliklerdedir. XVII. yüzyılın ilk yarısında, Kazakların şayıkalarla yaptıkları yağma faaliyetleri sonucu bir Türk gl olmuş olan Karadeniz en emniyetsiz deniz halini almıştı. Kazakların bu faaliyetlerinin artmasında Ruslarla Lehlilerin de teşvikleri vardı; çünkü

¹⁰⁵ İsmail Bülbül, a.g.m., s.79-80.

¹⁰⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 3/2, s. 111.

Kırım hanları vakit vakit Rus ve Leh topraklarına akın yaptıklarından dolayı, onlar da bu suretle mukabele etmekte idiler. Özü veya Zaporog Kazakları, icabında karadan da Boğdan topraklarına taarruz ediyorlardı¹⁰⁷. Yabancı bir kayığın girmesine müsaade edilmeyen Karadeniz, Kazak filosunun cirit attığı bir alana dönüşmüştü¹⁰⁸. Kazaklar, XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'in kuzeyindeki devletlerle, bilhassa Lehistan ile olan ilişkilerinde çeşitli sorunlara neden olmuşlardır. Nitekim Lehistan hâkimiyetindeki Kazaklar 1620'lerde İstanbul kıyılarına kadar gelerek bazı kasabaları yağmalamışlardır. Bunun üzerine II. Osman Lehistan'a savaş ilan etmiş ve Hotin seferine çıkmıştır. Ancak Kazak sorunu bu seferle çözülememiştir. Osmanlı Devleti kazak akınlarını önlemek amacıyla 1660'da Don nehri üzerinde bir dizi kale inşaatına da başlamıştır¹⁰⁹.

Ruslar doğrudan Osmanlılara karşı taarruzu hayal edip gerçekleştirdiği I. Petro zamanına kadar yaptıkları istila ve akınlarda öncü kuvvetleri olan Kazakları kullandılar. Kazaklar, XVI. ve XVIII. yüzyıllar arası Osmanlı toprakları üzerindeki Rus istilasının tek temsilcileri oldular¹¹⁰.

İkinci Viyana Muhasarası döneminde, uzak illerde imparatorluğun savunulması için yaz kış sefere koşulurken, Kazaklar öteden boş kalan Tatar yurtlarını yakıp yıkmaya geliyorlardı. 1690 Ağustosunda, Tatar kuvvetleri Niş önüne gittikleri sırada 20.000'den çok Kazak, hanlık topraklarını vurmak ve fırsat düşerse Doğan kalesini ele geçirmek üzere Özü'yu geçmişlerdir. Nureddin Sultan Azamet Giray, Kazakları bertaraf etmiştir¹¹¹.

Kırım Hanı Selim Giray yaklaşan Rus ve Kazak tehlikesine karşı Osmanlıların kuzey sınırlarında bazı önlemler alınmasını, bazı sınır kalelerinin ve bilhassa Azak'ın onarım ve korunmasını istedi. Bir vakitten beri ateşli silahlarla takviye edilmiş Kazaklar, kayıklarla Azak Denizi'ne çıkarak Azak kalesini, kıyılarda Çerkesleri ve Nogayları vurmaktan geri kalmıyorlardı¹¹².

¹⁰⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.3/2. s. 110-111.

¹⁰⁸ Mahir Aydın, "Tarih Boyunca Türkiye-Ukrayna İlişkileri", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 28, 2015, s. 34.

¹⁰⁹ İsmail Bülbül, *Osmanlı Belgelerine Göre Rus Elçisi Tolstoy'un Faaliyetleri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2007, s.7-8.

¹¹⁰ Temel Öztürk, "Stratejik Açıdan Osmanlıların Özü'sü", *İlkçağlardan Günümüze Jeostratejik ve Jeopolitik Açıdan Karadeniz*, Akçağ Basımevi, Ankara, 2019, s. 177.

¹¹¹ İnalçık, *a.g.e.*, s. 243-244.

¹¹² İnalçık, *a.g.e.*, s. 259.

Transkripsiyon ve değerlendirmesini yaptığımız 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri'ndeki suretlerde Özü Kazaklarıyla ilgili nâmelerde yer almaktadır. Poltava Savaşı'nda İsveç Kralı XII. Karl ile ittifak kuran ve savaş sonunda kralla birlikte Osmanlıya sığınan Kazak Hatmanı İvan Mazepa'nın Osmanlı Rus ilişkilerinde teati edilen nâmelerde sorun teşkil ettiğini görmekteyiz. Hatman Mazepa üst düzey yöneticilerinden çok sayıda maiyeti ve 4000 Zaporog Kazağı ile Bender'e sığındı¹¹³. Rus çarı gönderdiği mektuplarda, tebası sayılan Kazak Hatmanının taraflarına teslim edilmesini istemektedir. Mektuplarda Hatman Mazepa ağır bir dille tekid edilmekte ve "hain" olarak ifade olunmaktadır¹¹⁴. Sığınan Kazaklar Prut seferinde de Türklerin yanında yer almışlardır. Prut Savaşı sonrası Baltacı Mehmed Paşa'nın gönderdiği temessükte de Kazaklarla ilgili madde yer almıştır¹¹⁵.

1709 senesinde 21/22 Eylül gecesinde İvan Mazepa Bender'de öldüğünde, kançılaryasının başkanı olan Filip Orlik (Pylyp Orlyk) kendisinin halefi seçildi¹¹⁶. Orlik, İsveç Kralı XII. Karl tarafından resmen Hatman olarak tanındı. İsveç Kralı, Kazak bağımsızlığının tekrar ihyası için destek vereceğini yazılı olarak taahhüd etti. Orlik, İsveç-Lehistan (Leszczynski'nin taraftarları) Kırım ve Osmanlı ittifakının desteği ile yalnız Sağyaka Ukraynası'nı geri almayı değil, Solyaka Ukraynası'nıda Rus hakimiyetinden kurtarmayı amaçlamaktaydı. Prut'ta Rusların sulh istemesine karşı Orlik sadrazamı mütareke yapmaktan vaz geçirmek için çok uğraşmış fakat muvaffak olamamıştır¹¹⁷. Ruslarla yapılan antlaşmanın 5. maddesi kazaklar ile ilgilidir: *Lehistan'a ve ona bağlı olan Barabaş ve Potkalı Kazaklarına ve saadetlü Kırım Hanı Devlet Giray Han'a tabi olan Kazaklara bundan böyle müdahale olunmayacak ve öteden berü nice ise bütün ol yerlerden el çekilecektir*¹¹⁸.

Prut antlaşmasıyla Ruslar, Sağyaka Ukraynası'ndan ve Zaporog bölgesinden vazgeçmek mecburiyetinde kaldılar.¹¹⁹ Osmanlı yönetimi 20 Za 1123 / 30 Aralık 1711 tarihli Barabaş, Potkalı taifesinin Hatmanı Filip Orlik'e gönderdiği nişan-ı hümâyûnla,

¹¹³ Yücel Öztürk, "Ukrayna", *DİA*, C.42, İstanbul, 2012, s. 74.

¹¹⁴ Padişaha Moskov Çarı'ndan Gelen Nâme, *6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri*, s. 176.

¹¹⁵ Sadrazam Mehmed Paşa Tarafından Verilen Temessük, *6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri*, s. 218-219.

¹¹⁶ Peter Bartl, a.g.m, s. 327

¹¹⁷ Peter Bartl, a.g.m, s. 327.

¹¹⁸ Sadrazam Mehmed Paşa Tarafından Verilen Temessük, *6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri*, s. 218-219.

¹¹⁹ Peter Bartl, a.g.m. s. 328.

elçisi Konstantin ile diğer ileri gelen şahısların gelip Barabaş ve Potkalı Kazakları taifesinin Osmanlı Devleti'ne tabi olmaları nedeniyle Hatmanlarının bundan böyle tayin ve azillerinin kendilerine bırakıldığını ve diğer hukuki bazı hususları ihtiva eden nişan çıkarılmıştır¹²⁰.

XVIII. asrın başında Avrupa tarihi açısından önemli iki harp meydana geldi. Gelişimi açısından Osmanlı Devleti'ni de etkileyecek olan bu harpler “Kuzey Harbi” ve İspanya'nın içinde bulunduğu durumdan yararlanmak isteyen komşularının onun içişlerine karışmasıyla yaşanan “İspanya Savaşları”dır. Rusya, Osmanlı Devleti ile 1700 yılında yaptığı İstanbul Antlaşması'yla Azak Kalesi'ni alsa da Kerç Boğazı'na hakim olamadığından dolayı Karadeniz'de emeline tam ulaşamamıştır. Çar denizlerdeki sansını Baltık'ta denemeye karar verdi ve İsveç tahtına XII. Karl'ın, 1697 yılında küçük yaşta İsveç tahtına oturmasıyla, Petro aradığı fırsatı buldu. Daha önce İsveç'le aralarında birçok nedenden dolayı husumet bulunan Danimarka ve Lehistan, Rusya'nın tabi müttefikleri olarak bu savaşa dahil oldular. Kısa zamanda yenilgiye uğratacaklarını düşündükleri İsveç, onların hesaplarının dışında büyük bir direnç göstererek önce Danimarka'ya hücum ederek Danimarkalıları barış masasına oturmaya mecbur etti. Danimarkalıları saf dışı bırakan İsveç, seri bir şekilde Lehistan üzerine yürüdü ve burada önemli başarılar kazandı¹²¹. Diyet Meclisi'nin de yardımıyla II. Ogüst tahtan uzaklaştırıldı ve yerine Karl için en uygun aday olan Poznan Voyvodası Stanislas Leszczyński, 1704'te Lehistan kralı ilan edildi. Ogüst'e son darbeyi vurmak isteyen Karl, 1706'da Saksonya'yı işgal ederek burada Ogüst'ün Lehistan üzerindeki haklarından vaz geçmesini öngören bir antlaşma imzaladı¹²². Bu taht değişikliği ile ilgili Leh Kralı Stanislavus'tan 21 Zilhicce 1117 / 5 Nisan 1706 tarihli Rikâb-ı Hümâyûn'a gelen mektupta sabık Kral Agustus'un (Ogüst) azledilip yerine kendisinin geçtiği, fakat fesat çıkarıp Rusya ile ittifak ederek faaliyete başladığı, İsveç Kralı ile birleşip onu mağlup ettikleri, sonunda sulh yapıp krallık davasından vazgeçtiği ve Sefir Gorski'nin sulh temessüklerini İstanbul'a getirmek üzere gönderildiği, kabul edilip itimat olunması gelen nâme ile ifade olunmaktadır¹²³. Aynı

¹²⁰ Nişan-ı Hümâyûn Oldur ki, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s.227.

¹²¹ Tuğba Bozkır, *Name-i Hümayun Defterlerine Göre XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Özbek Münasebetleri*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2009, s. 28.

¹²² Mustafa Ünver, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İsveç Diplomatik İlişkileri*, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2018, s.31.

¹²³ Leh Kralı I. Stanislavus'tan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s.159-160.

tarihli Leh kralından sadrazama gelen mektupta da, krallığın resmen tanınması ile sulh ve dostluğun devamı ricasında bulunulmuştur. Bu iki mektuba cevap olarak 10 Ca 1119 / 8 Eylül 1707 tarihli biri padişah diğeri de sadrazam tarafından Leh kralına iki nâme gönderilmiştir. Padişah tarafından gönderilen nâme-i hümayûnda; Samuel Gorski adlı elçilerinin gelip sadrazam aracılığıyla nâmeyi arzettiği, eski Kral Agustus'un (II. Ogüst) azli ve kendisinin tahta geçişi yüzünden çıkan huzursuzlukların yatışmasından memnun kalındığı, sulh ve dostluğun devamı dileklerine katıldıkları, eski ahitname şartlarının gözetileceği ve sefirin dönmesine izin verildiği bildirilmektedir¹²⁴. Sadrazam tarafından gönderilen nâmede ise elçinin gelip nâmesini arz ettiği ve mevcut dostluğun devamına riayet olunacağı bildirilmiştir¹²⁵.

Lehistandan gelen bu nâmeler devam eden Kuzey Harbi (1700-1721) esnasında gönderilmiştir. Bu dönemde İsveç güçlüdür ve Lehistan tahtına da İsveç yanlısı bir kral getirilmiştir. Bu yönetim İsveç kralı Karl'ın Poltava Muharebesi'nde Rusya'ya mağlubiyetine kadar devam edecektir.

İsveç Kralı XII. Karl'ın Lehistan üzerinde söz sahibi olup genel olarak Rusya karşısında verdiği başarılar Osmanlı hükümetinin dikkatini çekmiş ve Bâbîâli tarafından XII. Karl ile temasa geçilmek istenmişti. Öte yandan Rus hâkimiyetini tamamen ortadan kaldırmak isteyen XII. Karl da Ruslar ile Osmanlılar arasındaki husumetin farkındaydı. İsveç Kralı bu fırsatla Osmanlı kuvvetinden faydalanmak ve bunun için de Rusya'ya karşı Osmanlılar ile ittifak antlaşması yapmak istiyordu. Dönemin padişahı III. Ahmed'in sadrazamı Ali Paşa (Çorlulu) da Rusya'nın zayıf düşürülmesinin ve bunun için de İsveç ile bir ittifak antlaşması imzalanmasının gerektiğine inanıyordu. Nitekim Ali Paşa, Petro ile Karl arasındaki savaşı Özü Valisi Yusuf Paşa'dan gelen mektuptan öğrendiğinde çok memnun kaldı ve derhal tebrik için krala bir heyet gönderilmesini emretti. Bunun üzerine Yusuf Paşa, Mehmet Efendi (Yergögölü) adındaki bir elçiyi Torun şehrine göndererek mektubunu krala ulaştırdı¹²⁶. Böyle bir irtibatı önce yadırgayan kral daha sonra iki devlet arasındaki ilişkilerin kurulması için İstanbul'da bir elçilik açılması, Rusya'ya karşı askeri yardımda bulunulması, İsveç tüccarları için ticaret serbestisi ve Garp ocaklarının saldırılarının önlenmesi ve korsanların el koyduğu gemilerinin iadesi gibi hususları içeren

¹²⁴ Leh Kralı'na Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 161-162.

¹²⁵ Sadrazamdan Leh Kralına Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 163-164.

¹²⁶ Mustafa Ünver, a.g.t., s. 32.

mukabil bir mektupla cevap verdi. Osmanlı Devleti'nin bunları kısmen uygun görmesi üzerine yazışmalar sürdürüldü¹²⁷. Kuzeyde yaşanan gelişmeler ve İstanbul Antlaşması'yla umduğunu bulamayan Rusya için 1708 yılında kritik bir süreç başlamıştı. İsveç Kralı XII. Karl'ın yönetime getirdiği Lehistan Kralı Stanislavus, Moskova'ya doğru ilerlemiş, Don Nehri kıyılarında ve civar şehirlerde ayaklanmalar çıkmıştı. Ukrayna eski Hatmanı İvan Mazepa, İsveç kralı ile birlikte hareket etmeye başlamıştır. Ayrıca I. Petro'nun Voronej'den Azak ve Taganrog'a gitmesi de İstanbul'da olumsuz değerlendirilebilirdi. Poltava savaşı öncesindeki bu gelişmeler nedeniyle I. Petro, Sultan Ahmed'e bir mektup göndererek, İstanbul Anlaşması'na sadık kalacağını tekrarlamıştır. 17 R 1121 / 24 Ağustos 1709 tarihli Rus Çarı Petros Aleksiyeviç'ten biri padişaha diğeri de sadrazama gelen namede, 3 Temmuz 1700 tarihinde imzalanan otuz yıl süreli sulh antlaşmasının devamını sağlamak amacıyla, mutemet adamları Petros Androyeviç Tolstoy'u elçi olarak gönderdiklerinden kabulü ve resmen tanınmasını, Kudüs-i Şerif'teki Kamame Kilisesi'nin ve diğer kutsal yerlerin eskiden olduğu gibi yine Rumların idaresine devredilmesi, Azak ve Voronej'deki faaliyetlerle ilgili İstanbul'daki elçisi Tolstoy'un açıklamalarda bulunacağını ve 1700 İstanbul Antlaşması'nda yer alan diğer konular gönderilen nâmede ifade olunmuştur¹²⁸. Nâmede, *...Dostça bildirmek istediğimiz şudur: selefiniz merhum Sultan Mehmed oğlu Sultan Mustafa Han Hasretleriyle ve Zât-ı Âliniz ile Devlet-i Aliyyeniz ve Çarlığımız arasında milâdî bin yedi yüz senesi Temmuz ayının üçünd otuz sene müddet için imzalanan ve bu güne değin bozulmadan korunan barış antlaşmasını, bütün devletlerin âdeti üzere bu nâmemiz ile tekid etmeyi uygun gördük. Zât-ı Âlileri tahta cülus eylediginizden beri bu tarafta hep savaş ve seferle mesguliyetimizden bu maslahatı yerine getirmeye fırsat bulamadık. Barış antlaşmasının ve verilen taahhütlerin içerdiği tüm şartları tekid etmek için yakın adamımız olan çaşnigirimiz ve Alatorya'da vekilimiz Petrus Andreyovic Tolstoğ adlı mümtaz elçimize tam yetki verdik.*¹²⁹ Çar Petro, İsveç'e karşı açtığı muharebede muvaffakiyetsizliğe uğradığı sıralarda Osmanlı hükümetini gücendirmek istemeyerek nâmelerinde tatlı dil kullanmakta fakat aynı zamanda Ortodoks mezhebi hamiliğini göstermek isteyerek hükümetçe Rumlardan alınıp Fransızlara verilen makamât-ı mübareke imtiyazının Rum

¹²⁷ Kemal Beydilli, "İsveç", *DİA*, s. 409.

¹²⁸ Moskov Çarı'ndan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 173-174.

¹²⁹ Padişaha Moskov Çarı'ndan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 174-175.

Ortodoks patriğinin teşvikiyle yine Rumlara verilmesini rica etmekte idi¹³⁰. ... *Devlet-i Aliyyenizde yabancı devletlere bağlı Rim Papa ayininde olan ruhbanların elinde olan Kudus'teki Kamame ve diğer kutsal mekanları eskiden olduğu gibi kendi dini bölgelerindeki Rum ruhbanlarının kontrolüne geri teslim edilmesi ümid olunur.* ...¹³¹

Poltava, Petro için önemli bir yerdi. Bu nedenle I. Petro, Poltova'yı XII. Karl ve Mazepa'dan kurtarmanın gerekli olduğuna karar vermiştir. Poltava güney filonun ana merkezi ve büyük tahıl rezervlerine sahip olan Voronej'e giden yolunda kilit noktası yer almaktaydı. İsveç kralı Ruslara darbe indirmek için Kırım hanı II. Devlet Giray ve Bender muhafızı Yusuf Paşa'dan yardım istedi. Ancak Sultan Ahmed ve Çorlulu Ali Paşa XII. Karl'a yardım göndermek istememişlerdi. Rusya Kırım'ın ve Osmanlı Devleti'nin İsveç'e destek vermemesi için geç de olsa 1700 İstanbul Barışı'nı yenilemişti. Rusya ile İstanbul Antlaşması'nın yenilenmesine mukabil Kırım Hânı Devlet Giray'a bir nâme gönderilmiştir. 29 Za 1121 / 30 Ocak 1710 tarihli nâmede; Rusya-İsveç gerginliği çıkmadan önce Rus Çarı'ndan gelen nâmelerde sulhün yenilenmesi ve teyidi istendiğinden, Sultan Mustafa Han devrinde yapılan otuz yıl süreli sulh antlaşma şartlarının gözetilmesi, bunun Özi Valisi Yusuf Paşa'ya ve sair kumandanlara bildirildiği, bu münasebetle hilat, kılıç ve üç bin altın gönderildiği ayrıca Nogayların itaat altına alınması ve işlerin güzelce adilane bir şekilde icra edilmesinin kendisinden beklenildiği bildirilmektedir¹³². 8 Temmuz 1709'da Poltava'da cereyan eden muharebeyi Rus ordusu kazanınca bu zaferle kuzeyde dengeler Rusya lehine değişti.

Rusya savunmadan taarruza geçerek kısa bir zaman içinde Lehistan'ı yeniden ele geçirdi. İsveç desteğiyle tahta oturmuş olan Stanislas da Lehistan'ı bırakmak zorunda kaldı ve yerine II. Ogüst tekrar kral oldu¹³³. II. Ogüst tahta geçmesinden sonra Osmanlı Devleti'ne cülusunu bildirdiği nâmesinde; Saxe vilayetinde, Leh ayanı ve ileri gelenlerinin söz birliği ve onayı ile ülkesine tekrar dönüp krallığının yeniden tanındığı eskisi gibi sulh ve dostluğun devamından yana olup bu vesile ile yakın adamlarından Rakoçi'yi elçi olarak gönderdiğini ifade etmektedir. ... *Leh Kralı II. Agustus, Padişah Hazretlerine şöyle bildirir: Allah Tealanın yardımıyla Saks vilâyetinde Leh önde gelenlerinin, beylerbeyilerinin ve kalelerin zabıt ve hakimlerinin oybirliği ile*

¹³⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s.178.

¹³¹ Sadrazam'a Moskov Çarı'ndan Gelen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 180-181.

¹³² Kırım Hânı Devlet Giray Hân'a Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 193-196.

¹³³ Mustafa Ünver, *a.g.t.*, s.36-37.

*memleketime dönmeye muvaffak olduğum gibi hepsi ve Litve askeri ve eyaleti âdet olduğu üzere adamlar göndererek sadakat ve itaatlerini bildirdikten sonra Devlet-i Aliyyeniz Leh krallığına tekrar döndüğümüzü ve hükümetimizi ifâde edip bildirmeyi önemli görüp yine bu memlekete dönmemizden aramızdaki muhabbete binaen Zât-ı Âlinizin sevindiğini bilmekte olduğumuzdan etbamızdan maslahatgüzar Falçayanos Rakoçi bu işe mahsus gönderilip Devlet-i Aliyyenizle, bizimle ve Leh halkı arasında olan dostluğa ve barışa güç verilmesi ümid edilir. Bu barış ve muhabbeti tarafımızdan tekid, tahkim ve muhafaza etmeye yönelik isteğimizi bildirmek için oy çokluğu ile elçi gönderip beyan edeceğiz...*¹³⁴. Bu mektupla aynı muhteviyata haiz vezirazama da bir mektup gelmişti¹³⁵. II. Ogüst nâmelerin içeriğinde Agustus-ı Sâni, bazen de Nalkıran Agustus olarak geçmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın hazırladığı On sekizinci yüzyıl Lehistan Kralları tablosunda ise III. Frederik Ogüst'ün (1733-1763) "Osmanlı tarihlerinde Nalkıran" olarak meşhur olduğuna işaret etmektedir¹³⁶.

II. Ogüst'ün göndermiş olduğu elçiler, kendisinin krallığı gasp etmesi dolayısıyla Osmanlı'da bulunan İsveç kralının da tesiriyle kabul edilmediler. Prut Antlaşması imzalandığı sırada Rusların Lehistan işlerine müdahale etmemeleri ve Lehistan'daki askerlerini çekmeleri hakkında antlaşmaya bir madde konuldu, daha sonra Lehistan ile ilişkiler tekrar başladı¹³⁷.

Poltava Savaşı'nda XII. Karl yaralı bir halde, Kazak Hetmanı İvan Mezapa ile birlikte Bender'e Osmanlı topraklara sığınmışlardı. İsveç Kralı, 23 Ca 1121 / 31 Temmuz 1709 tarihli gönderdiği nâmede, Ukrayna tarafından kaçıp yakınlarıyla birlikte Osmanlı topraklarında Bender civarında bir süre kalıp, durumu Serasker Yusuf Paşa'ya bildirdiklerini, dostlukla karşılanıp himaye göreceklerini ümit ettiklerini, burada hürmet gördükleri, ihtiyaçlarının karşılandığı ve aradaki dostluk nedeniyle bu nâmeyi gönderdiğini bildirmektedir. İsveç kralı gönderdiği nâmesinde ilticasını şu şekilde dile getirmiştir; ... *Bundan önce Ukrayna tarafından az miktardaki arkadaşımızla Zât-ı Âlilerinizin memleketlerine girerek, biz ve adamlarımız istirahat edip Lehistan'a askerlerimizle gitmek üzere halen Bender yakınlarında sekiz gün kadar durduğumuz Yusuf*

¹³⁴ Leh Tahtında Olan Nalkıran Agustus Tarafından Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 199.

¹³⁵ Leh Kralı Tarafından Vezirazama Gelen Mektub, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 200.

¹³⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 197.

¹³⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 191-192.

Paşa tarafından size bildirildiği anlaşılmış olup, bu ana kadar kesintisiz olarak istikrarlı bir şekilde devam edegelen muhabbete binaen memleketlerinizde dostluk ile kabul göreceğimizden ümidvâr olup, umduğumuzdan mahrum olmayarak güzîde seraskerinizin özen göstermesi ile tam bir saygınlık ile kabul olunmamızdan öte, şimdiye dek bize ve adamlarımıza bütün ihtiyaçlarımız uygun fiyatla verilmesinden memnun olduğumuzu bu mektubumuzla tarafınıza ifâde etmeyi aramızda olan dostluğa layık gördük ...¹³⁸. Bu mektupta dikkat çeken en önemli husus kral maiyetiyle birlikte Osmanlı topraklarında sekiz gün kalacaklarını belirtmesidir. Kral yaralı halde iltica ettiğinde savaş devam ediyordu ve Kralın seçkin askerleri Lewenhaupt komutasında idi. Kral komutanına Kırım tarafına gitmesi için emir vermişti. Kral iyileştikten sonra bu birlikler ile tekrar Rusya'ya saldırmayı planlamıştı. Fakat gelişmeler kralın planladığı şekilde olmadı. Perevoloçna'da, Lewenhaupt birliğini, sayıca çok az olan Rus kuvvetlerine, Rus ordusunun tamamı zannıyla, savaşmayarak, büyük bir zaafıla teslim etmiştir. Bu teslim olma hali Çar'ın 2 Ca 1121 / 10 Temmuz 1709 tarihli zafer-nâmeyi andıran nâmesinde şu şekilde dile getiriliyordu; ... adı geçen savaştan sonra firar eden on altı bin İsveç askerini umulmadık bir şekilde Özi Suyu yakınında bulunan Perevoloçna adlı mahalle yakın yerde askerimiz yetişip zayıf olmaları sebebiyle bayrak ve silahlarını bırakıp taburlarındaki bütün top ve ağırlıklarıyla kendilerini bize teslim ettiklerini tarafınıza şu an ifâde etmekte öte bu itibar getiren galibiyetin payitahtımıza sağlıklı bir şekilde izah edilmesi için mümtaz elçimizi görevlendirdik...¹³⁹. Bu birliklerin teslim olmasıyla Rusya'ya karşı savaşacak askerî kuvveti kalmayan XII. Karl'ın Osmanlı topraklarındaki ikameti de uzayacak ve beş yıl üç ay dokuz güne çıkacaktır¹⁴⁰.

Çar, bu nâmesinde Poltava muharebesinde İsveç Kralı'nı yendiğinin elçi tarafından bildirildiğini, İsveç kralının kaçarak Osmanlı topraklarına sığındığı, ona yardım edilmemesi ve himaye görmemesi gerektiği, hain Mazepa'nın avanesiyle beraber reayaları olduğundan kendilerine teslim edilmesi ve ayrıntılı bilginin elçi tarafından ifade olunacağını yazıyordu. ...geçen ay Haziranın yirmi yedinci gününde Poltaviyye yakınlarında düşmanımız olan İsveç kralı üzerine şân ve itibar getirici galibiyet elde etmemiz ile adı geçen kralın askeri hezimete uğramış, başvekili Azof Peyper (orj. Garof

¹³⁸ Sadrazam'a İsveç Kralı Başvekili'nden Gelen Mektub, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s.182-183.

¹³⁹ Moskov Çarı'ndan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s.176.

¹⁴⁰ Hamza Günaydın-Burak Coşkun, a.g.m., s.15.

Piper) ve baş general Raiyn Şiyled (orj. Gustav Karl Rehnskiöld) birkaç general ve nice belli başlı asker ve subayları silahları ile birlikte esir edilerek bayraklarının alındığını yakın çaşnigirimiz ve Alatorye’de vekilimiz Petros Andoryoviç Tolstoğ adlı seçkin elçimizin anlatmasından malum-ı âliniz olduğu şüphesizdir¹⁴¹.

...İsvec kralı birkaç yüz tüfek ile bundan önce Kazakların başı olan hâin Mazepa ile birlikte Özi Suyu’nun öbür tarafına firar ederek Zât-ı Âlînizin memleketine girdiği araştırmamız ile malumumuz olup aramızda devam ede gelen dostluk ve muhabbete ve imzalanmış olan mübarek sulha binaen düşmanımız olan İsveç Kralını padişahlığınızın memleketlerinden geçirmemek ve kabul etmemek üzere emredilip hain Mazepa’nın kendine tabi olanlarla birlikte bizim kontrolümüz ve idaremiz altında oldukları için yakalanarak tarafımıza teslim edilmesi konusunda emir ve uyarıda bulunulması tarafınızdan dostane umulup...¹⁴².

Kuzey harbinin son mücadelesi sahası olan ve Rusya’nın galibiyeti ile vuku bulan Poltava Savaşı (1709) sonucunda yaşanan gelişmeler Osmanlı-Rus ilişkilerini olumsuz etkileyecektir. İsveç Kralı XII. Karl ve maiyeti ile Kazak Hatmanı Mazepa’nın Osmanlı Devleti’ne sığınmaları Osmanlı-Rus ilişkilerini sıkıntılı bir duruma sürüklemiştir. Bu gelişmelere rağmen Osmanlı Devleti 1700 İstanbul Antlaşması’nı yenileyerek barışı korumuş ve antlaşmanın devamını sağlamıştır.

Rus Çarı’ndan bu konu ile ilgili iki adet nâme gelmiştir. 28 L 1121 / 31 Aralık 1709 tarihli gönderilen nâmede İsveç Kralı’nın serbest kalmasına fırsat verilmemesi ve hain Mazepa’nın teslim edilmesini talep etmektedir. *...İsvec kralı birkaç yüz adam ile Özi Suyunu geçerek Devlet-i Aliyyeniz memleketine gitmekle düşmanımız olan mezkur kralı kabul etmeyerek bir şekilde geçmelerine müsaade edilmemesi ve Mezapa’nın adamları ile birlikte tutuklanıp bize teslim edilmesi konusunda Devlet-i Aliyyenizin sınırlarında geçerli hükümlerin tekid edilerek icra edilmesi için emir buyurulması umulmakta olduğunu bildirmiştik. Devlet-i Aliyyenizde durmakta olan elçimiz aracılığı ile söz konusu nâmemiz ulaştırıldığı, umduğumuz üzere bu husus için bütün sınır boylarındaki hakimlere hitaben emirlerinizin gönderildiğinden hiç şüphemiz yoktur. Fakat adı geçen kral ve hain Mazepa’ya birkaç arkadaşlarıyla birlikte askerimizden firar eden iki Özi subayının*

¹⁴¹ Moskov Çarı’ndan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s.176.

¹⁴² Moskov Çarı’ndan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s.176.

*emriyle Devlet-i Aliyye halkı hazırladıkları kayıklara binip Aksu'nun öte yakasına geçtikleri ve Özi Kalesi'ne firar ederek tarafınızdan o mahalde görevli paşa veya bey tarafından kabul olunduğu düşmanımızı takip için asker ile gönderilen generalimizin bildirmesi ile malumatımız oldu. Düşmanımızı ve hainimizi himaye etmek için kabul edip sınırdan geçirmek dostluğa uygun bir hareket değildir. Eğer bütün milletlerin kanunları ve protokolleri gereği sınırı geçip düşmanı her nerede bulmak mümkün ise aramak adet olduğu üzere askerimize yasak değil idi. Fakat...*¹⁴³.

19 Ca 1121 / 27 Temmuz 1709 tarihli diğer ahz-nâmede ise İsveç Kralı ile Kazak Hatmanı Mazepa ve adamlarının himaye görmesinden şikayet edilmekte ve özellikle Mazepa ve adamlarının bir an evvel kendilerine teslim edilmesi talep edilmektedir. *.adı geçen İsveç Kralı, hain Mazepa ve etba' ile birlikte, takip eden askerlerimizden korunduğundan başka Özi'de himayeye kabul edilerek askerleriniz tarafından izzet ü ikramla birlikte Bender'e Silistre Paşası Yusuf Paşa tarafına yollandığı araştırmamız üzere malumumuz oldu. Bu hususu tenbih etmek için İsveç kralının o tarafa ulaşmasından önce vekilimiz maslahatgüzar tarafından adı geçen Yusuf Paşa'ya ve Özi Beyi'ne mektup gönderip, iki devlet arasında barış antlaşmasının şartlarını muhafaza ederek i hain Mazepa ile birlikte firar eden İsveç kralını koruma altına almamaları yazılmışken adı geçen bu iki şahıs Zat-ı Âlînizin hizmetkarları oldukları içinbu antlaşmaya helal getirmek hiç uygun olmadı. Buna bağlı olarak bizim ile olan dostluğun, barış antlaşmasının şartlarını güçlendirilmesi adına İsveç kralının elbette Devlet-i Aliyyenizde alıkonulmaması hususunda tenbih etmenizi Zat-ı Âlînizden tekrar tekrar rica etmemizi reva görp bu arzumuz elçimizden dinlenildiğinde neticenin hasıl olmasına yönelik Zat-ı Âlînizin müsaade buyurulmasını rica ile hain Mazepa'nın etbaıyla vatandaşımız olmalarından dolayı gecikmeksizin teslim olunmaları ferman buyurulursa Çarlığımıza olan dostluğa samimiyetiniz ve aramızdaki olan barış antlaşmasının hem şimdi hem de gelecekte devam etmesinin istendiği anlaşılabacaktır...*¹⁴⁴.

Çarın protesto niteliğindeki bu mektubu ile İsveç kralı ve Kazak Hatmanı meselesi Rusya ile Osmanlı Devleti arasında resmen müzakere konusunu teşkil etmişti. Osmanlı idareci heyeti İsveç kralı hakkında vermiş oldukları karar, iltica edenlere himaye

¹⁴³ Çar Tarafından Padişah'a Gönderilen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 177-178.

¹⁴⁴ Çar'dan Padişah'a Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 178-179.

gösterilmesi cihetinde idi. 13 Ca 1121 / 21 Temmuz 1709 tarihli fermanla da krala günlük 413,5 kuruş tayinat vererek Osmanlı iyi niyetini göstermektedir. Çar'ın gönderdiği bu iki nâme İstanbul'a geldiğinde İsveç kralının himaye görmesi Babiâli tarafından uygun bulunmuştu¹⁴⁵.

Osmanlı Devleti tarafından Rusya'ya gönderilen 29 Z 1121 / 1 Mart 1710 tarihli cevabi nâmede, Elçi Petrus Andreyeviç Tolstoy'un gelip dört nameyi teslim ettiği, muhtevalarının anlaşıldığı, Sultan Mustafa Han devrinde akdolunan otuz yıl süreli sulh antlaşmasının şartlarına uyulacağı, sulh ve dostluğun devam edeceği, Kırım hanına ve sair kumandanlara ilgili tebligatın yapıldığı, Kudüs'teki Kamame Kilisesi ve diğer kutsal yerlerin idaresinin Rum ruhbanlarına devredilmesine dair dileklerinin elçi ile müzakere olunacağı ve bilahere kararın kendilerine bildirileceği yazıyordu¹⁴⁶. Kırım Hanına bu konu ile ilgili yapılan tebligat ise Devlet Giray'a aynı tarihli gönderilen nâme-i hümayûndur. Bu nâmede; Rusya ve İsveç gerginliği çıkmadan önce Rus Çarı'ndan gelen nâmelerdeki sulhün yenilenmesi ve teyidi istendiğinden, Sultan Mustafa Han devrinde yapılan otuz yıl süreli sulh antlaşması şartlarının gözetilmesi, bunun Özü Valisi Yusuf Paşa'ya ve sair kumandanlara bildirildiği, bu münasebetle hilat, kılıç ve üç bin altın gönderildiği, ayrıca Nogayların itaat altına alınması ve işlerin güzelce, adilane bir şekilde icra olunması bildirilmektedir¹⁴⁷.

Kral XII. Karl, sığındığı Bender'den, Martin Neugebauer'i bir dostluk ve ticaret antlaşması yapılması ve mümkünse Rusya'ya karşı yardım temini amacıyla İstanbul'a gönderdi. Kendisi de Özü'den Bender'e geçerek Yusuf Paşa ile buluştu (8 Ağustos 1709). 28 Ağustos'ta İstanbul'a varan Neugebauer, iki devlet arasında diplomatik münasebetlerin henüz tesis edilmemiş olmasından dolayı “nâme-resân” sıfatıyla sadrazam tarafından kabul edildi ve kralın mektubunu ona sundu. Bu durum 29 Za 1121 / 30 Ocak 1710 tarihli İsveç kralına gönderilen nâmede şu şekilde izah olunmaktadır. ...mektubu getiren adamınız Hristiyanların önde gelenlerinden Martinoş Focbever –akıbeti hayırla sonlansın- payitahtımıza ulaştığında kabul ile karşılanıp daha sonra adı geçen, mektup

¹⁴⁵ Akdes Nimet Kurat, *Prut Seferi ve Barışı 1123 (1711)*, Cilt I, Ankara, 1951, s.117.

¹⁴⁶ Moskov Çarı'na Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 188-190.

¹⁴⁷ Kırım Hanı Devlet Giray Hân'a Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s.193-196.

*ulaştıran şahsa resmi yazıları/mektupları ulaştırmaya yetkili olması için tarafınızdan küçük elçilik rütbesi kadim adetlere uygun olacağı...*¹⁴⁸.

Kral ve maiyetinin Osmanlı Devleti'ne ilticası ile iki devlet arasındaki ilişkiler en üst seviyeye çıkmıştır. Poltava Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'ne İsveç kralından üç nâme gönderilmiştir. 10 B 1121 / 15 Eylül 1709 tarihli nâmede dostluk ve sevgilerini ifade için Focbaver adlı adamının elçi olarak gönderildiğinden, kabul olunup itimat olunmasını rica etmektedir¹⁴⁹. İsveç Kralı daha önce padişahın gönderdiği nâmeye cevap olarak yeni bir mektup daha göndermektedir. Padişaha gelen Nâme-i Hümayûn'un huzur verdiği, gösterdikleri dostluk ve himayeden fevkalade memnun kaldığı ifade edilmektedir¹⁵⁰. Elçi tayini hakkında da İsveç kralının başvekilinden sadrazama iki nâme gelmiştir. 2 B 1121 / 7 Eylül 1709 tarihli nâmede İsveç Kralı maslahatgüzârı olarak Senyör Focbaver'i gönderdiklerini, bu hizmete layık ve münasip görülmesine, vaktin ve mekanın müsaadesi olmadığından başka bir zamana münasip rütbe ihsan eylemeye terk olduğu beyan edilmiş, elçinin alelacele gönderildiği, itimatnamenin dahi yollamaya imkan olunmadığı belirtilmiştir¹⁵¹. *...Yakın zamanda Devlet-i Aliyye'ye İsveç Kralı maslahatgüzârı olan Sinyor Focbaver'i gönderdiğimizde bu kabil hizmete layık ve münasip bir şekilde gerekli olan işlemlerin yerine getirilmesine zaman ve mekanın elvermemesi nedeni ile o zaman adı geçen şahsa uygun rütbe verilmesi terk olundu. Hali hazırda bender'de serasker olan paşa hazretleri, İsveç Kralına Devlet-i Aliyye'nin bu rağbetini inceleyerek gecikmeksizin adı geçen kral, yine adı geçen Sinyor Focbaver adlı maslahatgüzârını şu anda Devlet-i Aliyye'ye seçkin elçi yapıp bu rütbe için güven mektubunu da kısa zamanda gönderecektir. Bugün vakit dar olduğundan güzel bir şekilde yollamaya imkan olmadı. Bu arada işlerin aksamaması için Kral'ın emriyle tarafınıza mektup gönderilmek münasip görüldü. Ona binaen vakit kazanmak için adı geçen Sinyor Focbaver adlı küçük elçimizin Padişah huzurunda yüz sürmeye ve mühim işleri konuşmaya imkanı olması için güven mektubu da hemen ardından layık olduğu üzere gönderilecektir.*

¹⁴⁸ İsveç Kralı'na Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s.191-192.

¹⁴⁹ İsveç Kralı Tarafından Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 181-182.

¹⁵⁰ Sadrazam'a İsveç Kralı'ndan Gelen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 184.

¹⁵¹ Sadrazam'a İsveç Kralı'nın Başvekili Tarafından Gelen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 182-183.

Gelen nâmelerden İsveç Kralı'nın içinde bulunduğu zor durum anlaşılmaktadır. Daha önceden İstanbul'da İsveç sefaretinin ihdas edilmemiş olması, içinde bulunulan savaş hali ve iltica durumu devletlerarası teşrifatın dahi gereği gibi yerine getirilmesine engel olmuştur.

İsveç kralının başvekilinden sadrazama gelen 10 B 1121 / 15 Eylül 1709 tarihli diğer mektupta ise gönderilen elçinin gelip kral ile görüştüğü, nâmeyi tercüme ettirip krala ifade olunduğunu ve kralın da gelen nâmeye cevabı bizzat kendi eliyle yazdığını, murassa hançeri kendilerine arz ettiğini, mükemmel donanmış atın dahi arz olunduğunu, hediyeler için ve ayrıca dostane muameleleri için teşekkür eylediği, elçi vasıtasıyla ayrıntılı bilgi ulaştırılacağı ifade edilmektedir¹⁵².

XII. Karl her türlü ihtiyacı karşılanmasına ve koruması sağlanmasına rağmen boş durmamış, Lehistan sınırını gözetlemek için asker göndermiştir. Rusların bu girişimi fark ederek Osmanlı sınırları içerisinde yer alan Çernoviç'e saldırması, Bâbîâli'de büyük yankı uyandırmıştır. Fakat bu krize rağmen Rusya ile herhangi bir çatışma çıkmamıştır. Neugebauer ve Poniatovski'nin bütün gayretlerine rağmen Rusya ile mevcut olan barış antlaşması yenilenerek uzatılmıştır¹⁵³.

İstanbul'da İsveç elçisi ile kralın mühim ve gayri resmi işlerine bakan mutemedi Poniatovski'nin gayretleri neticesinde Rusya karşıtı bir cephe oluşmaya başladı. 1710 yılında İsveç elçileri Rusya ile barış halinin devamından yana olan Sadrazam Çorlulu Ali Paşa'nın azlini sağlamayı başardılar. Köprülüzade Numan Paşa'nın kısa sadaretinden sonra bu göreve getirilen Baltacı Mehmet Paşa ile işler İsveç'in beklentileri doğrultusunda gelişti¹⁵⁴.

XII. Karl, Bender'e gelince Rus tehlikesinin mahiyeti üzerinde Bâbîâli'nin dikkatini çekmiş ve iki yıl süren gayretten sonra, nihayet Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya harp ilanına ikna edebilmişti. Zaten kralın Bender'de fazla kalmasının esas sebebi de bu idi. Rusya ancak, Türk kuvvetleriyle yenilebilirdi. XII. Karl, Lehistan'ı, Ukrayna'yı ve Baltık eyaletlerini Rus tahakkümünden kurtarmak, İsveç, Lehistan ve Osmanlı arasında Rusya'yı

¹⁵² Sadrazam'a İsveç Kralı'nın Başvekili Tarafından Gelen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 185.

¹⁵³ Hamza Günaydın ve Burak Coşkun, "İsveç Kralı XII. Charles'ın (Demirbaş Şarl) Osmanlı Devleti'ne İlticası (1709-1714) ve İltica Sürecinde Ülkesinde Ombudsman Görevlendirmesine İlişkin Bir Değerlendirme", *Kamu Denetçiliği Kurumu Ombudsman Akademik*, Sayı:9, Temmuz-Aralık 2018, s. 30.

¹⁵⁴ Beydilli, a.g.m. s. 409.

daimi bir kontrol ve baskı altında tutacak bir devletler bloğunun meydana getirilmesini istiyordu; bu yapılmadığı takdirde, her üç devletin de Ruslar tarafından tehlikeye düşürüleceğini evvelden haber vermişti¹⁵⁵.

20 Kasım 1710'da padişahın huzurunda toplanan mecliste de Rusların barış antlaşmasından sonra sözünde durmadığı üzerine konuşuldu. Eğer bu durum bir süre daha ihmal edilecek olursa, Rusya'nın sınırı yeniden tecavüzlere başlayacağı belirtildi. Bu hususta anlaşmaya aykırı olarak Kırım sınırında Ur Kalesi'ne yakın Kamenka ile Samarcık suyunun Özi suyuna döküldüğü yerde kale ve palangalar ile Azak Denizi'nde donanma inşa ettiği, dahası Ukrayna'yı işgal edip Kırım ve Osmanlı sınırına tecavüzde bulunduğu, İsveçlileri esir aldıkları ve saire bütün yaptığı eylemler Padişah III. Ahmed'e birer birer anlatıldı. Bunun üzerine nihayet III. Ahmed Rusya'ya karşı savaş konusunda ikna oldu ve Şeyhülislam Paşmakçızade Ali Efendi'nin de fetvasıyla Rus elçisi zindana atıldı ve Çar Petro'ya savaş ilan edildi¹⁵⁶. Rusya'ya yapılacak seferin sebepleri 29 Z 1122 / 18 Şubat 1711 tarihli Kutsal Roma İmparatorunun Vekili Prens Gugenus'a gönderilen nâmede de belirtilmiştir. Nâmede sevgi ve dostluk beyanından sonra, mektubunun alınıp memnun kalındığı, başarılarından sevinç duyulduğu, Nemçe ve Rusya ile yapılan antlaşma şartlarının gözetildiği, fakat Rusların ahde uymayıp Kırım'da aykırı işler yaptıkları, Ukrayna'da Müslümanlara saldırıldığı bu nedenle katliam meydana geldiği, bundan dolayı sefere çıkıldığı, Nemçe'ye karşı bir kasıtları olmadığı ve bunları ifade için elçi gönderildiği bildirilmiştir¹⁵⁷. Gönderilen nâmede; *...Devlet-i Aliyye ile Moskov Çarı arasında sulh yapıldığı zamandan beri, sulhün şartlarına Osmanlı tarafından uyulmuş olmakla; Moskova Çarın'dan da aynı konuşa hassasiyet beklenmesine rağmen sulha aykırı bir şekilde sulhün üzerinden iki sene geçtikten sonra Osmanlı ülkesinin bir parçası olan Kırım vilâyetindeki Orkapı civarında bulunan Kamenka adında büyük bir kale inşa etmişti. Bu hususla Çar'la yapılan muahedenin gereği olarak verilen ahidnâme-i hümayûn gereği üzere Karadeniz tamamen Osmanlı tasarrufu altındadır ve Azak Denizi'nin Karadeniz'den başka bir çıkışı yok iken, Azak'da ve onun yakınındaki Taygan ve Varone'de savaş mühimmatıyla doldurulmuş kalyonlarla beraber sok sayıda başka*

¹⁵⁵ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s. 260.

¹⁵⁶ Ünver, *a.g.t.* s. 50.

¹⁵⁷ Roma İmparatoru'nun Vekili Prens Gugenus'a Gönderilen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 205-208.

gemilerle, ülkesiyle bağlantısı bile olmayan Karadeniz'e tecavüz etmekteydi. Dahası Osmanlı toprağından olup, Karadeniz'e yakın yerlere her fırsatta istilya teşebbüste bulunuyordu. Rusların düşmanlıkları bununla da bitmiyordu; Rus tarafı külliyetli miktarda askeriyle Lehistan arazisine dahi saldırıyor, ülke ahalisi arasında Osmanlı aleyhinde fitne yayarak Osmanlı ile dostlarının arasını bozmaya çalışmaktaydı. Lehistan'da karışıklıklar çıkararak Aksu ile Turla nehirleri arasında bulunan ve Ukrayna ile Lehistan arasındaki savaş esnasında, Osmanlı tarafından zabp olup, daha sonra sulh yapıldığında Lehistan'a terk olunan arazilere girmişti. Ruslar kendi sınırları olan Samarcak Suyunu aşp, diğer yakadaki Aksu'yı dahi geçerek Ukrayna memleketinde bulunan bütün kalelere Rus askeri doldurduğu gibi, Bender'e sadece sekiz saat uzaklıkta olan Raşkova; Turla Nehri'nin sınır dışında, Boğdan voyvodalarının karârgâhları olan Yaş kasabasının karşısındaki İslatin Kalesi; Azak'dan Hotin Kalesi'ne ve oradan Macar Balkanı'na kadar olan bölgeleri sulhe aykırı olarak işgal etmişlerdi.

Eğer Kırım tarafına ve Bender civarlarında olan Padişahlığımıza ait sınırlara Moskovlular gürûh gürûh ve taraf taraf akın idüb nice Müslümanları katledip haddi aşarak davarları çalıp esirleri alarak ve hatta bir keresinde Çar'a bağlı Kalmuk taifesiyle ittifak edip toplanarak gafil avlayarak Kırım içerisine girip nüfusu katlederek esir ve köle edip yağma etmesinden barış antlaşmasının aksine haraeket etmeye cesaret eden adı geçen Çar, barış şartlarına mugayir uygunsuz hareketleri birbiri ardınca işlemesinden başka yukarıda açıklandığı üzere Leh memleketinin Devlet-i Aliyye'nin sınırlarına yakın olan mahallerinde günden güne tasallut ve istila ve o mahallerde olan Leh kalelerine Moskov tarafından asker yerleştirilmesi ve sınır başlarında olan geçit ve mahalleri tamamen zabt edip yer yer palangalar koydukları sefere ait erzak ve mühimmat depolayıp Boğdan memleketine ve Bender havalilerine yakın sınır başlarında alet-edavatla donatılmış haddi aşmış Moskov askeri hazır bulundurulup, netice-i kelim; adı geçen Çar görünürde dostluk bildiren yapmacık kelimelerle Devlet-i Aliyye'yi kandırıp gafil avlayarak İslam memleketlerini istila edeceğine açık akıl ile şüphe kalmadığından adı geçen çar ve askerinin zararlarını padişahlığımızın sınırlarından def için... savaşa karar veriliyordu¹⁵⁸.

¹⁵⁸ Roma İmparatoru'nun Vekili Prens Gugenius'a Gönderilen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 205-208.

İsveç Kralı XII. Karl ve Kazak lideri İvan Mazepa'nın Osmanlı topraklarına sığınması, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya'nın arasını açmış iki ülke arasındaki ilişkileri ciddi biçimde germiştir. Rusya'nın İstanbul'daki büyükelçisi Petros Aleksiyeviç Tolstoy 27 Temmuz 1709'da, Babıali'ye bir ültimatoluk vererek, İsveç Kralı XII. Karl'ın ve Hetman İvan Mazepa'nın kendilerine teslim edilmesini bir kez daha talep etmiş, Sultan Ahmed tabii olarak bu talebi şiddetle reddetmiştir¹⁵⁹. Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş yanlıları Karlofça'nın rövanşını almak için ilk fırsatın doğduğuna inanıyorlardı. Bu niyetlerini gerçekleştirmek için 1710'da sadrazamlığa Halep Valisi Baltacı Mehmet Paşa'yı getirttiler. Rus Çarı Petro da Osmanlı Devleti'ne saldırma zamanının geldiğine inanıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Hristiyanlar'ın ayaklanacağını da ümit ediyordu.

1711 ilkbaharında, Baltacı Mehmet Paşa'nın kumandasında 100 bin kişilik bir Osmanlı ordusu, harekete geçti; Kırım kuvvetleri ise Dnestr boyunda Rusları karşılamaya hazırlandılar. Boğdan beyi Dimitri Kantemir, Osmanlıya ihanet ederek Rusların yanında yer aldı. Ruslar kolaylıkla Boğdan'a girdiler. Petro, burada bol miktarda yiyecek bulacağını ümit etmişti, fakat umduğu gibi olmadı. Bunun üzerine Rus ordusunda müthiş kıtlık başladı; Petro, Tuna üzerindeki İbrail şehrinde bulunan Türk zahire ambarlarını ele geçirmek maksadıyla süvari kuvvetlerini esas ordudan ayırdı ve önden gönderdi. Rus ordugâhında, Türkler hakkında hiç bilgi alınamıyordu; halbu ki Baltacı Mehmet Paşa, Kırım atlıları sayesinde, Çar'ın hareketi hakkında günü gününe haberdar ediliyordu. Petro, Türk ordusunu Tuna boyunda karşılayacağını ve Baltacı Mehmet Paşa'yı yenerek, Türkleri barışa zorlayacağını düşünmüştü. Rus ordusu, iâşe teminini kolaylaştırmak için üçe ayrılmıştı. Petro, Yaş şehrinden hareketle, Prut nehrinin sağ sahilini takiben Tuna boyuna inerken, Türk ordusu karşısına çıkıverdi. Bunun üzerine, Ruslar çekilmeye başladılar. Fakat Devlet Giray Hân'ın süratli manevraları neticesinde Rusların geri çekilme yolları kesildi ve Çar, 38.000 kişilik bütün kuvvetiyle Pagunluk mevkiinde, Prut boyundaki bataklık bir sahada kuşatıldı (21 Temmuz 1711). Türkler hem asker, hem topraklarının sayısı bakımından, Ruslara nispeten dört katı fazla idiler. Rus ordusunun yarısından fazlası muharebe kabiliyetini kaybetmiş, yorgun ve açtı. Türk topları Rus ordugâhını her taraftan ateş altına almış, Baltacı Mehmet Paşa yürüyüş emrini vermek

¹⁵⁹ Hanife Güner, *a.g.t.*, s. 23.

üzere iken, Ruslar barış müzakerelerine başlamak için murahhaslar gönderdiler. Devlet Giray Hân'ın ve İsveç Kralı'nın Osmanlı ordusundaki temsilcilerinin muhalefetine bakmaksızın, Baltacı Mehmet Paşa, Kahya Osman Ağa'nın telkini ve teşvikiyle, Ruslarla barış akdetti. Çar Petro, böylelikle, esir düşmekten kurtulduğu gibi, Rus ordusunu da kurtarabildi. Asıl antlaşma İstanbul'da akdolunmak üzere bir temessük hazırlandı¹⁶⁰. Temessükte yer alan Prut barışının maddeleri şunlardır: 1. Azak Kalesi Türklere iade edilecek, (...Azak Kalesi nasıl alınmış ise önceleri olduğu gibi arazi ve bağlantıları ile Devlet-i Aliyye'yeteslim olunsun...) 2. Aşağı Özü boyundaki Rus kalelerinin yıkılması ve yeni kale inşa olunmaması (...Taygan ve Kamenka ve Samar içerisinde Yeni Kalesi tamamen yıkılsın ve Kamenka'nın içinde olan top ve cephanesi tamamen Devlet-i Aliye tarafına teslim olunsun, bundan sonraad geçen mahalde her iki taraftan kale inşa edilmesin...) 3. Rusların Lehistan'a ve Brabaş-Potkalı Kazaklarına ve Kırım Hânı olan Devlet Giray'a tâbi Kazaklara Rus Çarı müdahale etmeyecek, (... Lehl'ye ve ona tâbi olan Brabaş ve Potkalı ve Kırım Hânı olan Devlet Giray Hân hazretleri tarafına tâbi olan Kazaklara adı geçen Çar tarafından bundan böyle müdahale edilmeyip eskiden beri nasılsa bütün o yerlerden el çeke...) 4. İsveç Kralına Lehistan üzerinden serbestçe memleketine dönmek hakkı verilecek, (...İsveç kralı Devlet-i Aliyye'nin kanatları altına yardıma iltica etmekle bundan böyle İsveç kralının kendi memleketine emniyet ve selamette gitmesine tafaflarından engel olunmayıp aralarında uyubirliktelik sağlanırsa barış yapsınlar...) 5. Gelip giden tüccarlar haricinde İstanbul'da elçi namında Rus taraflarından kimse ikamet etmeyecek, (...karadan Osmanlıya ticaret için gelip giden tüccarlardan başka İstanbul'da elçi namıyla taraflarından kimse ikamet etmeyip...) 6. Müslüman esirler her ne kadar ise geri Osmanlı Devleti'ne teslim edilecek, (...ve bundan önce ve şimdi Müslümanlar esirleri her ne miktar ise geri Devlet-i Aliyye tarafına teslim olunmak üzere...) 7. Osmanlı Devleti tarafından Ruslara ve onlar tarafından da Osmanlı Devleti'ne mensup olan halka saldırı ve tecavüz olunmayacak, (...Devlet-i Aliyye tarafından Moskovluya ve onların tarafından da Devlet-i Alyye'ye ve mensup olan suçsuz halka ve sairlerine bir şekilde saldırı ve tecavüz edilmemek...) ¹⁶¹. Vezirazam Baltacı Mehmet Paşa'nın Prut nehri civarında Ruslarla yapılan muhabere esnasında sulh teklifinin

¹⁶⁰ Devlet-i Aliyye ile Moskov Çarı Arasında Yapılan Antlaşma Maddelerini İçeren Sadrazam Mehmed Paşa Tarafından Verilen Temessüğün Sureti, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 218-219.

¹⁶¹ Devlet-i Aliyye ile Moskov Çarı Arasında Yapılan Antlaşma Maddelerini İçeren Sadrazam Mehmed Paşa Tarafından Verilen Temessüğün Sureti, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 218-219.

kabul edilmesi sonucu yapılan Prut Antlaşması'nın onaylandığı, bunun gereği olarak Azak Kalesi ile ilgili muamelenin icra olunacağına dair çıkarılan nişan-ı hümayûnun 29 C 1123 / 14 Ağustos 1711 tarihinde ilanıyla birlikte Prut Antlaşması resmen uygulamaya konulmuştur¹⁶².

10 Z 1123 / 19 Ocak 1712 tarihli Rus Çarı Petro'dan gelen nâmede, 12 Temmuz 1711'de Prut nehri kıyısında imzalanan sulh ile ilgili te'kid-nâmenin gönderildiği, ilgili nişan-ı hümayûnun alındığı, antlaşmanın gerektirdiği şeylere uyulduğu bildirilmiştir¹⁶³.

Prut barışı askerlik bakımından Rusların büyük bir hezimet neticesi olmakla beraber, diplomasi itibarıyla büyük bir Rus zaferi idi. Ruslar, ancak, kâğıt üzerinde, Türklerin bütün isteklerini yerine getirmişlerdi; Osmanlı ricalinden bir kısmı rüşvet ve vaatlerle elde edilerek, Babıalının, İsveç Kralını yüz üstü bırakmasına gerekçe hazırlanmıştı. Kurat'a göre Baltacı Mehmet Paşa'nın "cehaleti ve cesaretsizliği", Petro'nun ve Rus ordusunun, dolayısıyla Rusya'nın, muhakkak bir yıkımdan kurtarılmasına imkân verdi. Ruslar, Azak kalesini kaybettilerse de, muhafaza ettikleri orduları ve enerji kaynağı olan Çar Petro sayesinde, Baltık denizi sahillerinde ve Kuzey Almanya'da İsveç'e karşı başarılı harplerini devam ettirme imkanını kazandılar. Prut felaketinden kurtulan Çar, hemen Lehistan üzerinden Almanya'daki harp sahasına geri döndü¹⁶⁴.

Kağıt üzerinde talep edilen şartların kabulü ile Çar'ın zor durumdan kurtulması, XII. Karl'ın mutlak zaferle biten böyle bir savaştan beklediklerinden çok uzaktı. Kralın 13 Temmuz'da sadrazamla yaptığı ve ağır bir şekilde icraatını tenkit ettiği görüşme de neticeyi değiştirmemiş, Ruslar'la barış antlaşması yapılmıştır¹⁶⁵.

Prut Antlaşması'ndaki taahhütler kağıt üzerinde idi. Antlaşmanın yerine getirileceğine dair ciddi bir garanti alınmadığı gibi, ne kadar süreceği de tespit edilmemişti. Bu yüzden antlaşmanın uygulamaya girmesi mesele oldu. Çar Petro, kurtulduktan sonra antlaşma maddelerini tatbik etmemek için vesileler ve bahaneler arayarak işi uzattı ve bu hal Osmanlı hükümetinin Rusya'ya karşı harp hazırlığı yapmasına sebep oldu ise de Flemenk ve İngiltere devletlerinin araya girmeleriyle, yedi maddelik yeni bir antlaşma daha imzalandı. 10 Ra 1124 / 17 Nisan 1712 tarihli belge, Rusya ile yapılan antlaşma

¹⁶² Nişân-ı Hümayûn Sureti, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 216.

¹⁶³ Padişah'a Moskov Çarı Tarafından Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 225-226.

¹⁶⁴ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, s. 260-261.

¹⁶⁵ Beydilli, a.g.m., s. 409.

temessüğünün suretidir¹⁶⁶. Rusya'nın Prut muahedesi şartlarını yerine getirmediği bu temessükte şu şekilde açıklanmıştır; ....*her iki taraftan alınıp verilen temessüklerde yazılı olan şart ve kayıtlarda Azak Kalesi nasıl alınmış ise önceden olduğu gibi arazi ve bağlantıları ile Devlet-i Aliyye tarafına teslim olunsun. Taygan Kalesi tamamen yıkılsın diye kayıtlarda yazılı iken Azak Kalesi'nin teslimi ve Taygan'ın yıkılması bazı ortaya çıkan sebepler ile tehir edilmiş olup ve yine antlaşmanın şartlarından olan bazı maddeler de Çar tarafından icra olunmayıp antlaşmanın şartlarına uyulmadığından Devlet-i Aliyye tarafından bu sene yine sefer gerektiğinde...*

Bu temessükte Prut Antlaşması'nın maddeleri tekrar edilerek onaylanmıştır. Dört sayfa ve seksen iki satırdır. Tarihten sonra anlaşmayı onaylayanların kümeler halinde imzaları yer alır ve altı adettir.

Rusya ile yapılacak olan bu antlaşma hakkında da Kırım Hânı'na bir kaime gönderilmiştir. 22 M 1124 / 1 Mart 1712 tarihli Devlet Giray Han'a gönderilen kaimede, Azak Kalesi'nin alınıp, Taygan Kalesi'nin de yıkılacağına dair haberin alındığı, İngiltere ile Felemenk elçilerinin aracılığıyla sulh yapılacağı, Kazaklar, Lehliler ve İsveç kralı ile ilgili meselelerin hal olunacağı, Özü, Azak ve Bender kaleleri ve diğer serhatlerin durumunun bildirilmesi isteniyordu¹⁶⁷.

Prut Savaşı ve sonrasında Rusya ile yaşanan gelişmelere baktığımızda İsveç Kralı'nın iki ülke arasındaki ilişkilerde belirleyici unsur olduğunu görmekteyiz. Barışın korunmasında önemli bir engel olarak görülmeye başlanan kralın Bender'den ayrılması istendi ve bunun için çeşitli baskılar uygulandı. Sonuç olarak Kral'ın Dimetoka'ya nakli emri verilmiş, İsveç temsilcisi Funk ve Poniatowski tutuklanmıştır. Buna rağmen XII. Karl'a büyük hükümdarlara mahsus protokol çerçevesinde davranılmış, karşılıklı yazışmalarda III. Ahmed, XII Karl'a bir kral gibi muamelede bulunmuştu¹⁶⁸.

Çar'dan padişaha 10 Z 1123 / 19 Ocak 1712 tarihli gelen nâmede (12 Temmuz 1711'de) Prut nehri kıyısında imzalanan sulh antlaşmasıyla ilgili tekidnamenin gönderildiği, ilgili nişan-ı hümayûnun alındığı, antlaşmanın gerektirdiği şeylere uyulduğu

¹⁶⁶ Antlaşma Temessük Sureti, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 236-239.

¹⁶⁷ Kırım Hanı'na Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 232-236.

¹⁶⁸ Hamza Günaydın ve Burak Coşkun, a.g.m. s. 39.

bildirilmiş ve ayrıca nâmenin son satırına da ...*düşmanımız olan İsveç kralını ihrâc eyleyeler...* şeklinde bir ibare eklenmişti¹⁶⁹.

29 Ra 1124 / 6 Mayıs 1712 tarihli Kırım Hanı Selim Giray'a gönderilen nâmede, Rusya ile İstanbul'da sulh antlaşması yapıldığından bütün askeri hareketin durdurulduğu, İsveç Kralı Karlos'un (XII. Karl) selamete ülkesine ulaştırılmasının sağlanması, o tarafın işlerinin Bender Muhafızı İsmail Paşa ile birlikte yürütülmesi ve sulh şartlarına gereği gibi riayet olunması bildiriliyordu. Nâme suretinin başındaki derkenarda padişahın konuyla ilgili hattı hümayûnuna yer verilmiştir. "*İş-bu nâme-i hümayûn gereği İsveç Kralı'nın dostluk yoluyla Leh memleketi içinden gitmesinin bir yolu bulunup gönderilmesi Padişahın isteğidir. Ona höre hareket edin.*" ibaresi ile nâmenin kaleme alınma sebebi ve meselenin ciddiyeti açıklanmıştır¹⁷⁰.

Yine aynı tarihli (29 Ra 1124 / 6 Mayıs 1712) İsveç Kralı'na gönderilen nâme-i hümayûnda Rusya ile sulh antlaşması yapıldığından kendilerinin Lehistan üzerinden ülkesine salimen ulaştırılacağı, bu hususun Kırım Hanı Devlet Giray'a ve Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya bildirildiği, himaye altında yolculuk yapacakları, hazırlıklı olmaları gerektiği ifade olunmuştur. Bu nâme suretinde bir derkenar yer almaktadır. Bu hattı hümayûn ile kralın ülkesine dönüşü ile ilgili alınan önlemler açıklanmış ve söylenenlere itaati istenmiştir. *Nâme-i hümayûnum mücebince dostluk vesile Leh memleketi içinden sizin vilâyetinize gitmeyü husûsunu Kırım Hânı'yla Bender muhâfazasında olan İsmail Paşa'ya sipâriş ve tenbih olunmuşdur siz dahi iş-bu nâme-i hümayûnumuz mefhûmiyle amel eyleyesiz*¹⁷¹

Ruslarla antlaşma yapıldıktan sonra Mayıs ayından Kasım 1712 tarihine kadar Leh tarafıyla yapılan yazışmalarda bir boşluk oluşmuştur. 20 Kasım'dan itibaren Leh meselesinin halli ile ilgili olarak Kırım Hanı ve diğerleriyle yazışmalar başlıyor.

20 L 1124 / 20 Kasım 1712 tarihli İsveç Kralı Karl'a gönderilen nâme-i hümayûnda, kendilerini Lehistan üzerinden ülkesine salimen ulaştırmaları için Kırım Hanı'na ve Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya gerekli tebligatın yapıldığı, Sefir Mehmet Ağa'nın tenbihlerine uyması gerektiği ve yolculuğa hazırlanması yer almaktadır¹⁷².

¹⁶⁹ Moskov Çarı'ndan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 225-226.

¹⁷⁰ Kırım Hânı Devlet Giray Han'a Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 241-243.

¹⁷¹ İsveç Kralı'na Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 244-245.

¹⁷² İsveç Kralı Karlos'a Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 265.

29 L 1124 / 29 Kasım 1712 tarihli Kırım Hanı Devlet Giray'a gönderilen nâmede, Ruslarla sulh antlaşması yapılmasından dolayı Lehistan'dan askerini çekmesi gereken Rusların bunu yapmadığı ve İsveç kralının ülkesine dönmesine engel olmaya çalışmaları nedeniyle bu işlerin takip ve icrasının kendisine havale olunduğu, bu vesile ile hilat ve hediyeler gönderildiği, ayrıca para yardımı yapıldığı ifade edilmektedir¹⁷³.

29 Za 1124 / 28 Aralık 1712 tarihli Leh vilayetinin Baş Hatmanı olan Sinavski'ye hitaben sadrazam adına bir mektup gönderilmiş ve mektupta, İsveç Kralı Karlos'un memleketine götürülmesi esnasında bir engel çıkarılmaması ve Rusya ile yapılan sulhün şartlarına uyulması istenmiştir¹⁷⁴.

Kral'a gönderilen 1 Z 1124 / 30 Aralık 1712 tarihli diğer bir nâmede, kral ve maiyetinin memleketine salimen gidebilmesi için Kırım Hanı Devlet Giray ile Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya gerekli tebligatın yapıldığı, lazım gelen ordunun Bender Sahrası'nda toplanmakta olduğu ve bir an evvel harekete geçmeleri gerektiği ifade olunmaktadır¹⁷⁵.

29 Z 1124 / 27 Ocak 1713 tarihli dört nâmeden biri olup, Bender muhafızı İsmail Paşa'ya gönderilen ve başlıksız olan nâmede İsveç Kralı Karl'ın Lehistan üzerinden ülkesine ulaştırılmasıyla ilgili tedbirler üzerinde durulmuş¹⁷⁶, ayrıca İsveç Kralı'nın salimen ülkesine ulaştırılmasıyla ilgili başlıksız bir mektup daha gönderilmiştir¹⁷⁷. Aynı konuyla ilgili Kırım Hanı Devlet Giray Han'a da bir nâme gönderilerek İsveç Kralı'nın ülkesine salimen ulaştırılmasıyla ilgili tedbirler hakkında malumat ve talimat verilmektedir. Kırım Hanı'na gönderilen diğer bir nâmede ise İsveç Kralı'nın tereddüt etmesine bakılmadan bir an evvel ülkesine salimen ulaştırılması istenmektedir¹⁷⁸.

Aynı tarihli (29 Z 1124) son mektup İsveç Kralı'na gönderilmiş olup bir an evvel kendi ülkesine gitmek üzere yola çıkması gerektiği bir kez daha bildirilmiştir. Bu nâme defterdeki en kısa olan nâmedir ve altı satırdan mürekkeptir. İsveç Kralı'nın ülkesine geri dönmek istememesi ve bu konuda ısrar etmesi, krala gönderilen nâmelerin dilini de sertleştirmiştir. Başlıksız ve elkâbsız olan surette anlatılanlar şöyledir: ...*siz ki dostumuz*

¹⁷³ Kırım Hânı'na Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 261-164.

¹⁷⁴ Leh Vilâyetinin Baş Hatmanı'na Yazılan Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 245-246.

¹⁷⁵ İsveç Kralı Karlos'a Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 267-268.

¹⁷⁶ Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 269-270.

¹⁷⁷ Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 271-272.

¹⁷⁸ Kırım Hanı Devlet Giray'a Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 275.

*İsvec Kralısız. Bu kış içinde vilâyetinize gitmek üzere bütün ihtiyaçlarınız hazırlanmış olup Kırım Hanı'na ve Bender Muhâfızına nakliniz hususunda ulaşınca vakit geçirmeksizin Han'ın ve Bender muhafıgörüşleri üzere tehir etmden kalkıp vilâyetinize yol alın. Gitmeyip aksi hareket ederseniz işin başka surette surette olması gerekeceğı düşünüp etbainızla hiç beklemeden kalkıpmgidin...*¹⁷⁹. Rusya ile ilişkilerin bir daha bozulmaması için krala karşı artık daha sert ve kati cümleler kurulduğı görölmektedir.

Lehistan meselesi ve İsveç kralının ülkesine dönmesi ile taahhütlerini yerine getirmeyen Rusların tekrar hazırlık içinde oldukları öğrenildiğinden, Rusya üzerine tekrar savaş ilan edilmiştir. Bu sıralarda sadaret mevkiine gelen Damat Ali Paşa sürüncemede kalan bu meseleyi halletmek istediğinden, aracılık için İngiliz ve Felemenk ellerinin tekrar devreye girmeleri üzerine, Ruslarla Haziran 1713 yılında on bir madde üzerinden Edirne Antlaşması imzalamıştır¹⁸⁰.

Edirne Antlaşmasıyla Ruslar, Dinyester'in diğeri tarafında bulunan kaleleri yıkmışlardır. Zaporog Kazakları resmen Osmanlı tebaası sayıldı ve bozkırlarda istedikleri gibi yaşayacaklardı. Zaporog Kazaklarının da Rusya'ya ve Lehistan'a akın düzenlemesi yasaklanmıştır. İmzalanan Prut Antlaşması'nın yedinci maddesi İstanbul Antlaşması'yla aynıydı. İstanbul Antlaşması'nda Ruslar üç ay içerisinde Lehistan'ı boşaltacaklarken, yenilenen anlaşmayla iki ay içerisinde burayı boşaltacaklardır. Ruslar, XII. Karl'ın Osmanlı koruması altında Lehistan'dan yurduna dönmesini kabul etmiştir.

3 C 1125 / 27 Haziran 1713 tarihli nâmede Edirne'de imzalanan on bir maddelik sulh antlaşmasının sureti yer almaktadır¹⁸¹. Transkripsiyon ve değeriendirmesini yaptığımız bu defterde en uzun olan metin bu antlaşmanın suretidir. Sekiz sayfa ve 173 satırdan oluşmaktadır.

14 C 1125 / 8 Temmuz 1713 tarihli Rus Çarı Petros Aleksiyeviç adına gönderilen mektubun tercümesinin sureti olup, geçen Haziran ayında yapılan Edirne sulh muahedesinin tekidi yolunda hazırlanan tekidnamenin Dimitros adlı elleri ve beraberindeki murahhaslarla gönderildiğı, kabul olunup itimat olunması ifade edilmiştir. ...bin yedi yüz on üç senesinde Haziran ayında Edirne'de imzalananbarış maddelerinin

¹⁷⁹ İsveç Kralı Karlos'a Nâme-i Hümâyûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 276.

¹⁸⁰ Hanife Güner, a.g.t., s.29.

¹⁸¹ Antlaşma Sureti, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 280-288.

*güçlendirilmesi için te'kidnâmeizi Debifer Dimitriyos adlı muteber adamımız ile Huzur-ı Hümâyûnunuza gönderilmesi münasip görülmüştür. Adı geçene bir an önce varıp bundanönceki barış antlaşmasının tamamlanması için tarafımızdan Devlet-i Aliyyenize gönderilen Baron Kancılır Petro Şafirof ve Şeremet oğlu Mihail Borus adlı yetkili elçilerimiz ile birlikte huzu-ı hümayyununuza varıp zikrolunan tekidnamemizi teslim ve Zât-ı Âliniz tarafından da ahidnâme-i hümayyûn almalarını kesin bir şekilde tembihledik. Bunun için son derece alçak gönüllülükle rica ederiz ki ismi geçen elçilerimiz huzurunuza getirtilip hepsinin konuşmalarına itimat buyurulmasını ve durumun tamamlanmasından sonra Devlet-i Aliyyenizde olan tüm elçilerimiz tarafımıza dönmeleri için izinlerinizin olduğu buyurulsun...*¹⁸². Aynı tarihli diğer mektup ise, Edirne muahedesiyle ilgili tekidnamenin sureti olup, yirmi beş yıl sürelik ve on bir maddelik sulh antlaşmasının takdim olunduğu ve buna uyulacağına dair Rus Çarı'nın taahhütlerini ifade etmektedir. ... Sultân Ahmed Hân hazretleriyle bizim aramızda yirmi beş sene müddet ile on bir maddelik barış antlaşması imzalandı. Buna bağlı olarak imzalanan bu tekidnamenin maddeleri ile kuvvetlendirilip taahhüt ederim ki gerek benim gerekse haleflerim tarafından değiştirilmeksizin korunarak uyulsun ve gereği gibi tasdik olunması için Çarlığımızın mühüriyle mühürlendi. Miladi 1713 senesinde Çarlığımızın otuz ikinci senesinde ve Temmuz'un 18. Gününde Petroburg adlı şehirde yazıldı¹⁸³.

Edirne Antlaşması sonrasında Çar I. Petro, Rusya'nın yönünü tamamıyla Baltık Denizi'ne, Kuzey Savaşlarına çevirmiştir. Bu nedenle Çar, güneyde barış siyaseti izleyip, Osmanlı Devleti ile ilişkilerin bozulmamasına özen göstermiştir. Osmanlılar da Karadeniz'deki Rus tehlikesini ortadan kaldırdıktan sonra, Mora için Venedikliler ile mücadele hazırlıklarına başladıklarından, Ruslarla ilişkilerin bozulmaması yönünde bir politika izlemiştir. Bunun için III. Ahmed, Kırım Hanı ve sınır boylarındaki Tatar ve Osmanlı Beylerine Ruslarla barışın korunması yönünde emirler göndermiştir. Ayrıca III. Ahmet, Ruslar ve Lehistanlılar ile yeni gerginlikler oluşmaması için de 1714'de XII. Karl, Stanislav Leşinskiy ve Zaporog Kazaklarını Osmanlı sınırlarından çıkarılmalarını sağlamıştır¹⁸⁴.

¹⁸² Moskov Çarı'ndan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 299-300.

¹⁸³ Moskov Çarı'ndan Gelen Tekidnâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 300.

¹⁸⁴ Hanife Güner, a.g.t., s. 29-30.

1713 başlarında Karl'ın Bender'i terk etmesi, 12 Şubat'ta meydana gelen silahlı bir çatışma ve zorlama ile gerçekleşti. Kral'ın Dimetoka'ya gitmek istememesi ile oluşan gerginlik üzerine, Bender'de bulunan askerler ve emir üzerine gelen Tatar Hanı'nın askerleri, Kral'ın askerleri ile çatışmaya başladılar. İsveç okul kitaplarında da yer alan bu olay “Kalabalık Olayı” olarak adlandırılmıştı. Bu nahoş olay sonrası İsveç kralı gözetim altında ve protokol kaideleri çerçevesinde Edirne'ye getirildi. 12 Şubat 1713 tarihli Kalabalık Olayı neticesinde XII. Karl misafir iken artık esir durumuna düşmüştü. Bender'den Dimetoka'ya nakledilen Kral, Nisan 1713'te Edirne'ye götürüldü. Bu olayla birlikte XII. Karl'ın Osmanlı'da uyguladığı aktif siyaset sona erdi¹⁸⁵.

Bu hareket İstanbul'da büyük bir tepkiye yol açtı ve şeyhülislam, sadrazam, Kırım hanı ve Bender muhafızının azilleriyle neticelendi. Bir yıldan fazla Dimetoka'da mecburi ikamete tabi tutulan kral 12 Temmuz 1714 tarihli mektubu ile memleketine dönmeye hazır olduğunu bildirdiğinden Ağustos içinde kendisine dönüş izni verildi. 19 Eylül'de yola çıkıp 11 Ekim'de memleketine ulaştı. Kralın Osmanlı topraklarında yaptığı büyük borçların tasfiyesi uzun zaman almış ve Osmanlı-İsveç ilişkilerini etkilemiştir¹⁸⁶.

2.3. Mekke Emirliği İle İlişkiler

Kudüs-i Şerif, Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere, Yavuz Sultan Selim döneminde, Mercidabık (1516) ve Ridaniye (1517) Savaşları ile Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda imtiyazlı bir idareye sahip olan Mekke'nin yönetiminden Mekke şerifi sorumludur. İdari manada Hicaz'ın tamamından mesul tutulan Mekke şerifleri berat ile görevlerine atanırlardı. Mekke şerifleri Mısır Beylerbeyiliği üzerinden İstanbul ile yazıştırlardı. Geniş maiyete sahip bir mahallî idareci vasfını taşıyan Mekke şerifi, protokolde vezir rütbesinde olup hutbede Osmanlı padişahından sonra ismi zikredilirdi¹⁸⁷.

İmtiyazlı bir yapı içerisinde önemli yetkiler verilmiş olan Mekke şerifinin sorumluluk ve vazifeleri de bir o kadar çeşitli ve fazla idi. Bu vazifeler İstanbul'dan gönderilen nâmelerle şerife bildirilir, eksikliğin görüldüğü hususlar da bu şekilde ulaştırılırdı. Bu sorumlulukların başında Hicaz'ı muhafaza ve halkı himaye gelirdi. Bu muhafazadan

¹⁸⁵ Hamza Günaydın ve Burak Coşkun, a.g.m., s. 42.

¹⁸⁶ Beydilli, a.g.m., s. 410.

¹⁸⁷ Tuğba Aydeniz, *Osmanlı Devleti'nde Mekke'nin Yönetimi (1517-1617)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010, s. 8.

kastedilen özellikle Urban adı verilen bedevî kabileleri idare ederek, yağmacılık ve yol kesicilik faaliyetlerinin önlenmesi bulunuyordu. Bununla beraber Hac törenlerinin aksamaması için gayret göstermesi, surrenin ve hububatın adaletli bir şekilde dağıtımını sağlaması; Cidde'de ve diğer limanlarda ticaretin sekteye uğramasına müsaade etmemesi; Mekke ve Kabe'ye dair işlere tamirat, su yolu inşaatı, temizlik gibi belediye işleri ve Kabe örtüsü ile ilgili uygulamalara nezaret etmesi belli başlı görevleri arasındaydı. Sayılan bu vazifelerin yerine getirilmesinde şeriata aykırı iş yapılmaması, buna müdahil olanların engellenmesi; Cidde veya diğer limanlarda emniyeti sağlama, vergiler hususunda kimsenin haksızlığa uğramaması, işlerin Osmanlı kanunları üzere devam etmesi telkin edilirdi. Bununla beraber bütün şürefa, ulema ve ihtiyaç sahiplerinin refah ve istirahat kavuşturulup ihtiyaçlarının sağlanması da şerifin vazifeleri içerisindeydi. Buna bağlı olarak merkezî hükümet tarafından gönderilen ve “surre” adı verilen paralar ile “deşişe” adı verilen, hububat sadakası olan ve Mısır vakıflarından tahsis edilen buğday da halkın ihtiyaçlarının temininde mühim bir yere sahipti¹⁸⁸.

XVIII. asra gelindiğinde, 1702 senesine kadar emirlikte kalan Mekke Emiri Şerif Saad'ın, Mekke Kadısı Mustafa Efendi vasıtasıyla yerine oğlu Said'i emir tayin ettirmesi, birçok hoşnutsuzluğa sebebiyet vermiştir. Mekke emirliği için bir kısım şerifler arasındaki ihtiras Hicaz asayişini her zaman karıştırmakta olduğundan Şerif Said'in babasından sonra Mekke emiri olması ve bu suretle emirliğinin babadan oğula irsi şekilde intikali çatışmaya sebebiyet vermişti.

Emirlikteki bu değişiklik sebebiyle Şerif Saad'ın yeğeni Şerif Abdülmuhsin bin Ahmet ibn-i Zeyd, Cidde paşasının yardımıyla amcasının kuvvetlerini yenerek Mekke'yi işgal etmiş ise de, hükümet tarafından Mekke emirliği fermanı Şerif Abdülkerim bin Mehmed adına gelmiştir (1704 Temmuz). Fakat Mekke'den kaçan Şerif Said'in babası Şerif Saad, Urban'dan topladığı kuvvetlerle Mekke üzerine yürüyerek Emir Abdülkerim'in kuvvetlerine yenerek emirliği elde etmiş ise de, on sekiz gün sonra vefat ettiğinden oğlu Şerif Said ikinci defa Mekke Emir'i tayin edilmişti.

Şerifler emirliği inhisarı altına alan ve Zevi Zeyd ailesinden olan Şerif Saad ailesine karşı cephe almış olduklarından, hükümet buradaki gailenin büyümesinden korkarak adeta cebri surette emirliği elde eden Şerif Said'den memnun olduğunu beyan etmekle

¹⁸⁸ Tuğba Aydeniz, *a.g.t.*, s. 155.

beraber Mekke emirliğine bütün şeriflerin de memnun olacakları Bereketoğulları'nda bulunan Sabık Emir Abdülkerim bin Mehmed'i tekrar tayin etmiştir (1705).

Şerif Abdülkerim 1711 tarihine kadar emirlikte kalmış ve Şam Valisi Nasuh Paşa ile aralarının açılması nedeniyle onun merkeze yazmasıyla azlolunarak yine Zevi Zeyd den Şerif Said bin Saad tekrar Mekke Emiri olmuştu. (1717 Mart) Şerif Said'in vefatı üzerine sabık emir Şerif Abdülkerim bir hamle yapıp emirliği elde etmek istediğiye de emirlik beratı Said'in büyük oğlu Şerif Abdullah namına gelmişti¹⁸⁹.

İncelenen dönemde, Mekke Emiri Şerif Abdülkerim'e toplamda 10 nâme gönderilmiştir. Bu mektupların dört tanesi Arapça, diğerleri ise Türkçedir. Şerif Abdülkerim 20 Ra 1123 / 8 Mayıs 1711 tarihli Şerif Said'e tevcih beratının gönderilmesine kadar emirlikte bulunmuştur. Şerif Abdülkerim'e 1118, 1119 ve 1123, 1124 tarihlerinde bir, 1120, 1121, 1122 tarihlerinde iki nâme gönderilmiştir. İlk nâme 29 Z 1118 / 3 Nisan 1707 tarihli nâme-i hümayûnun olup, İstanbul'a gönderilen mektubunun ve arz-ı mahzarın alınıp durumun anlaşıldığı, Haremeyn idaresi ve hizmetlerinin güzelce yürütülmesinden dolayı samur hilat gönderildiği, Seyyid Yahya ibn-i Berekat'ın Mısır'dan Mekke'ye gelip yerleşmesine devam edeceği, din ve devlet işleri için dua ettirilmesi istenmektedir¹⁹⁰. Emir'e gönderilen diğer mektupların konuları da hemen hemen aynıdır. 10 B 1119 / 7 Ekim 1707¹⁹¹, 20 Ca 1120 / 7 Ağustos 1708¹⁹², 10 B 1120¹⁹³, 20 B 1121 / 25 Eylül 1709¹⁹⁴ ve 10 B 1122 / 4 Eylül 1710¹⁹⁵ tarihli nâme-i hümayûnlarda; Haremeyn hizmetlerinin şerefi ve fazileti münasebetiyle tanzim olunan Surre-i Hümayûn'un defteri mucebince tevzii, fukara, ulema ve eşrafın korunup gözetilmesi, samur hilat gönderildiği ve din ve devlet için dua ettirilmesiyle ilgili emirler bulunmaktadır. 20 Ca 1120 / 7 Ağustos 1708¹⁹⁶ ve 20 Ca 1121 / 28 Temmuz 1709¹⁹⁷ tarihli nâmeler ise iyi bir şekilde

¹⁸⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s.38.

¹⁹⁰ Mekke-i Mükerrerme Şerifi Şerif Abdülkerim'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 158-160.

¹⁹¹ Emîr-i Mekke-i Mükerrerme Şerif Abdülkerim'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 164-165.

¹⁹² Mekke-i Mükerrerme Emîri'ne Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 167-168.

¹⁹³ Emîr-i Mekke-i Mükerrerme'ye Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 168-169.

¹⁹⁴ Emîr-i Mekke-i Mükerrerme Şerif Abdülkerim bin Muhammed'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 172-173.

¹⁹⁵ Emîr-i Mekke-i Mükerrerme Şerif Abdülkerim bin Muhammed'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 203-205.

¹⁹⁶ Mekke-i Mükerrerme Emîri'ne Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 167-168.

¹⁹⁷ Emîr-i Mekke-i Mükerrerme Şerif Abdülkerim bin Muhammed'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 172.

yapılan işlerin şükranesi niteliğindedir. İdare ve hizmetlerin güzelce icrasından memnuniyet duyulduğu, Surre-i hümayunun defteri mucebince tevziinin sağlanmasından hoşnut kalındığı, bu nedenle samur hilat gönderildiği, din ve devlet için dua ettirilmesi, Haremeyn ve hac işlerinin yine güzelce sevk ve idaresine devam edilmesi bildirilmektedir. 29 Ca 1122 / 26 Temmuz 1710 Şerif Abdülkerim'e gönderilen nâme-i hümayûn ise tenbih niteliğindedir. Nâmede kendilerinden Haremeyn ve ahalisine güzelce hizmetler umulduğundan, samur hilat ihsan olunduğu, hacılara ve Hac hizmetlerine dikkat edilmesi istenmektedir¹⁹⁸.

20 Ca 1123 / 6 Temmuz 1711 tarihli nâmede, hacıların himayesini sağlamak için Şam valisi ve Emirülhac Nasuh Paşa'nın görevlendirildiği, bu hususa dikkat etmeleri lazım geldiğinden nâme yazdırıldığı, hacıların Medayin-i Salih'e kadar yolcu edilmeleri ve Haremeyn hizmetlerinin güzelce icrası bildirilmiştir¹⁹⁹.

Şerif Abdülkerim'e gönderilen iki nâme ise emirliğin kendisinden alındığı ile ilgilidir. 20 R 1123 / 5 Ağustos 1711 tarihli nâmede emirliğin kendilerinden alınıp eski emir olan Şerif Said'e tevcih olunduğu, kendisinin de Mısır'a gidip orada ikamet etmeleri gerektiği, ilgili hatt-ı hümayunun da gönderildiği bildirilmektedir²⁰⁰. 20 R 1124 / 27 Mayıs 1712 tarihli nâmede de kendisinin azl olunup emirliğin Şerif Saad bin Said'e tevcih olunduğu, kendilerinin de Mısır'a gidip orada ikamet etmeleri emredilmektedir²⁰¹.

Şerif Abdülkerim'in azlinden sonra emirlik Şerif Said'e tevcih edildi. 20 Ra 1123 / 8 Mayıs 1711 tarihli gönderilen nâme ile emirliğin kendisine tevcih olunduğu, ilgili beratın gönderildiği, kendilerinden mesai-i cemile umulduğu, bu vesile ile samur hilat gönderildiği, hizmetlerin ve işlerin şeriata, kanuna uygun olarak yürütülmesi; Hac hizmetlerine, hacıların himayesine dikkat edilmesi, din ve devlet için dua ettirilmesi bildirilmektedir²⁰².

¹⁹⁸ Emîr-i Mekke-i Mükerrerme Şerîf Abdülkerim'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 202-203.

¹⁹⁹ Mekke-i Mükerrerme Şerîfî Şerîf Saîd'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 215.

²⁰⁰ Mekke-i Mükerrerme Emîri Olan Şerîf Abdülkerim bin Muhammed'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 215.

²⁰¹ Mekke-i Mükerrerme Emîri Olan Şerîf Abdülkerim bin Muhammed'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 248.

²⁰² Sâbıkâ Mekke-i Mükerrerme Şerîfî Olan Şerîf Saîd'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 214-215.

10 S 1124 / 19 Mart 1712 tarihli nâmede, Haremeyn-i Şerifeyn'e hizmetinin şükranesi olarak mutad Surre-i hümayun gönderildiğinden, defteri mucebince tevzii, ulema, seyyidler, şerifler ve fukaranın gözetilip himaye olunması, din ve devlet için dua ettirilmesi bildirilmektedir²⁰³.

20 R 1124 / 27 Mayıs 1712 tarihli nâmede, Haremeyn ve hac hizmetlerindeki başarılarından memnun kalındığı, bu vesile ile samur hilat gönderildiği, işlerin şariat ve kanuna uygun olarak yürütülmesi, emirliğin kendilerine yeniden tevcih olduğu ve ilgili beratın gönderildiği yazmaktadır²⁰⁴.

29 C 1125 / 23 Temmuz 1713 tarihli nâmede, Şerif Said'in gönderdiği mektubunun alınıp durumun anlaşıldığı, Haremeyn hizmetlerine itina gösterilmesi gerektiği, bu vesile ile hilat ihsan olduğu, ve din ve devlet için dua ettirilmesi tebliğ olunmaktadır²⁰⁵.

10 B 1125 / 2 Ağustos 1713 tarihli nâmede ise, bu senenin Surre-i hümayûn'unun irsal olduğu, defteri mucebince tevzii edilmesi, seyyidler, şerifler, ulema ve fukaranın himaye edilmesi, Haremeyn idaresi ve hizmetlerinin güzelce icrası, din ve devlet için dua ettirilmesi istenmektedir²⁰⁶.

Osmanlı hükümdarlarının İslam halifesi olarak tanınmalarına mebni Hicaz bölgesinde asayişin teminine ve muhtelif İslam bölgelerinden gelen ziyaretçilerin emniyet içinde hac farızasını ifa etmeleri hususunda göstermiş oldukları gayrete rağmen maalesef çok zaman burası ve bilhassa Mekke ve havalisi asayişsizlik içinde kalmıştır. Bu asayişsizlik Urbanın yağmacılığından ileri gelmekle beraber çok zaman emirliği elde etmek isteyen şeriflerin mücadeleleriyle vukua gelmiş ve bunlardan herhangi bir tarafın Urban elde etmeleri bu yağmacıların Mekke, Taif ve diğer şehirleri yağmalamaları ve kan dökmelerine sebep olmuştur. Hicazdaki asayişsizliğe Urbandan ziyade şeriflerin emirlik için mücadeleleri sebebiyet vermiştir²⁰⁷. Dolayısıyla bu dönemde şeriflik mücadelesi yüzünden bölgenin istikrarı sarsılmaya devam etti. Buna rağmen devlet bu hassas bölgeyi dengede tutmak için her iki mücadeleciler taraftan bazen birine bazen ötekine şeriflik veriyordu.

²⁰³ Mekke-i Mükerrreme Emiri Şerif Said'e Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 256-257.

²⁰⁴ Emîr-i Mekke Şerif Said'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 247-248.

²⁰⁵ Mekke-i Mükerrreme Emîri Şerîf Saîd'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 289-290.

²⁰⁶ Emîr-i Mekke-i Mükerrreme Şerîf Sa'îde Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 291-292.

²⁰⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 41.

2.4. İran'la ilişkiler

Yavuz Sultan Selim Han döneminden itibaren sürekli sorunlu devam eden Osmanlı-İran ilişkileri, 1639'da imzalanan Kasr-ı Şirin Antlaşmasıyla durgun bir döneme girdi. Yaklaşık otuz yıl iki taraf arasında önemli bir sorun yaşanmadı. Osmanlı ordusunun Viyana muhasarasında aldığı yenilgi ve bu yenilgi sonucunda Osmanlı'nın içine düştüğü zor durumdan yararlanmak isteyen Şah Hüseyin, sınır boylarında anlaşmazlıklar çıkarmaya başladı. Şah Hüseyin'in desteğini alan Müntefik aşireti reisi Şeyh Mani, 1694'te Basra'yı işgal etti. Osmanlı Devleti, Avusturya ile olan savaşları nedeniyle doğudaki İran meselesi ile yeterince ilgilenemedi. Basra yaklaşık on sene İran himayesinde kalmıştır. Osmanlı Devleti, Basra'yı III. Ahmed'in padişahlığı (1703-1730) döneminde geri alabilmiştir²⁰⁸.

20 Ra 1123 / 8 Mayıs 1711 tarihli sadrazam tarafından İran Şah'ın sadaret makamı olan İ'timadüddeve'ye iki mektup gönderilmiş olup İran'dan da 29 Z 1123 / 7 Şubat 1712 tarihinde cevap olarak İ'timadüddeve'den sadrazama bir mektub gelmiştir.

20 Ra 1123 / 8 Mayıs 1711 tarihinde sadrazam tarafından Şah'ın İ'timadüddeve'sine gönderilen mektuba göre, Basra civarındaki eşkıya takip altına alınmış, fakat Huveyze Hanı Ferecullah oğlu Abdullah'ın bunları himaye etmeye çalıştığı gibi, Müntefik aşiretinden birçoğu da onlara uymakta, dolayısıyla sulh ve dostluğun gereği olarak Huveyze Hanı hakkında gereken yapılmaktadır²⁰⁹.

29 Z 1123 / 7 Şubat 1712 tarihinde İran Şahı'nın İ'timadüddeve'sinden sadrazama gelen cevabi mektupta ise, eşkıyaya yardım ve onları himaye ettiğine dair iddiaları yalanlamakla birlikte, iki devlet arasındaki sulh ve dostluğu zedeleyecek durumlara fırsat vermediklerini ifade etmekte ve Bağdat Valisi Hasan Paşa'nın meseleyi suistimal ettiğini ileri sürülmektedir²¹⁰.

İran'dan gelen cevabi mektup ile aynı tarihli olan ve Sadrazam adına İran Şah'ının İ'timadüddeve'sine gönderilen mektuba göre ise Basra ve civarında ortaya çıkan Urban eşkıyasından Manioğlu Megamis ile kardeşi Muhammed ve avanesinin çıkardığı fitneler

²⁰⁸ Tuğba Bozkır, *a.g.t.*, s. 33.

²⁰⁹ Sadrazam Tarafından Şâh-ı Acem'in İ'timâdüddeve'sine Gönderilen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 213-214.

²¹⁰ Vezirazam-ı Sâbık Muhammed Paşa Tarafından Şâh-ı Acem'in İ'timâdü'd-Devlesine Yazılan Mektûba Gelen Cevap, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 220-221.

üzerine Bağdat Valisi Hasan Paşa'nın bunların tedibi ile görevlendirilmişti. Ancak eşkıya dağıtılmak üzere iken Huveyze Hanı Ferecullah oğlu Abdullah Han bunları davet edip, himaye etmiş, Müntefik Aşireti ile diğer bazı aşiretlerde ona uyarak, Beni Lam eşkiasını da azdırmışlardı. Bütün bunlarla eşkıyanın yağmacılık ve çapulculuk yaptığına dair haberler Padişah'a ulaştığı gibi, iki devlet arasındaki dostluğun bozulmaması için Huveyze Hanı'nın görevden alınması talep edilmektedir²¹¹. Mektuplarda yer almasa da bu dönemde Osmanlı-İran ilişkileri zor bir döneme girmiştir.

2.5. Buhara Hanlığı İle İlişkiler

Daha önceki asırlarda olduğu gibi XVIII. asır başlarından itibaren XIX. asır başına kadar Osmanlılarla Buhara ve Hive hanları arasında Osmanlı padişahlarının İslam halifesi olması itibariyle nameler teati edilmiştir. İki taraf ilişkilerine baktığımızda, evvelce mütecaviz bir vaziyette bulunan Şii İran'a karşı Sünni mezhebine mensup olan Osmanlı ve Buhara'nın müttefik hareketi şeklinde başlamış ise de, sonradan İran'ın zayıf düşmesi ve buna mukabil Rusların büyümesi neticesinde, bu XVIII. asırdan itibaren bazen Ruslardan şikayet ve ekseriyetle de dostluk münasebetiyle devam etmiştir²¹².

Osmanlı Devleti ile ilişkileri açısından Türkistan hanlıkları içinde özel bir yeri olan Buhara Hanlığı XVIII. asırda oldukça karışık bir durumdadır. 1680–1702 yılları arasında Buhara tahtında bulunan Subhan Kulu Han'ın vefatı üzerine tahta Ubeydullah Han geçti (1703–1717). Ubeydullah tahta geçtiği sırada ülke gerek siyasi gerek ekonomik olarak karışık durumdaydı. Pasif bir kişiliğe sahip olan Ubeydullah tahta çıktığında beylerin çıkardığı isyanlarla uğraşmak zorunda kaldı. Gerek Özbek boyları gerekse bu bölgede yaşayan göçebe bozkır halklarının baskılarıyla Türkistan karışık bir hal aldı. Türkistan içişlerinde bu karışıklıklar devam ederken Hanlar, Osmanlı'yla ilişkilerinin devam etmesine gayret göstererek Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını bildiren elçiler gönderdiler²¹³.

Subhan Kulu'nun büyük oğlu Belh Hanı Seyyid Mehmed Mukim Han tarafından elçilikle gönderilmiş olan Abdülbaki Bey 1113 / 1701 yılının sonlarına doğru İstanbul'a gelmişti²¹⁴. Mukim Han'ın 22 Muharrem 1113 / 29 Haziran 1701 tarihli nâmesinde, Belh

²¹¹ Sadrazam'a Şâh-ı Acem'in İ'timâdüddeve'sinden Mektup, s. 223-224.

²¹² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 138.

²¹³ Tuğba Bozkır, *a.g.t.*, s. 39.

²¹⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s.139.

ve Bedahşan'ın hakimiyetinin babası tarafından kendisine verildiği, kardeşi Ubeydullah Han fitne çıkardığından üzerine ordu gönderilip bertaraf edildiği, namına hutbe okutulmaya başlandığı, Tirid, Baysun, Hisar-ı Sadman gibi yerlerin ele geçirildiği, dine ve Müslümanlara hizmet etmeye çalıştıklarını ifade etmiştir²¹⁵. İslam halifesi olan padişah III. Ahmed de Mukim Han'a, 29 Z 1113 / 27 Mayıs 1702 tarihli bir nâme ile cevap vermiştir²¹⁶. Padişah, huzuruna gelen nâmelerinden hoşnut olduklarını, iki kardeş arasında nifak bulunmasının iyi olmadığını, sulh yapılmasını ve ilk tecavüzün Ubeydullah Han'a gelmiş olmasına rağmen, çekişmenin bertaraf edilmesini tavsiye etmiştir. Elçi Abdülbaki Bey, Beytullahı ve Ravza-i Mutahhara'yı ziyaretten sonra Şam ve Irak yoluyla Belh'e dönmüştür²¹⁷.

1707 yılında Ubeydullah Han, tarafından elçisi Hoca Emin Muhammed aracılığıyla gönderdiği namede Sultan Ahmed'e bağlılığını bildirmiş, İslam'ın nurunu yükselttiklerini ve kafirleri yok etmenin vazifeleri olduğunu, serkeşte olan Kalmuk taifesinin durumundan bahsetmektedir²¹⁸. Bu mektuba cevap ise 20 S 1122 / 20 Nisan 1710 tarihli nâmedir. Özbek Hanı Seyyid Ubeydullah Han'a gönderilen nâmede, nâmelerinin alınıp muhabbete vesile olduğu, Elçi Seyyid Mir Muhammed Nasır'ın huzura kabul olunup teşrifata nail olduğu, görevini tamamlayıp gönderildiği bildirilmiştir. Gönderilen bu cevabi name ile Buhara Hanı'nın bağlılığından duyulan memnuniyet dile getirilmiştir²¹⁹.

Padişahın bu cevabı üzerine 29 Z 1121 / 1 Mart 1710 yılında yeni bir elçi gönderen Buhara Hanı es-Seyyid Ubeydullah Muhammed Bahadır Han, sefiri Mirmuhammed Nasır eliyle gönderdiği nâmesinde, Turan diyarını hakimiyeti altına aldığı, ehli sünnet mezhebi'nin ülkesinde yaygın olduğunu ve sefiri mutemet olduğundan huzura kabul olunmasını rica etmektedir²²⁰.

Subhan Kulu Han'ın diğer oğlu olan Buhara hanı Ebulfeyz Seyyid Muhammed Bahadır Han 1124 Cemaziyelahir başı (Temmuz 1712) tarihi ile Ahmed Abdüssami

²¹⁵ Özbek Hânlarından Belh Hânı Seyyid Muhammed Mukîm Hân'dan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 151-153.

²¹⁶ Özbek Hânlarından Belh Hânı Seyyid Muhammed Hân'a Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 157-158.

²¹⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 140.

²¹⁸ Tuğba Bozkır, *a.g.t.*, s.39.

²¹⁹ Özbek Hânı Seyyid Ubeydullah Hân'a Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 198-199.

²²⁰ Buhara Hanı Seyyid Ubeydullâh Muhammed Bahâdır Hân'ın Elçisi Seyyid Mir Muhammed Nasir ile Gelen Namesi, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 187-189.

Yasavul'un elçiliği ile gönderdiği Farsça nâmesinde, baba ve dedesinin tahtına cülus ettiğini bildirmiş²²¹ ve on beş kalem hediye göndermişti²²². Gönderilen hediyeler şunlardır:

Tablo 1: Buhara Hân'ından Elçisi İle Gelen Hediyeler

Mushaf-1 Şerîf Cild Bir	Kemer- bend Şâl Aded Altı	Dastar-1 Hindî Kıt'a Altı	Elva Kutnî Hindî Toyluk On yedi	Buğası Toyluk Altı	Alaca Toyluk Bir
Semerkandî Kağıd Deste Kırk dört	Bıçak sâde ... Dokuz	Deve Re's Üç	Al Çapkun Re's Bir	Siyah Çapkun Re's Bir	Kır Çapkun Re's Bir
Kula Çapkun Re's Bir	Alyağız Çapkun Re's Bir	Esheb Kır Çapkun Re's Bir			

Ebulfeyz Han'ın nâmesine, 20 Ş 1125 / 11 Eylül 1713 tarihli nâme ile münasip bir cevap verilmiş ve Şeyh Nimetullah, vazifesini gördükten sonra, Kırım üzerinden memleketine dönüp huduttan çıkıncaya kadar her hususta kendisine yardım edilmesi ilgililere yazılmıştır²²³. Ebulfeyz Han'a namesinin alınıp durumun anlaşıldığı ve sadakatlerinden memnuniyet hasıl olduğu, sefirinin kabul olunup teşrifat ve taltifata nail olduğu, vazifesini tamamlaması üzerine dönmesine müsaade edildiği yazılmıştır²²⁴.

²²¹ Buhara Hanı Seyyid Ebulfeyz Han'ın Elçisi Mehmed Semî' İle Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 277-278.

²²² Buhara Hanı'nın Elçisi İle Gelen Hediye Listesi, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 278.

²²³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 140-141.

²²⁴ Buhara Hanı Ebulfeyz Seyyid Mehmed Bahadır Han'a Nâme-i Hümâyûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 298-299.

10 Ş 1125 / 1 Eylül 1713 tarihli, birinde hediyelerin listesinin yer aldığı iki nâme gönderilmiştir. Buhara Hanı Seyyid Muhammed Bahadır Han'ın Sefiri Şeyh Nimetullah Efendi eliyle gönderdiği nâmede, ülkesinde asayişin yerinde olduğu, dine hizmet etmek niyetinde oldukları, Ruslarla Kalmukların kendilerine karşı ittifak ettikleri, bu nedenle onlara harp açmak için izin istedikleri arz oluyordu. Bu nâme, başlıkta dua-nâme olarak geçmektedir²²⁵. Elçinin getirdiği on iki parça hediye ayrı bir nâmede listelenmiştir²²⁶.

Tablo 2: Buhara Hanı Seyyid Muhammed Bahadır Han'dan Elçisi ile

Gelen Hediye

Mushaf-1 Şerîf Sağır Kıt'a 1	Hünkârî Destar Aded 5	Taraklı Kutnî Aded 2	Çiçekli Kutnî Aded 2	Çeşm-i Bülbül Kutnî Aded 1	Hindî Kemer-i Müsevved Aded 3
Beyaz Çiçekli Hindî Aded 3	Demir Kırat Çapkûn Re's 1	Demir Gökkır Çapkûn Re's 1	Kır Bargir Çapkûn Re's 1	Doru At Re's 1	Demir Kır Bargîr Re's 1

Genel olarak Osmanlı-Buhara Hanlığı ilişkileri dini birliktelik ve halifeye bağlılık yanında; ortak düşmanlara yönelik ittifak ilişkisi şeklinde yürüyordu.

2.6. Avusturya İle İlişkiler

1699'da Avusturya ile 20 madde üzerine akdedilen Karlofça Antlaşması'ndan sonra 1127 / 1715 senesinde damat Şehit Ali Paşa'nın Mora'yı Venediklilerden geri aldığı tarihe kadar olan 30 seneye yakın bir zaman aradaki münasebet dostça devam etmiştir.

²²⁵ Buhara Hânı Ebülfeyz Seyyid Muhammed Bahadır Hân'dan Elçisi Nimetullah Efendi Aracılığıyla Gelen Duâ-nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 296-297.

²²⁶ Buhara Hân'ından Elçisi Aracılığıyla Gelen Hediyein Listesi, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 297.

1705 yılında İmparator I. Leopold vefat etmiş yerine büyük oğlu Joseph İmparator olmuştu. Yeni imparator hem Karlofça Antlaşması'nı yenilemek ve hem de dostluğun devamını arzu ettiğini bildirmek üzere 3 Rebiülevvel 1118 / 20 Haziran 1706 tarihinde III. Ahmed'e göndermiş olduğu elçi hem bu hususları temin etmiş ve hem de bazı küçük ihtilafları hal etmiştir²²⁷.

18 Ş 1118 / 25 Kasım 1706 tarihli Nemçe Kralı Josephus'tan gelen nâmede, gönderdikleri elçinin kabulünü, İstanbul'daki kethüdaları Mihâl Talman'ın görevinde ibkası ve ikametine izin verilmesi, sulh ve dostluğun devamı için gerekenlerin yapılacağı ifade edilmektedir²²⁸. Bu tarihte aynı minvalde iki mektup daha vardır: Birincisi, gönderilen elçinin kabulü ile İstanbul'daki kethüdaları Talman'ın tayini hakkında Nemçe Çasarı Josephus'tan sadrazama gelen mektuptur²²⁹. Diğerisi ise tayin edilen elçi ve İstanbul'daki kethüda Talman'ın vazifesinin ibkası hakkında Nemçe Çasarı'nın başvekilinden gönderilen mektuptur²³⁰.

Avusturya ile ilişkilerde 6-7 yıla yakın bir süre boşluk oluşmuştur. Osmanlı Devleti Rusya'ya karşı Prut Seferi'ne başlamadan önce sadrazam 15 Nisan 1711 Avusturya başvekili Prens Öjen'e yolladığı mektupla Rusların sulhü bozduklarından şikayet ederek imparatorun tavassutta bulunmasını teklif etmiş ise de, bu sırada İmparator Jozef'in vefatı sebebiyle arzu edilen tavassuta dair bir ses çıkmamıştı²³¹.

29 Z 1122 / 18 Şubat 1711 tarihli, Roma İmparatoru'nun Vekili Prens Gugenus'a gönderilen nâmede, sevgi ve dostluk beyanından sonra, mektubunun alınıp memnun kalındığı, başarılarından sevinç duyulduğu, Nemçe ve Rusya ile yapılan antlaşma şartlarının gözetildiği, fakat Rusların uymayıp Kırım'da aykırı işler yaptıkları, Ukrayna'da Müslümanlara saldırıldığı bu nedenle katliam meydana geldiği, ve bu nedenlerden dolayı sefere çıkıldığı, Nemçe'ye karşı bir kastları olmadığı, bunları ifade için elçi gönderdikleri bildirilmektedir²³². Bu nâme Prut muahedesinin şartlarını yerine getirmeyen Rusya'ya

²²⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 197-198.

²²⁸ Nemçe Çasarı'ndan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 153-154.

²²⁹ Sadrazama Nemçe Çasarı'ndan Gelen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 154-155.

²³⁰ Vezîriazama Nemçe Çasarı'nın Başvekili Lipoldus Abarbostin'un Gönderdiği Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 156.

²³¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 198.

²³² Roma İmparatoru Vekili Prens Gugenus'a Gönderilen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 206-209.

sefer düzenleneceğinin göstergesidir. Aynı zamanda iki cephede savaşmak istemeyen Osmanlı, Avusturya ile sulhü devam ettirme çabası içindedir.

28 Safer 1123 / 17 Nisan 1711 tarihinde çiçek hastalığından vefat etmiş olan I. Jozef'in yerine İspanya kralı bulunan kardeşi VI. Karl imparator olmuş hükümdarlığını ve dostluğu bildirmesi üzerine kendisine de aynı teminat verilmiştir²³³.

10 Z 1123 / 19 Ocak 1712 tarihli, Nemçe kralının validesi Elenora Magdalena Terezya'dan gelen mektuba cevap olarak gönderilen nâme-i hümâyûndan anlaşıldığına göre, oğlu İmparator Josephus vefat etmiş, yerine onun oğlu Karlos tayin olunmuş, fakat kendisi İspanya'da bulunması nedeniyle yerine vekalet edecektir. Ayrıca Osmanlı hükümeti sulh ve dostluğun devam edeceğini bildirilmekte ve yeni idareyi tebrik etmektedir²³⁴.

29 Z 1123 / 7 Şubat 1712 tarihli Nemçe Kralı'nın Başvekili Ocebinzad Saviya'dan Sadrazam'a gelen cevabi mektubun sureti olup, niyetlerinin sulh ve dostluğun devamlı olduğu, mektubundan memnuniyet duyulduğu, imparatorun dileğinin de Karlofça Antlaşması'nın şartlarına uyulması olduğu ve Rusya ile olan muhabereden gayenin ne olduğunun anlaşıldığı ifade olunuyor. Nâmede başlık bulunmamakla birlikte derkenar yer almaktadır. Derkenarda; *Bundan akdem asitâne-i sa'âdet'de iken bu sene sefer-i hümâyûna hareket ve azîmet olunmazdan mukaddem vezirazam-ı sâbık Mehemed Paşa tarafından Nemçe Çasarı'nın başvekiline yazılıb Seyfullah Ağa ile gönderilen mektuba cevab olmak üzere Nemçe Çasarı'nın Başvekili ve Serdârı olan Ocebinzad Saviya tarafından yine mezkûr Seyfullah Ağa ile gelen mektubun derûnunda olan tercümesi sûretidir*, ifadesi yer almaktadır²³⁵.

29 Z 1123 / 7 Şubat 1712 tarihli sadrazam tarafından Roma İmparatorunun validesi Elenora Magdalena Terezya'ya gönderilen cevabi mektubun sureti olup, nâmesinin alınıp padişaha arz olunduğu, yeni imparatorun tayinini anlaşıldığı, sulh ve dostluğun devam edeceği ifade olunmaktadır.²³⁶

²³³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 4/2, s.198.

²³⁴ Nemçe Çasarı'nın Annesinden Gelen Mektuba Cevap, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 230.

²³⁵ Nemçe Kralı'nın Başvekili Ocebinzad Saviya'dan Sadrazama Gelen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 228-229.

²³⁶ Sadrazam Tarafından Roma İmparatoru'nın Vâlidisine Gönderilen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 231.

Nemçe Çasarından 8 Ra 1124 / 7 Nisan 1712 tarihli biri padişaha ikisi sadrazama üç nâme gönderilmiştir. Nemçe Çasarı'ndan padişaha gelen nâmenin suretinde, biraderi İmparator Josephus'un vefatı üzerine kendisinin tahta çıktığı, İspanya krallığının da zevcesine verildiğini ifade etmektedir²³⁷. Sadrazama gönderilen nâmede Çasar, imparatorluk tacını giyip tahta oturduğunu, Karlofça Antlaşması'nın şartlarına uyulacağını, sulh ve dostluğun devamı dileklerini ifade edilmektedir²³⁸. Sadrazama gelen diğer nâmede ise, Üngürüs kraliyet tacını giydiğini bildirmektedir.²³⁹

Nemçe kralından padişaha gelen 5 Ca 1124 / 10 Haziran 1712 tarihli mektupta, Üngürüs Krallığı tacını giydiğini, sulh ve dostluğun devamını ifade etmektedir²⁴⁰. Aynı tarihli diğer mektupta ise, Nemçe kralının elçisi eliyle padişaha gönderdiği sekiz parça hediyein listesi yer almaktadır²⁴¹. Gönderilen hediyeler şunlardır:

Tablo 3: Nemçe Çasarı'ndan Elçisi İle Gelen Hediyeler

Âl Nemçe serâseri Tob Bir	Mor Nemçe dibası Tob Bir	On iki kandillü sim şamdan-ı kebîr Aded Bir	Kebîr-i sim taht şamdanları Aded İki
Sim çiçeklik Aded İki	Sim çiçeklik saksısı Aded İki	Sim kavanos Aded İki	Kebîr asma çalar sâat Aded Bir

²³⁷ Nemçe Çasarından Gelen ve İmparatorluk Tâcını Giydiği Haberini İçeren Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 249-250.

²³⁸ Nemçe Çasarı'ndan Gelen ve Engürüs Krallığı Tâcını Giydiği Haberini İçeren Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 250-251.

²³⁹ Sadrazama Nemçe Çasarı'ndan Gelen Diğer Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 252.

²⁴⁰ Nemçe Çasarı'ndan Gelen ve Engürüs Krallığı Tâcını Giydiği Haberini İçeren Nâmesi, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 250-251

²⁴¹ Nemçe Çasarı'ndan Elçisiyle Gelen Hediyelerin Listesi, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 253.

10 Ca 1124 / 15 Haziran 1712 tarihli mektup, Nemçe kralının ikinci vekilinden sadrazama gönderilmiş olup, sadaret makamına gelmelerini tebrik etmekte, Karlofça Antlaşması'nın şartlarına uyulacağı ifade olunmakta ve İmparator VI. Karlos'un Roma, Nemçe, İspanya, Macaristan, Hırvatistan, Dalmaçya ve daha nice yerlerin hükümdarlığına seçilip tahta oturduğunu, elçiye gösterilen alaka ve itimattan memnuniyet duyulduğu, sulh ve dostluğun devamı istenmektedir²⁴². Kralın ikinci vekilinden sadrazama gönderilen 11 Ca 1124 / 16 Haziran 1712 tarihli diğer mektupta ise, Karlos'un imparatorluk tahtına oturup, taç giydiğini, bu vesile ile hulus ve dostluğunu arz etmek istediğini, iki devlet arasında sulh ve dostluğun devamı temennisi ifade edilmektedir²⁴³.

20 L 1124 / 20 Kasım 1712 tarihli, Roma İmparatoru VI. Karlos'a gönderilen nâme-i hümayûnda Kapıkethüdası Talman Mihail'in orta elçi olarak gelip kabul olunarak resmen tanındığı, kralın iki nâmesinde ulaştığı, içeriğe göre eski İmparator Joseph'in vefatıyla, kendisinin tahta geçtiğinin haber verildiği, ayrıca süregelen iyi münasebetlerin ve dostluğun devam edeceğine inanıldığı bildirilmektedir²⁴⁴.

Karlofça Antlaşması ile elden çıkmış olan Azak Kalesi ile Mora'nın Osmanlı Devleti tarafından geri alınmaları, Avusturya'yı telaşe düşürerek intikam alınma sırası kendilerine iadesini Osmanlı hükümetinden istediklerinde, teklifinin reddedilmesi üzerine iki devlet arasındaki muharebe vuku bulmuş, Osmanlı kuvvetlerinin mağlubiyeti ve Pasarofça geldiğini düşünerek Venediklilerle ittifak yapmışlardı. Buna dayanarak Mora'nın Antlaşması ile neticelenmiştir²⁴⁵.

2.7. Venedik'le İlişkiler

Tarihinin ilk dönemlerinden itibaren Müslüman devletlerle ticari ilişkilerde bulunan Venedik, Osmanlılarla teması 1350 civarına rastlar. Bir İtalyan listesine göre, 1360 yılını, Mart ayında, Edirne'nin fethinden dolayı Marino Venier ve Leonardo Contarin'i, I. Murad Hüdavendigâr'ı tebrik için gönderilmiştir²⁴⁶. Bu ilk temastan sonra iki devlet arasında yüzyıllardır sürecek olan bir münasebet başlamış oldu.

²⁴² Sadrazama Nemçe Çasarı'nın İkinci Vekilinden Gelen Mektup, *6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri*, s. 251.

²⁴³ Sadrazama Nemçe Çasarı'nın İkinci Vekilinden Gelen Mektup, *6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri*, s. 254.

²⁴⁴ Roma İmparatoru Karlos'a Nâme-i Hümayûn, *6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri*, s. 266.

²⁴⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s.198.

²⁴⁶ Maria Pia Pedani, "Venedik", *DİA*, C.43, s. 44.

Venedik Cumhuriyeti 1571’de Kıbrıs’ı kaybetse bile, Osmanlı Devleti ile ticari ilişkilerini daima geliştirmiş ve bu durum 1645’te Girit muhasarasının başladığı zamana kadar devam etmiştir. 1669’da imzalanan antlaşma ile Girit’i Osmanlı Devleti’ne bırakan Venedik, 1670’de bir ahidnâme almayı da başarmıştır. İki devlet arasındaki barış ortamı Venedik’in Kutsal İttifak’a katılmasına kadar devam edecektir. Venedik Papa’nın da teşviki ile Kutsal İttifak’a katılarak 1684’te Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmiştir. Ayamavra adasını ve Mora yarımadasını ele geçirmiş, Dalmaçya ve Bosna taraflarında da bazı yerleri işgal etmişlerdi. On altı sene devam eden savaş 26 Ocak 1699 tarihin de Karlofça Antlaşması ile son buldu²⁴⁷.

Karlofça Antlaşması’ndan sonra büyükelçi olarak Lorenzo Sarenza balyos olarak geldi ve 14 Kasım 1699’da padişah tarafından kabul olundu. Büyükelçi muvakkat ve şarta bağlı olan antlaşmayı tasdik ettirdikten başka on altı maddelik olan antlaşmayı genişletmeye de muvaffak oluyordu. Venedik ile on altı yıldır kesilen ilişkiler tekrar başladı ve bu gelişmeye mukabil daimi olan Venedik elçisi de geldi.

Venedik ile olan münasebat cumhuriyetin bazı münasebetsiz hareketlerine rağmen Şehit Ali Paşa sadaretine kadar iyi olarak devam etmişti. Yani daimi elçi Askanio Cüstinyani’nin yerine gelen Moceniko, III. Ahmed’in cülusunu tebrik ettiği gibi, daha sonra 1706 Haziran’ında İstanbul’a gelen elçi Ruzzini de her padişah cülusunda yenilenmesi kanun olan Venedik muahedesini yenilemişti²⁴⁸.

6 numaralı nâme defterinin incelediğimiz kısmında Venedik Doçu Yohannes Cornelio’dan sadrazama gelen bir mektup yer almaktadır. 10 Ca 1121 / 18 Temmuz 1709 tarihli mektupta elkab rüknü atlanmıştır. Doç Cornelio, mutemed adamı Alvice Mucenigo’yu balyos olarak tayin edip gönderdiğini, kabul edilip resmen tanınması yolunda yardımcı olunmasını istemiştir. *...mu’teber ve mergûb vekâr azmûde mu’temed-i aliyye beğlerimizden Alviz ve Mucenigo kavalyar mümtâz kılınub baylosluk pâyesiyle âsitâne-i sa’âdet tarafına irsâl olunmuştur...*²⁴⁹.

²⁴⁷ Meryem Kaçan Erdoğan, “1701 Tarihli Osmanlı-Venedik Ahidnâmesi”, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.4. S.1 Eskişehir, 2003, s.67.

²⁴⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 169.

²⁴⁹ Sadrazama Venedik Doğu Yuannes Kornelyo’dan Gelen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 186.

Sadrazam da 29 M 1121 / 10 Nisan 1709 tarihli mektup ile Venedik Doçu Yohannes Cornelio'ya cevap vermiştir. Mektupta Venedik Doju'nun ismi belirtilmemiş, sadece “*Venedik doju ve cumhuru*” ifadelerine yer verilmiştir. Doj'un elkabı ise “...*mefâhirü'l-ümerâi'l-milleti'l-Mesîhhiyye merâci'ü'l-küberâi'l-fihâmi'l-Îseviyye*” dir. Dua rûknü olarak da “...*hutimet avakıbhüm bi'l-hayr ve'r-reşâd*” ifadesi kullanılmıştır. Mektupta, elçilerinin gelip huzura kabul olunarak, resmen tanındığı, eski elçinin gönderildiği, eski ahidname şartlarının gözetileceği, sulh ve dostluğun devam edeceği bildirilmiştir²⁵⁰.

Diğer yandan 1715 yılına doğru Osmanlı-Venedik ilişkileri Mora meselesi yüzünden bozuldu. Damat Ali Paşa sadaretine rastlayan senelerde Venediklilerin Karadağ asilerini teşvik ve himayelerine rağmen Rus harbiyle meşgul olan Osmanlı hükümeti bu tarafa göz yummaya mecbur olmuştu. Damat Ali Paşa Ruslarla anlaştıktan sonra Venedik'e harp açarak beş haftada Mora'yı almaya muvaffak olmuştu. Mora'nın alınması, Venedik'in müttefiki olan Avusturya ile de muharebeye sebebiyet verdi. İki taraf arasındaki harp, İngiltere ve Felemenk devletlerinin aracılığı ile sona erdi. 1718'de imzalanan Pasarofça Antlaşması ile Avusturya'nın müttefiki olan Venedik'e Dalmaçya, Hersek ve Karlıeli taraflarında işgal ettiği bazı yerler verildi. Mora yarımadası ise Osmanlı Devleti'nde kaldı²⁵¹.

2.8. Ceneviz İle İlişkiler

Eski Ceneviz Cumhuriyeti hakimiyetini kaybetmekle beraber Fransa'nın itirazına rağmen Osmanlı Devleti bu cumhuriyete eskisi gibi muamele göstermekte ve ahidnameye tamamen riayet etmekteydi. Viyana muhasarası esnasında Venediklilerin harbe karar vermeleri üzerine Venedik elçisi İstanbul'dan kaçtığı sırada Ceneviz elçisi de beraber gitmişti. Osmanlı Devleti'nin Venedik'le olan muharebesinde Cenevizliler, Venediklilere yardım etmişler ve düşmanlık göstermişler, diğer ittifak devletlerine her yönden yardımda bulunmuşlardı. Bundan dolayı Osmanlı hükümeti de Ceneviz tüccar gemilerinin İstanbul, İzmir ve Mısır limanlarına gelmelerini yasaklamıştı. Bu yasağın kalkması için Cenevizliler Babiali'ye müracaat etmişler ve bir ara da Alman imparatorundan yardım

²⁵⁰ Venedik Doju ve Cumhûru'na Nâme-i Hümâyûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 186-187.

²⁵¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 169-170.

istemişlerdi. Sadrazam Numan Paşa sadareti esnasında hükümet konunun görüşülmesi için elçi göndermesini Ceneviz'e bildirmişti (1711)²⁵².

Bundan sonra Ceneviz'den 06 Za 1123 / 13 Aralık 1711 tarihli, birinde hediyelerin listesinin yer aldığı üç mektup gelmiştir. Mektuplar sadrazama hitaben yazılmıştır. Birincisinde iyi münasebetlerin ve ticari faaliyetlerin devamına ve canlan-masına fırsat verilmesinden memnun kaldıkları ve bu münasebetle Angele Giori'yi büyükelçi olarak gönderdikleri, resmen tanınarak mukim elçi olarak kalmasına müsaade olunması rica olunuyordu²⁵³.

Diğer mektupta ise düka Ventura, reaya, tebaa ve tüccarına karşı eskiden beri gösterilen ilginin kendileri tarafından da devam ettirilmesini görmekten memnuniyet duydukları, bu vesile ile Angelo Giovanni adlı mutemet adamlarını mukim elçi olarak tayin ettiklerini beyandan sonra, elçinin resmen tanınıp kabul olunmasını rica etmektedir²⁵⁴. Diğer mektupta ise düka Ventura'nın padişaha gönderdiği on iki cins eşyanın listesi yer almaktadır²⁵⁵ Gönderilen hediyeler şunlardır:

Tablo 4: Ceneviz Dukası ve Cumhûru'nun Elçisiyle Gelen Hediyeler

Zî kıymetli dîbâ Donluk İki	Telli diba Donluk Dört	Telli Hatayî Donluk On iki
Telli kadife Donluk İki	Sade kadife Donluk Yedi	Elvân frengi atlas Donluk On iki
Mûcelli elvan hâre Donluk On	Elvân kumaş Donluk On bir	Elvân çuka Donluk On iki

²⁵² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 171.

²⁵³ Sadrazama Ceneviz Dukası ve Cumhûru'ndan Gelen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 257-258.

²⁵⁴ Ceneviz Dukası ve Cumhûru'nun Elçisi Aracılığıyla Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 258-259.

²⁵⁵ Ceneviz Dukası ve Cumhûru'nun Elçisi Aracılığıyla Gelen Hediyein Listesi, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 259.

Ceneviz nebâtiyesi	Münakkaş-ı kebir	Necef asma şem'dân
Sanduk	Ayniye	Kıt'â
Adet	Kıt'a	Dört
Altı	İki	

VI. Karl imparator olmasına müteakip 1712'de gönderdiği elçi ile Cenevizlilerin affını ve eskisi gibi İstanbul'da Ceneviz elçisi bulunmasını rica etmiş olduğundan ricası kabul olunarak 1712 Eylül'de gelen Ceneviz elçisi yine eskisi gibi Galata'daki elçiliğe yerleşmiştir. Fakat bu uzun sürmemiştir. Mora'nın geri alınması için Venedik ile olan muharebede dostluk iddiasında bulunan Ceneviz'in Venediklilere gemi, asker ve para ile yardım ettikleri öğrenildiğinde Ceneviz elçisi sınır dışı edilmiştir (1715)²⁵⁶.

2.9. İngiltere İle İlişkiler

Avrupa'daki siyasi mücadele ve muharebeler dolayısıyla deniz devletleri olarak anılan İngiltere ile Felemenk (Nederland), Fransa'nın düşmanı ve Alman İmparatoru'nun müttefiki olduklarından on altı yıl sürmüş olan (1683-1699) büyük harpten sonra Osmanlı Devleti ile Avusturya İmparatorunu barıştıran sulha razı etmişlerdir²⁵⁷. Avrupa diplomasisi açısından son derece önemli olan bu antlaşma ile Fransa ve Osmanlı Devleti'ne karşı Avrupa güç dengesinin belirli bir süre korunmuş olmasıdır. Fransa'ya karşı Avusturya ile birleşen İngiltere, bundan böyle Avrupa sorunlarında çok önemli bir rol oynamaya başladı²⁵⁸.

Karlofça Antlaşması'nın imzalanmasında İngiliz elçisi Lord Paket'in (1692-1702) büyük gayret ve faaliyeti görülmüştür. Osmanlı hükümdarı her iki devletin kral/kraliçelerine teşekkürü havi nâmeler göndermiştir. İngiliz ve Felemenk dostluklarını ön plana almış olan Osmanlı hükümeti, Fransa elçisi Ferriol'ün şüursuz hareketlerine karşı Osmanlı-İngiliz münasebetlerini daha sıkı tutmuştur. İngiliz elçileri Türklerin idare

²⁵⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 172.

²⁵⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 212.

²⁵⁸ Hasan Şahin, "Şark Meselesi Çerçevesinde Osmanlı-İngiliz İlişkilerine Genel Bir Bakış (Başlangıcından Paris Barışı'na Kadar)", *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 29, Erzurum, 2006, s. 218.

tarzlarını ve karakterlerini öğrendikleri için Fransa elçileri gibi münakaşa ve lüzumsuz inat ile itibarlarını kırmıyorlardı²⁵⁹.

İngiltere hükümeti ile iyi ilişkilerini devam ettirmek niyetinde olan Osmanlı hükümeti, İngilizlerle Fransızlar arasında başlayan İspanya Veraseti Savaşı (1702-1714) sırasında, İngiliz donanmasının ihtiyaç duyduğu zahire ve diğer malzemenin verilmesi için Akdeniz ülkelerindeki yetkili memurlarına emirler göndererek, dostluğu pekiştirmeye çalışmıştır²⁶⁰.

İngiltere ve İskoçya Kraliçesi Anna (1702-1714) tarafından padişaha ve sadrazama gönderilen 29 Z 1122 / 18 Şubat 1711 tarihli mektupta, antlaşma şartlarının gözetildiği, İstanbul'daki gümrük eminlerinin zulüm ve haksızlıklarının önlenmesi gerektiği, özellikle Halep muhassılı Abdurrahman Ağa'nın antlaşma şartlarını çiğnediği, durum düzeltilmezse ticari münasebetlerin bozulabileceğini ifade etmektedir²⁶¹. Aynı tarihli diğer bir mektupta ise, ticari münasebetler, mevcut ticaret anlaşmasının şartları ve gümrük eminleri hakkında bazı hususlar dile getirilmiştir. Bu mektup kısa tutulmuş olup on bir satırdır²⁶².

20 Ra 1123 / 8 Mayıs 1711 tarihli, Kraliçe Anna'ya gönderilen cevabi nâme-i hümayûnda, Robert Sutton adlı elçilerinin gelip nâmeyi teslim ettiği ve durumun anlaşıldığı, İngiliz tüccarına zulüm ve haksızlık yapılmadığı, fakat ilgili emir-nâmelerin çıkartılıp tebliğ edildiği, ahidnâmelerin şartlarının gözetildiği bildirilmiştir²⁶³.

Kraliçe Anna ticari münasebetleri dair ve bazı şikayetleri havi nâmeleri olup, hepsine dostça cevaplar verilmiştir. Hitap edilen kişinin kraliçe olmasından dolayı elkab müennes formda yazılmıştır. ...İftiharetü'l-mülkâtü'l-azîmâtü'l-İseviyye muhtârü'l-muhadderâtü'l-fehîmâtü'l-Mesîhiyye maslahatu mesâlihü'l-cemâhîrü'n-Nasrâniye sâhibetü ezyâli'l-haşmet ve'l-vekâr, sâhibetü delâili'l-iftihâr ve'l-i'tibâr...

22 S 1124 / 31 Mart 1712 tarihinde Kraliçe Anna'dan gelen mektupta, iki devlet arasındaki dostane münasebetlerin devamı ve tebaası olan tüccarın himayesi istenmektedir²⁶⁴.

²⁵⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 212.

²⁶⁰ Hasan Şahin, a.g.m., s.218.

²⁶¹ İngiltere ve İskoçya Kraliçesi Anna'dan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 209-210.

²⁶² Sadrazama İngiltere ve İskoçya Kraliçesi Anna'dan Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 210.

²⁶³ İngiltere Kraliçesi'ne Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 210-211.

²⁶⁴ İngiltere Kraliçesi Anna'dan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 259-260.

Prut Antlaşması'nın hükümlerini yerine getirmeyen Rusya'ya karşı iki kez sefere çıkılmış, İngiltere ile Felemenk devletlerinin arabuluculuğu sonucunda Edirne Antlaşması imzalanmıştır.

2.10. Fransa'yla İlişkiler

Osmanlı ile Fransa arasında, XVI. yüzyılın sonuna doğru samimiyetini yitiren ilişkiler XVII. yüzyılda daha inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Özellikle 1645 Girit kuşatmasında Fransa'nın maddi ve askeri olarak Venedik'e verdiği açık destek Osmanlı-Fransız ilişkilerini ciddi olarak zedelemiştir²⁶⁵.

XVIII. yüzyıl başlarında XIV. Lui Fransa kralı idi. XVII. yüzyılın ikinci yarısı içinde iyi gitmeyen Osmanlı Fransız ilişkileri bir ara normal halde gelmiş ise de bu XVIII. yüzyıl başında Fransa elçisi Ferriol'ün devlet teşrifatına aykırı hareketlerinden dolayı kısa bir zaman için tekrar bozulmuştur. Bunun yanında Fransa elçisinin İstanbul'da Avusturya'ya karşı olumsuz faaliyetleri Osmanlı Devleti'ni epey uğraştırmıştır. Fransa ile yaşanan bu gergin ortam Damat İbrahim Paşa sadarettinde (1720), Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransa'ya gönderilmesiyle yerini sıcak bir dostluk havasına bırakacaktır²⁶⁶.

Araştırmaya konu olan bölümde, Fransa ile ilgili, biri cevap mektubu olmak üzere, iki yazışma yer almaktadır.

Fransa Kralı Louis, 29 L 1121 / 1 Ocak 1710 tarihinde Sultan III. Ahmed'e gönderdiği mektubunda, 1663 senesinde yapılan dostluk antlaşmasının yenilenmesi için eski elçiye tam yetki ve izin verildiği, yeni elçi General de Sallieur'un itimatnâmesiyle gönderildiğini ifadeden sonra kabul edilip resmen tanınması talep etmektedir²⁶⁷.

20 Ra 1123 / 8 Mayıs 1711 tarihli Fransa'ya gönderilen cevabi nâmede Elçileri General de Sallieur'un gelip nameyi teslim ettiği, sulh ve dostluğun devam edeceği, ticari ilişkilerin geliştirilmesiyle ilgili taleplerinin kabul edildiği, eski elçi Karyol'a izin verilip gönderildiği bildirilmiştir. Mektupta Louis için, *İftihâr-ı ümerâi'l-izâmi'l-İseviyye muhtâr-ı küberâi'l-fihâmi'l-Mesîhiyye muslih-i mesâlih-i cemâhiri'n-Nasrâniyye sâhib-i ezyâli'l-haşmet ve'l-vekâr sâhib-i delâili'l-mecd ve'l-i'tibâr...*²⁶⁸ şeklinde bir elkab

²⁶⁵ Nihal Metin, *a.g.t.*, s.78.

²⁶⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s.203-205.

²⁶⁷ Fransa Kralı'ndan Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 212.

²⁶⁸ Fransa Kralı Luyiz'e Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 212-213.

kullanılırken, her iki mektupta da Louis'e, “ Françe Padişahı ” olarak hitap edilmektedir. Bu yüzyılda Fransa'yla ilişkiler genel olarak Avrupa'da Osmanlı-Avusturya savaşlarında ve Osmanlı-Rusya savaşlarında arabuluculuk, ticaret ilişkisi ve denge siyaseti hakimdir.

2.11. Kazak Hanlığı İle İlişkiler

Osmanlı Devleti ile Kazak Hanlığı arasındaki ilk siyasi münasebetler XVIII. yüzyılda başladığı görülmektedir. İlişkilerin gelişmemesinde en büyük etken iki devletin karasal sınırının olmayışı ve uzaklıklarıdır.

XVIII. yüzyıl Kazak Hanlığı'nın bağımsızlığını yitirme noktasına geldiği bir dönem sayılmaktadır. Bu dönemde Kazakların Kuzey'de Çarlık Rusya'nın işgali, Güney-Doğu'da Çin'in desteği ile güçlenmiş olan Moğol asıllı Kalmuk baskısının en üst noktaya eriştiği bilinmektedir. Kalmuklar, XVII. yüzyıl ortalarından itibaren, bulundukları bölgelerden batıya göç ederek, Özbek hanlıklarına saldırmışlar, Kazak steplerini işgal etmişler, daha sonra da Hazar'ın kuzeyinde Emba Nehri ile Volga Nehri arasındaki bölgelere yayılmışlardır. Kalmuklar bilhassa Eyüğe (Ayuka) Han (1670-1724) zamanında Kazakları son derece rahatsız etmişlerdi. Eyüğe Han, tâkip ettiği çok yönlü siyaset ile Kazak toprakları üstünde Kalmuklar'a vatan edinme imkânı sağlamıştı. Kalmuk lideri Eyüğe bununlada yetinmiyerek Kazaklara karşı saldırganca bir tutum ve hareket içerisinde bulunuyordu. Bu saldırılar karşısında zayıflayan Kazaklar yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştı²⁶⁹.

Kalmuklar, XVIII. yüzyılın başlarında hakimiyetlerini koruyabilmek için hem Rus Çarına hem de Osmanlı Padişahına elçiler göndererek, onların himayesini temine çalışmışlardı. Bir müddet sonra (1710'da) Eyüğe Han, Sefiri Pehlivan Kulu eliyle sadrazama bir mektup göndererek, nâme-i hümayûndan memnun kaldıklarını, Rusların saldırıları altında bulunan Aştekkavminden bir sultanın Ruslar tarafından öldürüldüğü, Aştekkavmi ile Karakalpakların ittifakla bir sultan tayin ettikleri, Rusların üzerine baskınlar düzenledikleri, Ruslardan elçiler gelip şikayetçi oldukları, Aşteklere yardım edildiği, Kırım hanı ile dayanışma halinde mücadele ettikleri ve Osmanlı Devleti'ne bağlı

²⁶⁹ Mustafa Daş-Akmaral Ospanova, “Osmanlı Devleti ile Kazak Hanlığı Arasındaki Siyasi İlişkiler (XVIII. yy)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2019, s. 384-385.

ve sadık olduklarını bildirmiştir²⁷⁰. Elçi Osmanlı Sultanı III. Ahmed tarafından iyi karşılanmış, gerektiği gibi ağırlanıp, yolcu edilmiştir.

Kalmuk Hakimi Eyüğe'nin Osmanlı başkentiyle başlayan bu ilişkisi, çevredeki Kazak Hanlarını büyük ölçüde rahatsız etmiş, Eyüğe'nin hem Rus hem de Osmanlılar nezdinde hareketlerini meşrulaştırma girişimine Kazak Hanı Gaib Muhammed tepki göstermiştir. Kazak Hanı, Seyyid Muhammed-Kulu Bek isiminde elçisini İstanbul'a göndererek Osmanlı Devleti ile irtibata geçmiştir. Dolayısıyla bu siyasi olay iki devlet arasındaki ilk diplomatik ilişki olarak sayılmaktadır²⁷¹.

Kazak Hanı Gaip Muhammed Han tarafından III. Ahmed'e iki nâme gönderilmiştir. 29 Z 1125 / 16 Ocak 1714'te Çehre ağası Seyid Muhammed-Kulu Bek ile gönderdiği nâmesinde, Kalmuk taifesi üzerine asker sevki emrinin icra olunduğu, Kalmukların hezimete uğratıldığı, malumat vermek üzere elçi gönderdiklerinden bunun kabul olunması ve vereceği malumata itimat olunması rica olunmaktadır²⁷².

Diğer nâme ise hanın sefiri Muhammed-Kulu Han'ın şifahi takriri olup, Kalmukluların çapul ve saldırıda bulunmaları üzerine Sultan'ın Eyüğe üzerine seferle çapul yaptığı, Eyüğe'nin sözünde durmamasının bu fitnelere yol açtığı, kendilerinin padişaha tabi ve sadık oldukları ifade olunuyordu²⁷³. Nâmede anlatılanlar şu şekildedir; *Eyüğe Han İstanbul'a elçi göndererek bağlılığını bildirmişti. Sultan'dan aldığı cevap mektubunu alarak İstanbul'dan ayrılmıştı. O sırada Kazak Hanı Gaib Muhammed Han'ın Aşteke ve Karakalpak'ın elçileri de Eyüğe'nin yanındaydı. Gâib Muhammed Hân'ın elçisi o mektubun geldiğini Gâib Muhammed Hân'a ulaştırdı. Aradan çok zaman geçmeden Eyüğe'nin Rus ile Nogay taraflarına çapulda bulunduğu, Heşterhan'dan (Ejderhan) gelen hacılar haber veriyordu. Gâib Muhammed Hân'a ulaşan bu haber üzerine Gâib Sultân saldırıp, çok sayıda adamını katletti. Elçi ile bunları padişaha aktarması için gelen elçi Eyüğe'nin sözünde durmayarak Kazaklara saldırdığını bildiriyordu. Muhammed*

²⁷⁰ Sadrazama Kalmuk Hâkimi Eyüğe Handan Elçisi Pehlivân Kulu İle Gelen Mektup, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 201.

²⁷¹ Mustafa Daş-Akmaral Ospanova, a.g.m., s. 386.

²⁷² Türkistan Hanlarından Kazak Hanı Gaib Muhammed Hanın Elçisi Seyyid Muhammed Kulu Bek İle Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 292-293.

²⁷³ Kazak Hânı Gâib Muhammed Hân'ın İstanbul'a Gelen Elçisi Seyyid Muhammed-kulu Bey'in Takrîridir. 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 293.

Han'ın dahi "biraderim" diye hitap ettiği Kırım Hanı gibi Sultan'a bağlılıkla İslam düşmanlarına karşı gaza etmek için kendisine ferman geldiğini ifade etti.

Nâmenin son cümleleri ise elçinin vazife amacı ve ülkesine hangi yoldan döneceği ile ilgili sorulan sorulara verdiği cevaplar ile son bulmaktadır. ...*Ve nâme-i şerîf-i tûtyâ-yı dîde eylerim deyü Gâib Muhammed Hân lisânen tefhîm eylediler ve bu bende bu hıdmete me'mûr oldum deyü takrîr eyledi. Ve inşâ'a'llâhü te'âlâ bu taraftan avdet itdüğünde vilâyetin cânibine kangı yoldan azimet idersin deyü kendüye suâl olundukda evvelden Bağdâd yoluyla gelmişidim, yine Bağdâd yolu üzerinden giderim deyü cevâb eyledi, şeklinde olmuştur.*

Bu mektuplarla Kazak hakimi, Osmanlı padişahına elçi ve hediye göndermiş olan Eyüğe Han'ın fenalıklarından şikayet etmekte, onun üzerine yürümek için güya Osmanlı padişahından şifahi emir aldığını ve bu emir üzerine iki defa Kalmuklara karşı harekete geçtiğini fakat bu emrin hakikaten verilip, verilmediğini bilmediğini beyan ediyordu²⁷⁴.

Bu kayıttan anlaşıldığına göre Gaip Muhammed Han, Osmanlılarla hala münasebeti olan Kalmuk Hanı'na karşı yaptığı hareketin ne tesir olduğunu ve padişahın gücenip gücenmediğini öğrenmek istemiştir²⁷⁵.

29 B 1125 / 21 Ağustos 1713 tarihli Gaib Muhammed Han'a gönderilen nâme-i hümayûnda, nâmesini alıp memnun kaldıkları, durumun anlaşıldığı ve bilmukabele muhabbet ve dostluk bildirilmiştir²⁷⁶.

Hanlık ile Ruslar arasında ahalisi Sünni Müslüman olan Eşnek bölgesi vardı. Gaib Muhammed Han nâmesinde Rusların istilasına uğrayan Eşnek Müslümanlarının kendisine başvurmaları üzerine saldırıya geçmek istediği zaman, bu sırada Osmanlıların Ruslara karşı seferde olduğunu, Prut zaferi haber alınarak sevindiğini, kendisinin saldırmak istediğini ve bu nedenle Ruslarla muharebenin devam edip etmediğini anlamak istediğini, bundan dolayı acele Çehre ağası Seyid Muhammed-kulu Bek'i yolladığını bildirmektedir.

²⁷⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 4/2, s.149-150.

²⁷⁵ Kazak Hânı Gâib Mehmed Hân'ın Elçisi Seyyid Muhammed-Kulu Bek İle Gelen Nâmesi, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 292-293.

²⁷⁶ Kazak Hanı Gâib Muhammed Hân'a Nâme-i Hümayûn, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 294.

Kazak hanından gelen diğer nâme ise gönderilen on kalem hediyeinin yer aldığı defterin suretidir²⁷⁷. Listede yer alan hediyeler şunlardır:

Tablo 5: Kazak Hanı Gaib Muhammed Han'dan Gelen Hediyeler

Putı dar sefid donluk 3	Likavri çob dar sefid 3	Anberî zerd 3	Ağabânûy-ı sefid 3	Putı dar sefid 3
Al çapkun Re's 1	Kır çapkun Re's 1	Kula çapkun Re's 1	Demür çapkun bârgîr Re's 1	Def'a al bârgîr Re's 1

2.12. Fas Sultanlığı İle İlişkiler

Fas'ta Şerif ailesinden olan Şürefây-ı Felâliye, 1659'dan itibaren hüküm sürmekte idi. Bazı zamanlarda bu aile ile ilişkiler sıkı ve dostane devam ediyordu. Fas Hakimi Mevlay İsmail'den Osmanlı başkentine bu zaman diliminde bir nâme gelmiştir. Cevap olarak da bir nâme gönderilmiştir²⁷⁸. Fas ile ilgili olan nâmenin konusu da ilginçtir. Pek küçük yaşta bulunduğu sırada saraydan çalınarak Frengistan'a götürüldüğünü ve Osmanlı şehzadesi olduğunu iddia eden bir şahıs Avrupa'dan Fas'a geçmiş bunun hakiki Osmanlı şehzadesi olduğunu zanneden Fas hükümdarı Mevlay İsmail kendisine ikramda bulunduktan sonra elçilerle İstanbul'a göndermişti. Fakat şehzade İstanbul'a gelmeden evvel gelen bir fermanla Sakız adasına çıkarılarak orada idam olunmuştur. Bunu haber alan Mevlay İsmail bunu hakikat-i hali anlaşılmadan idam edilmesine canı sıkılarak teessüfünü bir nâme ile Osmanlı padişahına bildirmekte ve serzenişlerde bulunmaktadır²⁷⁹.

Mevlay İsmail'e, 10 M 1121 / 22 Mart 1709 tarihli gönderilen cevabi nâmede Osmanlı hanedanına iddiayı nesep eden meçhul şahsın, iddiasının ve dolayısıyla suçunun sabit

²⁷⁷ Kazak Hânı Gâib Muhammed Hân'ın Elçisi Seyyid-kulu Bahadır ile Gelen Hediyeler, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 295.

²⁷⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.4/2, s. 165.

²⁷⁹ Fas Hâkimi Mevlâ İsmail'den Gelen Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 169-170.

olması nedeniyle idam olunduğu, sadakatlerinden memnuniyet duyulduğu bildirilmiştir²⁸⁰.

---

²⁸⁰ Fas Hâkimi Mevlâ İsmâîl'e Yazılan Nâme, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 170-171.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

6 NUMARALI NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERİNİN TRANSKRİPSİYONU (S.151-300)

Özbek Hânlarından Belh Hânı Olan Seyyid Muhammed Mukîm Hân'ın Rikâb-ı Hümâyûna Gönderdiği Nâmesinin Sûretidir²⁸¹

Hisâbız hamd ü senâ ol hazret-i sultân-ı kibriyâ celle celâluhû ve amme nevâlühûya sezâvârdır ki her günde yed-i kudretiyle güneşin zerrîn alemini bu kubbe-i hazr-ı evgâh-Mînâ'da üstüvâr idüp on sekiz bin âlem ve âdeme nûr-ı safâ verip hengâme-i kâyinâtı germ idüp cümleye feyz-i ni‘metini şâmil kılur kim ve enne'l-fazla bi-yedi'llâhi yü'tîhi men yeşa‘ vallâhu zü'l-fazli'l-azîm ve nihâyetsiz dūrûd ve du‘â ol peygamber-i âlîm ikdârimıza lâıyk görünür kim kıyâmet gününde cümle ümmetleri günâh yüklerin boyun ve arkalarıyla getirip gözlerinden kan yaşı akıdarak mahser sahrâsında dest-i ümmîd ile ânın dâmen-i şefâ‘atini tuttuklarında Tanrı Te‘âlâ ve tekaddes rahmet-i âmmından kuli'l-lhamdü li'llâhi ve's-selâmü alâ-ibâdihi'l-lezîne'stafâhu mazmûniyle hevl ve azâbdan necât verir. Ol resûl-i Mustafa ve sefi‘-i yevmü'l-cezâ kim toprağı Yakup gözünün tûtyâsı ve yeli Mesîh'in enfâsı ve suyu Hızır çeşmesinin zülâli ve âteşi kelîm-i dırahtının şu‘lesidir Bu anâsıra rûh-ı pâk dense yeri var. Ve rûhuna rûhî fidâke nüktesi sezâvârdır. Kelâmı şânında vemâ yentiku ani'l-hevâ ve nutku beyânında in hüve illâ vahyün yûhâ. Hakk Te‘âlâ kılssa lütfundan değildir çok acep bir kulunu âferîneş defterinden müntehab Salla'llâhu aleyhi ve alâ-âlihî ve ashâbihî ecma‘în Allah-u Taâlânın hamdinden ve resûl-i muhtar evsâfından sonra ihlâs-tırâz olan kalem-i akîdet-rakama vâcîp ve lâzım görünürkim bir dîn ve âyîni manzûr idüp vârid olan vâkı‘âtını beyân ede. Bu müdde‘â içün hulûs-ı akîdet ile zât-ı bâ-berekât-ı melek-sıfât Süleyman-câh, skender-destgâh, âlî-hazret, felek-rif‘ât, ferîşteh-safvet, keyvân-satvet, behrâm-savlet, hâkân-ı ekber-i a‘zâm, Hudâvendigâr-ı arsa-yı âlem, âfitâb-ı âlem-tâb-ı evc-i ve rafe‘nâhu mekânen illiyyen, bedr-i âlî-kadr-i ve lekad istagniyâhu fi'd-dünyâ kehfi's-sekaleyn, melâzü'l-ebrâr fi'l-hâfikayn, sultânü'l-berreyn ve'l-bahreyn, hâdimü'l-Haremeyni's-şerifeyn saltanat ve Hilâfet burcunun dırahsende-i ahteri, azamet ve ma‘delet dürcünün tâbende-i gevheri yedi kişver sultanlarına şehin-şâh ve yeryüzü hâkânlarından adl-i âgâh, el-müstagni ani'l-evsâf

²⁸¹ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 151-153.

ve'l-beyân, ve'l-memdûh-ı bi-lisânî envâ'il-insân, ey vücûd-ı kâmilin şâyeste-i taht ve nigîn âsitânın kible-i hâcât-ı ashâb-ı yakîn kılmamış bir sen gibi bir şâhenşeh-i âlî-nejâd tâb-nây-ı âlem itmiş nakşibend-i ma' ve tîn Rafe'allâhu Te'âlâ ve tekaddes bi'l-fethi a'lâmihi ve basata fî basîti'l-arz-ı ahkâmihi hazretlerine şerh ü beyân eyleye. Ve bunda olan vakı'ât ve keyfiyyâtı meşrûhan hâtır-ı kimyâ-me'serlerine arıza kıla. Ve bu ihlâsmend ve hayırhâh gece ve gündüz perverdigâr-ı âlemin lütf-ı kereminden ümmîdvârım ki ol devlet-i keyvân-irtikâ ve memleket-i fesihü'l- kazâ ale'd-devâm-i ilâ inkırâzi'd-duhûr ve'l-a'vâm sâbit ve üstüvâr ola. Size tâ çarh ber-karâr olsun devlet ve mülke çok medâr olsun yedi kişvere ki şehinşehler kademinizde hep nisâr olsun nâfeler gibi heft çarh-ı bülend dün ve gün hizmete katâr olsun fî-mâba'd âyine-i âlem-nümâ olan rây-ı cihân-ârây-ı feyz pezîrây-ı ma'delet-fezâlarına meksûf ve ıyân ola kim el-hamdü li'llâhi Te'âlâ tü'ti'l-mülke men tesâ' mazmûnile Hak Te'âlâ celle zikrühü inâyet idüb-kubbetü'l-İslâm olan Belh ve Bedahsan vilayeti kıkadimden "ümmü'l-bilâd" nâmiyle mezkûr ve mastûr ola gelip ve sultânü's-sâlikîn İbrahim Edhem'in tahtgâhı ve ahhâr-ı sâdik ile yetmiş bin nebî ve velinin merkadleri ve mazca'-ı mutahharları bu hayru't-turâbda mukarrer olup ale'l-husûs ya'sûbü'l-Müslimîn ve imâmü'l-müttakîn ve esedu'llâhü'l-gâlib Halîfetü'r-râbi' hazret-i emirü'l-mü'minîn Ali ibn-i Ebî Tâlib kerrema'llâhü vechenin münevver-i ravzalarıdır. Hân babam hazretleri bu niyâzmend-i dergâh-ı hudâyi cümle oğullarından fâyık görüp saltanat ve hırâsetini merhamet kıldılar. Ol vakitten bu ane dek el-hamdü li'llâhi Te'âlâ elden geldiği kadar revâc-ı şeri'at-i garrâ ve millet-i beyzâ ve refâhiyet-i sekene ve fukarâya teveccühü vâcip ve lâzım bilüp âbâ-i kirâm-ı ce'ala'llâhü mesvâhüm fî-dâri's-selâmın her ne gûna resm ve âyinleri var ise muhâfaza idüp tecâvüz ve tehallûf bulmamışdır. Yine ümmidvârdır kim bu tarîkaya revâc vireyiz. Ammâ bu aralıkda mesîyyet-i ezeli ve irâdet-i lem yezelîden hân babamın vakı'a-i hâyile-i fevti zuhûr idüp küllü nefsin-zâikatü'l-mevt şerbetini datup bu âlemin âriyet-i mülkünü bâki cihâna tebdil kıldılar. Ve küllü men aleyhâ fân hıl'atini giyüp Va'llâhü yed'û ilâ-Dâri's-Selâm nidâsıyla âzim oldular. Bu ciger-sûz hadiseden gözüm yaşı bahar yağmuru gibi akar idi ve ol vakitte bu ferzend-i ubûdiyyet-mend kubbetü'l-İslâmda idi. Ve Belh ve Buhara arasında çok menâzil ve merâhil olmağla bu hâdise esnâsında Buhara begleri müsâvere ve mülâhaza kılup mebâdâ Özbek çerisi bu vâk'âyı bahâne idüp fukarâ ve re'âyâya çapmasun deyü inimiz Ubeydullah Hân'ı bi'z-zarûre çıkarıp tahta oturttular. Ma'a hâzâ biz hem sinn cihetiyle onlardan büyük ve hem merhûm babam kendileri

hayatında bizi ber güzîde kılup ümmü'l-bilâd memleketinin hâniyyetini vermiş idiler. Bâ-vücûd ki bu esnâda hayriyyet-i halku'llâh için tarafımızdan dostluk-ı bünyân-üstüvâr kılınmış iken inimiz Ubeydullah Hân bazı günahbîn ve fitne-engîz halkın sözlerine kulak urup ve nifâk silsilesi depredüp biraz evbâş-ı bed-ma'âş gönderüp Belh hudûdunda olan kasabât ve kurâ fukarâsına teşvîş ve azartıyordılar. Biz dahi asâkir-i cerrâr-ı düşmen-şikârımızı beylerbeyi Mahmud Ataylığımız baş idüp ol gürûhun başları üzerine gönderdik. Sipâh-ı nusret-iştibâhımız Ceyhun denizinden sal ve gemi ile geçüp ol bedhâhlar ile uruşub ekser beylerini düşürüb silah ve busatlarını ahz ve çoğunu kılıçtan geçirüp bakiyyetü's-seyf olanları harkürre'l-mezbûh gibi firâr idüp kendi vilâyetlerine düştüler. Ve Medinetü'r-ricâl olan Terend vilâyeti ki hazret-i İskender'in binasıdır ve kal'ası evc-i feleğe çıkup ve hendeki gayet amîk ve Ceyhun suyu ile doludur. Ve bundan mâ'adâ Baysun vilayeti ki kadîmden "kûh-i bî-sütûn" dedikleridir. Ve Hüsrev ve Ferhâdın vakı'âtı ol makâmda mezkûrdur. Ve ânın üstüvarlığı tahrîr ve takrîre gelmez. Ve istihkâmı şerh ve beyâna sığmaz. İnâyet-i Hudâ ile ol memleket meftûh oldu. Ve Hisâr-ı sâdmân vilâyeti ki Mâverâ'ü'n-nehr'in mu'teber mülküdür. Diyadin nahiyesidir ve ekser yerleri dağ ve taştır. Ve kal'asının fethi havâkîn-i vâlâ-ikbâle ihtimâl muhâl görünüyordu. Havza-i teshîre dâhil olup ve il ve ulusu halkı inkıyâd halkasını kulaklarına takdılar. Ve Nesef vilâyetinden berisi kim Buhara'ya bir fersah menzildir. Mecmu'-ı halkı ita'atimize kıyâm gösterdiler. Ol sebepten sâdât-ı ızâm ve kuzât-ı İslâm ve meşâyıh-ı kirâm ve efendiler ve beyler bi-ecma'ihim fetevây-ı e'imme-i dîn-i mübîn mazmûnuyla minberler üzerinde bu mütevekkil ala'llah ismine hutbe-i devlet okudular. Ve derâhim ve denânirin yüzüne sikke-i saltanat ile ziynet verdiler. El-hamdü li'llâhi Te'âlâ hamden dâ'imen mütevâfiren mütekâsiren yüvâfi ni'amehû. ve's-şükru lehû şükren ebeden mütevâliyen mütetâliyen yükâfi keremehû ve bu diyârın bakıyye-i vâridât ve ihbârâtını sâbitü'l-irâdât, râsihu'l-akîdet, kadîmü'l-hizmet vefâdâr-ı sa'âdet-kirdâr Bâki Beğ sizin müte'ahhit-lerinizin mübârek semtlerine yetiştirdikde kavlini tasdik buyurup ruhsat-ı mürâca'âtını erzânî buyurular. Bâkî devlet sûrî ve ma'nevî müyesser ve muhassal olsun.

Tahrîren fi 22 Muharrem, sene 1113

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şehriarî'ye Nemçe Çasarı'ndan Gelen Nâmenin Tercümesidir²⁸²

²⁸² 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 153-154.

Şevketlü ve kudretlü Şehn-şâh-ı Âl-i Osmân Pâdişâh Anadolu ve Rûmili muazzez ve mükerrerrem dostumuz ve konşumuz Sultân Ahmed Hân hazretlerinin cânib-i mülûkânelerine Bi'inayetallahü Te'âlâ müntehâb Roma İmparatorı ve Nemçe ve Macar ve Çeh ve sâir niçe memâlik kralı ve arçidükası Yunakos tarafından izdiyâd-ı sıhhat ve sa'âdet-i ed'iyesi iblâğıyla dostâne inhâ olunur ki bundan akdem taraf-ı şehriyârlarına irsâl olunan cenk umûrunda müşâverecilerimizden sadâkatli ve muhabbetlü Horstuforus İnaçyus Agurand nâm muayyen orta elçimiz sa'âdetlü pederimizin vefatından sonra Roma İmparatorluğu'nun âlî rütbesi ve Macar ve Çeh Kırallıkları ve sâir memâlik-i mevrûseleri bize intikâl idüb yerine oturduğumuzu ve baht-ı müsâid ile tasarruf ve hükûmete mübâşeret eylediğimizi ve kendüye ı'lâmı sipariş olunan sâir ahvâli huzur-ı mülûkânelerinde vech-i lâyük üzere ifâde eyleyüb dostluk-ı tâmmemiz ve muhabbet-i sâdikânemiz ve mübârek sulh u salâhın ve hüsn-i civârın bilâ-tağyir hıfz ü riâyetine olan himmet ve takıyyedimiz alî vechü'l-kâmil ma'lûm-ı şehen-şâhîleri olduğı bî-iştibâh eder ve dahi mûmâileyh orta elçimiz me'mûriyeti üzre itmâm-ı risâlet ve ale's-seviye iki devletin emniyet ve istirahatine dair olan ba'zı husûsları i'lâmdan sonra hüsn-i rızây-ı mülûkânelerini kemâ-yenbagi tahsîl ve Devlet-i Aliyye cânibinden dahi delâil-i dostluk ve muhabbet izhârıyla an-karîb avdet itdirilmesi me'mûlumuzdur lakin mâbeynde hâsıl olan dostluk ale'd-devâm merâsim-i ülfet ile mürâ'ât olunmağla ziyâde müekked ve revâbit-ı kaviyye ile dahi müşeyyed olacağı mulâhaza olunub bu hayırlı niyyetin husulüne muvâfakat ile her vech ile münâsib gördüğü bundan akdem muhabbetlü pederimiz Liyopoldus Çasar tarafından der-i devlet-medâr-ı Osmâniyye'de kapu kethüdâlığı mu'teber hizmetiyle sadâkatlü Mihâl Talman behermend ve şerefyâb olmağla el'ân cânibimizden dahi hizmet-i merkûme yine ol minvâl üzere kendüye ibkâ ve mukarrer kılınub ba'de'l-yevm dahi darsâadet'de ikâmete me'mûr oldu şöyleki dâima takıyyed ve ihtimâm üzere olub sulh u salâh ve dostluğun hıfz ü hırâsetine ve iki devlete âid olan menâfi'in izdiyâdına kemâl-i mertebe saî ve reâyây-ı tarafeynin istirahatine mânî' olur mahzûrâtın def' u ref'ine ziyâde intibâh ile gûşış eyleye ve iktizâ iden husûsları söyleşüb ve görüb her ne ki tarafımızdan i'lâm ider ise i'timâd-ı küllî buyurmaları iltimâs olunur biz dahi dostluk ve hulûs ile sulh u salâha ve hüsn-i civâra muvâfık merâsimin ızhârına müteheyyiz. Bâkî imtidâd-ı devlet ü sıhhat ve envâ'-i sa'âdet ile muammer olalar. Beç şehrinde mîlâd-ı Hazret-i İsâ'nın bin altı yüz altıncı senesinde mâh-ı Teşrîn-i evvel'in

yirmi.beşinci.gününde.yazıldı.

Yuzekos Ayakonşu

Devletlü ve Saadetlü Sadrazam Hazretlerine Nemçe Çasar’ından Gelen Mektûbun Tercümesidir²⁸³

Elkâb-ı mu’tâdeden sonra; muhlisâne i’lâm olunan oldur ki bundan akdem der-Devlet-i Aliyye’ye gönderilen ceng umurunda müşâverecilerimizden sadakatlü Horstofurus İnaçyos Ağvarend nâm-ı muayyen orta elçimiz kendüye sipariş olunan hususları şevketlü ve kudretlü şehn-şâh-ı Âl-i Osmân padişâh-ı Anadolu ve Rumili Sultân Ahmed Hân hazretlerine i’lâm ve Karlovçe’de mün’akid olan sulh ü salâhın kemâl-i sıdk ü hulûs ile mürâât ve hıfz u hırâsetine tekayyüd ve ihtimâmızı ve tarafına râci’-i fevâidin tekmîline ve serhadlerin emniyeti ile ticâretin izdiyâdına olan meyl-i rağbetimizi beyandan sonra mâbeynde olan dostluk ve hüsn-i civârın kavâidine muvafık vech üzere müsâde ve cevâb-ı padişâhi ile cânibimizde avdet etdirildiği bî-raybdır lâkin elçi-i mezbûrun avdetinden sonra dahi bu dostluğun semeresini vech-i ekmel üzere lâyenkati’ husûle götürmeye münâsib olmağla bir dürlü fırsat-ı fevt olmamak için bundan akdem mehabbetlü pederimiz Lipoldus Çasar tarafından der-i devlet-medârda mergûb ve mu’teber kapu kethüdâlığı hizmetine me’mûr olan sadakatlü Mihâl Talman’ı biz dahi üslûb-ı sâbık üzre hizmet-i merkûmede ibkâ ve takrîr olunub tenbih eyledik ki ba’de’l-yevm dahi der-i devlette ikâmet idüb cânibeynin istirahat-i kâbilesine ve mâbeynde olan dostluğun hırâset ü izdiyâdına muvâfık olub ihyânen dûş-ı umurları tarafımızdan me’mûren i’lâm ve müzâkere ve bu niyyet-i hâlisemizi menâfi olan mahzûrâtı vaktiyle def’ ve’l-gâye takayyüd ü ihtimâm eyleye binâen alî zâlik cenâb-ı şerîfiniz dostâne matlûbumuz budur ki rütbe-i aliyyeniz muktezasınca şevketlü ve azametlü padişah-ı muazzam ve mükerrem dostumuz ve konşumuz efendiniz hazretlerinin yanında mezkûra hulûsâne muâvenet ve tarafeynin hayrı için iktizâ itdikde huzurunuz suhûlet ile duhûle müsâade ve tarafımızdan me’mûren i’lâm eylediği husûslarda bilâ-şek i’timâd ve iki devlet beyninde rûşen olan dostluğa ve rütbe-i aliyyenize lâyük ve münâsib vech üzere istimâ’ ve riâyet ile kabûl buyurula bizim dahi cenâb-ı şerîflerine olan meveddet (ve

²⁸³ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 154-155.

hulûs)²⁸⁴ ve hüsn-i teveccühümüzün her münâsib vakitte vech-i lâîk üze izhâr olunması mukarrerdir.

Yine bu dahi Mîlâd-ı Hazret-i İsâ'nın bin yedi yüz altıncı senesinde mâh-ı Teşrîn-i evvel'in yirmi beşinci gününde yazıldı.

Yuzekos

Devletlü, Sa'âdetlü Vezirazam Hazretlerine Nemçe Çasar'ının Başvekîli Yerinde Olan Lipoldus Abarbostın Nâm Gurûfun Gönderdiği Mektûbun Tercümesidir²⁸⁵

Elkâb-ı mu'tâdeden sonra; ed'ıyye-i sıhhat ve merâsim-i musâfât ittihâfıyla dostâne inhâ olunan oldur ki bundan akdem şevketlü ve azametlü şeh-n-şâh-ı âl-i Osmân ve Anadolu ve Rumili pâdişâhi Sultân Ahmed Hân Hazretlerinin cânib-i mülûkânelerine haşmetlü Roma İmparatoru mürüvvetlü efendim tarafından gönderilen Horstoforus İnacyos Agverend nâm muayyen orta elçisi eltâf-ı âliyyeniz ile buluşub Karlovçe'de akd olunan müsâlaha ve dostluk ve hüsn-i civârın kemâl-i sadâkat ile bilâ-tağyîr hıfz ü hırâsetine ve iki büyük devletin fevâidinin vechü'l-yek ve enseb üzere tekmîlî için Çasar Kortisinin takayyüd ve ihtimâmını der-i devlet-medâra i'lâm ve me'mûr olduğu sâir husûsların husûliyle sulh u salâh ve dostluk ve hüsn-i civârın sıyânetine muvâfık alâim-i meveddeti müştemil cevâb-ı pâdişâhî ile avdet itdirülüb an-karîb bu cânibe geleceği bî-iştibâhdır lakin dostluğun ale't-tevâli ziyâde te'kîd ile karardâh olması için Çasar hazretlerinin der-i devlet-medârda mukîm kapu kethüdâsı yine ol mu'teber hizmetde lutfen ibkâ olunub ba'del-yevm dahi ikâmete me'mûr oldu ki balâda zikr olunan hiyyet-i haliseye muvâfık umûra ... ve ihtimâm ve mahrûzât-ı muhâlefenin def'ine sa'î ve reâyâyı tarafeynin âsûdelik ve menfeatini ... olan husûsları sıhhati üzere cenâb-ı sa'âdetinize i'lâm eyleye ve Çasar'ın başvekîli olan Perenc Oynoyos hâliyâ İtalya'da efendimin seraskeri olup Françe kıralı ve Dukadankö nâm bendesiyle inâyet-i Rabbânî ile gâlibiyyet üzere cenk itmekle biz ki bunda vekiliyüz zikr olunan ahvâlî dostâne i'lâm ile cenâb-ı sa'âdetlerinden ricâ ideriz ki mûmâileyh kapu kethüdâsı Mihaîl Talman'ı âdet-i kadime-i müstahsene üzere riâyet-i lâîka ile kabûl ve iktizâ itdügü vakitte huzûr-ı aliyyelerine gelmesine müsâade ve vakit vakit Çasar kortesi tarafından i'lâm ve müzâkereye me'mûr olduğu

²⁸⁴ Bu kelimenin üzeri çiziktir.

²⁸⁵ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 156.

umûrda mübârek sulh u salâhın ve dostluk ve hüsn-i civârın muktezâsı üzre hüsn-i istimâ' ve i'timâd-ı küllî buyurular. Bâkî sıhhat-ı kâmile ile devlet ve sa'âdet dâim-bâd.

Bu dahi târih-i mezkûrede yazılmışdır.

Özbek Hânlarından Belh Hânı Seyyid Muhammed Hân'a Nâme-i Hümayûn²⁸⁶

Âlî-cenâb-ı me'âlî-me'âb, celâdet-nisâb-ı necdet-istishâb, sa'âdet-iktisâb siyâdet-intisâb, câmi' u âyât-ı nasfet ve dindârî, râfî'u râyât-ı übbehet ve kâm-kârî, hârisü sağrı'l-İslâm, fârisü mizmârî'l-iktihâm, zâhibü mezâhib-i Nu'mânî, hâmî-i havza-i Müslümânî, müstecmi'u hasâ'il-i hamîde-i dâverî, müstekmilü semâ'il-i sa'îde-i dâd-âverî nekâve-i dûdmân-ı havâkîn-i Turan, el-müstagnî sânühû ani't-tavsîfî ve'l-beyân Belh Hânı olan es-Seyyid Muhammed Mukîm Hân-lâ-zâlet neyyirâtü necdetihî tâlî'aten min-mesârikı'l-izzî ve'l-ikbâl ve sümûsu izzetihî masûneten an-vasmeti'l-küsûfî ve'z-zevâl- savb-ı bâ-savâb ve cânib-i me'âlî-menâblarına ferâyid-i kalâyid-i tahiyyât-ı mülâtafet-encâm ki ârâyîş-i tâc-ı tefhîm ve ikrâm olmaga sezâ ve le'âlî-i mütelâlî-i teslîmât-ı muvâneset-fercâm ki efser-i bâ zîver-i ihtirâma zînet-bahsâ ve fûrûğ-efzâ olmağa revâ ola, vesâ'il-i teveccühât-ı sultânî ve revâhil-i telattufât-ı vicdânî ile ithâf ü ihdâ olundukdan sonra zamîr-i münîr-i beyzâ zıyâlarına nakş-ı dil-pezîr-i vifâk ve şekl-i meveddet-semîr-i visâk bu vechile irâ'et olunur ki miftâh-ı gencîne-i sıdk u sidâd ve misbâh-ı kâsâne-i safâ-yı nihâd olan nâme-i dil-güsâ ve mufâvaza-i behcet-ihtivâları dürretü'l-visâh-ı sühûr ve a'vâm ve vâsıtâtü'l-akdi leyâlî vü eyyâm olan bir vakt-i sa'd-encâm ve şeref-irtisâmı umde-i havâss-ı lâzimü'l-ihtirâmlarından izzet-medâr-ı mufâharet-şî'âr Abdülbâkî Beg-dâme mecdühû- vesâtatıyla karîn-i izz-i vusûl ve nazar-ı Ferhunde eser-i pâdişâhânem ile melhûz ve meşmûl olup mebâdî-i gâyat-ı sadâkat-intâc ve minsâk ve mîsdâk-ı safvet-indirâcî el-ervâhu cünûdün mücennedetün femâ-te'ârafe minhâ i'telefe mazmûn-ı bâhirü's- şerefi üzre te'âruf-i ezeliiden münbî ve ızhâr-ı ittihâd-ı dînî ve rûhânîye merbût ve mebnî olmağa bâ'is-i tevârüd-i füyûzât-ı ünsiyye ve sebep-i te'âkub-ı sânihât-ı kudsiyye olup ve elkaytû aleyke muhabbeten minnî mîsdâkınca cânib-i cenâb-ı ni'me'l-me'âblarına tevcîh-i veche-i vidâd ve ta'lîk-ı süveydây-ı fu'âd olunmuşdur. Ancak nâme-i muhâlasat-iktirânınızda rakam-zede-i kilik-i beyân kılındığı üzre dârü'l-mufâhare-i Buhara'da fermân-fermâ olan ammîniz Seyyid Abdullâh Hân ile beyninizde peydâ olan adâvet ü bagdâ-semâtet-i a'dâ ve tehvîn-i rûkn-i rekîn-i serî'at-i garrâya mü'eddî bir

²⁸⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 157-158.

emr-i nâ-savâb ve muhâlif-i rızây-ı cenâb-ı Rabbü'l- erbâb olub bu hilâfın yine i'tilâfa tahvîli ve bu sikâkın yine hüsn-i vifâka ırcâ' ve tebdili ehemmi mehmâm-ı dîniyye ve akvem-i merâm-ı dünyeviyyeden idügü zâhir olmağla ibtidâ tarîk-ı tecâvüze i'tidâ ammîniz cânibinden vâkı' olmuş ise de meslûk-i mülûk-i sûtûde-sülûk olan mu'âmele-i bi'l-mücâmele kâ'idesi tarafınızdan mürâ'ât ve zuhûr eden münâfesâta musâfât ile mükâfât olunup el-mü'minûne ke'l-bünyânî yesüddü ba'zuhum ba'zan magzâsı üzre beyninizde bünyân-ı vifâkı kuvvet-i ittifâk ile sedd ve râh-ı hilâf-ı sikâkı min-küllil'l-vücûh sedd idüp nasîhat-i mülûkânemiz ile ihtidâ velâ tec'al fî kulûbinâ gıllen li'llezîne âmenû fehvây-ı şerîfine iktifâya bezl-i cidd-i evfâ eyleyesiz. Cenâb-ı Kâdir-i Allâm ittihâd-ı kulûb-ı ehl-i İslâmı mede'd-dühûr ve'l-a'vâm sebeb-i tesettüt-i seml-i küffâr-ı li'âm ve bâ'is-i hızlân-ı abede-i evsân ve esnâm eyleye ve kâsıd-ı huçeste-mekâsıdları hıdmet-i risâlet ve levâzım-ı sefâreti vech-i cemîl ile edâ ve tekmîl idüp iktisâ-i hıl'at-ı izn-i mu'âvedet ve teşrîfât-ı fâhire-i ruhsat-ı mürâca'at ile fâ'iz-i mübâhât ve mufâharet oldukdan sonra iş-bu nâme-i hümayûn-ı mülâtafet-makrûnumuz ile savb-ı sadâkat-nümûnlarına teveccüh ve azîmet eylemiştir. Bâkî hemîşe eyyâm-ı sa'âdet ve iclâl-i ebediyyü'l-ittisâl ve te'yîd-i Hâlik-ı zi'l-celâl ber-devâm velâ-yezâl-bâd.

Mekke-i Mükerreme Şerîfi Şerîf Abdülkerim'e Nâme-i Hümayûn²⁸⁷

Mekke-i Mükerreme'de Şeyhü'l-kurrâ olan Yusûf Zîde Salâhuhû ve Surre Emîni Süleyman ve sâbıkâ Bostancıbaşı olan Muhammed zîde mecduhumâ vesatetleriyle irsâl olunan mektûblarınız ve arûz u mahdar gelüb cümlesi manzûr-ı hümayûnumuz olub hulâsâ-i mefhûmlarında bi tevfikillâhî'l-Meliki'l-Mu'în bu âm meymenet karînde *inne evvele beytin vudî'a linnasi lillezî bi- Bekkede mübâreken ve hüclen lil'-âlemin* nazm-ı kerîmine mâsadak olan beled-i emîne ve'l yettavafû bi'l-beyti'l-atîk emr-i şerîfine i'timâd ile her fecc-i amîkden zâmile bend-i azîmet olan huccac-ı Müslimîn-i âmînin ve sâlimîn edâ-yı menâsik-i hacc itdikden sonra ferhîn ve müstebşirîn evtânlarına âibîn olub eğer tâifîn ve zâirîn ve eğer ol belde-i mübâreke kâtınîn olan ahâlî tevâlî-i tevfik-i mülk-müteâli ile âmme-i darr ve belvâ ve kâffe-i dayr vebe'sâdan emîn olmağla *ve men dehalehû kâne âminen* fehvâsı ol hıttâ-i feyz ihtivada zâhir ve hüveydâ ve beyt ve iz ceblîne'l-beyte mesabeten linnasi emnen mağesi ve her cihetden sûret-nümâ ve safâ-peymâ olmağla cenâb-ı hılâfet-i meâbımız için ol arâzî-i saîdü'l-marazîde isticlâb-ı hayr

²⁸⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 158-160.

duâ olunduğu arz ve inhâ olunmağın istitâb-ı hatr-ı hümayûn sa'âdet-makrûnumuza bais olub ve bundan sonra dahi hümay-ı hamîyyet ve havme emâretinize dâhil olan enhâ ve ercâ ve aktâr ve emsârın asâr-ı evzâr ve envâ'-ı mazârrdan hıfz ve hırâseti ile eğer züvvâr ve tüccâr ve eğer ahâli-i belde-i fâizü'l-envârın emn ü istrâhati ve refâhiyeti bâbında fitrat-ı zekiyyenizde merkûz olan hamîyyet-i kaviyye muktezasınca sizden mesâî-i cemîle ma'mûl ve melhûz olmağla hâliyâ hakkınızda metâli' mevâhib-i seniyyeden sevâtı'-ı avârif-i aliyyemiz şârik olub hassa-i hila'-ı fâhire-i mülûkâne ve kisve-i zâhire-i husrevânemizden semmûr fâyizü's-sürûra kablu bir sevb-i hil'at-ı mûrisü'l-behcet-i sultânî inâyet ve ihsânımız olmağla [ ]²⁸⁸ zîde mecdühü teblîği hizmetiyle ta'yîn ve işbu nâme-i hümayûn mülâtefet-makrûnumuz ısdâr ve irsâl olunmuşdur. İnşallahu Te'âlâ vusulünde mekârim-i celiyye-i mülûkânemizden inâyet ve i'tâ olunan hil'at-i fâhire-i şeref-bahşâmızı hutuvât-ı ta'zîm ve istikbâl ve iktisâ ve muvâcehe-i âmmе-i Sâdât ve şürefûda kesb-i ibtihâc-ı evfâ etdikden sonra vedâ-i uhde-i kifâyetiniz olan umûr ve husûsların küllisine kemâ-yenbağı ihtimâm ile nizâm-ı tâmm virüb bâ-husûs havza-i emâretinize dâhil bilâd-ı Hicâziye'ye mütereddidîn olan Huccac-ı Müslimîn ve züvvâr ve müsâfirîn ve sâir âkifîn beled-i emînin selâmet-i hâl ve ferâğ-ı bâl ve refâhiyyet-i ahvallerinde tavr-ı sâ'id ve fikr-i sedîd ile bezl-i cidd-i ekîd idüb şân-ı şevket nişân Devlet-i Aliyyemize lâyık ve muktezâ-yı yümn-i ihtivây-ı gayret Hâşimiyenize muvâfık mesâî-i cemîletü'l-asâr vücûde getirüb lâ-siyyimâ a'kâb-ı salâvatda ve mezânn-ı icâbet-i Kadiyü'l-Hâcât olan evkât-ı fâyizü'l-berakâtta müşerrefîn-i zemzem ve makâm ve mu'tekifîn Hûme-i Beytullahü'l-Harâm olan ibâd-ı zühd irtisâm ile devâm-ı devlet-i ebed-peyvend ve kıvâm-ı şevket-i âlem-i pesendimiz de'avâtına müdâvemet ve her halde celb-i hâtr-ı sa'âdet-i mezahirimize bezl-i vus' ü kudret eylememiz me'mûldür. Mefherü's-sâdât ve esve-i ehlü's-sa'âdât Seyyid Yahya ibn-i Şerîf Berekât'ın Mısır'dan Mekke-i Mükerreme'ye nakli husûsu için iltimâsımız karîn-i müsâefe-i hümayûnumuz olmağla mûmâileyhin Mısır'da [Mısır'da]²⁸⁹ mutasarrıf olduğu karye ve pâre ve cerâye mekulesinden her nesi var ise mûmâileyhin kemâ-fi'l-evvel üzerinde kalûb aherden ta'arruz itdirilmemek üzere kendisi Mekke-i Mükerreme'ye nakl olunmağıçün hâliyâ Mısır vâlisi olan düstûr-ı mükerrrem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem vezîrim Ali Paşa edâmallâhu Te'âlâ İclâlehû'ye emr-i şerifimiz ile tenbih-i hümayûnumuz olmağın

²⁸⁸ Metinde isim yeri boş bırakılmıştır.

²⁸⁹ Metinde kelime mükerrer yazılmıştır.

İnşallahu Te'âlâ mûmâileyhin Mekke-i Mûkerreme'ye vusûlünde münâsib gördüğünüz mahalde ikâmet itdiresiz.

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şehriyârîye Leh Kralı Stanislavus-ı Evvel Tarafından Gelen Nâmenin Tercümesidir²⁹⁰

Şevketlü ve kudretlü ve azametlü şehn-şâh-ı Konstantiniyye ve vilâyet-i Anadolu ve Afrikıyye ve Rumili ve Arab ve İran ve Mısır ve sâir memleketlerin pâdişâhı Sultan Ahmed Hân hazretlerine bi'inâyetallahu Te'âlâ Leh kralı ve Litve dukası ve hükümdârı ve Rusiyye ve Prusiyye ve Mozoviyye ve Samoniciyye ve Kivoyye ve Voliniyye ve Podolikka ve Litvaninya ve İsmolnickov ve Severiyye ve Çernikoviyye ve Malki ve İstansilovus evvel tarafından izdiyâd-ı devlet-i tâvile-i müveddet-i kâmile ve mehr ü vidâd-ı şâmile-i ithâfindan sonra Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye ile atık ve cedîd haşmetlü Leh kralı ve cümle cumhurunun mâbeyninde cârî olan muhabbet ü ittihâda lâıyk olduğu üzere taraf-ı şehriyârîlerine i'lâm olunan oldur ki Saks dukası ve herseki haşmetlü Augustus iki sene mukaddem Leh krallığından def' ü ref' ve bizim krallığa ihtiyârî intihâb ile nasbımızdan sonra ehâlî-i vilâyet beyinde ba'zı ihtilâl zuhûrî ile mûmâileyh hersek Augustus mütehavvil ve müteşevviş olan memleketlüyü izlâl ve kendüye krallığı ibkâ için bizim ve vilâyetimizin üzerine bî-hisâb Moskov ve Kazak ve Kalmuk askerlerini da'vet ve tahrîk itmekle derûn-i memleketde ceng ü cidâl peydâ olub lakin cenâb-ı Bârî-i Te'âlâ'nın inâyetiyle ve meveddetlü haşmetlü karındaşımız ve konşumuz ve müttefikimiz İsfec²⁹¹ kralının muâveneti sebebiyle Hakk-ı cânibimizde olmağla muzaffer olub hersek-i mûmâ ileyhin vatanı olan Saks memleketine kuvvetlü İsfec kralı ile ve anın askerleriyle vâsıl olduğumuzda bizim ile mûmâileyh Saks herseki mükâleme vü müsâlaha idüb Leh cumhûrının canibinden mukaddemâ azl olundığı Leh krallığından kendü hüsn-i irâdetiyle dahi şöyle kasr-ı yed eylediği min ba'd bizim vefâtımızdan sonra Leh krallığına ve ana tâbi' yerlere ve elkâb ve âlâimine müteallik cümle iddialardan ibrây-ı âmm ile ferâgat eyledi şöyleki; kortemizin hüddâmından hâmil nâme-i meveddet Halic ve Latin'in çaşnigiri riâyetlü Samuyel Gorseki Devlet-i Aliyyelerinin vükelâsına müsâlaha ve temessüklerini ibrâz ile tafsîl idecekdir bu baht-ı müsâ'idlerine âsûdelik bulan hükûmetimiz taraf-ı mülûkânelerine ihbâr eylemede niyyetimiz gayri değildir illâ Devlet-i Aliyyeleriyle mün'akıd olan müebbet-i sulh u salâh ber-karâr olub müteekkid ve

²⁹⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 160-161.

²⁹¹ Sadece bu belgede "İsfec" şeklinde yazılmıştır. Diğer nâme suretlerinde "İsvec" şeklindedir.

müteyemmin dostluk ve ittihâd hıfz ü siyânet olundığından gayri terakkî ve izdiyâdı matlûbumuzdur olduğu ma'lûm-ı sa'âdetleri olub cânib-i şehriyârîlerinden dahi bize ve vilâyetlerimize mülûkânelerinin âsârı izhâr buyurıla. Bâkî Allahu Te'âlâ'dan ricâ ideriz ki cânib-i şehriyârîlerine imtidâd-ı devlet ve sa'âdet ve ömr ü sıhhat ile niçe hayırlı işler müyesser eyleye.

Mîlâd-ı Hazret-i İsa'nın bin yedi yüz altıncı senesinde vâkı' mâh-ı Nisan'ın beşinci gününde ve krallığımızın üçüncü senesinde Saks vilâyetinde Liyosnuk Kastilinde tahrîr olunmuş.

Devletlü, Sa'âdetlü Sadrazam Hazretlerine Leh Kralı İstanslavus Tarafından Gelen Mektûbun Tercümesidir²⁹²

Bi'inâyetallahu Te'âlâ Leh kralı ve Litve'nin büyük dukası ve Rusiyye ve Prusiyye ve Mazoviyye ve Samokiçiyye ve Kiyeviyye ve Valoniyye ve Podoliyye ve Podolakiyye ve Liyoveniyye ve İsmolniçkov ve Severiyye ve Çarnokoviyye mâliki İstanslavus-ı evvel tarafından şevketlü ve azametlü şehn-şâh-ı Âl-i Osman hazretlerinin veziriazamı olan devletlü, meveddetlü dostumuz Ali Paşa hazretlerine sıhhat ve meveddet ed'iyyesi iblâğıyla i'lâm olunur ki Leh Krallığı bize müyesser olmağla sâir mülûk ile mün'akıd olan dostluğu hıfz eylemek maksûdumuz olduğu gibi ihsan-ı vech ile Devlet-i Aliyye ile dahi atık ve cedîd olan dostluk zavâbıtını murâ'ât eylediğimizden gayri izdiyâd-ı cedîd ile anların te'yîd ve te'kîdi huzûr-ı pâdişâhîye irsâl olunan nâmemizden ve sâbıkâ Leh kralı olan haşmetlü Saks dukası ve herseki ile vukû' bulan müsâlahanın temessükü ve kortemizin hûddâmından hâmil-i nâme-i meveddet Halic çaşnigiri riâyetlü Samuyel Gorseki'nin takrîrinden matlûbumuz idi ki ma'lûm-ı sa'âdet olur ve Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'ye bu mekûle tarafımızdan i'lâm ve ihbâr vâcib olduğu melhûzumuz olub cânib-i sa'âdetlerinden dahi izhâr-ı muhabbet ile hâmil vârika-i meveddetimizin sühûlet üzere itdirilmesi meşkûk ve müştebâhimiz değildir. Bu emrin zuhûrî mutlak ihtimâm-ı şerîflerine mevkûf olmağla mürüvvetlerine tenvîz ve muhabbetlerinin iktisâb ve te'kîdine her vakitte tarafımızdan tekayyüd olunur. Bâkî âsâr-ı hayr ile sıhhat ve âfiyet müstedâm bâd.

²⁹² 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 161-162.

Saks vilâyetinde vâki' Lisonik Kastilinde Mîlâd-ı Hazret-i İsâ'nın bin yedi yüz altıncı senesinde mâh-ı Nisan'ın beşinci gününde ve krallığımızın üçüncü senesinde tahrîr olunmuş.

Taraf-ı Hümâyûndan Leh Kralına Nâme-i Hümâyûn²⁹³

İftihârü'l-ümerâi'l-ı'zâmi'l-İseviye, muhtârü'l-küberâi'l-fihâmü'l-Mesîhiye, muslih-i mesâlih-i cemâhir-i tâifeti'n-Nasrâniyye sâhib-i ezyâli'l-haşmet ve'l-vekar sâhib-i delâili'l-mecd ve'l-i'tibâr Leh kralı ve Litve ve Rusiyye ve anlara tâbi' vilâyetlerin hükümdârı İstanuslavus-ı evvel hutumetü'l-avâkıbuhü bi'l-hayrû'r-reşâd... sebilü's- savâb ve's-sedâd tevkî-i refi-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm olaki Cenâb-ı Hakk ve feyyâz-ı mutlak cell ü alânın ulüvv-i inâyeti ve peygamberimiz habîb-i hüda ve pişvây-ı enbiyâ Hazret-i Muhammed Mustafâ mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtiyle merci'-i selâtîn-i izâm ve mültecây-ı havâkîn-i kirâm olan atabe-i aliyye-i şevket-penâh ve südde-i seniyye-i sa'âdet-destgâhımız Halic Çaşnigiri Samuyel Gorseki nâm adamınız ile nâme-i muhâlesat-ı allâmeniz vâsıl olub de'b kadîm-i Osmânî ve âdet-i müstedîm-i cihânbânî üzere düstûr-i ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımı'l-ümem müdeb-berü'l-umûri'l-cumhûr bi'l-fikrû's-sâkıb mütemmem-i mehâmîmi'l-enâm bi'l-re'yü's-sâib mümehtid-i bünyânü'd-devlet-i ve'l-ikbâl müşeyyed-i erkânî's-sa'âdet-i ve'l-iclâl mükemmel-i nâmûsi's-saltanatı'l uzmâ müretteb-i merâtıb-i hilâfeti'l-kübrâ el-mahfûf-ı bi-sünûf-i avâtıfı'l-meliki'l-a'lâ veziriazam nâkıyyü's-şeym ve vekîl-i mutlak kaviyyi'l-himem Ali Paşa ademallahu Te'âlâ iclâlehu vezâif iktidâre vesâtatiyle tercüme ve pây-e serîr-i a'lâmıza arz vü telhîs olundukda Saks herseki ve sâbıkâ Leh kralı olan Agustus-ı sâni iki sene mukaddem krallıktan ref' ve Leh krallığı içün siz intihâb ve ihtiyâr olduğunuzda ahâlî vilâyet mâbeyninde biraz zemân ihtilâf ve ihtilâl ve memleket içinde ceng ü cidâl misüllü ahvâl zuhûr idüb ve ba'de hem-civârinız ve müttefikiniz olan İsvec kralının i'ânetiyle mûmâileyh hersek Leh krallığından külliyyet ile ferâgat ve beyninizde musâlaha vâki' olub hâliyâ Leh kralı hükûmetinize fi'l-cümle asûdelik hâsıl olmağla bundan akdem Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvendimiz ile mün'akıd olan sulh-ı müebbedin kemâ fi'ül-evvel istikrârı ve şerâit musâlehanın tarafeynden murâ'âtıyla istihkâm ve istimrârı matlûbunuz olduğuna ilm-i âlem şümül-ı husrevânemiz lâ-hakk u şâmil olmağla Devlet-i Aliyye-i kâhire ve saltanat-ı seniyye-i zâhiremiz

²⁹³ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 162-163.

canibine sıdk-ı fevâid izhâr ve iş'âr iden hem-civârlara ecdâd-ı emcâd ve eslâf-ı inâyet-i mu'tâdimız zemân sa'âdet iktirânlarından berü olagelen müsâade-i taraf-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnumuzdan dahi mer'î ve fîmâ ba'd dahi şerait-i sulh-i müebbed kemâ-fi'l-evvel mahmî olmağla gelen adamınız iş-bu nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûn ile tarafınıza avd ve insirâf itdirilmiştir. Lede'l-vusûl asitâne-i sa'âdet âşiyânemiz ile bundan akdem mun'akid olan sulh ve salâhın şerait ve zavâbıtı tarafınızdan vech-i lâıyk ve tavr-ı sâdik ile riâyet olundukça hıfz-ı levâzım-ı ahd ü mîsâkda şedd ü sâk iden hem-civârlara mekşûf olan ebvâb-ı müsâade-i mülûkânemiz tarafınız ile dahi cereyân-ı merâsim-i musâfâta dâimâ meftûh idüğü malhûzumuz ola. Ve's-selâm alâ-min-etba'î'l-Hudâ.

Fî Evâil-i Cemâziyelâhir Sene 1119

Devletlü Sadrazam Hazretlerinden Leh Kralı'na Mektûb²⁹⁴.

Ba'del elkâb a'zam-ı selâtîn-i cihân ve ekrem-i havâkîn-i devrân şevketlü, kerametlü, mehabbetlü efendim pâdişâh-ı İslâm-penâh-ı ibadullah saltanata alî yevmü'l-intibâh hazretlerinin merci'-i mülûk-ı âlem ve melcâ-i cemâhîr-i ümem olan asitân-ı muhalledü'l-erkân ve dûdmân-ı müşeyyedi'l-bünyân hüsrevânîlerine irsâl olunan Halic Çaşnigiri Samuyel Gorseki nâm adamınız ile nâme-i musâddakat allâmeniz ve bu dostunuza olan mektûb-ı meveddet-i mashûbunuz gelüb mektubunuzun mefhûmî ve eğer adamınızın takrîri bi'l-cümle ma'lûm olduktan sonra nâmeniz dahi kâ'ide-i kadîme üzere tercüme ve huzûr-ı lâmi'ü'n-nûr mevfûri'l-cevr-i şehriyârîye arz ü telhîs olunub hulâsa-i meâli bundan akdem Saks herseki ve sâbika Leh kralı olan Agustus-ı sâni iki sene mukaddem krallıktan ref' ve Leh krallığı için siz intihâb ve ihtiyâr olduğunuzdan ahâli-i vilâyet meyânında ve memleket içinde biraz ihtilâl peydâ ve ceng ü cidâl misüllü ahvâl-i hüveydâ olmuşiken hem-civârınız ve müttefikiniz iftihârü'l-ümerâ-i'l-i'zâmi'l-İseviye, muhtârü'l-küberâi'l-fihâmü'l Mesîhiyye İsvec kralının iânet ve vesâletiyle mûmâileyh hersek-i Leh krallığından bi'l-külliyeye ferâgat idüb ve beyninizde musâlaha vâki' olub el-hâletü hâzihi Leh vilâyetinde hükûmetinize bir mikdâr asûdelik hâsıl olmağla mukaddemâ Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvend ile Lehlü beyninde vukû' bulan sulh-ı müebbedin zemânında dahi kemâ-fi'l-evvel istikrâr ve istihkâmı ve izdiyâd ve devâmî matlûbunuz olduğın müş'ir olmağın ilm-i âlem-ârây-ı cihân-bânî lâ-Hakk ve şâmil oldukda bu Devlet-i Aliyye-i bâhire ve saltanat-ı seniyye-i zâhire tarafına hulûs-ı fevâid ile sadâkat izhâr iden hem-

²⁹⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 163-164.

civârlara ecdâd-ı izâm ve eslâf-ı kirâm-ı şehn-şâhî zemân-ı sa'âdet-iktıranlarından berü olıgelen müsâ'ade ve taraf-ı bâhirü's-şeref-i hüsrevânilerinden dahi riâyet ve şerâit-i sulh u salâh-ı müebbed fî mâ ba'd dahi himâyet ve şeref-yafte sūdûr olan nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûn ile adamınız iâde olunmağla bu nîk-endîş dostumuz tarafından dahi mektûb-ı vedâd meâl-i tahrîr ve ırsâl olunmuşdur. İnşallahü'l-Mevlâ lede'l-vüsûl mûcib-i mazmun-ı nâme-i hümâyûn-ı sa'âdet-nemûn üzere bu asitân-ı devlet-i aşîyân ile Lehlü beyinde mün'akıd olan sulh ü salâhın şerâit ve zavâbıtı tarafınızdan riâyet olundukça bu dostunuz dahi cânib-i Devlet-i Aliyye'den teekküd ve istihkâmına muktezây-ı şerâit-i musâfât üzere sa'y ve dikkat ideceğimizde iştibâh olunmaya. Ve's-selâm alâ-min-etba'î'l-Hudâ.

Emîr-i Mekke-i Mükerreme Şerîf Abdulkerîm'e Nâme-i Hümâyûn²⁹⁵

Elhamdülillahillezî ce'ale'l-beyte'l-harâme kıyâmen li'n-nâsi ye'tûne ileyhi min külli feccin amîkin li-yûfû nüzûrahûm ve li-yettavvafû bi'l-beyti'l-atîki ve bevve'e li-İbrâhîme aleyhisselâm mekâne'l-beyti vettehazehû Halîlen ve ale'llahi li'n-nâsi hiccu'l-beyti menistetâ'a ileyhi sebilâ. Fe tûbâ li-men dehalehû mülebbiyen bi-kalbin selîm. Fîhi âyâtın beyyinâtin mekâmu İbrâhîm. Sümme inne efdale salâtın ve ezkâ selâmin alâ seyyidînâ Muhammedin hayru'l-enâmi ve alâ âlihî ve ashâbihi'd-dahilîne'l-mescide'l-harâme âminîne muhallikîne ru'ûsehûm ve mukassirîn. Ve ba'du: Fehâzâ kitâbuna's-şerîfi's-sultânî ve hitâbuna'l-münîfi'l-hâkânî ve emrunellezi'ttedahat bihî ukûdu'l-emâneti muntazamatün ve umûru'l-hilâfeti mültesimetün ve râyâtul-bağîyyi ve'l-udvânî mütenekketisetün ve âyâtul-ğayyi ve ve't-tuğyânî münderisetün lâzâle nâfizen fi'l-etrafî mutâan fi'l-eknâfi mâ karrarati'l-ardu karârahâ ve dâratil-eflâkü medârahâ erselnâhu ilâ cânibi'l-emîri'l-kebîri'l-ekramiyyi'l-emcediyyi'l-efhamiyyi, fer'u's-şecerati'z-zekiyyeti'n-nebeviyyeti tırâzi usâbeti'l-ulviyyeti'l-Mustafaviyyeti el-müntesibu ilâ eşrafî nesebin alâ unsurahû ve ahsebe hasebin ğalâ cevherahû zübdetü sülâleti'z-Zehrâi'l-Betûli umdetu âli beyti'r-Rasûli'l-mahfûfi avâtufi'l-Meliki's-Samedî eş-Şerîf Abdulkerim bin Muhammed Emîru'l-Mekketi'l-Mükerrameti şerrefehallahu ve hamâhâ ve hafazahâ min külli sûin ve vekâhâ lâ-zâleti'l-inâyetu'l-ilâhiyyetu mülâhazatün ve'l-keletü's-subhâniyyetü hâfizatün ve nenhâ ileyhi ennellahe Sübhânehû ve Teâlâ şerrefenâ bihidmeti'l-beyti'l-harâmi ve ravdati seyyidi'l-enâmi aleyhi efdali's-salâti ve's-selâmi fe-lâcereme atfunâ einnete azîmetenâ ilâ

²⁹⁵ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 164-165.

minhâci mâ vecebe aleynâ men şekere tilke'n-ni'ame'l-celilete ve'l-mevâhibe'l-cezilete ve nehedanâ bi-ikdâmi'l-ekdâmi ve'l-ciddi't-tâmmi ve'l-ihtimâmi li tenfizi'l-umûri's-şer'iyyetilleti vecebe aleynâ icrâuhâ ve'n-nazari fi'l-mühtemmâtilleti tahtimu aleynâ edâuhâ lâsiyyemâ masâliha'l-evkâfi'l-meşrûtati lifukarâi'l-haremeyni's-şerîfeyni ve'l-erzâki'l-muayyeneti li's-şürefâi şerrefehumullahu teâlâ fi'd-dâreyni ve li'l-ibâdi'l-âkîfine fi'l-makâmi ve civari Rasûlillahi eleyhi efdale't-tahiyyeti ve's-selâmi'd-dâ'ine li devâmi devletinâ fi arafâtin ve'l-müzdelifeti ve'l-makâmi ve beasnâ ale'l-âdeti'l-Osmâniyyeti ve'l-kâideti'l-müstedîmeti'l-hâkâniyyeti senetu tis'ate aşerate ve mieti ve elfin mine'l-hicreti'n-nebeviyyeti ve alâ muhâcirihi efdale's-salâti ve ezke't-tahiyyeti mâ efrasnâhâ min etyabi emvâlinâ ve kâne hakîkan en yüktebe fi sahâyifi a'mâlinâ ve zâlike küllühû min'e-zehebi'l-ahmeri ve kadruhû muharrerun kemâ hüve'l-mezkûr fi cerîdeti's-surer ve sellemnâ tilke's-surera ma'a'd-defteri ilâ hâdimi atebetinâ iftihâri'l-emâcid Emîni's-Surre ve gudveti erbâbi't-tahrîr kâtibi'd-defteri dâme mecduhumâ ba'demâ kallednâhumâ tilke'l-hidmetu'l-celileti ve fevvadnâ ileyhimâ hâtike'l-maslahate'l-celiletelleti hiye iblâğu's-sureri ve rî'u'l-evkâfi ma'a'd-defteri ve vudi'at tilke's-suraru fi'l-ekyâsi ale'r-resmi'l-kadîmi's-sultânî ve hatemnâhâ bihâtemina's-süleymânî lâzâle madrûben alâ vücûhi menâşîri'l-emânî felâ bûdde inde vusûlihâ mine'l-ihtimâmi fi sarfihâ ilâ erbâbihâ ve müstehakîhâ mine'l-ulemâi ve'l-fukarâi ve'l-mesâkîni ve'd-du'afâi min sükkânî tilke'l-emâkini's-şerifeti ve'l-meşâhidi'l-mutahharati'l-münîfeti min ğayri tebzîrin ve lâ taktîrin amelen bi-kavlihî Teâlâ "innellâhe ye'murukûm en tüeddü'l-emânâti ilâ ehlihâ" ve lâ yefuddu'l-emîru el-ekyâse ve lâ yüvezzi'u's-surare'l-mezkûrate li'n-nâsi illâ bihyudûri şeyhayni'l-haremeyni'l-muhterameyni ve'l-kadiyeyni'l-mukimeyni bi'l-makâmeyni's-şerîfeyni ve aleyke binnazarati't-tâmmeti ale'l-hâssati ve'l-âmmeti fi edâi'l-emâneti ilâ ehlihâ ve îsâli'l-hukûki alâ mâ eyyene liashâbihâ ve mahâllihâ ve in ğâbe şahsun ev fukide feliyu'lem aleyhi fi'd-defteri ve li-tuhfaz hissathû ve lâ tühmel kadiyyetuhû. Hâzâ ve kad ethafnâ ilâ cânibikumü'l-âlî ve muğrisu semerâti'l-meâlî bi-hil'atin seniyyetin min hila'ina's-sultâniyyeti felâbûdde en telbese bi-envâi't-ta'zîmi ve't-tekrîmi ve esnâfi't-tevkîri ve'l-ihtirami ve en tebzele'l-kudrete'l-kâmilete fi ri'âyeti'r-raiyyeti ve hıfzihim ve sıyânetihim min ehli's-şekâveti ve'l-ġâviyyeti ve ifâdatu'l-emni bi harâsati tilke'l-memâliki ale'z-züvvâri'l-mücavirîne ve ifâdeti'r-râhati ve'r-refâhiyyeti'l-huccâci ve'l-musâfirîne. Ve'l-me'mûlu minke ve mine'l-ulemâi'l-âmilîne ve'l-kurrâi ve's-sâdâti'l-hâdîne'l-müheddîne en yed'û mutadarri'ine ilâ âlimi's-sirri ve'n-necvâ ve kâşifi'd-durri ve'l-belvâ

bi-devâmi devletune'l-aliyyeti ve kıyâmi erkânî saltanatuna's-seniyyeti ve teysîri'l-fereci ve'l-ibtihâci bi'l-fethi'l-mübini ve'l-izzu ve'n-nasru ve't-temkînu ve yerğabûne ileyhi Sübhânehû fî en yukirra bi-nusratinâ uyûne'l-islâmî ve yessira li-saîdi eyyâmîne'l-hâssi ve'l-âmmi fe innehû Sübhânehû ve Teâlâ hayru mes'ûlin ve ekramu me'mûlin kâfîn bi-cenâbihî li-ezvâkin limen ileyhi iltecâ ve bihî iste'âze ve's-salâtu ve's-selâmu alâ seyyidînâ Muhammedunillezî nasara bi'r-rağbi ale'l-a'dâi ve alâ âlihî ve ashâbihî nucûmu'l-ihtidâ ve ale't-tabî'îne ve tabî'ihim ilâ yevmi'd-dini ridvânullahi teâlâ eleyhim ecmaîne.

Fî Evâil-i Receb Sene 1119

Kırım Hânı Kaplan Giray Hân'a Nâme-i Hümâyûn²⁹⁶

Siz dûdmân-ı zâtü'l-efnân-ı İlhanîyânın ihrâz-ı necâbet ve asâlet ve ihtiyâz-ı celâdet ü besâlet ile müşâr-ı bil-benânî ve mevârid-i mevâhib-i ilâhiyye olan Devlet-i Aliyye ve saltanat-ı seniyyemizin halefen an selef hayırhâh-ı hâlisü'l-cinânı olduğunuz hasebiyle bundan akdem şân-ı şehâmet-şîârınız taklîd-i mansıb hânî ile terfî' ve dâire-i kader ve i'tibârınız nüvâziş ve iltifât-ı sultânî ile tevsî' olunup Kırım cânibinin tanzîm-i kâffe-i umûru uhde-i kifâyet ve zimmet-i vikâyetinize havâle ve tefvîz olunmağla eslâf-ı sadâkat ittisâfınızdan ziyâde sizden mesâi-i hamîde ve meâsir-i adîde ve mefâhir-i saîde me'mûl ve muntazar olmağın hâliyâ hakkınızda i'tâf-ı celiyye-i hüsrevânemiz cilveger olup hâssaten hila'-ı fâhire-i mülûkânemizden bir sevb semmûr-ı fâyizü's-sürûra duhte ve bir sâde hil'at-i behcet-numûn ve hassaten kendi meûnetinize harç ü sarf için üç bin altun atıyye ve ihsânımız olmağla iş-bu nâme-i hümâyûn-ı mülâtefet-makrûnumuz dahi ısdâr ve dergâh-ı muallâmız kapucubaşılardan olup hâlen rikâb-ı hümâyûnumuzda büyük mîrahûr vekîli olan İbrahim dâme-mecdihû ile irsâl olunmuştur. İnşâallâhü Teâlâ vüsûlünde vech-i meşrûh üzere şeref-sudûr bulan nâme-i hümâyûn lâmiü'n-nûrumuzu tebcîl-i mevfûr ile keşf ve kırâat ve hil'at-ı bâhiru'l-behçeti züyûr-ı dûş-ı mefâheret edip muhâzır-ı selâtîn ve mehâfil-i ulemâ-i âmilîn ve mecâmi-i mirzayân ba-temekkünde ızhâr-ı ibtihâc ve iftihâr itdikten sonra âsitân-ı sa'âdet-âşiyânemize olan sadâkat-ı kâmile ve istidâmet-i istikâmet-i şâmilenez muktezâsı üzere tarîk-i enîk sıtk-ı azîmete ihtidâ ve bi-tevfik-i Allâhu Teâlâ âbâ ve ecdâd-ı hamiyet-peymanız âsârına iktifâ ile serhadd-i Kırım'ın tanzîm-i umûr ve tevsîk-i mesâlih-i cumhûruna bezl-i cidd-i evfâ eyleyip ol tarafta olan eğer selâtîn ve mirzâlardan ve eğer sâir maslahat ricâlinden re'yinize

²⁹⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 166.

muvâfakat ve emrinize mutâvaat ile Devlet-i Aliyye'me lâyük hizmetlerde bezl-i ü sai' kudret edenler mevâhib-i celiyye-i pâdişâhânemiz ile mesrûr ve tarafınıza adem-i inkıyâd ile muktezâ sedâddan mücânebet eyleyenler vâye-i felâh ve mâye-i necâhtan mehcûr ve envây-ı ikâb-ı hüsrevânemiz ile makhûr olmaları emr-i beyni'z-zuhûr olmağla cenâb-ı ni'me'l-meâbınız dahi bu vech üzere hareket ve tarafınıza munkâd olmayıp sâlik-i kirve-i inâd ve âzim-i râh-ı fesâd olanların şer'le lâzım gelen cezâları tertîbine mübâderet idüb hâsılı salâh-ı ahvâl-i bilâd ve izâha-i âsâr-ı fesâd ile vilâyet-i Kırım ve etrâf ve eknâfına nizâm-ı tâm vermeye ikdâm-ı ihtimâm ile kıyâm idüb cenâb-ı celâdet-nisâblarından me'mûl ve melhûz olduğı üzere her halde ihtiyâr-ı etvâr-ı müstahsene ile esnâf-ı âsâr-ı cemîle vücûde getirip istihsâl-ı rızâ-i yümn iktizây-ı mülûkânemize bezl-i cell-i himmetleri me'mûldür.

Fî Evâil-i Şevvâl Sene 1119

Mekke'i Mükerreme Emîri'ne Nâme-i Hümâyûn²⁹⁷

Ba'de'l-elkâb mefâhirü'l-emâcid ve'l a'yân-ı Surre Emîni Mustafa ve dergâh-ı muallâmınız kapucı başlarından Mustafa ve dîvân kâtibiniz olan Şeyh Mustafa dâme mecdühüm vesâtatleriyle irsâl olunan mektûblarınız manzûr-ı hümâyûnumuz olub hulâsâ-i mefhûmlarında sizin esirre-i serîret-pâkize tıynetinizde münderiç olan asâr-ı asâlet ve hânedân-ı râsihü'l-erkân şâmihü'l-bünyânımıza olan hulûs-ı taviyyet ve vüfûr-i sadâkatınız muktezâsı üzere tâifin-i Beytullâhü'l-Harâm ve zâirin-i Ravza-i mutahhara-i hazret-i Seyyidü'l-enâm olan huccac-ı hidâyet-minhâcın ferâğ-bâl ve refâh-hâl ile edây-ı menâsik-i hacc edüb âmînin ve sâlimîn avd kufûllerinde bâ-husûs eşref-i bukâ'-i rûy-i zemîn ve mehbit-i rahmet-i Rabbi'l-âlemîn olan beled-i Emîninin ve sâir vedîa-i uhde-i emâretleri olan mesâi-i meymenet-karînin tensik ve tanziminde ve Harameyn-i Muhteremeyn ahâlisine beher sâl mu'tadü'l-irsâl olan Surrenin ber-mûceb defter ashâbına tevzî' ve taksîminde nezâret-i tâmme ile ihtimâmınız muhât ilm-i âlem-şumûl-ı hüsrevânemiz olmağla hüsn-i teveccüh-i mülûkâne ve duây-ı icâbet-peymây-ı pâdişâhânemize mazhar olmuşsuzdur fîmâ ba'd dahi sıdk-ı niyyet ve safây-ı taviyyet ile sizden meâsir-i cemîle-i me'mûl-ı hümâyûnumuz olmağla hâliyâ hakkınızda metâli'-i mevâhib-i seniyye-i şâhânemizden neyyir-i ziyâ-efrûz-i atûfet-i pâdişâhânemiz sâtî' ve lâmi' olub hâssa-i hilâ'-i fâhire-i mülûkâne ve kisve-i bâhire-i hüsrevânemizde semmûr fâizü's-sürûre kaplu

²⁹⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 167-168.

bir sevb-i hıl'at-ı mûrisü'l-behcet-i sultânî inâyet ve erzânî kılınmağla tebliğ izmetine [ ]²⁹⁸ me'mûr ve nâme-i hümayûn-ı mülâtafet makrûnumuz şeref-yafte-i sudûr olmuştur. İnşallahu Te'âlâ lede'l-vusûl inâyet ve ihsânımız olan hıl'at-ı fâhire ve kisve-i zâhiremizi ta'zîm-i evfâ ve tebcîl-i ekmel ve esnâ ile istikbâl ü iktisâ ve kesb-i sūrûr ve ibtihâc eyledikten sonra terfihe-i ahvâl-i sükkân-ı Hameyn ve te'mîn-i kuttân-ı makam-ı münîfeynin ve ziyâret Beyt-i Atîk için her fecc amîkden gelen huccâc ve züvvâr ve misâfirîn ve tüccârın himâyet ü sıyânetinde ve sâir emâret-i Mekke-i Mükerreme'ye müterettib olan hususlarda dîn ve Devlet-i Aliyye'mize lââyık ve ırz-ı saltanat-ı seniyyemize muvâfık harekâta icâle-i kemmiyyet-i miknet eyleyüb lâsiyyema a'kâb-ı salavâtı ve mezân-ı icâbet-i kadiyü'l-hâcât olan evkât fâizü'l-berekât müşerrefin-i Zemzem ve Makâm ve mu'tekifin Havme-i Beytü'l-Harâm'dan isticlâb-ı duây-ı hayr-ı icâbet simât ile celb-i hâtr-ı sa'âdet-mezâhir-i pâdişâhânemize bezl-i iktidâr eyleyesiz şöyle bilesiz.

Fî Evâsıt-ı Ca Sene 1120

Emîr-i Mekke-i Mükerreme'ye Nâme-i Hümayûn²⁹⁹

Elkâbdan sonra, Ve ba'du: Fehâzâ kitâbuna'ş-şerîfi's-sultânî ve hitâbuna'l-münîfi'l-hâkânî ve emrunellezi'ttedahat bihî ukûdu'l-emâneti muntazamatün ve umûru'l-hilâfeti mülteimetün ve râyâtu'l-bağiyi ve'l-udvânî mütenekketün ve âyâtu'l-ğayyi ve ve't-tuğyânî münderisetün lâzâle nâfizen fi'l-etrâfi mutâan fi'l-eknâfi mâ karrarati'l-ardu karârahâ ve dâratil'eflâkü medârahâ erselnâhu ilâ cânibi'l-emîri'l-kebîri'l-ekramiyyi'l-emcediyyi'l-efhamiyyi, fer'u'ş-şecerati'z-zekiyyeti'n-nebeviyyeti tırâzi usâbeti'l-ulviyye-ti'l-Mustafaviyyeti el-müntesibu ilâ eşrafî nesebin alâ unsurahû ve ahsebe hasebin ğalâ cevherahû zübdetü sülâleti'z-Zehrâi'l-Betûli umdetü âli beyti'r-Rasûli'l-mahfûfi avâtıfi 'l-Meliki's-Samedî eş-Şerîf Abdulkerim bin Muhammed Emîru'l-Mekketi'l-Mükerrameti şerrefehallahu ve hamâhâ ve hafazahâ min külli sûin ve vekâhâ lâ-zâleti'l-inâyetü'l-ilâhiyyetu mülâhazatün ve'l-keletü's-subhâniyyetü hâfizatün ve nenhâ ileyhi ennellâhe Sübhânehû ve Teâlâ şerrefenâ bihidmeti'l-beyti'l-harâmi ve ravdati seyyidi'l-enâmi aleyhi efdali's-salâti ve's-selâmi fe-lâcereme atfunâ einnete azîmetenâ ilâ minhâci mâ vecebe aleynâ men şekere tilke'n-ni'ame'l-celilete ve'l-mevâhibe'l-cezilete ve nehedanâ bi-

²⁹⁸ Metinde bu satırda uzun bir boşluk bulunmaktadır.

²⁹⁹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 168-169.

ikdâmi'l-ekdâmi ve'l-ciddi't-tâmmi ve'l-ihdimâmî li tenfizi'l-umûri's-şer'iyyetilleti vecebe aleynâ icrâuhâ ve'n-nazari fi'l-mühtemmâtilleti tahtimu aleynâ edâuhâ lâsiyyemâ masâliha'l-evkâfi'l-meşrûtati lifukarâi'l-haremeyni's-şerîfeyni ve'l-erzâki'l-muayyeneti li's-şürefâi şerrefehumullâhu teâlâ fi'd-dâreyni ve li'l-ibâdi'l-âkîfine fi'l-makâmî ve civari Rasûlillahi eleyhi efdale't-tahiyyeti ve's-selâmî'd-dâ'ine li devâmî devletînâ fi arafâtin ve'l-müzdelifeti ve'l-makâmî ve beasnâ ale'l-âdeti'l-Osmâniyyeti ve'l-kâideti'l-müstedîmeti'l-hâkâniyyeti senete işrîne ve miete ve elfin mine'l-hicreti'n-nebeviyyeti ve alâ muhâcirihâ efdale's-salâti ve ezke't-tahiyyeti mâ efraznâhâ min etyabi emvâlinâ ve kâne hakîkan en yüktebe fi sahâyifi a'mâlinâ ve zâlike küllühû min'e-zehebi'l-ahmeri ve kadruhû muharrerun kemâ hüve'l-mezkûr fi cerîdeti's-surur ve sellemnâ tilke's-surera ma'a'd-defteri ilâ hâdimi atebetinâ iftihârî'l-emâcid ve'l-a'yân Emîni's-Surre ve gudveti erbâbi't-tahrîr kâtibi'd-defteri dâme mecduhumâ ba'demâ kallednâhumâ tilke'l-hidmetu'l-celîleti ve fevvdâni ileyhimâ hâtîke'l-maslahate'l-celîletelleti hiye iblâğu's-sururi ve rî'u'l-evkâfi ma'a'd-defteri ve vudi'at tilke's-suraru fi'l-ekyâsi ale'r-resmî'l-kadîmî's-sultânî ve hatemnâhâ bihâtemina's-süleymânî lâzâle madrûben alâ vücûhi menâşîrî'l-emânî felâ bûdde inde vusûlihâ mine'l-ihdimâmî fi sarfihâ ilâ erbâbihâ ve müstehakîhâ mine'l-ulemâi ve'l-fukarâi ve'l-mesâkîni ve'd-du'afâi min sükkânî tilke'l-emâkini's-şerîfeti ve'l-meşâhidi'l-mutahharati'l-münîfeti min ğayri tebzîrin ve lâ taktîrin amelen bi-kavlihî Teâlâ "innellâhe ye'murukûm en tüeddü'l-emânâti ilâ ehlihâ" ve lâ yefuddu'l-emîru hatme'l-ekyâsi ve lâ yüvezzi'u's-surare'l-mezkûrate li'n-nâsi illâ bihyudûri şeyhayi'l-haremeyni'l-muhterameyni ve'l-kâdiyyîne'l-mukîmîne bi'l-makâmeyni's-şerîfeyni ve aleyke binnazarati't-tâmmeti ale'l-hâssati ve'l-âmmeti fi edâi'l-emâneti ilâ ehlihâ ve îsâli'l-hukûki alâ mâ eyyene liashâbihâ ve mahâllihâ ve in ğâbe şahsun ev fukide feliyu'lem aleyhi fi'd-defteri ve li-tuhfaz hıssatuhû ve lâ tühmel kadiyyetuhû. Hâzâ ve kad ethafnâ ilâ cenâbikumü'l-âlî ve muğrisu semerâti'l-meâlî bi-hil'atin seniyyetin min hila'ina's-sultâniyyeti felâbûdde en telbese bi-envâi't-ta'zîmi ve'l-ikrâmi ve esnâfi't-tevkîri ve'l-ihdirami ve en tebzele'l-kudrete'l-kâmilete fi ri'âyeti'r-raiyyeti ve hıfzihim ve sıyânetihim min ehli's-şekâveti ve'l-ġâviyyeti ve ifâdatu'l-emni bi harâsati tilke'l-memâliki ale'z-züvvâri ve'l-mücâvirîne ve ifâdeti'r-râhati ve'r-refâhiyyeti'l-huccâci ve'l-musâfirîne. Ve'l-me'mûlu minke ve mine'l-ulemâi'l-âmilîne ve'l-kurrâi ve's-sâdâti'l-hâdîne'l-mühteddîne en yed'û mutadarri'îne ilâ âlimi's-sirri ve'n-necvâ ve kâşifi'd-durri ve'l-belvâ bi-devâmî devletune'l-aliyyeti ve kıyâmî erkânî saltanatuna's-seniyyeti ve teysîri'l-fereci ve'l-

ibtihâci bi'l-fethi'l-mübini ve'l-izzu ve'n-nasru ve't-temkînu ve yerğabûne ileyhi fi en yukirra bi-nusratinâ uyûne'l-islâmî ve yessira li-saâdi eyyâmine'l-hâssi ve'l-âmmi fe innehû Sübhânehû ve Teâlâ hayru mes'ûlin ve ekramu me'mûlin kâfin li-men cenâbihi li-ezvâkin limen ileyhi iltecâ ve bihî iste'âze ve's-salâtu ve's-selâmu alâ seyyidinâ Muhammedunillezî nasara bi'r-rağbi ale'l-a'dâi ve alâ âlihî ve ashâbihî nucûmu'l-ihtidâ ve ale't-tabi'îne ve tabi'îhim ilâ yevmi'd-dini ridvânullahi Te'âlâ eleyhim ecmaîne.

Fî Evâil-i Receb Sene 1120

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şehriyâriye Fas Hâkimi Mevlây İsmail'den Gelen Nâmedir³⁰⁰

Hamd ü senâ ve arz-ı hulûs takdiminden sonra, vâlid-i mâcidiniz merhûm ve mağfûrun leh Sultân Muhammed Hân-ı Sayyefe aleyhi sübhânü sicâlû'l-gufrân hazretlerine olan sadâkat-ı sâdika ve muhabbet-i kadîmemiz hasebiyle bundan akdem bu taraflarda bulunan mahdumu ta'zîm ve tekrîm ile yanımıza götürüb keyfiyet-i ahvâlin istiksâ itdiğimizde Sülâle-i Osmâniye'ye intisâb olduğuna binâen kendüye ve vüs'umuz mertebe ikrâm ve muazzez ve muhterem sefirimiz el-Hâc Muhammed Kesûs et-Tâvunî i'tâb-ı aliyyelerine irsâl olunub ve Devlet-i Aliyye'ye karîb mahalle vusulünde mahdum-ı merkûm katl olundığı haberi mesmû'muz oldu iktizâ iderdi ki merkûmu yanınıza götürüb evvelâ kendüye söyleyüb ba'dehû keyfiyet-i ahvâli bu taraflardan istihbâr ve istitlâ' ve hakikat-i hâle vukuf tahsîl idinceye değin mahbes-i mahsûsada hıfz ve da'vâsı vâki' hâle mutâbık olmadığı sûrette febihâ ... ve eğer da'vâsında kâzib ü müfteri ve sülâle-i Osmâniye'ye intisâbı gayr-i vâki' olduğu sâbit ve zâhir oldukda eimme-i Hanefiyeden ol diyârda olan fuhûl-i ulemây-ı izâm ve meşâyih-i kirâm şehadetleriyle hüccet-i şer'iyye olunub ve zikr olunan hücceti bu tarafa irsâl ve keyfiyet-i hâlden bizi haberdâr itmek lâzım idi ki bu aktârda ve sâir bilâd-ı Mağrikiyye ve cihât-ı ba'îdede bu keyfiyyet şuyû' bulub da'vâsında kâzib ve kelâmı gayr-ı vâki' olduğu cümlelerin ma'lûmu ola bu ahvâlin te'hîri her vecihle size hayr ve ve dünyâda ve ukbâda sa'âdet ve rif'atinize vesîle olurdu zîrâ bu bâbda olan hüccetiniz sâir mülûk katında dahi kavî olub cümlelerin indinde ibrâ'y-ı zimmet iderdiniz elhamdülillâh Te'âlâ Devlet-i Aliyye ki kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-hazâ' el'ân muhit-i ricâl-i ulemây-ı fuhûl muhavvel ve erbâb-ı zekâ ve ukûl iken bu gûne ahvâlin vukû'ına nice cevâz ve ruhsat gösterildi bâ-husûs hâdimü'l-Haremeyni'ş-Şerifeyn ve bizim size olan muhabbet ve meveddetimiz mukaddemâ vâlid-i mâcidiniz zemân-ı sa'âdetlerinde ol

³⁰⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 169-170.

diyârlara mahsûs adamımız varub Cezâyir'e müteallik ba'zı ahvâl tahrîr eylediğimizde size sadâkat idüb her vechile adamımız taraf-ı şerîflerine şâkiren şâfi cevâb ile tarafımıza gelmiş idi deyü yazılmış.

Taraf-ı Hümâyûn-ı Şehriyârî'den Fas Hâkimi Mevlây İsmâîl'e Yazılan Nâmenin Sûretidir³⁰¹

Cenâb-ı emâret-meâb eyâlet-nisâb siyâdet intisâb melikiyyü'l-fi'al melekiyyü'l-hisâl hâris-i sağrû'l-İslâm fârisü müzmârü'l-iktihâm ferâ'ü's-şecerati'l-zekiyye cemâlû's-selâleti'l-Hâşimiyye sâhibü'n-necdeti ve ilbâsi hâkim-i Fas olan el-Mevlây eş-şerîf İsmâîl el-Hüseynî edamallâhü zâtehü ve hafezahü min külli sû'in ve vekâhu sab-ı bâ-savâb ve cenâb-ı şerâfet meâb-ı sedâd-ı istishâblarına letâif-i tahıyyât-ı sâfiyetü'l-meşâri' ve şerâyif-i teslîmât ve vâfiyetü'l-medâri' mahz-ı musâfâtdan mütefettih ve ayn-ı muvâlâttan mütereşşih ola vüfûd-ı huceste vürûd-ı tevcihât-ı şâhâne ile iblâğ ve ibbâne olunduktan sonra zamîr-i münîr-i müşîkâf ve hâtır-ı hatîr-safâ ittisâflarına mecelle-i sebük-i makâldan bu vechile izhâr kâfi'l-bâl olunur ki mevki' ikbâl-i hilâfet ve azamet ve mahatt-i rihâh ü haşmet olan atabe-i aliyye-i ma'dalet-penâh ve südde-i seniyye-i übbehet-destgâhımız münbais olan mektûb-ı mergûb ve muhabbet nâme-i bedî'ü'l-üslûbunuz hayyiz-i vusule mevsûl ve nazar-ı Ferhunde-eser-i mülûkânemiz ile meşmûl olub evvelâ el-hubbu yetavâresü müstedâ'sı üzere kuds-âşiyân firdevs-mekân vâlid-i mâcidimiz Sultân Mehmed Hân Ergâdehullahu fî gurûfi'l-cinân hazretlerinin zemân-ı sa'âdet iktiranlarından tevârûs hubb-i kadîmî ve vüdd-i dûd-ı memdûd-i samîmî temhidat-ı lâika ve telmihât-ı râika ile rakamzede-i sahîfe-i beyân ve sâniyen bundan akdem iddiây-ı müzevver ile Frengistân'dan çıkub memalik-i mahrûsemizden cezîre-i Sakız'a geldikde sû-i ef'âl ile mücâzât olunan şahs-ı meçhulün mâcerâsı der-miyân olunmuş hafî olmaya ki hândân-ı menbnü'l-erkân dûdmân-ı Osmâniye dâme mü'eyyeden bi-kilati's-sübhâniye buruc-ı müşeyyede ve kulûb-ı müeyyede gibi duhul-ı ecânibden mahfûzü'l-cevânib olub haleten an-selef mutehassısân-ı dergâh ü mütereddidan bâr-gâh olan cemi' ma'dûddan gayrı ol hıttâ-i celâdet-nümûde duhûl bir vechle mutasavver değil iken iddiây-ı neseb-i âlî iden şahs-ı meçhulün benî sabâvetim âleminde sirka idüb Frengistân'a götürdiler deyu lisana getürdiğü kelâm durûğ encâmı erbâb-ı ukûl ve ashâb-ı ifhâmdan bir ferd sıdka haml itmeyeceği aşîkâr olub el-hâsıl mezkûrun müfterî ve îkâz-ı fitneye mücterî olduğü hüccet

³⁰¹ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 170-171.

ve burhândan müstağni olmağla i'dâm ve cevri ehemmi ü elzem olduğuna binâen asitân-ı sa'âdet-aşîyanemize gelmeye ruhsat gösterilmeyüb Sakız'da cezâsı tertîb itdirilmişidi ancak cenâb-ı hamîdü's-sıfâtlarının zâtında merhûn olan sâdegi-i derûn hasebiyle ol şahs-ı muhtâlin keyfiyyet-i ahvâl ve mâl-ı müte'âlî tedebbür ü tefekkür olunmadan tarafınızdan bu cânibe irsâl olunub ve bu emre mubâderet mücerret-i Devlet-i Aliyye'miz ile musâfâtı riâyet için olduğu dahi ma'lûm ve meczûm olmağla cezâ kümü Allahu bi'l-hayr bu husûsda niyyet-i hayrıyla olan sa'yiniz meşkûr olub ve fâhef mehabbetî lil-mütehabbine fiye mîsdâkınca cânib-ı cenâb-ı ni'mel-meâblarına tevcih-i veçhe-i fuâd ü el-ka'yt aleyk muhabbetin menî muğazzasınca ta'lîk-i süveydây-ı vedâd olunub iş-bu nâme-i hümayûn mülatafet-makrûnumuz ile adanınız tarafınıza iâde olunmuşdur. Bâkî eyyâm-ı ikbâl ebediyyü'l-ittisâl ve te'yîd-i hâlık zilcelâl-i ber-devâm lâ yezâl bâd.

Tahrîren fî Evâil-i M Sene (1)121

Emîr-i Mekke-i Mükerrime Şerîf Abdülkerîm bin Muhammed dâme Şerîfuhû'ye Nâme-i Hümayûn ki ³⁰²

Ba'de'l-elkâb siz hânedân-ı müşeyyedü'l-erkânımızın nîk-endîş hâlisü'l-cinânî ve dûdmân-ı meâlî bünyânımızın sadâkat kîş muhâlesat unvânî olub esirre-i serîret- pâkize tıynetinizde mûnderic ve mûndemic olan asâr-ı asâlet ve necâbet ve emânet muktezâsı üzere her vechile sizden asâr-ı celîle-i hasene ve mesâ'î-i cemîle-i müstahsene me'mûl ve melhûz-ı hümayûnumuz olmağla hâliyâ hakkınızda metâlî'-i mevâhib-i seniyye-i şâhânemizden neyyir-i ziyâ-efrûz-ı atûfet-i pâdişâhânemiz sâtî' ü lâmi' olub hasse-i hila'-ı fâhire-i mülûkâne ve kisve-i zâhire-i hüsvânemizden semmûr-ı fâyüzü's-sürûre duhte bir sevb hıl'at-i mevrûsü'l-behcet-i sultânî inâyet ve ihsânımız olmağla tebliğ ve irsâli hizmetiyle [ ]³⁰³ ta'yîn ve nâme-i hümayûn mülâtafet-makrûnumuz ısdâr ve irsâl olunmuşdur. İnşâallahu Te'âlâ lede'l-vusûl inâyet ve ihsânımız olan hıl'at-ı fâhire-i kisve-i bâhiremizi ta'zîm-i evfâ ve tebcîl-i ekmel u esnâ ile istikbâl ve iktisâ ve kesb-i sürûr ve ibtihâc eyledikten sonra terfih ahvâl-i sükkân-ı Harameyn ve te'mîn-i kuttân Makameyn-i münifeyn ve ziyâret-i beyt-i atîk için her fecc-i amîkden gelen huccâc ve züvvâr ve misâfirîn ve tüccârın himâyet ve siyânetinde ve sâir emâret-i Mekke-i Mükerrime'ye müretteb olan husûslarda Dîn ü Devlet-i Aliyyemize lâyük ve ırz u

³⁰² 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 172

³⁰³ Belgenin bu bölümde boşluk vardır.

nâmûs-ı saltanat-ı seniyyemize muvâfık harekâta icâle-i kemiyyet-i miknet eyleyüb lâsiyyemâ a'kâb-ı salavâtı ve mezân-ı icâbet-i kadiyu'l-hâcât olan evkât-ı fâizü'l-berekâtde müşerrifin-i zemzem ve makâm ve mu'tekifin havme-i Beytü'l-Harâm'da isticlâb-ı duây-ı hayr icâbet simât ile celb hâtr-ı sa'âdet-mezâhir-i pâdişâhânemize bezl-i iktidâr eylesiz şöyle bilesiz.

Tahrîren fî Evâsıt-ı Ca Sene (1)121

Emîr-i Mekke-i Mükerreme Şerîf Abdulkerîm bin Muhammed dâme şerefuhû'ya Nâme-i Hümâyûn ki³⁰⁴

Ba'de'l-elkâb Ve ba'du: Fehâzâ kitâbuna's-şerîfi's-sultânî ve hitâbuna'l-münîfi'l-hâkânî ve emrunellezî iddahat bihî ukûdu'l-emâneti muntazamatün ve umûru'l-hilâfeti mülteimetün ve râyâtu'l-bağiyi ve'l-udvânî mütenekkisetün ve âyâtu'l-ğayyi ve ve't-tuğyânî münderisetün lâzâle nâfizen fi'l-etrafî mutâan fi'l-eknâfi mâ karrarati'l-ardu karârahâ ve dâratî'l-eflâkü medârahâ erselnâhu ilâ cânibi'l-emîri'l-kebîri'l-ekramiyyi'l-emcediyyi'l-efhamiyyi, fer'u's-şecerati'z-zekiyyeti'n-nebeviyyeti tırâzi usâbeti'l-ulviyye-ti'l-Mustafaviyyeti el-müntesibu ilâ eşrafî nesebin alâ unsurahû ve ahsebe hasebin ğalâ cevherahû zübdetü sülâleti'z-Zehrâi'l-Betûli umdetu âli beyti'r-Rasûli'l-mahfûfi bisunûfi avâtîfi 'l-Meliki's-Samedî eş-Şerîf Abdulkerîm bin Muhammed Emîru'l-Mekketi'l-Mükerrameti şerrefehallahu ve hamâhâ ve hafazahâ min külli sûin ve vekâhâ lâ-zâleti'l-inâyetu'l-ilâhiyyetu mülâhazatün ve'l-kelâtü's-subhâniyyetü hâfizatün ve nenhâ ileyhi ennellâhe Sübhânehû ve Teâlâ şerrefenâ bihidmeti'l-beyti'l-harâmî ve ravdati seyyidi'l-enâmi aleyhi efdali's-salâti ve's-selâmi fe-lâcereme atfunâ einnete azîmetenâ ilâ minhâci mâ vecebe aleynâ men şekere tilke'n-ni'ame'l-celilete ve'l-mevâhibe'l-cezilete ve nehedanâ bi-ikdâmi'l-ekdâmi ve'l-ciddi't-tâmmi ve'l-ihtimâmi li tenfizi'l-umûri's-şer'iyyetilletî vecebe aleynâ icrâuhâ ve'n-nazari fi'l-mühtemmâtilletî tahtimu aleynâ edâuhâ lâsiyyemâ masâliha'l-evkâfi'l-meşrûtati lifukarâi'l-haremeyni's-şerîfeyni ve'l-erzâki'l-muayyeneti li's-şürefâi şerrefehumullâhu teâlâ fi'd-dâreyni ve li'l-ibâdi'l-âkifîne fi'l-makâmi ve civari Rasûlillahi eleyhi efdale't-tahiyyeti ve's-selâmi'd-dâ'ine li devâmi devletinâ fî arafâtin ve'l-müzdelifeti ve'l-makâmi ve beasnâ ale'l-âdeti'l-Osmâniyyeti ve'l-kâidetî'l-müstedîmeti'l-hâkâniyyeti senete ihdâ ve işrîne ve miete ve elfin mine'l-hicreti'n-nebeviyyeti ve alâ muhâcîrihâ efdale's-salâti ve ezke't-tahiyyeti mâ efraznâhâ min etyabi

³⁰⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 172-173.

emvâlinâ ve kâne hakîkan en yüktebe fî sahâyîfî a'mâlinâ ve zâlike küllühû min'e-zehebi'l-ahmeri ve kadruhû muharrerun kemâ hüve'l-mezkûr fî cerîdeti's-sureri ve sellemnâ tilke's-surera ma'a'd-defteri ilâ hâdimi atebetinâ iftihârî'l-emâcid ve'l-a'yân Emîni's-Surre ve gudveti erbâbi't-tahrîr kâtibi'd-defteri dâme mecduhumâ ba'demâ kallednâhumâ tilke'l-hidmetu'l-celîleti ve fevvadnâ ileyhimâ hâtîke'l-maslahate'l-celîletelleti hiye iblâğu's-sureri ve rî'u'l-evkâfî ma'a'd-defteri ve vudi'at tilke's-suraru fî'l-ekyâsi ale'r-resmi'l-kadîmî's-sultânî ve hatemnâhâ bihâtemina's-süleymânî lâzâle madrûben alâ vücûhi menâşîri'l-emânî felâ bûdde inde vusûlihâ mine'l-ihtimâmi fî sarfihâ ilâ erbâbihâ ve müstehakîhâ mine'l-ulemâi ve'l-fukarâi ve'l-mesâkîni ve'd-du'afâi min sükkânî tilke'l-emâkini's-şerîfeti ve'l-meşâhidi'l-mutahharati'l-münîfeti min ğayri tebzîrin ve lâ taktîrin amelen bi-kavlihî Teâlâ "innellâhe ye'murukûm en tüeddü'l-emânâti ilâ ehlihâ" ve lâ yefuddu'l-emîru hatme'l-ekyâsi ve lâ yüvezzi'u's-surare'l-mezkûrate li'n-nâsi illâ bihyudûri şeyhayni'l-hameyni'l-muhterameyni ve'l-kâdiyeyni'l-mukîmeyni bi'l-makâmeyni's-şerîfeyni ve aleyke binnazarati't-tâmmeti ale'l-hâssati ve'l-âmmeti fî edâi'l-emâneti ilâ ehlihâ ve îsâli'l-hukûki alâ mâ eyyene liashâbihâ ve mahâllihâ ve in ğâbe şahsun ev fukide feliyu'lem aleyhi fi'd-defteri ve li-tuhfaz hissathû ve lâ tühmel kadiyyetuhû. Hâzâ ve kad ethafnâ ilâ cânibikumü'l-âlî ve muğrisu semerâti'l-meâlî bi-hil'atin seniyyetin min hila'ina's-sultâniyyeti felâbûdde en telbese bi-envâi't-ta'zîmi ve'l-ikrâmi ve esnâfi't-tevkîri ve'l-ihtirami ve en tebzele'l-kudrete'l-kâmilete fî ri'âyeti'r-raiyyeti ve hıfzihim ve sıyânetihim min ehli's-şekâveti ve'l-ġâviyeti ve ifâdatu'l-emni bi harâsati tilke'l-memâliki ale'z-züvvârî'l-mücâvirîne ve ifâdeti'r-râhati ve'r-refâhiyyeti'l-huccâci ve'l-musâfirîne. Ve'l-me'mûlu minke ve mine'l-ulemâi'l-âmilîne ve'l-kurrâi ve's-sâdâti'l-hâdîne'l-mühteddîne en yed'û mutadarri'îne ilâ âlimi's-sirri ve'n-necvâ ve kâşîfi'd-durri ve'l-belvâ bi-devâmi devletune'l-alıyyeti ve kıyâmi erkânî saltanatuna's-seniyyeti ve teysîri'l-fereci ve'l-ibtihâci bi'l-fethi'l-mübini ve'l-izzu ve'n-nasru ve't-temkînu ve yerġabûne ileyhi fî en yukirra bi-nusratinâ uyûne'l-islâmî ve yessira li-saîdi eyyâmine'l-hâssi ve'l-âmmi fe innehû Sübhânehû ve Teâlâ hayru mes'ûlin ve ekramu me'mûlin kâfîn limen bi-cenâbihi li-ezvâkin limen ileyhi iltecâ ve bihî iste'âze ve's-salâtu ve's-selâmu alâ seyyidînâ Muhammedunillezî nasara bi'r-raġbi ale'l-a'dâi ve alâ âlihî ve ashâbihî nucûmu'l-ihtidâi ve ale't-tâbi'îne ve tabi'ihim ilâ yevmi'd-dini ridvânullahi teâlâ eleyhim ecmaîne.

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şehriyâriye Moskov Çarı Tarafından Gelen Nâmenin Tercümesidir³⁰⁵

Şevketlü, kudretlü şehn-şâh-ı muazzam-ı a'zam selâtîn-i kirâm ve efham-ı hevâkîn zuyü'l-ihtirâm Mekke-i Mükerre ve Medine-i Münevvere ve Kudüs-i Şerîf pâdişâhı ve hâmesi ve Rumili ve Anadolu'da ve Akdeniz'de ve Karadeniz'de vâki' memâlik vesî'atü'l-mesâliğin şehriyârı es-sultân bin es-sultân ve'l-hâkan beniü'l- hâkanü's-Sultân Ahmed Hân bin es-sultân Muhammed Hân hazretlerinin huzûr-ı şehriyârîlerine bi'inâyetallahu Te'âlâ haşmetlü ve kuvvetlü ulu çar ve büyük knez ve kebîr ve sagîr ve Ak Rus memleketinin müstakil mâliki ve Moskov ve Kiyoviye ve Vilademirreye ve Novogaridye ve Kazan ve Ejderhan Çarı ve Sebiriyeye ve Peskoriyye mâliki ve Esmolençekov Dukası ve Toveriyye ve Enferiyye ve Permiye ve Viaciye ve Bulgariye ve gayri yerlerin hükümdârı ve aşağıki Novgorodye büyük dukası ve Çernihoviyye ve Rozaniye ve Dostoviye ve Yaroslaviye ve Beluseriye ve Avdoriye ve Avidraviye ve Kondiniyye ve cümle şimâlin imparatoru ve Kartal ve Eyuriyye ve Perinnisyum ve Kabardin ve Çerkes ve Tağistan hâkimlerinin ve gayri nice vilâyetlerin ve şark ve garb ve şimâlde vâki' yerlerin ata ve dededen vârisi ve hükümdârı Petros Aleksiyovic tarafından ta'zîm ü tekrîm ile selâm meveddet-encâm iblâğıyla dostâne inhâ ü i'lâm olunan oldur ki selefleri merhûm ve mağfûrûn-leh Sultân Mustafa Hân bin Sultân Muhammed Hân Hazretleriyle ve cenâb-ı mülûkâneleriyle Devlet-i Aliyyeleri ve Çarlığımızın beyninde mîlâd hazreti Îsâ'nın bin yedi yüz senesinde mâh Temmuz'un üçüncü gününde otuz sene müddet ile mün'akıd olub bu ana değin halden müberrâ hıfz ü hirâset olunan mübârek sulh u salâh-ı uhûd ve şeraiti ile cümle devletlerin de'bi üzere işbu nâmemiz ile te'kîd eylemek münâsib-i mülâhaza eyledik ve cenâb-ı mülûkâneleri taht-ı âlî-i baht-i Osmâniyye'ye cülûs buyurduklarından berü ale'd-devâm bu tarafda cenk ü sefer umûriyle meşgûl olduğumuz sebebden bu maslaha-ı edâya fırsat bulmayub hâliyâ zikr olunan sulh u salâhı virilen ahd-nâmenin mazmûnu üzere cümle şurût u kuyûdıyla te'kîd eylemek için mukarrib çaşnigirimiz ve Alatorya'da vekîlimiz Petrus Andreyovic Tolstoğ nâm der-i Devlet-i Aliyyelerinde mümtâz elçimize ruhsat-ı kâmile virdik ve sulh u salâhın mâbeynde karâr-dâde olan mevâd ü şerait muktezâsınca bilâ-nakız ve bilâ-mekir tarafımızdan masûn u mahfûz olacağını cânib-i mülûkânelerine tasdîk ve tahkîk eyleyüb

³⁰⁵ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 174-175.

bu niyyetimizi ve Varoneş ve Azak'da envâ'-i delâil ile izhâr ve isbât eylediğimiz vechini mûmâileyhe elçimiz taraf-ı pâdişâhîlerine arz u i'lâm idecekdir. Binaen ala zalik sulh u salâha bu meyl u rağbetimiz cânib-i şehriyârilerinden dostluk ile kabûl ve mâbeyninde mûn'akid olan sulh ve salâh kemâl-i hürmet ile ve bilâ-istisnâ taraf-ı mülûkânelerinden hıfzu sıyânet buyurulub musâlehânın mevâdını Çarlığımız tarafına nâme-i hümâyûnlarıyla te'kîd ve teşyîd ve memleketimizin hudûdlarına karîb olan cümle reâyâlarına hâliyâ tekrar sulh ve salâhın ale'l istikrâr murâ'âtını te'kîd üzere tenbîh buyurmaları ma'lûmunuzdur. Ve sulh u salâhın hıfz u hirâsetine meyl ve rağbet-i mülûkâneleri olduğuna alâmet olmak üzere indimizde kemâl-i mertebe makbûl u mu'teber ve cânib-i pâdişâhîlerine zararlı olmadığından mâadâ şân ve şevketlerine lâyük husûsda dostluk ve hayır-hâhlık derkâr buyurulub hâlâ reâyâlarının zararıyla ecnebi devletde tâbi' Rîm Papa âyinine olan ruhbanların zabtında olub Kudüs-ı Şerif'de vâki' Kamâme'yi ve sâir cümle emâkin-i şerîfe kendü reâyâları olan tâife-i Rum ruhbanlarının mâ tekaddümden olduğu üzere zabt ve tasarruflarına gîrû teslîm buyurmaları ümid olunur bu takdîrce kendü reâyâları hakkında izdiyâd-ı şevket ve kudret ile hamiyet ve merhamet-i mülûkânelerine nümâyân olduğundan gayri iki devlet arasında mûn'akid olan ahd ü mîsâkı hıfz ü sıyanetine niyyet-i hâliseleri olduğu aşikâre-i alâmet ile beyân olunmağla biz dahi ziyâde memnûn olub mukâbelesinde murâd olunan bu misüllü nesinelerle her vechle dostluk ve hayır-hahlıgımızı isbât itmeğe bâis olub mâbeynde olan dostluğun ba'de'l-yevm dahi sinîn-i kesîrede ber-devâm olmasına vesîle olacağı malhûz-ı mülûkâneleri ola ve der-i Devlet-i Aliyyelerinde olan mümtâz elçimiz cümle bu ahvâlin tafsîl üzere ifâdesine me'mûrdur. Bâkî sıhhat u âfiyet dâimâ ile devlet ve saltanat-ı aliyyeleri kâim olmasına duâ olunur.

Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz dokuzuncu ve Çarlığımızın yirmi sekizinci senesinde mâh-ı Hazîran'ın yirmi altıncı gününde taburumuzda yazılmıştır.

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şehriyârî'ye Moskov Çarı Tarafından Gelen Nâmenin Tercümesidir³⁰⁶

Şevketlü, kudretlü azametlü şehn-şâh-ı a'zam hazretlerinin huzur-ı mülûkânelerine Moskov Çarı tarafından ta'zîm ve tekrîm-i birle dostâne inhâ olunan oldur ki Allahu Te'âlâ hazretleri hakk üzere eylediğimiz cengde bize mu'în olub geçen mâh Haziranın

³⁰⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 176.

yiğirmi yedinci gününde Poltaviyye kurbünde düşmanımız olan İsvec kralı üzerine şân ve i'tibâra bâ'is galibiyet bulmamız ile kral-ı mezbûrun askeri münhezim ve başvekîli Azof Peyper ve baş ceneral Raiyn Şiyled ve birkaç ceneral dahi ve niçe bellü başlu asker zâbitları ve soltatları esîr ve vâfir bayrakları ahz olunduğu haberi mukarreb çâşnigirimiz ve Alatorya'da vekîlimiz Petros Andoryoviç Tolstoğ nâm mümtâz elçimizin takrîrinden ma'lûm-ı mülûkâneleri olduğu bî iştibâhdardır. Muhârebe-i mezkûreden sonra firar iden on altı bin mikdârı İsvec askerini me'mûl olunmaz iken Özi Suyu kurbunda vâki' Perevolocna nâm mahalle yakın yerde askerimiz yetişub zaafı sebebi ile bayrak ve silahlarını bırakub taburlarında olan cümle top ve ağırlıklarıyla kendülerini bize teslîm eylediklerini cânib-i mülûkânelerine hâliyâ ifâde eylediğimizden mâ'dâ bu bâ'is-i i'tibâr olan galibiyetin dersâadetlerine sıhhat üzere tafsiline mûmâileyh mümtâz elçimizi me'mûr eyledik ve İsvec kralı birkaç yüz soltat ile bundan akdem Kazak hetmanı olan hâin Mazepa ile ma'an Özi Suyu'nun öte tarafına firâr ve cenâb-ı şehriyârilerinin memleketine girdiği tahkîk üzere ma'lûmumuz olmağla mâbeynde cârî olan dostluk ve meveddete ve mün'akid olan mübârek sulh ü salâha binâen düşmanımız olan İsvec kralını memâlik-i pâdişâhîlerinden geçürmemek ve kabûl eylememek üzere fermân buyurulub hâin Mazepa'nın ittibâyıyla reâyâmız olduğu ecilden ahz ve tarafımıza teslîm olunması bâbında emr ve tenbîh buyurulmak taraf-ı mülûkânelerinden dostâne iltimâs olunub me'mûlümüz üzere cânib-i şehriyârîlerinden bu husûsda Çarlığımız tarafına dostluklarının mu'îni alâmeti zuhûre gelmekle memnûn olub mukâbelesinde bu nicelin umûrda tahsîl-i rızâ-yı mülûkânelerine ihtimâm ideriz ve bu maslahatın tafsîlini der-i devletlerinde meks iden elçimiz takrîr idecektir. Bâkî sıhhat ü âfiyet dâimâ ile devlet ve saltanât-ı aliyyeleri kâim olmasına duâ olunur.

Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz dokuzuncu ve Çarlığımızın yirmi sekizinci senesinde mâh-ı Temmuzun üçüncü gününde Poltava kurbunda taburumuzda yazılmışdır.

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şehriyâriye Çar-ı Mûmâileyh Tarafından Gelen ... Nâmenin Tercümesidir³⁰⁷

Şevketlü, kudretlü, azametlü şehn-şâh-ı a'zam hazretlerinin huzûr-ı mülûkânelerine Moskov Çarı tarafından ta'zîm ü tekrîm birle dostâne inhâ olunan oldur ki iş bu mâh-ı Temmuz'un üçüncü gününde cânib-i şehriyârîlerine nâmemiz yazılıb mefhûmunda

³⁰⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 177-178.

Allahu Te'âlâ hazretleri hakk üzere eylediğimiz cengde bize muîn olub düşmanımız olan İsvec kralı üzerine kemâl-i şân ile küllî gâlibiyyet bulduğumuzu ifâde ve İsvec kralı birkaç yüz adam ile Özi Suyunu ubur ve Devlet-i Aliyyelerinin memleketine gitmekle düşmanımız olan kral-ı mûmâileyhi kabûl eylemeyub ve bir vechile geçid virmeyub ve Mazepa'nın ittibâıyla ahz ve bize teslîm olunması bâbında Devlet-i Aliyyeleri serhadlerinde olan hükkâma tekîd üzere emr u fermân buyurmaları iltimâs olunmuş idi. Devlet-i Aliyyelerinde meks üzere olan elçimizin vesâtatiyle zikr olunan nâmemiz teblîğ ve taraf-ı mülûkânelerinden me'mûl ve mültemesimize binâen bu husus için cümle serhad-i hükkâmına hitâben evâmîr-i aliyyeleri sâdır olduğu indimizde cidden meşkûk değildir. Amma kral-ı mezbûr ve hâin Mazepa'ya ve birkaç refikleriyle maan askerimizden firâr ider iki Özi zabtında emriyle Devlet-i Aliyye'nin reâyâsı ihzâr eyledikleri kayıklara binüb Aksuyu'nun öte yakasına ubur ve Özi Kal'ası'na firâr ve taraf-ı mülûkânelerinden ol mahalde oturan paşadan ve yâhud beğden kabûl olunduğu düşmanımız ta'kîb için asker ile irsâl olunan ceneralimizin ihbârıyla hâliyâ ma'lûmumuz oldu düşmanımızı ve hâinimizi himâyeye kabûl ile geçürmek dost hizmetkârına münâsib hareket değildir. Ve eğerçe cümle tavâifin kavânîn ve merâsimi muktezasınca dahi ilerü yürümek ve düşmanı her ne mahalde bulmak mümkün ise aramak her yerde âdet olduğu üzere askerimize memnu' değil idi lakin bunun bir leh tarafından bir türlü izin olmayub bu takrîb ile düşmanlığa sebep olur bir nesne zuhûr eylememek için ceneralî mezbûr Devlet-i Aliyyeleri memleketine duhûle cesâret itmeyüb Aksu kurbunda tavakkuf eyledi. Binâen alî zâlik minvâl-i meşrûh üzere askerimizden firâr eyleyen İsvec kralı hâin Mazepa ile ma'an bendelerinin vesâtiyle nehr-i mezburdan ubûr ittirûlûb memleketlerinde kabûl olunmağla mâbeynde cârî olan dostluk ve meveddet ve mün'akid olan sulh u salâh hürmetine İsvec kralı devlet-i aliyyelerinde alıkonulub ilerü yürümesine izin verilmemesi taraf-ı şehriyârîlerinden dostâne matlûbumuzdur. Bu arzûmuzu taraf-ı mülûkânelerine mûmâileyh elçimiz tafsîl üzere takrîr idecektir ve hâin Mazepa'nın ittibâ'ıyla bilâ-te'hîr tarafımıza teslîm olunması tenbîh buyurıla ve bu vechile tarafımıza dostluk u meveddetlerine ve sulh u salâhın ale'l-istikrârı hıfz u hırâsetine alâmet-i muîn-i izhâr buyurmaları me'mûlümüzdür. Bâkî sıhhat u âfiyet-i dâimâ ile devlet ve saltanat-ı aliyyeleri kâim olmasına duâ olunur.

Mîlâd-ı Hazret-i İsâ'nın bin yedi yüz dokuzuncu ve Çarlığımızın yirmi sekizinci senesinde mâh-ı Temmuz'un on dördüncü gününde Poltava kurbunda taburumuzda yazılmıştır.

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şehriyâriye Çar-ı Mûmâileyh Tarafından Gelen ... Nâmenin Tercümesidir³⁰⁸

Şevketlü, kudretlü, azametlü şehenşâh-ı a'zam hazretlerinin huzûr-ı mülûkânelerine Moskov Çarı tarafından ta'zîm ve tekrîm-i birle dostâne inhâ olunan oldur ki iş bu mâh-ı Temmuz'un onuncu ve on dördüncü gününde cânib-i mülûkânelerine tarafımızdan nâmeler gönderilüb mefhumlarından Cenâb-ı Bârî-i Te'âlâ hazretleri hakk üzere eylediğimiz cengde bize muîn olan İsvec kralı üzerine izdiyâd-şâne-i bâis külliyyetlü gâlibiyyete nâil olduğumuzu iş'âr ve mûmâileyh düşmanımız hâin Mazepa ile ve birkaç soltat ile maan askerimizden firâr ve Özi hâkiminin tenbihi ile devlet-i aliyyeleri reâyâsı ihzâr eyledikleri kayıklar ile Aksu'yun öte canibine ubur ve Özi Kal'asına sığınub ve taraf-ı mülûkânelerinden ol mahalde olan paşa yâhud bey tarafından kabûl olunub eğerçe cümle tavâifin-i kavânini üzere düşmanı ta'kîb ve mümkün olan yerlerde âdet üzere aramak askerimize memnû' değil idi lekin bunun bir Leh cânib-i şehriyâriyelerinin memâlikine girmeye bir türlü iznimiz olmaduğundan bu sebep ile düşmanlığa bâis olur bir nesne îtimâmın için duhûle cesâret eylemediği beyân ve mezbûr İsvec kralı hâin Mazepa ile ma'an memleketine dâhil ve Aksu'yun öte cânibine ubur ve bendeleri tarafından kabûl olunduğu ecilden bizim ile olan dostluk ve meveddete ve mâbeynde mün'akid sulh u salâha binâen İsvec kralı Devlet-i Aliyyelerinde alıkonulub ve ilerü gitmeğe salıverilmeyüb hâin Mazepa'nın ittibâ'ıyla reâyâmız olduğu ecilden³⁰⁹ hasebiyle bilâ te'hîr tarafımıza teslimine müsâade-i aliyyeleri ve bu arzûmuza dairdir. Devletlerinde olan elçimizin takrîri istimâ' buyurulması taraf-ı padişâhîlerinden dostâne iltimâs olunmayışydı zikr olunan nâmelerimiz huzûr-ı aliyyelerine mezbûr elçimizin vesatetiyle tebliğ ve cenâb-ı mülûkâneleri bizim ile olan dostluğa ve mâbeynde mün'akid şerait-i hıfz uhirâsetine binâen arzumuz tekmîl buyuracaklarına kat'en iştibâhımız yoktur. Lakin hâliyyâ mûmâileyh İsvec kralı hâin Mazepa ile ve etbâ'ıyla ma'an ta'kîb iden askerimizden sıyânet olunduğundan mâ'dâ Özi'de himâyeye kabûl ve ol taraftan cenâb-ı mülûkânelerinin askeriyle i'zaz ü ikrâm-ı birle Bender'e Silistre paşası Yusuf Paşa

³⁰⁸ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 178-179.

³⁰⁹ Metinde bu kelimenin üzeri çizilmiştir.

canibine yollandığı tahkîk üzere maâlûmumuz oldu ve bu husûs için tenbîhimiz üzere ol zamânda İsvec kralının ol cânibine vusûlünden mukaddem maslahatgüzâr vekîlimiz tarafından mûmâileyh Yusuf Paşa'ya ve Özi Beyi'ne kâğıd gönderilüb iki devlet beyninde şerait-i musâlahayı hıfz u hirâset eyleyüb hâin Mazepa ile ma'an firâr iden düşmanımız İsvec kralını himâyeye kabûl itmemeleri yazılmışiken mûmâileyhümâ cenâb-ı mülûkânelerinin kulları ve dost hizmetkârları oldukları ecilden bu mukâvele iş işlemek lâyük değil idi binâen ala zâlik bizim ile olan dostluğun ve şerait-i musâleha-i müekkedenin hürmetiçün İsvec kralının elbette Devlet-i Aliyyelerinde alıkonulması bâbında tenbih-i mülûkânelerini tekrâr be-tekrâr ricâ eylememizi revâ görüb bu husûs için olan arzumuz elçimizden istimâ' olundukda husûl pezîr olmasına müsâ'ade-i mülûkâneleri bir-diriğ buyurıla ve hâin Mazepa'nın ittibâ'ıyla reâyâmız olduklarına binâen bî-tavakkuf bize teslim olunmaları fermân buyurulmağla çarlığımız tarafına olan dostluğa niyyet-i hâlisaları ve mâbeynde vâkî' musâlehanın gerek şimdiki halde hıfz ü hirâseti gerek gelecekte devâmı murâd olduğu müşâhede olunur ve zikr olunan sulh ü salâh tarafımızdan bu ane değin hürmet ile ve bilâ-nakz hıfz olunduğu üzere eğer taraf-ı mülûkânelerinden mugayyir vecihler ile nakz olunmayub iş bu iltimâsımıza müsâ'ade ü muvâfakat buyurmalarıyla kulları tarafından bize olan gadrin mukâbili olur ise ba'de'l-yevm dahi ol minvâl üzere ale'l-istikrâr ve bilâ-tebdîl ve tağyîr hıfz u hirâset ideceğimizi vaad ideriz ve taraf-ı mülûkânelerinden yakında bunlara cevaba muntazırız. Bâkî sıhhat ü âfiyet-i dâimâ ile devlet ve saltanat-ı aliyyeleri kâim olmasına duâ olunur.

Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz dokuzuncu ve Çarlığımızın yirmi sekizinci senesinde mâh-ı Temmuz'un yirmi yedinci gününde Kiyev Kal'asında yazılmıştır.

Devletlü Sadrazam Hazretlerine Moskov Çarı Tarafından Gelen Mektubun Tercümesidir³¹⁰

Elkâb-ı mu'tâdeden sonra dostâne i'lâm olunan oldur ki; Devlet-i Aliyye-i Osmâniye ile Çarlığımız beyninde mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz senesinde mâh-ı Temmuzun üçüncü gününde otuz sene müddet ile mün'akid olub bu âne değin halelden müberrâ hıfz u hirâset olunan mübârek sulh ü salâhı uhûd ve şeraitiyle cümle devletlerin de'b-i üzere nâmemiz ile te'kîd eylemek münâsib mulâhaza eyledüğümüz ecilden taraf-ı pâdişâhiye nâme ve cenâb-ı şerîflerine iş bu mektûbumuzu tahrîr eyledik şevketlü ve azametlü

³¹⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 180-181.

pâdişâh hazretleri taht-ı âlî-i baht-ı Osmâniyeye sâ'adet ile cülûs buyurduğundan berû ale'd-devâm bu tarafda ceng ü sefer umûriyla meşgûl olduğumuz sebebden bu maslahat-ı edâya fırsat bulmayub hâliyâ zikr olunan sulh u salâhı ahid-nâmenin mazmûnı üzre cümle şurût u kuyûduyla tekîd eylemek için mukarrib çaşnigirimiz ve Alatorya'da vekîlimiz Petrus Andreyoviç Tolstoğ nâm der-i Devlet-i Aliyye'de mümtâz elçimize ruhsat-ı kâmile virdik ve sulh u salâhın mâbeynde karar-dâde olan şerait ü mevâdd muktezasınca bilâ nakzın ve bilâ mekr tarafımızdan masun ve mahfûz olacağını tasdik ve tahkîk eyleyüb bu niyetimizi Varoneş'de ve Azak'da envâ'-i delâil ile izhâr ve isbât eyledüğümüz veçhini mûmâileyh elçimiz taraf-ı pâdişâhîye ve cenâb-ı şerîflerine arz u i'lâm idecekdir tebâ-i alî sulh u salâha bu meyl ü rağbetimiz cânib-i şehriyârîden dostluk ile kabûl ve mâbeynde mün'akid olan sulh u salâh kemâl-i hürmet ile bilâ istisnâi taraf-ı mülûkânelerinden hıfz ü sıyânet buyurılıub musalahanın mevaddını çarlığımız tarafına nâme-i hümâyûnlarıyla te'kîd ü teşyîd ve memleketimizin hudûdlarına karîb olan cümle reâyâlarına hâliyâ tekrar istihkâm bulan sulhun ale'l-istikrâr murâ'âtını tenbihe buyurmaları ma'mûlumuzdur ve sulh u salâhın hıfz ve hırâsetine meyl ü rağbet mülûkâneleri olduğuna alâmet olmak üzere undemizde kemâl-i mertebe makbûl u mu'teber ve cânib-i pâdişâhîye zararlı olmaduğundan mâ-adâ şân u şevketlerine lâyük husûsda dostluk ve hayır-hâhlık der-kâr buyurılıub hâliyâ reâyâyı Devlet-i Aliyye'nin zararı ile ecnebi devletlere tâbi' Rim Papa ayininde olan ruhbanların zabtında olub Kudûs-i Şerîf'de vâki' Kamâme'yi ve sâir cümle emâkin-i şerîfeyi kendü reâyâları olan tâife-i Rum ruhbanlarının ma-tekaddem olduğu üzere zabt u tasarruflarına gerü teslim buyurmaları ümîd olunur bu takdîrce kendü reâyâları hakkında izdiyâd-ı şevket ü kudret ile hamiyet ve merhamet-i mülûkâneleri nümâyân olduğundan gayri Devlet-i Aliyye ile Çarlığımız beyinde karâr-dâde olan ahd ü mîsâkın ve dostluk ü meveddetin hıfz ü sıyanetine niyet-i hâlisâları olduğu aşikâre-i alâmet ile beyân olunmağla biz dahi ziyâde memnûn olub mukabelesinde murâd olunan bu misüllü nesinelerde her vechle dostluk ve hayırhâhlığımızı isbât itmeğe bâis olub mâbeynde olan dostluğun ba'de'l-yevm dahi sinîn-i kesirede ber-devâm olmasına vesîle olacağı malhûzları ola ve der-i Devlet-i Aliyye'de olan mümtâz elçimiz cümle bu ahvâlin tafsîl üzere ifâdesine me'mûrdur. Cenâb-ı şerîfleri dahi tarafeynin menfaatine ve mübârek sulh u salâhın ve asudeliğin hıfz u hırâsetine olan keremiyet üzere meyl ü rağbetleri muktezasınca takayyid ü ihtimâm

idecekleri bî-iştibâh olub mukâbelesinde meveddet ile mükâfat da kusûr itmeyeceğimiz ma'lûmları ola.

Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz dokuzuncu ve Çarlığımızın yirmi sekizinci senesinde mâh-ı Haziran'ın yirmi altıncı gününde taburumuzda yazılmıştır.

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şehriyârîye İsvec Kralı Tarafından Gelen Nâmenin Tercümesidir³¹¹

Şevketlü ve kudretlü Pâdişâh-ı Mekke-i Mükerreme ve Medîne-i Münevvere ve Kudüs-i Şerîf ve bilâd-ı selâse-i muazzama-i Konstantiniyye ve Edirne ve Burûse ve Şam ve Bağdâd ve Mısır ve bütün Arabistân ve Haleb ve Irak ve Acem ve Basra ve Musul ve Van ve Diyârbekir ve Kürdistân ve Gürcistân ve Erzurum ve Sivas ve Adana ve Karaman ve Mağrib ve Habeş ve Tunus ve Cezâyir ve Trablus ve Akdeniz ve Akdeniz³¹² ve Karadeniz ve cümle Anadolu ve Rumili ve Tataristân ve Nogay ve Kıpçak ve Eflak ve Boğdan ve devletlerine müteallik olan cümle bilâdın şehriyârî şehn-şâh-ı Al-i Osmân Sultân Ahmed Hân ibn-i Sultân Mehmed Hân ibn-i Sultân İbrahim Hân Hazretlerinin cânib-i mülûkânelerine Bi-inâyetullahi Te'âlâ İsvec ve Gotiler ve Vandaliler kralı Finlandiye'ye büyük herseki İskaniyye Livaniyye Karaliyye, Breme ... Pomeraniye ve Kasobiyye, Vandaliye dukası Rociye herseki İngertiye Samariyye mâliki Rayenkomus palatinuşı Bevariye kolyaçı Felitoviye dukası Karolos tarafından sıhhat ü saâdet ed'iyyesi takdiminden sonra dostluk ve meveddet ile arz ü i'lâm olunan oldurki bundan akdem Devlet-i Aliyye cânibine olan kemâl-i hulûs ve meveddetimizi mübeyyen mektûblar ile hüddâmımızdan sadâkatlümüz Martinoş Focbaver nâm beyzâde irsâl olunmuş idi lakin dostluğumuzun alâim-i muayyene ile ma'lûm-ı mülûkâneleri olması maksûdumuz olmağla dostluk ü meveddet-i şehriyârîlerine fevku'l-gâye mâil olan kalbimizde merkûz ahvâlin ifâdesine me'mûr eylediğimiz kimesnenin huzûr-ı pâdişâhânelerine duhûl için izn-i aliyyeleri sudûrına müştâk olduğumuz ecilden mûmâileyh Focbaver nâm bendemize mümtâz küçük elçi rütbesini ihsân eyledik ki huzûr-ı mülûkânelerine duhûlî müyesser oldukda derûnumuzda taraf-ı şehriyârîlerine kemâl-i sıdk u hulûs ile câygîr olan i'tibâr ve meveddetimizi ifâdeden gayri cânibeynin menâfi'ine muvâfık görülen her ne ise lisânen tafsîl üzere takrîre kâdir ola binâen-alâ-zâlik mûmâileyh Focbaver nâm mümtâz

³¹¹ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 181-182.

³¹² Bu kelime metinde mükerrer yazılmıştır.

elçimiz tarafımızdan îrâd eylediği kelâmlara i'timâd buyurmalarını ricâ eyleyüb envâ'-i asâr-ı memdûha zuhûrî ile sıhhat-i kâmile ve sa'âdet-i şâmile ile Devlet-i Aliyyelerinde muammer ve dâimâ Allah Te'âlâ Hazretlerinin hıfz u emânında olmalarını istid'â ideriz.

Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz dokuzuncu senesinde mâh-ı Eylûl'ün on beşinci gününde Bender Kal'ası kurbünde yazılmışdır.....

Cenâb-ı mülûkânelerinin sâdık dostları Karolos

Devletli Sadrazam Hazretlerine İsveç Kralı Başvekili Tarafından Gelen Mektûbun Tercümesidir³¹³

Elkâb-ı mu'tâdeden sonra ta'zîm ü tekrîm ve tevkîr ü ihtirâm-ı birle dostane i'lâm olunan oldur ki bu yakında der-i devlet-medâra mürüvvetlü efendim İsveç Kralı maslahatgüzârı olan Sinyor Focbaver'i gönderdik de bu mekule hizmete lâıyk ü münasib vech üzere cümle levâzımat görölmesine vakt ve mekânın müsâadesi olmadığından ol vakitte mezbûre münâsib rütbe ihsan olunması terk olundu hâliya Bender'de serasker olan paşa hazretleri İsveç Kralı'na Devleti Aliye'nin rağbetini tahkîk eylemekle bilâ-te'hîr kral-ı müşârün-ileyh marû'z-zikr Sinyor Focbaver nâm maslahatgüzârını el-haletü hazihi der-i devlet-medâra mümtâz elçi kılub bu rütbe için i'timat-nâmesini dahi an-karîb gönderecektir el-yevm vakti teng olmağla vech-i ihsân üzere yollamağa imkân olmadı ve bu aralıkta bundan te'hîr-i mesâlih olmamağışün mürüvvetlü Kral efendimin emriyle taraf-ı saâdetlerine mektûb gönderilmek münâsip görüldü anâ binâen tahsîl-i vakt ile mûmâileyh Sinyor Focbaver nâm mümtâz küçük elçimizin huzur-ı şeh-n-şâhîde yüz sürmeğine ve umûr-ı mühimmeyi mukâlemeye imkân ola i'timat-nâme dahi der-a'kab alelacele vech-i elyak üzere tekmîl olunub gönderilür. Bâkî Cenâb-ı saâdetleri Allahu Te'âlâ'nın emânında olub ömrü saâdet ile dâim olmaları istid'â olunur.

Mîlâd-ı Hazreti Îsâ'nın bin yedi yüz dokuzuncu senesinde mâh-ı Eylûl'ün yedinci gününde Bender Kal'ası kurbünde yazılmıştır.

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şehriyâriye İsvec Kralı Tarafından Gelen Nâmenin Tercümesidir³¹⁴

³¹³ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 182-183.

³¹⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 183.

Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere ve Kudüs-i Şerîf ve bilâd-ı selâse-i muazzama Konstantiniyye ve Edirne ve Burûse ve Şam ve Bağdad ve Mısır ve bütün Arabistân ve Halep ve Irak ve Acem ve Basra ve Musul ve Van ve Diyârbekir ve Kürdistan ve Gürcistan ve Erzurum ve Sivas ve Adana ve Karaman ve Mağrib ve Habeş ve Tunus ve Cezayir ve Trablus ve Akdeniz ve Karadeniz ve cümle Anadolu ve Rumili ve Tataristan ve Nogay ve Kıpçak ve Eflak ve Boğdan ve devletlerine müteallik olan bilâdın padişahı ve şehn-şâh-ı Âl-i Osman Sultan Ahmet Hân bin Sultan Mehmet Hân bin Sultan İbrahim Hân hazretlerinin cânib-i mülûkânelerine bi'inayetallahi Allahu Te'âlâ İsvec ve Gatiler Vandaliler kralı Finlandiye büyük herseki İskaniye İstonye Livovine, Karaliye, Bereme, Verde, İstatin, Pomeraniye, Valediye dukası Karlos tarafından sıhhat ü saadet ed'ıyyesi takdîminden sonra uhuvvet ü dostluk ile arz u i'lâm olunur ki bundan akdem Ukraniye tarafından rûfekây-ı kalile ile cenâbı mülûkânelerinin memâlikine duhûl eleyüb gerek biz ve gerek adamlarımız istirâhat eyleyüb Leh memleketine askerlerimize gitmek üzere hâliyâ Bender kurbünde sekiz gün kadar tavakkuf eylediğimiz seraskerleri sayfa Yusuf Paşa Hazretleri tarafından bundan akdem ma'lûm-ı hümayûnları olduğu fehm olunub bu âne değin lâyenkatı' tarafeynden istikrâr üzere cârî olan meveddete binâen memâlik-i şehriyâlerinde dostluk ile kabûl olunacağımıza ümidvâr olub me'mûlümüzden mahrûm olmayub güzîde seraskerlerinin ihtimâmı ile kemâl-i hürmet ile kabûl olunduğumuzdan mâ'dâ bu âne değin bize ve adamlarımıza cümle levâzım-ı müstevfi ve mu'tedil-bahâ ile virildiğinden mahzûz olduğumuzu iş-bu nâmemiz ile taraf-ı şehriyâlerine ifâde eylememizi mâbeynde olan dostluğa layık gördük ve bu memnûniyetimizi derûnumuzda hıfz eyleyüb cânib-i mülûkânelerine hulûs üzere dostluğumuz kemâl-i rağbet ile meveddetimiz ale'l-tahkîk ma'lûm-ı şehriyâleri olması mercû ve matlûbdur. Allahu Te'âlâ Hazretleri vücûd-ı hümayûnların hıfz ü emânda tutub sıhhat-i kâmil ile envâ'-i asâr-ı memdûha zuhûr an-samîmi'l-kalb istid'â olunur.

Mîlâd-ı Hazreti İsâ'nın bin yedi yüz dokuzuncu senesinde mâh-ı Temmuzun otuz birinci gününde Bender kurbünde yazılmıştır.

Devletlü Saadetlü Sadrazam Hazretlerine İsvec Kralı Tarafından Gelen Mektûbun Tercümesidir³¹⁵

³¹⁵ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 184.

Elkâb-ı mu'tâdeden sonra ta'zîm ü tekrîm birle dostâne inhâ olunan oldur ki irsâl olunan Ağâ kullarının yediyle mektûb-i şerîfleri tarafımıza vusûl bulub mefhûmu ma'lûmumuz oldukda mahzûz olduk ale'l-husûs muazzez dostumuz şevketlü padişah hazretlerinin tarafımıza olan dostluk ve ta'alluk-ı kalb mülûkânelerinin delaili tasrih olunduğundan mesrûr olub biz dahi fırsat düşdükçe kezâlik incizâb derûn-ı alâyimini izhârda kusûr itmeyeceğimiz mukarrerdir. Ve müekked dostluk in'ikâdıyla asâr-ı meveddet husûlüne cenâb-ı sa'âdetleri himmetlerini masrûf kıldıklarına iştibâhımız yokdur. Bâkî Allahu Te'âlâ hazretlerinden cenâb-ı sa'âdetlerinin imtidâd-ı sıhhat ile muammer olmalarını ricâ eyleyüb taraflarına olan rağbet ve meveddetimizi tahkîk ideriz.

Milâd-ı Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz dokuzuncu senesinde mâh-ı Eylûl'ün on beşinci gününde Bender Kal'ası kurbünde yazıldı.

Karolos.

Devletlü Sa'âdetlü Sadrazam Hazretleri'ne İsvet Kralı'nın Başvekîli Tarafından Gelen Mektûbun Tercümesidir³¹⁶

Elkâb-ı mu'tâdeden sonra ta'zîm ü tekrîm ve tevkîr ü ihtirâm-ı birle dostâne i'lâm olunan oldur ki cenâb-ı sa'âdetleri tarafından mürüvvetlü kral efendime irsâl olunan ağâ kullarının vusûlünden haberdâr olduğum birle bilâ-te'hîr bir beyzâde gönderüb selâmet ile vusûlünü tebrik eyledim ve görüşündükden sonra mûmâileyhi kral efendime buluşdurub mektûb-i şerîflerini teblîğ ve murassa' hançeri teslîm ve envâ' zînet ile mükemmel donanmış at dahi arz olundu ve mektûb-ı şerîfleri tercüme itdirülüb mefhûmi kralıma ifâde oldukda kral-ı müşârünileyh cenâb-ı sa'âdetlerine olan kemâl-i meveddetini isbât niyeti ile kendü eliyle ziyâde teveccüh ile cevâb yazub ağây-ı mûmâileyh ile irsâl eyledüğünden mâ'dâ bana dahi tenbîh ile yine gönderilen hedeyâ için cenâb-ı sa'âdetlerine dostluk ile memnûniyyetini bildirüb derûnî meveddetlerine ve kemâl-i rağbetlerine delîl oldukları ecilden mesrûren kabûl eyledüğünü i'lâm eyleyim ve cenâb-ı sa'âdetleri gerek mürüvvetlü kral efendime ve gerek bu dostlarına gönderdikleri mektûblarında kral efendimin der-i devlette olan mümtâz küçük elçisi rağbet ile kabûl olunub şevketlü pâdişah hazretlerinin ki Allahu Te'âlâ'nın hıfzında ola mürüvvetlü kralım ile mâbeynde dahi kavî dostluk-ı in'ikâdına kemâl-i rağbet ve meyl-i mülûkâneleri olub cenâb-ı sa'âdetleri dahi vakt ve mahallinde teshîline sarf-ı makdûr buyuracaklarını

³¹⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 185.

aşikâre yazub bu dostlarını dahi vech-i meşrûh üzere tekayyüd ve ihtimâm eylemeğe tergîb buyurdıklarına binâen bu hayırlı maslahatın an-karîb sa'âdet ile netîce-pezîr olacağına şekk ü iştibâh kalmadı zîra mürüvvetlü efendim vakt zâyi' olmayub belki iki devlet beyinde sâbit olacak büyük menfe'at husûlüne sarf olmak içün bütün âlemde şuyû' bulan himmet ve hulûs-ı zâtıyyesi muktezâsınca mûmâileyh mümtâz küçük elçisini lâzım olan sipârişler ile me'mûr kılmışdır.

Hemân Allahu Te'âlâ Hazretleri bu maslahata tevfiğ-i ihsân eyleye ve cenâb-ı sa'âdetlerinin imtidâd-ı sıhhat ile ma'mûr olmalarını derûn-ı dilden dostluk ve hulûs ile istid'â eyleyüb dâimâ merâsim-i dostluğa müteheyi'-i bendeleri olduğum ma'lûm-ı sa'âdetleri ola.

Fi't-târihü'l-mezkûr.

Devletlü Sa'âdetlü Sadrazam Hazretlerine Venedik Doju Yuannes Kornelyo Tarafından Gelen Mektûbun Tercümesidir³¹⁷

Elkâb-ı mu'tâdaden sonra ta'zîm ü tekrîm-i birle dostâne i'lâm olunan oldur ki sa'âdetlü ve şevketlü pâdişâh-ı saltanat-medâr hazretlerinin huzûr-ı hümayûnlarına tarafımızdan iş-bu mu'teber ve mergûb ve kâr-azmûde mu'temed-i aliyye beğlerimizden Alviz Vemoçe Niko Kolyar mümtâz kılınub Baylosluk pâyesiyle âsitâne-i sa'âdet tarafına irsâl olunmuşdır. Ve cumhûrumuzun canibinden mülûk-ı Nasârâ'nın kübrâlarına risâlet pâyesiyle me'mûren irsâl olundukda mûmâileyhin rüşd-i sedâdı ve hüsn-i tedbiri sebebiyle müşârünileyhimin-i mezbûre meyl ü rağbetlerine bâis olduğu minvâl üzere İnşallahu Te'âlâ vusûl buldukda ol tarafda dahi mülâhaza-i mezbûrdur ki siyâk-ı mezkûr üzere istihdâm olunmak dâiyesinde olduğu bî-ıştibâhdır ve dahi istihkâk-ı behumtâlarına vufûr i'tibârımızı huzûr-ı sa'âdetde kemâkân arz ve ifâde eylesin te'kîden sipâriş olunmuşdur ve Devlet-i Aliyye ile mâbeynde olan dostluk ve musâfâtın istihkâm bulması aksay-ı merâmi olub herbâr musâddakatımızı istizhâra sarf-ı makdûr olmasında malhûz-ı aliyyeleri bî-dirîğ olub ve mültemisdir ki lutf idüb mûmâileyhin üzerinden hüsn-i nazar-ı aliyyeleri der-kenâr kılınub kelimâtına külliye i'timâd uî'tikâdları mebzûl olunmak ve zuhûr iden husûslarda ve ale'l-husûs tarafeynde olan reâya ve berâyânın

³¹⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 186.

istirâhat ü refâhiyetleri ve suhûlet ile ticâretleri bâbında inâyet ve sıyânetleri ve hüsni-tedbîr ile himem-i aliyyeleri mebzûl buyurmaları me'mûl ve der-hâstdır.

Tahrîren fî yevm 18 mâh-ı Yulyus an târih-i Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ Aleyhisselâm sene 1709 be-makâm-ı Dîvân-ı Hâs-ı Venedik.

Venedik Doju ve Cumhûrına Nâme-i Hümâyûn³¹⁸

Mefâhır-i ümerâi'l-milleti'l-Mesîhiyye merâci' kübrâi'l-fihâmi'l-Îseviyye muslih vâ mesâlih-i Cemâhîri't-tâifeti'n-Nasrâna sâhibvâ ezyâli'l-haşmet ve'l-vekâr ashâb-ı delâil-i mecdi-i ve'l-i'tibâr Venedik Doju ve cumhûrı hutumet avâkıbuhüm bi'l-hayr ve'r-reşâd tevki' refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm olaki mercî'-i selâtîn-i azâm ve melâz havâkîn-i kirâm olan südde-i seniyye-i âlî makâm ve atebe--i aliyye-i sipihr-i ihtişamımıza olan vufûr-ı sadâkat ü ihlâs ve kemâl-i müsâlemet ve ihtisâsınız muktezâsı üzere asitâne-i sa'âdet-i aşiyânemizde mukim olmak üzere tarafınızdan ta'yîn ve irsâl olunan mümtâz ve mu'teber elçiniz kudvetü'l-ümerâi'l-milletü'l-Mesîhiye Kolyar Elviz Moça Niko hutumet-avâkıbıhu bi'l-hayr asitâne-i sa'âdet-bünyân ve dûdmân-ı müşeyyidü'l-erkânımıza gelüb yüz sürüb izz-i huzur-ı fâyızü'l-hubûr hüsrevânemizde teşrîfât-ı mülûkânemize mazhar olduktan sonra getürüb teslîm eylediği nâmeniz kâ'ide-i kadime-i Osmânî ve deydene-i müstedime-i cihân-bânî üzere tercüme ve hulâsa-i mazmûnu pâye-i serîr-i sa'âdet-masîr-i hüsrevânemize arz olunub mefhûmu bi'l-cümle muhit-i ilm-i âlem-şumûl mülûkânemiz olub hâsıl-ı mefhumunda bundan akdem Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvendimiz ile cumhurunuz beyninde mün'akid olan sulh u salâh muktezâsınca mûmâileyh elçiniz ahidnâme-i hümâyûnumuzun şeraitine ve mâbeynde olan dostluğun te'kid ve istihkâmına müteallik arz eylediği kelâm-ı müsâlemet-i encâm karîn-i i'timâd-ı hümâyûnumuz olması iltimâs olunmağla mûmâileyh elçiniz asitâne-i sa'âdetimizde mukim olmak üzere kalub ve bundan esbak asitâne-i sa'âdet-unvânımızda ikâmet üzere olan Kolyer İskanyo Bustinani merâsim-i hizmet-i sefâreti tekmîl ve tarafınıza avd u insîrâfa me'zûn ve murahhas kılınmağla nâme-i hümâyûn-şevket makrûnumuz isdâr ve irsâl olunmuşdur. Lede'l-vusûl bu hândân şâmi hü'l-erkân ve dûdmân-ı râsihu'l-bünyânımız ile cumhurunuz beyninde mün'akid ve müstahkem olan musâfât ü muvâlât ahidnâme-i hümâyûnumuzun şerâiti üzere kemâ-kân mukarrer ve mu'teber tutulub mâdemki tarafınızdan sulh u salâh riâyetinde kusûr zuhûr eylemeye

³¹⁸ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 186-187

mâbeynde pâydâr ve üstüvâr olan uhûd-ı sâdika merasimine zamân-ı saltanat-ı seniyyemizde dahi murâ'ât olunması ma'lûmunuz ola.

Fî Evâil-i M Sene (1)122

Buhara Hanı es-Seyyid Ubeydullâh Muhammed Bahâdır Hân'ın elçisi es-Seyyid Mir Muhammed Nasir ile gelen namesinin tercümesi suretidir³¹⁹

Ba'de'l-elkâb vet-tahiyyât mücellây-ı suver-i esrâr u rumuz olan zamîr-i münir-i afitâbnazir-i nükte-âmûzlarına mestûr olmaya. Hazret-i hâlikü'l-mülk ve vahibü'l-âmâl sübhane min-tenezzehe zâtühü mine'z-zeval ve tekaddese zatühü ani'l-intikâl, ifâza-i birr ü i'tâf-ı şamile ve ifade-i cûd ü eltâf-ı kâmileyle zimâm-ı hall ü akd-ı Turan hudûd-ı memâlik-i İslamiyyeyi keff-i kifayet ve uhde-i himmetine tefviz ve taklîd olunmak sünnet-i seniyye-i ilahiden olup kismet-hâne-i ezel-i âzâlde “inna cealnake halifeten fil-arz” niâm-ı celîlesinden bu niyâzmendi müstehakk-ı sehm-i alâ ve nasib-i evfâ kılup el-hamdülillahi vel-minne bu zamân-ı meymet-iktirânda avn ü inâyet-i Sübhani ve feyz-i himayet-i rabbâni olunmusdur ki, esbâb-ı ma'delet-i mülk-dâri istediğimiz gibi olup intizâm-ı İslâm ve revâc-ı millet-i Hazret-i Seyyidü'l-enâm aleyhi's-salâtü ve's-selâm irtikâ bulub evliye-i ehl-i sünnet ve cemaat bu vilayetde mürtefidir ve ber-muktezây-ı “ve emmâ bi-nimeti rabbike fe-haddis” ve be-mü'edday-ı “innallâhe yuhibbû's-sâkirin” mazmûnuyla bu atâyânın istidâmeti için hamd-i melik-i alâmı zîver-i lisân eyleyüp sükr-i Hak ve Hakk-ı şükrü yerine getirüp ale'd-devâm fukarânın terfih-i ahvâllerine ki vâsita-i nüzhet ve ser- sebzi-i nahlistân-ı riyâz-ı hasmet ü kâm-râni ve vesile-i tarâvet ü nadâret-i bahâristân-ı arsa-i cihân-bânidir say eyleyüp mirat-ı zamir bu vechile semirdir ki mutâbık-ı niyet bu âsâr-ı müstahsene safha-i edvârdâ kalup fevâyih-i anberin meserret ve hoş-dili meşâmm-ı cân-ı ehl-i cihân ve sâlikân-ı tarik-ı irfân-ı muattareyleye ve hemişe fûruğ-ı tevâfuk u teveddüd ki bundan evvel ferağat-i tâcir ü zâyir ü müsâfir ü âbir üzere eslâf-ı felek-ihtisâm eyyâmında te'sis bulup iş-bu evânda iblağ-ı sahifetü'l-vidâd ve irâd-ı Süferây-ı sâfî-fu'ad için urvet-i vüskâyı muhabbet ve tevâsuk-peyvend ü ülfet te'kid ü tarsis bulduğu sebebdan mühimmât-ı diniye için recâmız hizmetlerine makbûl olur deyü hulâsa-i dûdmân-ı mustafavi ve sülâle-i hânedân-ı murtazavi siyadet ü nikâbet-penâh asâlet ü necâbet destgâh-ı safvet mertebet ve izzet menzilet-i hayriyyet-tahmir Mir Muhammed Nasir hısmımız ve mu'temed-i dergâh-ı arş-iştibâhımızdır. Metâliblerini

³¹⁹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 187-189.

siyâdet-penâh-ı mûmâ-ileyhin diline havâle eyleyüp elçilik tarîkından kulluklarına gönderdik. Terakkub ol durki, ba'de-ez âsitân bûsi-i atebe-i sipihr-ihtisâm her ne zebânen arz eylese manzûr olsun ve bâki âyin-i sefâret ve kânûn-ı risâlet ve tarîk-ı sülûk-i hizmet-i havâkini yahşi bilüp i'timâdımız idi, gönderdik ki, huzûr-ı mevîrû's-surûre irisüp merâsim-i ittihâd ki beynehümâ tesyid bulmuşdur te'kid edüb andan sonra cevâb-ı savâb ile ser-efrâz olup sefkat ve Mihribânlık eyleyüp buyursunlar ki makâm-ı havfden fâriğ-i bâl geçürüp her yolu ki yahşi bilüp arzlarına ırgürse fermân-ı merhamet-ünvân mümtâz kılsunlar kevkeb-i vidâd ez-mesrik-i ittihâd peyveste tâli' ü lâmi' bâd.

Sene (1)121

Moskov Çarı'na Nâme-i Hümâyûn³²⁰

Ba'de'l-elkâb bundan akdem tarafınızdan müteâkiben irsâl olunan dört kıt'a nâmeleriniz hâlâ asitâne-i sa'âdetimizde olan elçiniz kudvetü'l-ümerâi'l-milletü'l-Mesîhiyye Petros Androyovic Tolstoğ hutumet avâkıbuhü bi'l-hayr vâsıl olub ve mûmâileyh elçiniz zikr olunan nâmelerinizi taraf-ı hümâyûn-ı celâlet-makrûnumuza iblâğ ve teslime ve kendüsü dahi lisânen ba'zı merâm îrâdına canibinizden me'mûr ve murahas olduğundan der-i devlet-medârimıza i'lâm itmekle de'b-i kadîm-i Devlet-i Osmânî ve resm-i kadîm-i saltanat-ı cihân-bânî üzere düstûr-ı ekrem, müşîr-i efham, nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımı'l-ümem müddebir-i umûri'l-cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb mütemmim-i mehâmmi'l-enâm bi'r-reyi's-sâ'ib mümehhid-i bünyânî'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyid-i erkânî's-sa'âdeti ve'l-iclâl mükemmil-i nâmûsi's-saltanati'l-uzmâ mürettib-i merâtib-i hilâfeti'l-kübrâ el-mahfufu bi-sünûf-i avâtıf-ı meliki'l-a'lâ veziriazam hamîdü's-şîyem ve vekîl-i mutlak kaviyü'l-himem Ali Paşa edamallahü Te'âlâ iclâlehu vezâif-i iktidâra vesatitleriyle izn ü ruhsat-ı mülûkânemiz sudûrundan sonra elçiniz mûmâileyh mevki' azamet ve iclâl müevvel-i delâil sa'âdet ve ikbâl olan atebe-i aliyye-i hüsrevânemize rûy-ı mâl idüb ve resm-i kadîm üzere nâmelerinizi teslîm eyledikten sonra veziriazamımız müşârünileyh vesatatiyle tercümeleri ve elçinizin dahi takrîri dergâh-ı şevket-penâh-ı haşmet-i destgâhımıza arz ve telhîs olundukda bi'l-cümle muhât-ı ilm âlem ârây-ı mülûkânemiz olmuşdur ez-cümle ibtidâ gelen nâme-i sadâkat-allâmenizin mefhûmunda cennet-mekân firdevs-i âşiyân merhûm ve mağfiret nişân karındaşımız Sultân Mustafa Hân ... fî arfû'l-cinânın zamân-ı sa'âdetlerinde târih-i hicret nebeviyye aleyh-i ekmelü's-

³²⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 189-191.

salavatü't-tahıyyenin bin yüz on iki senesi Muharrem'in yirmi altıncı gününde Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvendimiz ile Çarlığınız beyninde mütevâliyen otuz sene müddet ile mün'akid olub ve tarafeynden bu ane değin mer'î ve mahmî olan sulh u salâhın cümle şurût u kuyûdıyla tarafınızdan te'kîdi murâd olunduğu iş'ar ve taht-ı âlî-baht-ı Osmânî ve serîr-i sa'âdet masîr-i cihânbanî üzere cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-me'nûsumuz vuku'ndan berü ba'zı mevânî' sebebiyle bu maslahatın şimdiye değin te'hîre kaldığından i'tizâr ile niyyet-i hâliseniz izhâr olunub ve elçiniz mûmâileyh dahi tarafınızdan virilen ruhsat-ı kâmile muktezasınca bu dostluğun bekâsına safây-ı bâl ile rağbetinizi ta'bîr-i dil-pezîr ile tasdîk ve tahkîk itmekle bu dâiye-i dostâneniz taraf-ı hümâyûnumuzdan dahi karîn-i kabûl ve kelâm-ı musâdakat-encâm-ı müsâlemet-i fercâmınız makbûl olub ve karındaşımız merhum-ı müşârünileyh zamânlarında virilen ahidnâmede vaz' olunan târihten mütevâliyen otuz sene müddet tamamına değin ahidnâme-i mezkûrenin mevâdd-ı ma'dûdu ve cümle şurût u kuyûdî ve mevâsik ü ahûdî ile taraf-ı hümâyûnumuzdan dahi ol ahidnâme tecdîd ve huzûr-ı lâmiü'n-nûr-ı hüsrevânemizde elçinize teslim olunub ve fîmâ ba'd dahi minvâl-i meşrûh üzere karar-dâde olan musâleha-i lâzımü'l-müsâlemenin istikrâr ve istihkâmı için Kırım Hânı ve Özi serhaddi ve sâir ol havâlîlerde olan vülât ve hükkâma iktizâ iden tenbîhât-ı kesîre ile tenbihe ve te'kîd olunmağla tarafınızdan dahi şerâit-i sulh u salâhın muhâfazasıçün lâzım gelen mahallere ve askeriniz zâbitlerine tenbihe olunmak muktezi idüğü beyândan müstağnidir ve derûn-i nâmelerinde sevk makale-i istid'â olunan Kudûs-i Şerîf'de vâki' Kamame husûsı ba'zı mülâhazâtı müştemil ahvâlden olmağla tarafeyne nâfi' vecihle elçiniz ile mükâleme olunmak üzere te'hîre kılınmışdır fîmâ ba'd her ne vechle söyleşilür ise elçiniz mûmâileyh vesâtetiyle cevâbı gönderilüb ve evvelki nâmeden sonra müteâkıben tevârüd iden üç kıt'a nâmelerinizde tahrîr olunan keyfiyyât elçiniz ile mufassalan ve mükerreren mükâleme itdirilüb ol ahvâl dahi dakayık u hakayık ile anın ma'lûmu olduktan sonra tarafeynden istihkâm ve dâde mütealllik olan hâlâtı tarafınıza i'lâm itmek üzere elçiniz mesfûrun uhdesine ilzâm olunduğu ma'lûm ve melhûzunuz ola.

Fî Z Sene (1)121

İsvet Kralına Nâme-i Hümâyûn³²¹

³²¹ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 191-192.

İftihâr-ı ümerâi'l-i'zâmi'l-İseviyye muhtâr-ı küberâi'l-fihâm fî milleti'l-Mesîhiyye muslih-i mesâlih-i cemâhiri't-tâifeti'n-Nasrâniyye sâhib-i ezdiyâli'l-haşmet ve'l-vekar sâhib-i delâili'l-mecd ve'l i'tibâr İsvec ve Gotiler ve Vandaliler kralı ve onlara tâbi' olan vilayetlerin hükümdârı dostumuz Karlos hutumet avakıbuhi bi'l-hayrû'r-reşâd ve ihsân-ı ulyâ sebilü's-savâb ve's-sedâd tevkî' refi' hümâyûnumuz vâsıl olıcak ma'lûm olaki cenâb-ı hakk ve feyyâz-ı mutlak cell ü alânın uluvv-i inâyeti ve iki cihân fahrî peygamberimiz habîb-i hüda ve resûl-i ... pişvây-ı cümle-i enbiyâ hazreti Muhammedü'l-Mustafa aleyhi min e's-salavât Ezgâha ve menü't-tahıyyât ... semmû hidâyet-i bâhirü's-sa'âdeti ile mülçây-i selâtîn rûy-i zemîn ve melaz-ı hâkin sâhibü't-temkîn olan südde-i seniyye-i sa'âdet-karîn ve atebe-i aliyye-i hilâfet rehînemize ızhâr-ı sadâkat ve iş'âr-ı levâzım-ı mevalefet için bundan akdem tarafınızdan ba's olunan nâme-resân ademiniz kıdvetü'l-a'yânü'l- milletü'l-Mesîhiyye Martinoş Focbever hutumet avâkıbuhü bi'l-hayr gelüb asitâne-i sa'âdet-aşiyânemize vâsıl oldukda tellakî-i bi'l-kabûl olunub ve ba'de mezbûr nâme-resânınıza iblâğ-ı merâsim-i risâlete salâhiyyet hâsıl olunmağıçün yine cânibinizden küçük elçilik rütbesi virilmekle âdet-i kadîme-i eslâf-ı bülend evsâf ve deydene-i müstedîme ecdâd-ı sa'âdet-ittisâfımız üzre destûr-ı ekrem müşîr-i efhâm nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımı'l-ümem müdebbir-i umûri'l-cumhûr bi'l fikrû's-sâkıb mütemmim-i mehâmi'l-enâm bi'r-reyi's-sâ'ib mümehhid-i bünyânü'd-devlete ve'l-ikbâl müşeyyid-i erkâni's-sa'âdete ve'l-iclâl mükemmil-i nâmusü's-saltanatü'l-uzmâ, mürettib-i merâtibi'l-hilâfeti'l-kübrâ el-mahfufu bi-sünûf-i avâtıfı'l-meliki'l-a'lâ vezir-i a'zam hamîdü's-şiyem ve vekîl-i mutlak kaviyyü'l-himemiz Ali Paşa edâmallahü Te'âlâ iclâlehü vezâif-i iktidâre vesâtetiyle izn ü ruhsat mülûkânemiz sudûrundan sonra elçiniz mûmâileyh pîş-gâh-ı serîr i'lâmımıza cebhe-sâ ve nâme-i muhâlesat-nümâ ve müsâlemet intimâ'nızı resm-i kadîm üzre iblâğ ve teslîm idüb de'b-i me'lûf üzere vezirazamımız müşârünileyh tarafından nâmenizin tercümesi ve elçiniz mûmâileyhin takrîri dergâh-ı şevket-i-destgâhımıza arz u telhîs olundukda Devlet-i Aliyye-i kahire ve saltanat-ı seniyye-i bâhiremiz cânibine biraz eyyâmdan berü kalbinizde merkûz ve zamir-i sadâkat-semîninizde mermûz olan dâiye-i ihlâsı ızhâr ve tarafeyne lâıyk akd-ı vedâd ile mâbeynde nice asâr-ı memdûha zuhûra gelmesine terakkub ve intizâr üzere olduğunuz muhât-ı ilm-i âlem-şumûl hüsvânemiz olmağla bu vech-i mergûb ve üslûb-ı meveddet-mashûb üzere irâd olunan istidâyı dostâneniz taraf-ı hümâyûnumuzdan dahi karîn-i musâife olub ve mâbeynde musammim olan vedâdın in'ıkâdına lâzım olan şerâit ve vesâteti vüzerây-ı

izamımızdan düstur-ı mükerrem müşîr ü fehham nizâmü'l-âlem bi'l-fiil Özi vâlisi olub hâlâ Bender muhâfazasında olan Yusuf Paşa edâmallahu Te'âlâ iclâlehu ol cânibde tarafınız ile söyleşmek üzere me'mûr ve murahhas olmağla nâme-i hümayûn-ı mülâtafet-meşhûnumuz ısdâr ve irsâl olunmuştur. İnşallahu Te'âlâ vusulünde tarafeynden vech-i mergûb ile matlûb olan dostluk husûsu ol tarafda gereği gibi mükâleme ve levâzım ve dâde-i muvâfık şurût u kuyûd ile ahid-nâme bağlandıktan sonra ol ahid-nâme yine bu tarafa gönderilüb ve tuğrâ-yı gurrâ-yı cihân-ârâmız ile muvaşşah kılındıktan sonra hâlâ asitâne-i sa'âdetimizde olan elçinize teslim olunacağı ma'lûmunuz olub ve bu dostluğun istikrârına azîmet-i mülûkânemiz mukarrer idüğü dahi melhûzunuz ola.

Fî Z Sene (1)121

Kırım Hânı Devlet Giray Hân'a Nâme-i Hümayun³²²

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hıttâ-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hânı olan Devlet Giray Han dâmet me'âlîhi tahıyyât-ı anber-bâr ve teslimât abher-nisâr ki mahz-ı inâyet-i şâhânedan sâdır ve hüsn-i teveccühât-ı pâdişâhânedan mütebâdir olur mütâlaa kılındıktan sonra malumunuz ola ki bundan akdem Moskov Çarı ile İsveç Kırallı beyinde vâki olan ma'rekeden evvel ve sonra Çar-ı müşârunileyh tarafından dürr-i devlet-medârimıza birkaç kıt'a nâme gelip mefhûmunda cennet-mekân Firdevs-i âşiyân merhûm ve mağfûrunleh karındaşım Sultan Mustafâ Han erkadehüllâhü fî ğurefî'l-cinân zamanlarında bin yüz on iki Muharreminin yirmi altıncı gününde otuz sene müddet ile akd-i sulh olunup lâkin taht-ı âlî-baht üzere cülûs-ı hümayun şevket-makrûnumuz vukûundan beri İsveç Kırallı ile cenk ve harbe meşgul olduğundan devlet-i aliyyemiz ile dostluk üzere olan sâir mülûk-ı Nasârâ'nın dâileri üzere teceddüd-i sulh merâsimini edâya fırsat bulmayıp te'hire kaldığından i'tizâr ve niyyet-i hâlisâ ızhârıyla sulhun tecdidini iltimâs ve asitâne-i saâdet-âşiyânemize olan elçisine bu husus için ruhsat-ı kâmile verdiğini dahi nâmesinde i'lâm edip ve Çâr-ı müşârunileyh bu vechile sulha rağbet ve tecdidini ricâ etmişiken reddine mesâğ-ı şer'î dahi olmamakla elçi-i mezbûr ile gereği gibi mükâleme ettirildikten sonra karındaşım merhûm müşârunileyh zamanlarında verilen ahidnâmenin cümle şurut u kuyudu ve mevâsîk ü uhûdu ile bilâ-noksân taraf-ı hümayunum dahi tecdîd ve elçi-i mesfûra teslim

³²² 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 193-196.

olduğundan gayrı Çâr-ı müşârunileyhe nâme-i hümayun celâlet-makrûnumuz suduru ile dahi levâzim-i müsâlemet ve musâfât temim olunmakla vech-i meşrûh üzere mâbeynde müteceddid ve müteekkid olan sulh u salâhın cümle şerâit ve zavâbıtı ile muhafazası Devlet-i Aliyyemiz'e emr-i lâzım ve hutab-ı mühimm olduğuna binâen Özi Vâlisi olup hâlen Bender-i muhâfazasında olan düstûr-ı mükerrrem müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem vezirim Yusuf Paşa edâmellâhü Teâlâ iclâlehûye vesâir iktizâ eden serhadd-i mansûremiz zabitlerine bu musâlaha-i lâzimü'l-müsâlemenin muhâfazası için tenbîhât-ı ekîdeyi mütezammın evâmîr-i şerîfemizile tenbîh ü te'kîd olunub ve bu sulhun şurût u kuyûdunun Kırım tarafında dahi muhâfazası ve vilâyet-i Kırım'ın kâffe-i umurunun tanzim ve tensîki uhde-i kifâyet-i hânîlerine müteretteb olan umurdan olmağla cânib-i cenâb-ı ni'me'l-me'âbınıza dahi iş-bu nâme-i hümayun-ı mülâtafet-makrûnumuz şeref-yafte-i sudur ve hakkınızda teveccühât-ı pâdişâhânemiz serzede-i zuhûr olup avâtıf-ı seniyye-i mülûkânemizden bir sevb-ı semûr fâyizi's-sürûra duhte ve bir dahi sâde hil'at-ı mûrisü'l-behçet-i sultânî ve esyâf-ı fâtihatü'l-ekfânımızdan bir kabza-i şimşîr-i adüvv tedmîr-i sâhibkırânî ve meunetinize sarf için üç bin altın inâyet ü ihsânımız olmağla teblîğ ve îsâlî hizmetiyle³²³ ta'yîn ü irsâl olunmuştur. İnşâallâhü Teâlâ vusulünde inâyet ü ihsânımız olan hil'at-ı fâhireyi ta'zîm-i evfâ ile iktisâ ve tîğ-ı süreyyâ-cevherî ta'lik-ı kemer-i celâdet eyleyüb nevâziş ü iltifât-ı pâdişâhânemiz ile ızhâr-ı mübâhât ettikten sonra fitrat-ı pâkize-tînetinizde merkûz ve hil'kat-i bâ-hamiyetinizde mermûz ü meknûz olan cevher-i asâlet muktezasınca ol tarafın kâffe-i umûruna azm-ı kavî ve hamiyet-i celî ile kıyâm edüb ez-cümle Moskov Çarı ile Devlet-i Aliyyemiz beyninde müteceddid ve müteekkid olan sulhun muhâfaza-i şurûtunda evvelkinden ziyâde ihtimâm lâzım olmağla tarafınızdan tenbihi lazım olanlara tanbih ü te'kîd ve fi'l-cümle mugayyir-i ahidnâme-i hümayun hareket melhûz olanları tehdîd ü teşdîd ile gereği gibi zabt u rabt idüb şerâit-ı sulh u salâha mugâyıyir bir emr-i nâ-mülâyim zuhûrundan şân-ı Devlet-i Aliyyemizi sıyânet ile âbâ vü ecdâdınızdan mevrûs sadâkat-ı kâmileyi izhâra bezl-i vüs' ü kudret eylemeniz melhûz ve muntazardır ve cenâb-ı hamiyet me'âbınız vüfûr-ı kiyâset ve husn-i dirâyet ve kifâyetinize i'timâd-ı mülûkânemiz kâmil olup her hâlde şükr ve şikâyetiniz müsmir ü measir olmağla cemî' umûrunuzda müstebid ve müstakil olup ve kemâl-i istiklâl ile ol tarafın her ahvâline nizâm vermeğe ikdâm u ihtimâm eyleyip eğer Moskov Çarı ile olan sulh u salâhın muhâfazasında ve umûr-ı bilâdiyyeye müteretteb olan

³²³ Metinde bu satırda boşluk bırakılmıştır.

ahvâlin nizâm u intizâmında re'yinize muhâlefet ve emrinize muameret eder olur ise ol mekûle bâis-i ihtilâf ve sâlik-i râh-ı i'tisâf olanlar her kim olur ise olsun iktizâ eden te'dîb ve terhîblerinde Devlet-i Aliyyemize i'lâma tavakkuf ile te'hîr etmeyüb bilâ tereddüd sû'-i sanî'lerine göre cezâların tertîb ve ba'dehû keyfiyeti arz u i'lâm eylesiniz. Ve bundan akdem tarafınızdan vârid olan bir kıt'a kâimede meskûden firâr ve gelüb Or ile Cankirman beyninde karar eden Kazaklara Barabaş Hatmanından bir kâğıd gelüb ol kâğıdın mefhûmunda tâife-i mezbûre yine eski yurdlarına varub Moskov çarına tabiyyete terğîb ve gitmeyüb yurdlarında duranlar bazı tahvîfât ile terhîb olunmakla ol Kazaklar dahi keyfiyeti tarafınıza ifhâm ve cevâb talebinde oldukları i'lâm olunmuş zikir olunan Kazaklar bundan akdem savârif-ı eyyâm ile felâketzede olduklarında kırım evvelki sene gelüb humay hânîlerine ilticâ ve hâla oldukları mahalde istikrârları dahi Moskov Çarı ile olan sulh u salâha mugayyir olmayub himâyet ü sıyânetleri iktizâ etmeğın oturdukları yerde hallerine münâsib kâr ü kesb ile meşgul olub ve Moskov hudûduna ve reâyâsına ve e'l-hâletü hâzihî Moskov tarafında bulunan sâir Kazak taifesine bir dürlü taarruz ve bir gûne te'addî ve tecâvüz etmeyip ve Tatar tâifesini bâ-husûs Kubanluyu sulh u salaha mugayyir harekâtınâ-şâyesteye tahrîk ve ağırrâ ile ifsâda kast etmeyüb el-hâsıl vechen mine'l-vücûh bir va'z-ı nâ-hemvâre cesâret ve yevmen mine'l-eyyâm sizin re'y ü rızanızdan hâric harekete cür'et etmemek üzere tarafınıza itimâd-ı küllî ve i'tikâd-ı kavî hâsıl olacak keyfiyet ile bir surete ifrâğ olunub ve hâlâ oturdukları mahall mezkûrların ikâmetlerine çespân değil ise eğer Moskov tarafına ve eğer hâlen Moskov itâatinde olan Kazak taifesine ve eğer Devlet-i Aliyyemiz reâyâsına zarar ihtimâlinden baîd münâsebet gördüğünüz mevzi'-i âhere nakil ü iskân ve ahvâllerine dahi bu vechile nizâm verüb ve bundan akdem Halil Paşa Yurdu'na ayvâ olunan kabâil-i Nogay'dan Nâiman aşiretinden Gül Mehmed ve Kokrat Aşiretinden Yusuf ve Tîn Ahmed nâm mirzâlar hevâlarına tâbî' Mirzâyân ile nökerleri olan Tatarlar ile ittifâk ve Naymân aşiretini basub beş nefer âdemlerin katl ve yurdların ihrâk ve aşiret-i mezbûrenin kuyularında ve tarlalarında olan terekelerini zapt edip ve bu mekûle zulm ve adüvvâne ictirâ' etmeleriyle bundan akdem Özi Valisi Yusuf Paşa'ya sâdır olan emr-i şerîfimiz mücebince eşkıyây-ı mezbûrenin ahz u te'dîbi için müşârunileyh tarafından Yalı Ağası'na tenbîh olundukta ol dahi tarafınıza i'lâm ve isti'zâne havâle edüb ve bu şekâvete cesâret edenlerin eserr ü ezarrı mezburân Yusuf ve Tîn Ahmed ile Türkmen aşiretinden Topal Ahmed ve Dokuzlardan Haro nâm Mirzalar olduğu i'lâm olunmağla mezkûru'l-esâmî olan dört neferin def'-i mazarra' için

kabâil-i mezbûr arasından tard ü ib'âdı iktizâ etmekle Özi Vâlisi Yusuf Paşa tarafınız ile haberleşüb mezkûrları Kırım canibine iclâ eylemek üzere emr-i şerifimiz ile müşârunileyhe tenbîh-i hümayunumuz olmağla siz dahi cânibinizden adamlar ta'yîn ve mezkûrû'l-isim olan dört nefer şakîleri ahz ve Kırım'a getirüb bir münâsib gördüğünüz mahalde ayvâ vesâir uhde-i ihtimâmıza müteretteb olan umûr ve hususlarda bezl-i cidd-i evfâ eyleyesiz. Hasıl-ı Kırım vilâyetinin kâffe-i umûrunun kemâ yenbağî tanzimi vesâir ahvâlin dahi gereği gibi tekmîl ü tetmîmi sizden matlûb ve muntazar olmağla Kırım tarafına dâir cem'î umûr ve husûsların levâzım-ı re'y ü tedbirini kemâl-i istiklâl ile itmâm ü ikmâl edüb her halde rızây-ı hümayûnumuza muvafık âsâr-ı hamîde ve etvâr-ı pesendîde zuhûra getirmeğe mübâderet ve müsâberet eylemeniz me'mûldür.

Fî Evâhir-i Zilhicce Sene 1121

Kırım Ham Devlet Giray Hân'a Nâme-i Hümayun³²⁴

Ba'de'l-elkâb bundan akdem Halil Paşa Yurdu'na ayvâ ü iskân olunan kabâil-i Nogaydan Naiman aşiretinden Gül Mehmed ve Kokrat Aşiretinden Yusuf ve Tîn Ahmed nâm Mirzâlar hevâlarına tâbî' sâir mirzâlar ve nökerleri olan Tatarlar ile ittifâk ve Naiman aşiretini basub beş nefer adamların katl ve yurdların ihrâk ve aşiret-i mezbûrenin kuyularında ve tarlalarında olan terekelerin gasben zabt edüb bu mekûle zulm ü adâvete ictirâ etmeleriyle bundan akdem Özi vâlisi Yusuf Paşa tarafından eşkıyâ-i mezbûrenin ahz u te'dîbi hususu Yalı Ağası'na tenbîh olundukda tarafınıza i'lâm ve isti'zâna havale edüb ve bu şekâvete cesâret edenlerin eşerr ü ezarrı mezbûrân Yusuf ve Tîn Ahmed ile Türkmen aşiretinden Topal Ahmed ve Tokuzlardan Haro nâm mirzalar olduğu der-i devlet-medârimıza i'lâm olunmağa mezkûrû'l-esâmî olan dört nefer-i şakîlerin kabâil-i mezbûre arasından tard ve ib'âdları iktizâ etmeğin mezbûrlar Kırım cânibine iclâ olunmağıçün bundan akdem cânib-i hânîlerine şeref-yafte-i sudûr olan nâme-i hümayunumuzda tavsiye ve tahrir olunmuş idi. Lakin ol nâme-i inâyet allâmeniz savb-ı şehâmet mevsûllerine mersûl olduktan sonra zikr olunan şakîler Yalı Ağası'na itâat u inkiyâd eylemeyecekleri zâhir olub mezbûrların ahz ve istîsâlleri bin-nefs-i hareket-i hânîlerine muhtac olmağa tekrâr iş-bu nâme-i hümayun mülâtefet-makrûnumuz ısdâr ve [ ]³²⁵ ile irsâl olunmuşdur. Lede'l-vusûl tevâif-i mezbûreden zikr olunan şakîlerin ahz u

³²⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 196-197.

³²⁵ Metnin bu bölümünde boşluk bırakılmıştır.

te'dîbi cenâb-ı ni'me'l-me'âblarının uhde-i kifâyetlerine havâle olunmağla bu husus içün ne mikdar adam ile gidilmek iktizâ eder ise alâ cenâhi'l-isti'câl Kırım'dan azîmet ve ber-vech-i müsâraat Bender'e veyahûd Akkirman'a gelüb mezbûrların keyfiyet-i şekâvetlerine ve ahz u istisâllerinin tarîkine ittılâ-ı tâm-ı hâsıl eyledikten sonra iktizâsına göre hareket ve bi-tevfikihi Teâlâ zikr olunan dört nefer şakîlerden birisini bir tarafa firar ettirmeyüb cümlesini ahz ü habs ve kabâil-i mezbûreden eğer emvâl ü eşyâ mekûlesinden ve eğer arâzî ve hubûbât nev'inden bi-gayr-ı hakkın zulmen her ne ki gasb ve celb etmişler ise ashâbına redd ettirdikten sonra kendilerini mahbûsen Kırım'a götürüb bir münâsib gördüğünüz mahalle iskân ve kabâil-i mezbûre üzerlerinden mezkûrların şerr ü mazarratların bu vechile def'a mübâderet ve Kırım vesâir ol havâlilerin kâffe-i umûrunun tanzîm ü tensîki uhde-i kifâyet bâ-dirâyetlerine müveffaz olmağla her halde alâ vechil-istiklâl hareket ile nizâm-ı bilâd ve def-i fesâd ve salâh-ı umûr-ı i'bâda sarf-ı kudret ve ale'd-devâm istihsâl-ı rızây-ı humâyunumuza bezl-i cell-i himmet eylemeleri me'mûldür. Fî Zilkâde Sene 1121

Özbek Hânı es-Seyyid Ubeydullah Hân'a Nâme-i Hümayûn-ı Şevket-makrûn³²⁶

Âlî-cenâb me'âlî-me'âb, celâdet-nisâb necdet-istishâb, sa'âdet-iktisâb siyâdet intisâb, müstecmi'-i hasâ'il-i hamîde, müstekmil-i şemâ'il-i sa'ide, câmi'-i âyât-ı nasfet ve dîn-dârî râfî'-i râyât-ı übbehet ü kâm-kârî, hâris-i sağri'l-İslâm, fâris-i mızmarî'l-iktihâm, zâhib-i mezâhib-i nu'mânî, hâmî'-i havza-i müslümânî, nekâve-i dûdmân-ı havâkîn-i Turân el-müstağnî şânühû ani't-tavsîf ve'l-beyân Buhârâ hânı olan es-Seyyid Ubeydullah Hân celâlen li'd-devleti ve'l-hükûmeti ve'ş-şânü savb-i savâb-iktirân ve cânib-i celâdet-nişânlarına ferâ'id-i kala'id-i tahiyyât-ı mulâtafet-encâm ki ârâyîş-i tâc-ı tefhîm ve ikrâm olmağa sezâ ve le'âlî-i mütelâli-i teslîmât-ı muvâsenet-fercâm ki efser-i bâ-zîver-i ihtirâma fûrûğ-efzâ ve zînet-bahşâ olmağa revâ ola. Vesâ'il-i teveccühât-ı sultânî ve revâhil-i telattufât-ı vicdânî ile ithâf ü ihdâ kılındıktan sonra zamîr-i münîr-i beyzâ-ziyâlarına nakş-ı dil-pezîr-ivifâk ve şekl-i meveddet semîr-i visâk-ı mahabbet ittisâk bu vechile irâ'et olunur ki miftâh-ı gencîne-i sıdk u sedâd ve misbâh-ı kâşâne-i safâ-yı nihâd olan nâme-i dil-güşâ ve mufâvaza-i behcet-ihtivâları dürrütü'l-vişâh-ışuhûr ü a'vâm ve vâsitatü'l-ıkd-i leyâlî ve eyyâm olan bir vakt-i sa'd-encâm-ı şeref-irtisâmında umde-i havâss-ı lâzîmü'l-ihtirâmılarından müfâharet-şi'âr şerâfet-medâr es-Seyyid Mîr

³²⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 198-199.

Muhammed Nasîr-dâme mecduhû vesâtatiyle karîn-i izz-i vusûl ve nazar-ı ferhunde-eser-i pâdişâhânemiz ile melhûz ve meşmûl olup mebâdî-i terâkîb-i sadâkat-intâc ve mesâkk-ı fehâvî-i safvet-indirâcî “inneme’l-mü’minûne ihvetün” mazmûn-ı teveddüd-nümûnu üzre muvâhât-ı dînî ve mü’ellefât-ı rûhânîden mübnâ ve tehâbb ü tevâdd-ı vicdaniye merbût ve mebnî olmağla vesîle-i tevârüd-i füyûzât-ı ünsiyye ve zerî’a-i tekâbül-i sünûhât-ı kudsiyye olup “ve elkaytü ‘aleyke mahabbeten minni” mısâdakinca taraf-ı hümâyûn-ı celâlet-makrûnumuzdan dahi cânib-i cenâb-ı ni’me’l-me’âblarına tevcih-i vecche-i fu’âd ve ta’lik-ı süveydâ-yı vidâd olunmuşdur. Bu mukaddime-i beyyinetü’l-intâc-ı musâfât ve kazıyye-i münticetü’l-ibtihâc-ı muvâhât te’yîd-i hazret-i Rabbi’l-ibâd ile netîce-bahş-ı istimrâr ü imtidâd olup “el-hubbü yetevâresü” mefhûmunca eslâf-ı sa’âdet-ittisâf ahdinden berü mütevâris olan hubb-i kadîmî ve teveddüd ü te’ellûf-i samîmî vesî’il-i mergûbe müstelzimü’l-ittihâd ile dem-be-dem izdiyâd ü iştidâd bulmak müyesser ola ve kâsıd-ı sadâkat-makâsıdları hizmet-i risâlet ve levâzım-ı sefâreti vech-i cemîl ile edâve tekmîl edüp iktisâ’-ı hıl’at izn-i mu’âvedet ve imtiyâz-ı teşrîfât-ı ruhsat-mürâca’at ile fâ’iz-i mübâhât ve müfâharet olduktan sonra işbu nâme-i hümâyûn-ı mülâtafet-makrûnumuz ile savb-ı me’âlî-nümûnlarına teveccüh ve azîmet eylemiştir. Bâkî hem-vâre eyyâm-ı sa’âdet ü ikbâl ebediyyü’l-ittisâl ve tevfikât-ı hâlik-ı zi’l-celâl ber-devâm ve lâ-yezâl bâd.

Fî Evâsıt-ı S Sene 1122

Rikâb-ı Hümâyûn Şevket-makrûn’a Hâlâ Leh Kralı Olan Nalkıran Agustus Tarafından Gelen Nâmenin Tercümesidir³²⁷

Azametlü ve şevketlü ve kudretlü İstanbul ve Anadolu ve Rumili ve Mağrib ve Arabistan ve Mısır ve Şam pâdişahı muazzam dostumuz ve hemcivârımız Âl-i Osmân pâdişahı şehinşâh-ı muazzam Sultân Ahmed Hân Hazretlerinin şevket ü devletleri ve mâbeynde vâkî’ olan muhabbet ve meveddetleri izdiyâd u re’y ü tedbirleri ber-vec-i murâd-ı dâimâ isâbet üzere olmak ve duâları takdîminden sonra bi’inâyetallahü Te’âlâ Litva’nın ulu dukası ve Rusiye ve Prusiye ve Mazoviye ve Samokicye ve Kiyev ve Veletiyeye ve Podlakya ve Liponya ve İsmolencka ve Savariye ve Çernohoviye dukası ve Belarus Saks dukası ve ulu beğlerbeği ve Herseki ve bi’l-cümle Leh kralı Agustus-ı sâni azametlü ve şevketlü ve kudretlü şehn-şâh-ı muazzam hazretlerine inhâ ve i’lâm iderki bi’inâyetallahu

³²⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 199.

Te'âlâ Saks vilâyetinde Leh a'yânının ve eyâletlerin ve beylerbeğlerin ve kılâ' zabıtlarının ve hâkimlerinin re'y ü ittifakıyla memleketine rücû'a muvaffak olduğum gibi cümlesi ve Litve askeri ve eyâleti mu'tad adamlar göndermekle sadâkat ü itâ'atlerini izhâr eyledikten sonra Devlet-i Aliyyeleri tarafına Leh krallığına rücû'umuzu ve hükûmetimizi ifâde ve i'lâm mühim görölüb yine bu memlekete rücû'muzdan mâbeynde olan meveddet ü muhabbete binâen zât-ı şevket-makrûnları mahzûz olması tahkiken ma'lûmumuz olmağla itbâ'ımızdan kâr-güzâr Kalçanayos Rakoçi mahsûsen bu husûs için irsâl olunub Devlet-i Aliyyeleriyle bizimle ve Leh cumhûrunun beyninde olan dostluğa ve sulh u salâha istihkâm virilmek ricâ olunur bu sulh u salâhı ve muhabbet ü meveddeti tarafımızdan ber-vech-i te'kîd ve istihkâm hıfz u hirâset eylemek maksudumuzdur ve bu husûsı cumhûr ittifakıyla büyükelçi gönderüb beyân ideceğiz. Bâkî ömr ü devlet-i aliyyeleri ber ziyâd bâd.

Toron Kal'asında Mîlâd-ı Hazret-i İlsâ'nın bin yedi yüz dokuz senesinde vâki' mâh-ı Teşrîn-i sâninin on ikinci gününde tahrîr olunmuştur.

Fî Evâil-i Ra Sene 1122

Leh Kralı Tarafından Vezirazam Hazretlerine Gelen Mektûbun Tercümesidir³²⁸

Bi'inâyetallahu Te'âlâ Litve'nin ulu dukası ve Rusiye ve Brusiye³²⁹ ve Mazoviye ve Samokciye ve Kiyev ve Valetiyeye ve Podlakya ve Liponya ve İsmolencka ve Saveriye ve Çernohoviye dukası ve Balarus Saks dukası ve ulu beğlerbeği ve Herseki ve bi'l-cümle Leh memleketinin kralı Agustus-ı sâni şevketlü, azametlü, kudretlü şehn-şâh-ı muazzam Âl-i Osmân pâdişâhının sadrazamı olan devletlü, sa'âdetlü dostumuz hazretlerinin huzurlarına selâm ve duâ takdiminden sonra inhâ ve i'lâm olunan oldur ki bi'l-ırs mutasarrıf olduğum Saks vilâyetinden rücû' itdiğim gibi Saks askeri ve Leh askeri ve mu'in olan Çar askerinin mâbeynlerini müttetik kılub bî-gâne asker-i külliyyet ile Pomraniye hudûdına firâr eyleyüb ve Leh memleketinde olan ocaklar bâ'is-i emniyyet ve nâfi' olan kavânîn-i sâbika ke'l-evvel murâ'ât olunduktan sonra Karlovice'de Devlet-i Aliyye ile beynimizde mün'akid olan sulh u salâhı ve dostluk u muhabbeti ve hemcivârlık hürmetini hıfz u hirâset itdiğimiz hasebiyle cümlenin ittifakıyla bilâ-te'hîr Devlet-i Aliyye tarafına nâme irsâl mühim görölmekle kapu adamlarımızdan kâr-güzâr olan

³²⁸ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 200.

³²⁹ Diğer mektuplarda kelime "Prusiye" şeklindedir.

Kalçayanos Rakoçi nâm adamımız mahsusen bu husûs için irsâl olunmuştır. Me'mûldür ki kânûn-ı kadîm üzere kabul ve icâleten buluşması ve matlubumuz olan cevâb ile tarafımıza avdetine izn ü ruhsat virile. Bâkî ömr ü devlet ziyâd bâd

Toron Kal'asında mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz dokuzunda vâki' mâh-ı Teşrîn-i sânînin on ikinci gününde yazılmışdır.

Fî Evâil-i Ra Sene (1)122

Devletlü Sa'âdetlü Sadrazam Hazretlerine Kalmuk Hâkimi Eyüğe Hândan Elçisi Pehlivan Kulu Bey Yediyle Gelen Mektûbun Tercümesidir³³⁰

Âlî nemzalet nikû-istimâlet vezîr-i a'zamsız dostunuza dostuz süver ü muhabbet eyleriz ve emr nice ki sözümüz vâir ise elçimiz Pehlivân Kulu Bey'dedir.

Kalmuk Hâkimi Eyüğe Hân'nın Elçisi Pehlivân Kulu Bey'in Lisânen Takrîridir.

Eyüğe Hân'ın benden evvel gelen elçisi Muhammed Sâlih ile taraf-ı hümayûn-ı pâdişâhîden gönderilen nâme-i hümayûndan ve kendisüne olan teveccüh-i mülûkâneden ziyadesiyle mesrûr olub niçe niçe hazîneler gelse ve dünyâda her ne murâdım vâir ise hâsıl olsa bu mertebe-i mesrûr olmazdım diyü izhâr-ı teşekkür eylediğün takrîr itdikden sonra yine kelâma âğaz idüb Aştekk kavmi ki bi'l-cümle Müslümanlardır bundan akdem Moskov'un taht-ı kahrında idilür bu esnâlarda kendüleride ba'zı mertebe-ı kuvvet müşâhede itmeleriyle Aştekk kavminden bir sultân Moskov'un Nehr-i İtil kenârında Terek dimekle, ma'rûf bir kal'ası üzerine tebdil-i suret bir mikdâr âdem ile çapub ve kal'a-i mezbûrenin taşrasını zabt idüb lakin tedbiri takdîre muvâfık olmamağla derûn-i kal'aya dahi bir tarik ile girüb zabt itmek ümîdinde iken esîr olub ve zikr olunan sultânı Moskov Çarı katl itmekle Aştekk kavmi ve Karakalpak ve Kırgız Kazağı ki bu üç tâife üç uruğ cümlesi Müslümanlardır. İttifâk ü ittihâd ile Karakalpakdan Aştekk kavmine bir sultân nasb idüb ve bizim hânımız olan Eyüğe Hân ile bu üç uruğ Moskov memleketine çapmağla ve on beş seneye dek îsâl ü hasâret ve neheb ü gâret itmeğe ittifâk ve ahd ü mîsâk eylediler hatta Moskov'dan Eyüğe Hân'a iki def'a elçi gelüb ibtidâ gelen elçisi kendüye imdâd için asker isteyüb Eyüğe Hân virmedi ikinci def'ada gelen elçisi ise “*çünkü asker virmedin bâri Aştekk kavmini Moskov memleketine çapmakdan men' eyle*” diyü iltimâs eyledi. Amma hânımız anı dahi kabûl itmeyüb “*Sen Aştekk sultânını katl eyledin Onların*

³³⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 201.

dahi senden kan da'vâsı vâr iken ben onları men' idemem ve itmem ve cümlemiz Âl-i Cengiz'den ve bir uruğdanız birbirimiz ile ittifâk dahi eyledik” diyüb ikinci elçisini bu cevâb ile yolladı ve geçen sene kış eyyâmında nehr-i İtil buz tutduğu vakitte Moskov'a tâbi' kırk bin mikdârı Rus tâifesi Aştekin kavminin üzerine yürüdükde Eyüğe Hân Aştekin'e imdâd idüb Aştekin kavmi dahi mezbûr Rus tâifesini karşılayub tâife-i mezbûre Aştekin'e mukâvemetden aczlerin müşâhede edecek nehr-i İtil ki ol mahalde buz tutmuş idi Aştekin kavmi buz üzerine gelmezler diyu Rus tâifesi buz üzerine tahassun itdiklerinde Aştekin dahi yukarudan ve aşağıdan buzı kat' idüb Rus kavmi atları ve kârbârlarıyla suya gark oldılar ve bizim bu işlerimiz ve ahd u mîsâkımız Devlet-i Aliyye'nin bu vech üzere ma'lûmı olsun Devlet-i Aliyye vükelâsına ayniyle böylece haber vir diyü Eyüğe Hân bana tenbihe ü sipâriş eyledi. Ve el-halet-i hâzihi Kırım Hânı Devlet Giray Hân Hazretleriyle dahi hânımız Eyüğe Hân ve kavmimiz beyninde kemâl-i mertebe ittifâk vâki' olmuştur. Hattâ şol mertebe kim bizim hırsızlarımız Tatar tâifesinden bir şey sırkât eylese elbetde buldurub hân hazretlerine gönderiyorlar ve bizden dahi Tatar tâifesi bir nesne gasb eylese an dahi Tatar Hân Hazretleri buldurub bize gönderir. Ve Aştekin ve Karakalpak ve Kırgız bu üç uruğun elçileri Eyüğe Hânın yanında iken *“beni Eyüğe Hân bu tarafa gönderdi. Devlet-i Aliyye bize her ne hizmet teklîf iderse bu dörd tâife ittifâkıyla ol hizmeti edâya akd-ı niyyet itmişizdir ve Devlet-i Aliyye'nin fermânına muntazır ve dostuna dost, düşmanına düşman îdügümüz lisânen sipâriş eylemişler sen lisânen haber vir ve bizim bu ittifâkımıza ve ahd u mîsâkımıza Devlet-i Aliyye tamâm i'timâd hâsıl itmek isterse sen avdet eyledüğünde seninle bir mu'temed âdem koşub ma'an göndersünler gelüb bu ittifâkımızı müşâhede etsün Devlet-i Aliyyeye dahi yakîn hâsıl olsun”* deyü Eyüğe Hân sipâriş eyledi. Hatta avdet edüb geldiğinde bana getürdügün nâme-i hümayûnda sana lisânen emânet eylediğim ahvâli teblîğ eyledüğünü müş'ir cevâb getür mücerred lisânen teblîğ eyledim dediğine dahi i'timâd itmeme eğer nâme-i hümayûnda benim lisânen sipâriş eylediğim kelâmı teblîğ eylediğin işâret olunmaz ise senin başını alurım diyü Eyüğe Hân bana ziyâde tehdîd itmekle ben dahi vâki' hâl ne ise i'lâm eyledim diyü takrîr eyledi.

Fî Evâhir-i Ca Sene 1122

Taraf-ı Hümayûn-i Şehriârîden Emîr-i Mekke-i Mükerrreme Şerîf Abdülkerim'e Nâme-i Hümayûn³³¹

³³¹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 202-203.

Cenâb-ı emâret meâb eyâlet nisâb sa'âdet iktisâb siyâdet intisâb zü'n-nesebi't-tâhir ve'l-hasebi'z-zâmir müstecmiü'l-menâkıb ve'l-mefâhir kâbiren an kâbir cemâlü's-selâti'l-Haşimiyye ferü's-şecerati'z-Zekiyyeti'n-Nebeviyye tırâzü'l-ısâbetil-ulûvviye Mustafaviyye umdetü âli'r-resûl kurretü ayni'z-Zehrâil-betül El mahfûf bi sunûfi avâtıfı'l-Meliki's-Samedî Şerîf Abdülkerim bin Muhammed dâme şerefuhûye tevkî-i refî-i hümâyûn mutâ'mız vusûlunde ma'lûmları ola ki esirre-i serîret pâkize tıynetinizde muntavi ve muhtevi olan cevâhir-i asâlet ve eser-i necâbet muktezâsı üzre tâif-i Beytullahi'l-Harâm ve zâyir Ravza-i Mutahhara-i Hazreti Seyyidi'l-enâm olan huccâc zevi'l-ibtihâcın refâh hâl ve ferâğ-ı bâl ile Zehâb ve kufullerine ve eşref-i bukâ' rûy-ı zemîn olan beledüllahi'l-emîn ahâlisinin ve sâir havza-i hükûmet ve havme-i emâretinizde olan aktâr-ı Hicâziyye'nin kaffe-i umûrının tensîk ve tanzîmide sizden her vecihle âsâr-ı cemîle me'mûl ve muntazar olmağla hâliyyâ hakkınızda bihâr-ı mekremet-i pâdişâhânem feyezân ve şavârik-ı atûfet-i mülûkâneme lemeân idüb hâssa-i hila'-i-i fâhire-i mülûkâne ve kisve-i zâhire-i hüsrevânemizden semmûr fâyızü's-sürûre duhte bir sevb-i hıl'at-ı mûrisü'l-behcet-i sultânî inâyet ve ihsânımız olmağla tebliğ ve irsâli hidmetiyle Hasan ser-mehterân hayme-i hassa zîde mecduhû ta'yîn ve nâme-i hümâyûn mülâtafet makrûnumuz ısdâr ve irsâl olunmuşdur. İnşaallahu Te'âlâ lede'l-vusûl bu hândân-ı sa'âdet-unvân ve dûdmân-ı müşeyyedü'l-bünyânımız olan kemâl-i hulûs ve sadâkatiniz müsted'âsınca inâyet ve ihsânımız olan hıl'at-ı fâhire ve kisve-i zâhiremizi envâ' ta'zîm ve ikrâm ile istikbâl ve iktisâ ve kesb-i sürûr ve ibtihâc eyledikten sonra esirre-i ahvâl necâbet-iştimâlinizde olan envâr-ı asâlet muktezâsınca terfih-i ahvâl sükkân-ı Harameyn ve te'mîn-i kittân-ı makâmeyn münîfeyn ve ziyâret-i beyt-i atîk için her fecc-i amîkden gelen huccâc ve züvvâr ve müsâfirîn ve tüccârın himâyet ve siyânetlerinde ve sâir imâret Mekke-i Mükerreme'ye müterettib olan husûslarda dîn ve Devlet-i Aliyyemize lâıyk ve ırz ve nâmus saltanat-ı seniyyemize muvâfık harekâta icâle-i kemiyet miknet eyleyüb lâsiyyemâ istima a'kâb-ı salavâtı müşerrefîn-i zemzem ve makâm ve mü'tekifîn civâr Ravza-i fahrü'l-enâmdan isticlâb-ı duây-ı hayr icâbet simât ile celb hâtr-ı sa'âdet mezâhir-i pâdişâhâne bezl-i iktidâr eylesiz. Şöyle bilesiz.

Evâhir-i Ca Sene 1122

Emîr-i Mekke-i Mükerrreme Şerîf Abdulkerîm bin Muhammed'e Nâme-i Hümâyûn³³²

Elhamdülillahillezî ce'ale'l-beyte'l-harâme kıyâmen li'n-nâsi ye'tûne ileyhi min külli feccin amîkin li-yûfû nüzûrahûm ve li-yettavvafû bi'l-beyti'l-atîki ve bevve'e li-İbrâhîme aleyhisselâm mekâne'l-beyti vettehazehû Halîlen ve li'n-nâsi hiccu'l-beyti menistetâ'a ileyhi sebilâ. Fe tûbâ li-men dehalehû mülebbiyen bi-kalbin selîm. Fîhi âyâtın beyyinâtın mekâmu İbrâhîm. Sümme inne efdale salâtın ve ezkâ selâmin alâ seyyidînâ Muhammedin hayru'l-enâmi ve alâ âlihî ve ashâbihi'd-dahilîne'l-mescide'l-harâme âminîne muhallikîne ru'ûsehûm ve mukassirîn. Mahallu't-tevkî' ve ba'du: Fehâzâ kitâbuna's-şerîfi's-sultânî ve hitâbuna'l-münîfi'l-hâkânî ve emrunellezî iddahat bihî ukûdu'l-emâneti muntazamatün ve umûru'l-hilâfeti mülteimetün ve râyâtı'l-bağıyyi ve'l-udvânî mütenekketün ve âyâtı'l-ğayyi ve ve't-tuğyânî münderisetün lâzâle nâfizen fi'l-etrâfi mutâan fi'l-eknâfi mâ karrarati'l-ardu karârahâ ve dâratı'l-eflâkü medârahâ erselnâhu ilâ cânibi'l-emîri'l-kebîri'l-ekramıyyi'l-emcedıyyi'l-efhamıyyi, fer'u's-şecerati'z- zekiyyeti'n-nebeviyyeti tırâzi usâbeti'l-ulviyyeti'l-Mustafaviyyeti el-müntesibu ilâ eşrafi nesebin alâ unsurahû ve ahsebe hasebin ğalâ cevherahû zübdetü sülâleti'z-Zehrâi'l-Betûli umdetü âli beyti'r-Rasûli'l-mahfûfi bisunûfi avâtıfi 'l-Meliki's-Samedî eş-Şerîf Abdulkerîm bin Muhammed Emîru'l-Mekketi'l-Mükerrameti şerrefehallahu ve hamâhâ ve hafazahâ min külli sûin ve vekâhâ lâ-zâleti'l-inâyetü'l-ilâhiyyetu mülâhazatün ve'l-keletü's-subhâniyyetü hâfizatün ve nenhâ ileyhi ennellâhe Sübhânehû ve Teâlâ şerrefenâ bihidmeti'l-beyti'l-harâmi ve ravdatı seyyidi'l-enâmi aleyhi efdali's-salâti ve's-selâmi fe-lâcereme atfunâ einnete azîmetenâ ilâ minhâci mâ vecebe aleynâ men şekeru tilke'n-ni'ame'l-celilete ve'l-mevâhibe'l-cezilete ve nehedanâ bi-ikdâmi'l-ekdâmi ve'l-ciddi't-tâmmi li tenfizi'l-umûri's-şer'iyyetilleti vecebe aleynâ icrâuhâ ve'n-nazari fi'l-mühtemmâtilleti tahtimu aleynâ edâuhâ lâsiyyemâ masâliha'l-evkâfi'l-meşrûtati lifukarâi'l-haremeyni's-şerîfeyni ve'l-erzâki'l-muayyeneti li's-şürefâi şerrefehumullâhu teâlâ fi'd-dâreyni ve li'l-ibâdi'l-âkifîne fi'l-makâmi ve civari Rasûlillahi aleyhi efdale't-tahiyyeti ve's-selâmi'd-dâ'ine li devâmi devletinâ fi arafâtın ve'l-müzdelifeti ve'l-makâmi ve beasnâ ale'l-âdeti'l-Osmâniyyeti ve'l-kâideti'l-müstedîmeti'l-hâkâniyyeti isneyn ve işrîne ve miete ve elfin mine'l-hicreti'n-nebeviyyeti ve alâ muhâcirihâ efdale's-salâti ve ezke't-tahiyyeti mâ

³³² 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 203-205.

efraznâhâ min etyabi emvâlinâ ve kâne hakîkan en yüktebe fî sahâyîfî a'mâlinâ ve zâlike küllühû min'e-zehebi'l-ahmeri ve kadruhû muharrerun kemâ hüve'l-mezkûr fî cerîdeti's-sureri ve sellemnâ tilke's-surera ma'a'd-defteri ilâ hâdimi atebetinâ iftihârî'l-emâcid Emîni's-Surre ve gudveti erbâbi't-tahrîr kâtibi'd-defteri dâme mecduhumâ ba'demâ kallednâhumâ tilke'l-hidmetu'l-celîleti ve fevvadnâ ileyhimâ hâtîke'l-maslahate'l-celîletelleti hiye iblâğu's-sureri ve rî'u'l-evkâfî ma'a'd-defteri ve vudi'at tilke's-suraru fi'l-ekyâsi ale'r-resmî'l-kadîmî's-sultânî ve hatemnâhâ bihâtemina's-süleymânî lâzâle madrûben alâ vücûhi menâşîrî'l-emânî felâ bûdde inde vusûlihâ mine'l-ihtimâmî fî sarfihâ ilâ erbâbihâ ve müstehakîhâ mine'l-ulemâi ve'l-fukarâi ve'l-mesâkîni ve'd-du'afâi min sükkânî tilke'l-emâkîni's-şerîfeti ve'l-meşâhidi'l-mutahharati'l-münîfeti min ğayri tebzîrin ve lâ taktîrin amelen bi-kavlihî Teâlâ "innellâhe ye'murukûm en tüeddü'l-emânâtî ilâ ehlihâ" ve lâ yefuddu'l-emîru hatme'l-ekyâsi ve lâ yüvezzi'u's-surare'l-mezkûrate li'n-nâsi illâ bihudûri şeyhayni'l-harameyni'l-muhterameyni ve'l-kâdiyeyni'l-mukîmeyni bi'l-makâmeyni's-şerîfeyni ve aleyke binnazarati't-tâmmeti ale'l-hâssati ve'l-âmmeti fî edâi'l-emâneti ilâ ehlihâ ve îsâli'l-hukûki alâ mâ eyyene liashâbihâ ve mahâllihâ ve in ğâbe şahsun ev fukide feliyu'lem aleyhi fi'd-defteri ve li-tuhfaz hissatushû ve lâ tühmel kadiyyetuhû. Hâzâ ve kad ethafnâ ilâ cenâbikumü'l-âlî ve muğrisu semerâtî'l-meâlî bi-hil'atin seniyyetin min hila'ina's-sultâniyyeti felâbûdde en telbese bi-envâi't-ta'zîmî ve'l-ikrâmi ve esnâfi't-tevkîri ve'l-ihtirami ve en tebzele'l-kudrete'l-kâmilete fî ri'âyeti'r-raiyyeti ve hıfzihim ve sıyânetihim min ehli's-şekâveti ve'l-ġâviyeti ve ifâdatu'l-emni bi harâsati tilke'l-memâliki ale'z-züvvârî'l-mücâvirîne ve ifâdeti'r-râhati ve'r-refâhiyyeti'l-huccâci ve'l-musâfirîne. Ve'l-me'mûlu minke ve mine'l-ulemâi'l-âmilîne ve'l-kurrâi ve's-sâdâtî'l-hâdîne'l-mühteddîne en yed'û mutadarri'îne ilâ âlimi's-sirri ve'n-necvâ ve kâşîfî'd-durri ve'l-belvâ bi-devâmi devletune'l-alıyyeti ve kıyâmi erkânî saltanatuna's-seniyyeti ve teysîrî'l-fereci ve'l-ibtihâci bi'l-fethi'l-mübîni ve'l-izzu ve'n-nasru ve't-temkînu ve yerġabûne ileyhi Sübhaânehû fî en yukirra bi-nusratinâ uyûne'l-islâmî ve yessira li-saîdi eyyâmine'l-hâssî ve'l-âmmî fe innehû Sübhânehû ve Teâlâ hayru mes'ûlin ve ekramu me'mûlin kâffun limen bi-cenâbihi li-ezvâkin limen ileyhi iltecâ ve bihî iste'âze ve's-salâtu ve's-selâmu alâ seyyidînâ Muhammedunillezî nasara bi'r-ru'bi ale'l-a'dâi ve alâ âlihî ve ashâbihî nucûmu'l-ihtidâi ve ale't-tâbî'îne ve tabi'ihim ilâ yevmi'd-dini ridvânullahi teâlâ eleyhim ecmaîne.

Tahrîren fî Evâil-i Receb Sene 1122

Kırım Hân Devlet Giray Hân'a Nâme-i Hümayûn³³³

Bundan akdem vilâyet-i Kırım'da Kağılgây olan Sa'âdet Giray Sultân'ın ol tarafda ihtilâle bâis ba'zı etvâr nâ-hemvârı zuhûr itmekle azl olunub ve Kağılgaylık avâtıf-ı aliyye-i hüsvânemizden hâlâ Çerkes tarafında hıdemât-ı aliyyede olan halefû's-selâtîni'l-izâm şerefû'l-havâkinil-kirâm Baht Giray Sultân dâme uluvvühûye inâyet ve ihsânımız olub ve sâbikan Kağılgay olan mûmâileyh Sa'âdet Giray Sultân'ın Yanbolu'ya nakl ve anda meks itmek üzere hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnumuz sâdır olmağla husûs-ı mezbûr içün [ ]³³⁴nbmübâşir ta'yîn ve irsâl olunmuştur. İmdi siz ki hân-ı müşârunileyhsiz iş-bu nâme-i hümayûn-ı mülâtefet-makrûnumuz vusûlünde mûmâileyh Saâdet Giray Sultân-ı ma'rifetiniz ve mübâşir-i mûmâileyh ma'rifetiyle Kırım'dan. Kefe'ye ve andan dahi bir münâsib sefineye vaz' ve bir gün evvel mahall-i me'mûra irsâle takayyüd ü ihtimâm eylesiniz. Şöyle bilesiz.

Tahrîren fî Evâsıt-ı Receb Sene 1122

[Roma İmparatoru 'nun Vekîli Prens Gugenius'a Nâme-i Hümayûn]³³⁵

Kudvet-i ümerâi'l-milletü'l-Mesîhiyye umde-i küberâi'l-tâifetü'l-Îseviye Roma İmparatorunun başvekîli olan mehabbetlü, meveddetlü dostumuz Prens Ocenys de Savoye hutumet avâkıbuhü bi'l-hayr kıbeline müekked-i hubb ü vedâd ve müşeyyed merâsıd-i tehâbb u tevâdd olur peyâm-ı mualefet-encâm ve kelâm-ı müsâlemet-irtisâm ithâfiyla dostâne inhâ ve ifhâm olunan budur ki siz dostumuzun şânında merkûz ve zâtında mermûz olan fetânet-i kâmile ve kiyâset-i şâmile muktezâsı üzere ekâsî ve edânîde intişâr ve dost ve düşman meyânında iştiâr bulan hüsn-i etvârınız biraz eyyâmdan berü bu muhibbinizin köşközârı olmağla tarafınıza hâsıl olan incizâb-ı derûn hadd-i ta'bîrden birûn olmuşidi. Bâ-husûs Çasar-ı bâ-vekâr Hazretlerinin Âsitâne-i Sa'âdet'de olan Kapukethüdâları vesâletiyle bu dostunuza vâsıl olan mektûb-i mergûbü'l-üslûbunuzda izhâr olunan dostluk vesâili ve tereddüd ü teellûf delâilinde evvelden kalbimizde mahzûn olan mevedded ü musâfâtın ez'âf-ı muzâ'af-ı izdiyâd ü istihkâmına bâ'is olub ve bu sene Niderlanda tarafından Kariziye memleketinde üç aded be-nâm kal'a kuvvet bazuy-ı hüsn-i tedbiriniz ile dâhil kabza-i teshîr olub hısn-ı hasîn dahi el-yevm

³³³ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 205.

³³⁴ Metinde bu kısmında boşluk bırakılmıştır.

³³⁵ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, 206-209.

tarafınızdan muhâsara olunduğın mâbeynde olan kuvvî ve râğbetlü dostluğa binâen ba'zı serhadd zâbitlerimiz tahrîr ve tebşîr itmeleriyle sebep-i husûl-i sürûr-ı mevfûr olmuştur inşallahü'l-melikü'l-makal siz dostumuz ile beynimizde alî vechü'l-kemâl zuhûr iden hulûs-ı bâl muktezâsı üzere dostluk ve hem-civârlık merâsimi ve mualefet ü müsâlemet levâzımı tarafınızdan ve tarafımızdan gereği gibi riâyet olunub ve bed-hâh olanlar tarafeyne ihtilâl-i sulha müeddi olur kelâm-ı ilkasına bir vechile mesâg bulmayub iki devlet beyninde olan sulh u salâh buruc-ı müşeyyede gibi ârıza-i halelden me'mû ve reâyây-ı tarafeyn min külli'l-vücûh mahfûz ve masun olması bu dostunuza ve re'y rütbe-i hıfâde olmamağla sizin dahi bu vech üzere ma'lûm ve meczûmunuz olmak me'mûldür ancak hafî olmaya ki Devlet-i Aliyye ile Nemçe Çasarlığı beyninde târîh-i Hicret-i Nebeviyye'nin bin yüz on senesinde yirmi beş sene müddet ile akd-ı müsâleha olunub ve târîh-i mezbûreden iki sene sonra dahi yine Devlet-i Aliyye ile Moskov Çarı beyninde sulh vâki' olmağla ol zamandan beru sulh u salâhın şerâiti taraf-ı bâhirü'l-müşerref-i şehriyârîden ale'd-devâm riâyet olunub Çar-ı müşârunileyh cânibinden dahi dostluk şerâitini riâyetde muvâfakat lâzım iken fesâd niyetinden nâşî şurût-ı musâlahaya mugayyir ve hıyânet ü adâvete dâir etvâr-ı nâ-hemvâre şurû' idüb sulh u salâh vukû'undan iki sene sonra muzâfât-ı memalik-i şehriyârîden olan Kırım vilâyetinde vâki' Or kapısı kurbünde Kamenka nâmında bir kal'a-i azîme ihdâs eyleyüb ale'l-husûs Çar-ı müşârunileyh ile vâki' olan muâhede Muktezâsı üzere verilen ahidnâme-i hümâyûn mücebince Karadeniz bi'l-küllîye kabza-i tasarruf-ı hüsrevânîye mahsûs olub ve Azak Denizi'nin Karadeniz'den gayrı bir aher mahalle ma'ber ve mahreci yoğiken Azak'da ve ana karîb Taygan ve Varoneş nâm mahallerde âlât-ı ceng ile memlû kebîr kalyonlar ile sâir nev'inden sefâyin-i kesîre i'dâd itmekle kendisünün bir dürlü alâkası olmayan Karadeniz'e tecâvüz ile memalik-i mahrûse-i hâkâniyeden Bahr-i Siyâh'a karîb olan mahallere vakt-i fırsatta istilâya sû-i kasdı olduğu zâhir ve âşikâr olduğundan gayrı asker-i kesîre ile Leh diyârına dahi istilâ ve envâ'-i mekr ü firîb ile ahâlîsi beynine fitne ilkâsıyla Devlet-i Aliyye'nin hem-civârları ve dostları olan Leh vilâyetini dahi herc ü merc idüb ve Aksu ile nehr-i Turla beyninde vâki' Ukraniye memleketi Lehlü ile ceng esnâlarında bu Devlet-i Aliyye tarafından zabt olunub ba'de esnây-ı sulhda an-asl Leh memleketinden olmağla yine Lehlü tarafına iâde olunmuşiken Moskovlu kendü sınırları olan Samarcak Suyu'nu tecâvüz ve berü tarafda vâki' Aksu'yu dahi geçüb ve Ukraniye memleketinde vâki' cümle kılâa Moskov askeri girdüğünden mâ'dâ Bender'e ancak sekiz

sâ'at mesâfesi olan Raşkova'yı ve nehr-i Turla'nın taşra tarafında ve Boğdan voyvodalarının karârgâhları olan Yaş kasabasının mukâbilinde vâki' İslatin nâm kal'ayı ve Azak'dan Hotin Kal'ası'na ve ondan Macar Balkanına gelince ol havâlîleri mugâyir-i sulh u salâh bi'l-cümle Moskovlu zabt eyleyüb ve eğer Kırım tarafına ve eğer Bender havâlîlerinde olan serhadd-i mansûre-i pâdişâhiye Moskovlu gürûh gürûh ve taraf taraf akın idüb nice Müslümanları katl ve hadden bîrûn davâr sürüb ve esîr alub hatta bir defa Çar'a tâbi' Kalmuk tâifesiyle ittifâk tecemmü' ü tehazzüb ile ale'l-gafle Kırım içerusüne girüb katl-i nüfûs seby ü istirkak ve nehb ü gâret gibi hasârete hilâf-ı sulh u salâh cesâret idüb el-hâsıl Çar-ı müşârünileyhin şerâit-i müsâlahaya mugâyir hareket nâ-hemvâri defaât-ı mütetâbi' ile zuhûra geldiğinden mâ'adâ balâda bast ü tafsîl olunduğu üzere Leh memleketinin serhadd-i mansûre-i hüsrevânîye musakıb ü mütekârib olan mahallerine yevmen fe yevmen tasallut ve istilâ ve ol mahallerde olan Leh kal'alarına Moskovlu'dan asker vaz' ve sînûr başlarında olan mahalleri ve ma'berleri bi'l-cümle zabt ve câ-be-câ palangalar dahi ihdâs ve zehayir ü mühimmât-ı seferiyye ile meşhûn idüb ve Boğdan memleketine ve Bender havâlîlerine karîb sınır başlarında âlât u edevât ile müretteb haddden bîrûn Moskov askeri hâzır ve müheyyâ olub netîce-i kelâm Çar-ı müşârünileyh suret-i zâhirde dostluk iddiâsını müştemil kelimât mesnû' ile bu Devlet-i Aliyye'yi iğfâl idüb ale'l-gafle memalik-i İslâmiye'ye istilâ edeceğinde bedâhet-i akl ile iştibâh kalmamağla Çar-ı müşârünileyhin ve askerinin mazarratını serhadd-i mansûre-i şehriyârîden def' için şevketlü, kerâmetlü, kudretlü, azametlü efendim pâdişâh-ı cem-câh hazretleri bu dostunuzu asâkir-i mansûre ile me'mûr buyurub ve bu sefer ü hareket-i mücerred memalik-i mahrûse-i Devlet-i Aliyye'den def'-i sâil için olub zımnında tevsî'-i bilâd veyahud berâhur murâd mülâhazası olmadığı Çasar hazretlerinin dahi ma'lûmları olması mâbeynde mahkem ü üstüvâr olan dostluk muktezâsına evfak ü enseb olduğuna bu keyfiyeti tarafınıza ihbâr ve derûnumuzda caygîr olan meveddet-i hâlisayı siz dostumuza izhâr için mektûb-ı meveddet-semîr keşide-i silk tahrîr kılınub ağâlarımızdan kudvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Seyfullah Ağâ zîde-mecduhû ile irsâl olunmuşdur lede'l-vusûl bu Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvend ile Çasar hazretleri beyninde mün'akid olan sulh ü salâhın şurût u kuyûdunu ahidnâme-i hümâyûn mucibince riâyetde ve halel verecek şeylerden sıyânetde bu dostunuz tarafından ihtimâm-ı tâm olunacağı tarafınıza hafî olmayub ve kezâlik siz dostumuz tarafından dahi dostluk sıyânetinde ve şerâit-i müsâlahayı riâyetde takayyüd olunacağında iştibâhımız olmamağla İnşallahu Te'âlâ

mâbeynde olan musâfât yevmen fe yevmen izdiyâd bulub ve tarafeynin reâyâsı emn ü selâmetde asûde hal olub ve bu ahd-i mîsâkın hıfz u hirâsetinde tarafeynden zuhûr iden hüsn-i vifâkın nice âsâr-ı cemîlesi müşâhede olunması ümîd olunur ancak Moskov çarı kendüsüyle sulh ü salâh vukû'undan beru dostluğa muvâfık hareket itmeyüb dâimâ sulhı ü münâkız etvâr-ı nâ-hem-vâr ihtiyâr idüb bâ-husûs biraz eyyamdan berü imparatorluk da'vâsına ve etrâf ve enhasından hal'-i bilâd sevdâsına düşüb kendü umûrlarıçün asitâne-i sa'âdet-medâra gelen kağıdlarda Çar lafzı İmparator vasfı ile tahrîr olunub ve ol kağıdlardan birisi Çasar hazretlerinin bu tarafda olan kapu kethüdâsının dahi manzûrî olub bâ-husûs Çar-ı mezkûr sâbıkda Devlet-i Aliyye ile sulh üzere iken mugâyıyir-i ahd ü mîsâk Azak Kal'ası'na istilâ idüb ol zamanda dahi ehl-i İslâm ile nakz-ı ahdi zâhir olub bu Devlet-i Aliyye ile nakz-ı ahd Çar-ı mezbûrun şîâr-ı kadîmi olmağla mücerred serhadd-i mansûreden memalik-i İslâmiyeden Moskov Çarı'nın ve askerinin mazarratını müdâfa için bu muhibbinizin me'mûriyeti bi'z-zarûre iktizâ etdiğı ma'lûmunuz olub ve el-haletü hazihi Leh vilâyetinin böyle ihtilâli Çar-ı müşârunileyhe dimâğında olan efkâr-ı fâsideyi kuvveden fiile götürmeğe medâr-ı fırsat olmağla eğer bu esnâda Leh vilâyetine tagallûben Moskovlu olmak lâzım gelür ise bu keyfiyet Devlet-i Aliyye'ye muzarr olduğı gibi Çasar tarafına dahi muzarr iddüğü melhûzunuz ola.

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şevket-makrûn'a İngiltere ve İskoçya Kraliçesi Anna Tarafından Gelen Nâmenin Tercümesidir³³⁶

Ba'de'l-elkâb kadîmü'l-eyyâmdan berü Devlet-i Aliyye ile eslâfımız beyninde akd olunan sulh ü salâh bi'l-cümle şurût ü kuyûduyla tarafeynden bilâ-kusûr murâ'ât olunagelüb cenâb-ı saltanat meabları her halde ve bâ-husûs-ı mâ-tekaddümden berü cârî ve tarafeyne gayet ile nâfi' olan ticâret mebnâsının şurût u uhûdu taraf-ı hümâyûnlarından murâ'ât buyuruldığı ma'lûmunuz olmağla bilâ-şübhe meczûmumuzdur her nesne ki hatırımıza hatûr eyler ise Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvendlerinin mülâhaza-i seniyyelerine mevkûf olub kadîmü'l-eyyâmdan berü mâbeynde mün'akid olan şurûta ve Devlet-i Aliyyelerinde reâyâmızın eyledikleri ticârât-ı kadîmeye fi'l-cümle hâlel virür hâletler şey'-i kalîl ise de rızây-ı hümâyûnları olmadığı indimizde müteayyin olmağla Devlet-i Aliyye reâyâsından biri memleketimizde bir şey'-i kalîl için şikâyet eylese tarafımızdan şikâyeti mesmû' olub ve zararı def'ine dahi teahhüd eylediğimiz gibi cenâb-ı saltanat-

³³⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s.209-210.

meâblarından dahi memûl olunur ki tarafımızdan arz u ifâde itmek üzere asitâne-i sa'âdetde mukim olan elçimize sipâriş eylediğimiz ahvâl ve memalik-i mahrûselerinde olan tüccâr reâyâmıza gerek emînlerinin zuhûra gelen zulm ve taaddileri ma'lûm-ı hümâyûnları oldukda zararları def' buyurula ve cümle gümrük emînleri ale'l-husûs Haleb muhassılı olan Abdurrahman Ağa şurût-ı sulh u salâha mugayyir reâyâmıza zarar virir nice bedi' ve mezâlim def'i olunmazsa tarafeyne menfeatlı olan tüccârın ahvâli bi'l-küllîye münkâtı' olur ve bu husûs adâlet ve şevket-i pâdişâhîye münâsib olmayub ve Devlet-i Aliyyelerine ifâdesi lâzım gelen bu misüllü ahvâlleri elçimiz tarafımızdan ifâde eyledikde i'timâd buyurulub def'ine eltâf-ı hümâyûnları mercûdur. Devlet-i Aliyye ile beynimizde olan muhabbet ve meveddet reâyâmızın nizâm-ı ahvâllerine ve gınâlarına sebebdır ve tarafımızdan kemâl-i mertebe mergûbumuz olduğu gibi ma'lûm-ı hümâyûnları ola ki kadîmü'l-eyyâmdan berü mâbeynde mün'akid olan dostluğun izdiyâdına bâis olur her husûsun husûl-pezîr olmasına tarafımızdan kat'â müsâmaha olunmayub gereği gibi riâyetine eylememiz meri'dir. Bâkî ömr ü saltanatları müstedâm ü ber-devâmdır.

Sa'âdetlü Sadrazam Hazretlerine Hala İngiltere ve İskoçya Kraliçesi Olan Anna Tarafından Gelen Mektûbun Tercümesidir³³⁷

Ba'de'l-elkâb ma'lûm sa'âdetleri ola ki memalik-i mahrûselerinde ticâret iden mu'temed tüccâr reâyâmızın ekseri Devlet-i Aliyyelerinde eyledikleri ticâret maddesinde mâ-tekaddümden berü eslâfımız arasında akd olunub dâimâ murâ'ât oluna gelen şurût-ı sulh u salâha mugayyir gümrük emînlerinin husûsâ Haleb muhassılı olan Abdurrahman Ağa'nın niçe zulm ve taaddillerinden müşâhede eyledikleri zarar içün tarafımıza şikâyet itmeleriyle tüccâr reâyâmız gümrük emînlerinin zulümlerinden gördükleri zararlarını atebe-i aliyyelerine arz u ifâde içün âsitâne-i sa'âdetde mukim olan elçimize sipâriş olunmuşdur. Devlet-i Aliyye'nin kemâl-i şevket ve adâletlerinden ma'mûldur ki tüccâr reâyâmızın zararları müterakkı' olub mutayyebü'l-hâtr olalar ve cenâb-ı 8. Sa'âdetleri şevketlü ve azametlü şehn-şâh-ı muazzam hazretlerinin vekîl-i mutlakları olub umûr u musâlih saltanatın cümlesi re'y-i isâbet-pezîrlerine mufavvaz olmağla tüccâr reâyâmızın cemî' şevkâları huzûr-ı alîlerine arz olundukda tasavvut-ı şerîfleri ile rikâb-ı hümâyûna arz u i'lâm-ı lütufları ola. Bâkî hemîşe-i ömr ü devletleri ber-devâm ola.

³³⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 210.

Rikâb-ı Hümâyûndan İngiltere Karaliçesine Nâme-i Hümâyûn³³⁸

İftiharetü'l-mülkâtü'l-azîmâtü'l-İseviyye muhtârü'l-muhadderâtü'l-fehîmâtü'l-Mesîhîyye maslahatu mesâlihi'l-cemâhîrû'n-Nasrâniye sâhibetü ezyâli'l-haşmet ve'l-vekâr, sâhibet-i delâili'l-iftihâr ve'l-i'tibâr İngiltere ve İskoçya ve İrlanda ve Ona tâbi vilâyetlerin kraliçesi olan Anna hatemallahu avâkıbehâ bi'l-hayrû'r-reşâd ve sebilü's-savâb ve's-sedâd tevkî'-i refî'-i humâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki Cenâb-ı Hakk ve feyyâz-ı mutlak celle ve alânın ulûvv-i inâyeti ve iki cihân fahrî peygamberimiz habîb-i hüdâ şefî'-i rûz-i cezâ Muhammedü'l-Mustafa Ssalla'llâhu aleyhi ve sellem mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtıyla merci'i selhümâyûâtın izâm ve mülcâ-i havâkîn-i kirâm olan dergâh-ı şâfihi'l-bünyân râsihü'l-erkânımıza irsâl olunan nâme-i sadâkat alâmeniz hâlâ âsitâne-i sa'âdetimizde mukim olan elçiniz kudvet-i ümerâi'l-milleytü'l-Mesîhîyye Robertu Sutton hutumet-avâkıbuhü bi'l-hayr vesâtetiyle vâsıl olub kâide-i kadîme-i Osmânî ve deydene-i müstedîme-i cihân-bânî üzere tercüme ü tahrîr ve mazmûn-ı ihlâs-ı semîri pâye-i serîr-i sa'âdet-measîr-i hüsvânemize arz u telhîs olundukda tafsîl ahvâl-i musâdakat mealine ale'l-vechü'l-kâmil ilm-i âlem-şümûl-ı mülûkâne-i muhit u şâmil olmuşdur mefhûm-ı musâddakat-ı mersûmunda kadîmü'l-eyyâmdan berü Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvendimiz ile eslâfınız beyninde mün'akid olan sulh ü salâha muvâfakat ve mazmûn ahidnâme-i hümâyûn-ı sa'âdet-makrûnumuzun bi'l-cümle şurût u kuyûdu tarafeynden murâ'ât oluna geldiğine binâen tarafınızdan arz u ifâde itmek üzere mûmâileyh elçinize sipâriş eylediğiniz ahvâl-i karîn i'timâd hümâyûnumuz olması ve memâlik-i mahrûsemizde olan tüccâr ve reâyânızın emniyet ile ticâretleri ümenâ ve muhassılının teaddî vü tecavüzlerinden himâyet ve siyânetleri husûsı iltimâs olunmuş hayyiz-i hafada mestûr olmaya ki ecdâd-ı âlî-nejâd ve âbâ-i emcâdımız hazerâtının zamân-ı sa'âdet iktirânlarında eslâfımıza i'tâ olunan ahidnâmelerde tafsîl ve tasrih olunan mevâddın şurût u kuyûdı bu ana değin murâ'ât olunduğı üzere zamân-ı saltanat ve hengâm-ı hilâfetimizde dahi mer'î ü mu'teber tutulub gerek nâme-i muhâlesat iştîmâlinize tahrîr olunan husûslar ve gerek mûmâileyh elçinizin takrîr ü ifâde eylediğı ahvâl-i karîn müsâ'de-i hümâyûnumuz olub ahidnâme-i hümâyûnumuz mûcebince tüccâr ve süffârınız memâlik-i mahrûset'ül-mesâlik-i ... emn ü emân ve selâmet ü itminân ile vürûd ve ısdâr idüb mesâlik-i meabirde zehâb ü iyablarında bâyy-ı vech-i kân bir ferde hilâf-ı ahd ü

³³⁸ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 210-211.

peymân tecâvüz ü taaddîye taarruz ve tasaddi olunmayub cevri ü cefâ ve eziyet ü i'tidâden me'mûnû's-sâha ve mazmûnû'r-râha himâyet ü sıyânet olunmalarıçün umûmen hükkâm ü vülât ve reâyâ ü ruât ve ümenâ ü ummâl ve muhassılîn-i emvâle mezîd-i teşdîd ile tenbîh ü te'kîd olunmağla nâme-i hümayûnumuz celâlet-makrûnumuz tahrîr ve mumâileyh elçiniz vesâtiyle irsâl ve tesyîr olunmuştur. İnşallahü'l-müteâl Âbây-ı kirâm ve ecdâd ü eslâf-ı izâmımız .... ahd ü evânlarında taraflarından ısdâr olunan ahidnâmelerde mestûr ü muharrer ve mukayyed ü mukarrer olan şurût u uhûd-ı musâfât ve mevâdd-ı vûsuk ü i'timâd bu âna değin muhâfaza ü murâ'ât olunduğu üzere fi-mâ-ba'd dahi mer'î ve muharrem tutulub ve tüccâr reâyânız memâlik-i mahrûsemizde zehâb ü iyablarında eminen ve sâlimen ticâret edüb zîr-i himâye-i pâdişâhânemizde ferâğ-ı bâl ile müreffehü'l-hâl..olacakları..melhûzunuz..ola.

Ve's-selâm alâ-min-etba'î'l-Hudâ. Tahrîren fî Evâsıt-ı Ra Sene 1123

Rikâb-ı Hümayûn-ı Şehriyâriye Françe Pâdişahı Tarafından Gelen Nâmenin Tercümesidir³³⁹

Şevketlü, kudretlü, azametlü, dâimâ muzaffer ulu dostumuz şehn-şâh-ı a'zam hazretlerinin huzûr-ı mülûkânelerine sa'âdet-i dâima-ed'iyesi ittihâfından sonra dostâne inhâ olunan oldur ki sinîn-i kesîreden berü mâbeynde cârî olub bin altı yüz altmış üçüncü senesinde ahidnâme-i hümayûnun tecdidi ile te'kîdi buyurılan dostluk ve ittifâkın hıfz u hirâsetine müştâk olduğumuz ecilden der-sa'âdet-medârlarında hüsn-i niyetimize ve vâfık elçimiz ikâmeti lâzım olmağla Karyol Nâm elçi-i sâbıkamızın ricâsına binâen tarafımıza gelmesine izn virülüb De Razalar nâm-ı cezalımızı intihâb ve âsitâne-i sa'âdetlerinde elçilik hizmetine ta'yîn eylememiz ile bunca zamandan berü mâbeynde karâr-dâde olan mevâddü'l-kâmilenin devamına ve reâyây-ı tarafeynin beyninde vâki' olan ticâretin izdiyâdına eltâf-ı şehriyârîleri bî-diriğ buyurulub elçi-i merkûmun tarafımızdan i'lâm eylediği nesnelere i'timâd buyurmaları me'mûlümüzdür. Bâkî Allah Te'âlâ hazretleri ömr ü devlet-i aliyyelerin dâim eyleye.

Velâdet-i Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz onuncu senesinde mâh-ı Kânûn-ı sâni'nin ibtidâsı gününde ve Rosalar nâm-ı mahalde tahrîr olunmuştur.

Rikâb-ı Hümayûndan Françe Pâdişâhı Luyiz'e Nâme-i Hümayûn³⁴⁰

³³⁹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 212.

³⁴⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 212-213.

İftihârü'l-ümerâi'l-izâmi'l-İseviyye muhtârü'l-küberâi'l-fihâmi'l-Mesîhiyye muslih-i mesâlih-i cemâhiri'n-Nasrâniyye sâhib-i ezyâli'l-haşmet ve'l-vekâr sâhib-i delâili'l-mecd ve'l-i'tibâr hâlâ Françe Pâdişahı olan dostumuz Luyiz hatemallahu avâkıbuhü bi'l-hayr ve'r-reşâd ve ahsen-i ileyh sebîlü's-savâb ve's-sedâd tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki cenâb-ı hüday-ı müteâl tekaddüs zâta ... hazretlerinin ulüvv-i inâyeti ve peygamberimiz habîb-i Hüdâ şefî'-i rûz-i cezâ Muhammedi'l-Mustafa aleyhi menü's-salavât ergâha ve menü't-teslîmât mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtıyla merci'-i selâtîn-i izâm melâz-ı havâkîn-i kirâm olan südde-i seniyye-i âlî-makâm ve atebe-i aliyye-i sipihr-i ihtîşamımıza olan vüfûr-ı sadâkat ü ihlâs ve kemâl-i müsâlemet ü ihtisâsınız muktezâsı üzre âsitâne-i sa'âdetimize mukîm olmak üzere tarafınızdan ta'yîn ü irsâl olunan mümtâz ve müntahab elçiniz kıdvet-i ümerâi'l-milleti'l-Mesîhiyye Cezâl Derolur hutumet avâkıbuhü bi'l-hayr âsitâne-i sa'âdet ve dûdmân-ı müşeyyidü'l-erkânımıza gelüb yüz sürüb izz-i huzûr-ı fâyizü'l-hayr-ı hüsrevânemizde teşrîfât-ı mülûkânemize mazhar olduktan sonra götürüb teslîm eyledüğü nâmemiz kâide-i kadîme-i Osmânî ve deydene-i müstedîme-i cihânânî üzere tercüme ve hulâsa-i mazmûnî pâye-i serîr-i sa'âdet-mesîr-i hüsrevânemize arz olunub bi'l-cümle muhît-i ilm-i âlem-şümûl-ı mülûkânemiz olmuştur. Mûmâileyh elçiniz ahidnâme-i hümayûnumuzun şerâitine ve mâbeynde olan dostluğun devâm ü istihkâmına ve reâyây-ı tarafeynin beyninde vâki' olan ticâretin izdiyâdına müteallik arz eyledüğü kelâm-ı müsâlemet-encâm karîn-i i'timâd hümayûnumuz olması iltimâs olunmağla mûmâileyh elçiniz âsitâne-i sa'âdetimizde mukîm olmak üzere kalub ve bundan akdem âsitâne-i sa'âdet-unvânımızda ikâmet üzere olan elçi-i sâbıkınız Karyol merâsim-i hizmet-i sefâreti tekmîl ve tarafınıza avdet ü insırafa me'zûn ü murahhas kılınmağla nâme-i hümayûn-ı şevket-makrûnumuz ısdâr ü irsâl olunmuştur. Lede'l-vusûl bu hândân-ı şamihü'l-erkân ve dûdmân-ı râsihü'l-bünyânımız ile ahd-i baîdden berü mâbeynde mün'akid ü müstahkem olan musâfât ü muvalat ahidnâme-i hümayûnumuzun şerâiti üzere kemâ-kân mukarrer ve muabber tutuldukça mâbeynde pâyidâr ve üstüvâr olan uhûd-ı sâdika merâsimine zamân-ı saltanat-ı seniyyemizde dahi murâ'ât olunub memâlik-i mahrûsemize gelüb-gidüb tüccârınız ve sâir reâyânız zıll-ı zalîl râfet-i pâdişâhânemizde her vecihle mahmimî olması câygîr-i zamir-i sa'âdet-semîr olduğu melhûzunuz ola. Ve's-selâm alâ-min-etba'î'l-Hudâ.

Tahrîren fî Evâsıt-ı Ra Sene (1)123

Devletlü Sadrazam Hazretleri Taraflarından Şâh-ı Acem'in İ'timâdü'd-Devlesine Gönderilen Mektûbun Sûretidir³⁴¹

Cenâb-ı meâlî meâb vekâlet iyâb sadâret nisâb dirâyet intisâb müşîr-i müşterî tedbîr-i hûşîd zamîr müşâr bülend iştiâr Aristo-n-nazîr düstûr-ı hakâyık şu'ûr bânî-i mebânî hazm-ı umûr-ı mu'temedü'd-devlet-i bi'r-re'yi'l-rezîn imâdü's-saltanat-i bi't-temkîni'l-metîn vesîle-i emniyet-i emîn nigîn-i saltanat sâhib-i kârdân-ı îsafşân hân-ı hânân şâh-ı cemm-i unvân dâme avnen Li-Îsâri âsâr li'l-emni ve'l-emân hazretlerinin mevkıf-ı meâlî bünyân ve mahdar-ı sâmi mekânlarına nefihât-ı de'vât anberîn nesim ve nesemât-ı tahıyyât abherin-şemîm ki mehebb-i vedâd cenândan vezân u besân nesâim cinândan fayihâ resân meşâmm-ı cân ola tavellay-ı velâ ve tekâzây-ı muvâlefet iktizâ ile ithâf ve ihdâ kılındıktan sonra miftâh-ı ebvâb ta'ârûf ve misbâh envâr-ı te'âluf olan zamîr-i eyinesâ ve tâb'-ı münîr hikmet-şinâsâlarına muhlisâne ibâne ve inhâ olunan oldur ki Basra havâlisinde eşkiyâyı Urbândan Mani' oğlu Meğamis nâm şakî ve karındaşı Muhammed itbâi olan eşkiyâ ile bundan akdem taraf-ı saltanat-ı seniyyeye bağı udvân u fesâd ve tuğyân üzere olmalarıyla hâlâ Bağdad vâlisi olan vezir-i Rûşen-zamîr izzetlü sa'âdetlü Hasan Paşa hazretleri bi'l-iktizâ ba'zı asâkir-i mansûre ile üzerlerine varub ve esnây-ı muhârebede bi-tevfikihî Te'âlâ cem'iyetlerin tefrik ü teşettüt itmekle eşkiyây-ı merkûme münkesiren ve münhezimen şehgirây-ı vâdi-i heybet ü hüsrân ve beydây-ı hızlânda hayrân u sergerdân iken hala Huveyze hânı olan Fercullah oğlu Abdullah Hân şakî-i mezbûr Meğamis'i da'vet ile yanına alub evâziş ü ikrâm ve emrine takviyet-i tâm verdiğinden ma'adâ şakî-i mezbûrun aşîreti olan Müntefik Urbânına kirâren ve mirâren adamlar irsâl ve bi'l-âhire Urbân-ı mezkûreden Âl-i Ecved ve Âl-i Mennâ' ve Âl-i Sabihe ve Âl-i Züheyrîn ve Âl-i Dâhî aşîretlerin şakî-i mezbûre tabi'iyet itdürüb ba'dehû hân-ı mezkûr kendi etbâ'ından şakî-i mezbûra binden mütecâviz süvârî-i koşub aşâir-i merkûmenin şeyhlerine îsâl ve ânın imdâd ü iâneti ile Basra ve Cezâyir taraflarına suikasdırları olduğundan mâ'adâ Bağdad'ın cânib-i şarkîsinde Huveyze ile Bağdad arâzisi hududunda vâki' benî Lam eşkiyâsını dahi tahrîk ve Huveyze A'râbından el-Uzzî ve Şürefâ Rahîl aşîretlerinden yedi sekiz yüz mikdârı tüfenk-endâz süvârî virmekle eşkiyây-ı merkûme ale'l-gafle gelüb Bağdad mukâta'âtından Horasan mukâta'ası kurâsının devvâbb ü mevâşîlerin nehb ü gâret idüb el-hâsıl hân-ı merkûmun ol hudûd ve

³⁴¹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 213-214.

havâlide bunun emsâli nice nice evzâ'-ı nâ-hemvâri zâhir ü bedîdâr olduğu südde-i seniyye-i saltanat-medara arz ü i'lâm olunub ve bu dûdmân-ı azîmü'ş-şân-ı Osmâniyenin ol hânedân-ı muallâ nişân-ı Safaviye ile tevârüs-i âbâ ü ecdâd ile masûn ve müekked olan ve müddet-i medîdeden berü müstemirr ve müşeyyed olan musâfât-ı kadîme ve müvalât-ı müstedîmeye mugâyir olmağla iş-bu mektûb-ı muhâleset-sudûr keşide-i silk-i sûtûr ve firistade-i huzûr-ı meâlî-i mevfûrları kılınmıştır. İnşaaallahu Te'âlâ lede'l-vusûl levâzım hubb ü vedâdî-i murâ'ât vükelây-ı tarafeyne ilâve-i hüsn-i ihtimamdan olan hâlâtdan olmağla şakî-i merkûm Meğâmis ve etbâ'ına ve sâir Bağdad ve Basra eyâletlerinde olan aşâyir ve kabâil-i urbâna Huveyze hânı tarafından min-ba'd sâhib çıkılmayub ve kabûl olunmayub ve bir tarîk ile takvîyet verülmeyüb tard ü ib'âd olunmak üzere tenbihe ile niçe dühûr ü kurûndan berü iki devlet-i aliyyenin³⁴² beyninde tetarruk-ı halelden mahfûz olan musâfât-ı kadime-i rûz-i efzûnu te'kîd ü te'yîd ve şedd-i visâk-ı ekîd ile teşyîd ü te'yîde lütufları bî-dirîğ buyurulmak melhûzdur. Bâkî hemîşe-i eyyâm-ı sa'âdet ü kâmrânî-i mütemâdî ve müstedâm bâd bi-rabbi'l-ibâd.

Fî Evâsıt-ı Ra sene (1)123

Sâbıkâ Mekke-i Mükerrreme Şerîfi Olan Şerîf Saîd'e Nâme-i Hümâyûn³⁴³

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb siyâdet-intisâb zü'n-nesebi't-tâhir ve'l-hasebi'z-zâhir müstecmi'ü'l-menâkıb ve'l-mefâhir-i kâbiran-ı an-kâbir cemâlü's-sülâleti'l-Hâşimiyye fer'ü'ş-şecereti'z-zekiyyeti'n-Nebeviyye tırâzü'l-îsâbeti'l-ulviyyetü'l muştâfaviye umdetü'r-resûl kurreti aynü'z-Zehrâ-i el-Betûl el-muhtassa bi-mezîd inâyet-i men Lâ yuhlifi'l-va'd şerîf Saîd ibn-i şerîf Sa'd dâme sa'duhû tevkî-i refî' cihân mutâ' vâcibü'l ittiba'ımız vusûlunde ma'lûmunuz ola ki siz eşrâf-ı izâm cemîlü'l-evsâfin eccl ve erşedi ve sâdât-ı kirâm lâzımü'l-ihtirâmın ekrem ve emcedi olmağla sâdır olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnumuz mücebince Emâret-i Mekke-i Mükerrrem'e ve hükûmet-i Bekke-i Muazzama avâtıf-ı kâmile-i hüsvâne ve avârif-i şâmime-i mülûkânemizden berât-ı şerîf-i âlîşân yarlığ-ı belîğ-i sa'âdet-i unvân ile size tevcih ü taklîd ve bu şerâfet-i bâhirü's-sa'âdet ile şânınız terfî' ü teşyîd olunub esirre-i serîret cibillet-i sâfi-i taviyyet münderic ü mündemiç olan asâr-ı sadâkat ve istikâmet ve emârât-ı asâlet muktezâsı üzere sizden sıdk ü sedâd ve hüdâ ve reşâd ü hulûs-ı fuâd ile meâsir-i mezkûre-i hasene ve

³⁴² Metinde bu kelime fazla yazılmıştır.

³⁴³ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 214-215.

mesâ-i meşkûre-i müstahsene melhûz-ı hümayûnumuz olmağla hakkınızda metali' mevâhib-i seniyye-i şâhânemizden neyyir-i âlem-efrûz pâdişâhânemiz sâtî' ü lâmi' olub teşrîfât-ı hassa-i şâhâne ve hila-i fâhire-i mülûkânemizden semmûr-ı fâyızü's-sürûre kaplu bir sevb-i hıl'at-ı mûrisü'l-behçet-i sultânî inâyet ve ihsânımız olmağın teblîğ ü îsâl-i hizmetiyle [ ]³⁴⁴ ta'yîn ve nâme-i hümayûn-ı mülâtafet-makrûnumuz ısdâr ü irsâl olunmuştur. İnşaallahu Te'âlâ vusûlunde bu dûdmân-ı muhalledü'l-erkân ve bu hândân-ı müşeyyedü'l-bünyân mevhibeti feyezân ile olan vufûr-ı sadâkat ve hulûs taviyyetiniz muktezâsı üzere hıl'at-ı fâhire ve kisve-i zâhiremizi levâzım-ı tebcîl ü ihtirâm ile iktisâ ve isbâl-i ezyâl-ı ibtihâc eyledikten sonra emr-i lâzımü'l-ihtimâm olan emânet-i emârete hulûs-ı tâmm ile mübâşeret ve akdâm-ı ikdâm ile kıyâm ve meslek-i adl ü insâfa intihâc ile kıstas-ı şer'-i kavîm ve mikyâs-ı kânûn-ı müstakîm üzere icrây-ı hukûmet ve havza-i eyâletinizde olan bukâ'-ı latîfe ve emâkin-i şerifenin hıfzı ü hirâseti ve hüccâc-ı Beytullahü'l-Haram ve züvvâr-ı Ravza-i Mutahhara-i Seyyidü'l-Enâm-ı aleyhi efdalü's-salâtü ve's-selâmın himâyet ve siyâneti ve hafâvet sâliha ile medâyin-i sâlihe değin istikbâl ve teşyî'i husûsunda bezl-i cell-i himmet edüb eşkiyây-ı urbandan mashûbü's-selâma âminen ve sâlimen zehâb ü kufûlüne ve katınîn ü mûkîmin ve müsâfirîn ü mücâvirîn ve züvvâr ü tüccârın terfih-i ahvâl ve itmînân-ı bâllerinde ve sâir ol aktâr-ı şerîfe ve arâzî-i münîfede din ü Devlet-i Aliyyemize lâyıq ve ırz ü nâmûs-ı saltanat-ı seniyyemize muvaffik harekâtı her vechile dikkat eyleyüb isticlâb-ı rızây-ı yümn-i iktizâ-i mülûkânemize mübâderet ve bezl-i cell-i himmet ve sarf-ı vûs' ü kudret eyleyesiz şöyle bilesiz.

Tahrîren fî Evâsıt-ı R sene (1)123

Sâbıkâ Mekke-i Mükەرreme Emîri Olan Şerîf Abdülkerim bin Muhammed dâme Şerîfe Nâme-i Hümayûn³⁴⁵

Şerâfet-i Mekke-i Mükەرreme ve hükûmet-i Bekke-i Muazzama bi-hasbi'l-iktizâ sâdır olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnumuz mücebince cenâb-ı emâret-meab eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb siyâdet-intisâb sâbıkâ Mekke-i Mükەرreme Şerîfi olan Şerîf Saîd ibn-i Şerîf Sa'd dâme Sa'duhû'ya tefvîz ve taklîd olunub ve siz mahrûse-i Mısır'a varubistirâhat ve refâhiyyet ile anda ikâmet eylemeniz içün sâdır olan hatt-ı hümayûn-ı celâlet-

³⁴⁴ Metinde ismin yer alacağı bölüm boş geçilmiştir.

³⁴⁵ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 215.

makrûnumuz mûcebince nâme-i hümayûn-ı mülâtafet-makrûnumuz ısdâr ve [ ]³⁴⁶ irsâl olunmuştur. İnşaaallahu Te'âlâ vusulünde bu umûrda bir vechile tereddüd ve tevakkuf ve taallül ve tevessüf etmeyüb alâ cenâhü'l-i isti'câl Mısır cânibine varub anda ikâmet ve vıfk-ı rızây-ı yümn-i iktizây-ı pâdişâhânemiz üzere hareket eyleyesiz, şöyle bilesiz.

Fî Evâsıt-ı R Sene (1)123

Mekke-i Mükerreme Şerîfi Şerîf Saîd'e Nâme-i Hümayûn Ba'de'l-elkâb³⁴⁷

İş-bu sâl-i meymenet iştimâlde ıskât-ı farîza-i Hacc için düstûr-ı mükerrrem müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem Şam vâlisi ve mîr-i hâcî olan vezirim Nasuh Paşa âdemallahü Te'âlâ iclâlehü ile tarîk-i şâmîden zâmile-bend-i azîmet olan huccâc-ı hidâyet minhâcın istikbâl ve teşyî'leri ve hıfz ü hirâsetleriyle te'mîn ve tatminleri Devlet-i Aliyye'mizin ehemmi-i mehâmmından olmağla bundan akdem huccâc-ı Müslimînin medâyin-i sâliha değin istikbâl ve teşyî'leri husûsı nâme-i hümayûn şevket makrûnumuz ile cenâb-ı şerâfet meâbınız tavsiye ve sipâriş olunmuşıdı. El-hâletü hezihi bu emr-i cemîlede sinîn-i sâbıkadan ziyâde ihtimâm iktizâ idüb ve sizden gayret ve hamîyyet ile meâsir-i cemîle ve âsâr-ı pesendîde me'mûl tab'-ı safâ makrûnumuz olmağla nâme-i hümayûn-ı mülâtafet-makrûnumuz ısdâr ve irsâl olunmuştur. İnşaaallahu Te'âlâ vusûlünde bu dûdmân-ı muhalledü'l-erkân ve bu hândân-ı müşeyyedü'l-bünyân mevhibet-ifeyezân ile olan vufûr-ı sadâkat ve hulûs tıynetiniz muktezâsı üzere huccâc-ı Beytullahü'l-Harâm ve züvvâr Ravza-i Mutahhara Hazret-i seyyidü'l-enâm aleyh-i efdalü'l-salât ve 's-selâm'ın hıfz ü hirâsetleri ve emn ü selâmetleri için üç bin nefer yarar ve güzîde tüvânâ adam ile Medâyin-i sâliha değin istikbâl ve teşyî' husûsunda bezl-i cell-i himmet ve mîr-i hâcc vezîr müşârunileyh ittifâk ve ittihâd ile eşkıyây-ı Urbân'dan mashûbü's-selâma âminen ve sâlimen zehâb ve kufullerine ve te'mîn ve tatmîn bâllerine ve bi'l-cümle ol aktâr-ı şerîfe ve arâzî-i munûfe'de uhde-i imâretlerine müteretteb olan umûr-ı sâirede dahi dîn ve Devlet-i Aliyyemize lâıyk ve ırz ve nâmus-ı saltanat-ı aliyyemize muvâfık harekâta icâleten kemmiyyet-i miknet eyleyüb isticlâb-ı rızây-ı yümn-i iktizây-ı pâdişâhânemize mübâderet eylemeleri me'mûldür şöyle bilesiz.

Tahrîren fî Evâsıt-ı Ca Sene selâse ve işrin ve mie ve elf. 1123³⁴⁸.

³⁴⁶ Metinde bu bölüm satır sonuna kadar boş bırakılmıştır.

³⁴⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 215.

³⁴⁸ Metinde yazı ile verilen tarihin yanına, rakamla verilen tarih sonradan eklenmiştir.

Nişanı Hümâyûn Oldur ki³⁴⁹

Düstûr-ı ekrem müşîr-i efhâm nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzım ümem vezirazamım ve serdar-ı ekremim ve vekîl-i mutlakım Mehemmed Paşa edamallahu Te'âlâ iclâlehü vezâif-i iktidâre bi'l-cümle asâkir-i İslam-ı Nusret-encâm ile Nehr-i Prut kenârında Hûş Sahrâsında Moskov Çarı ve askeri ile musâdefe ve muhârebe vuku'unda Çar-ı müşârunileyh tarafından gönderilen mukâleme-i sulha murahhas vekilleri ile müşârunileyh vekîl-i mutlakım bi'd-defe'ât mevâz-ı sulh u salâh-ı şurût u kuyûdu ile mukâleme ve müzâkereden sonra bi-tevfike-i Te'âlâ Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvendimle Moskov Çarı beyinde ba'zı mevâdd ve şurût u kuyûd üzerine musâlaha vâki' olub ve tarafeynden me'mûl be ... temessükler alınub virildiği rikâb-ı kâmiyâbıma arz u telhîs olundukda zikr olunan temessüklerde münderic olan şurût u kuyûd makbul-ı hümâyûnum olmuşdur ve ez-cümle şerâit-i sulh ü salâha dâhil olan mevâddan Azak Kal'ası mukaddemâ niçe alınmış ise Ke'l-evvel arazi ve sâir tetümmâtiyle taraf-ı Devlet-i Aliyyeme teslim ve Taygan ve Kamenka ve Samar dimağında Yeni kal'ayı külliyyet ile hedm ve Kamenka'nın içinde olan top ve cebehâne bi'l-külliye taraf-ı Devlet-i Aliyyeme teslim ve miftahları rikâb-ı cihân tâbıma vâsıl oldukda tarafeynden alınub virilen temessüklerde derç ü beyân ve tasrîh ü iyân olunan maddelerin şurût u kuyûduyla husûliçün Çar-ı merkûm tarafından kıdvet ü a'yânü'l milleti'l-Mesîhiyye Çarın mahrem-i esrârı Baron Kançılır Petro Şafirof ve Şeremet oğlunun oğlu Cezal Mihail Veledeporus hutumet avâkıbıhümâ bi'l-hayr rehin olmak üzere müşârunileyh veziriazam ve vekîl-i mutlakım yanına ba's ve irsâl olunmalarıyla binâen aleyh iş-bu nişân-ı âlişân-ı sa'âdet-unvânı virdüm ve buyurdum ki balâda tafsîl ü ıyân ve tasrîh ü beyân olundugu üzere şurût-ı musâlâhâya dahil olan mevâddan Azak Kal'ası mukaddemâ niçe alınmış ise Ke'l-evvel arâzî ve sâir tetümmâtiyle taraf-ı Devlet-i Aliyyeme teslim ve Taygan ve Kamenka ve Samar dimağında Yeni kal'a-i külliyyet ile hedm ve Kamenka'nın içinde olan top ve cebehâne bi'l-külliye taraf-ı -i Aliyyeme teslim olunub ve miftâhaları rikâb-ı me'âlî cenâb-ı mülûkâneme vâsıl oldukda tarafeynden alınub virilen temessüklerde derç ü beyân ve tafsîl ve ıyân olunan mevâdd-ı musâlahanın şurût u kuyûdu husûliçün rehn olmak üzere hala orduy-ı hümâyûnumda olan mûmâileyhümâ Baron Kançılır Petro Şafirof ve Şeremet oğlunun oğlu Cezal Mihail Veledeporus yedlerine âsitâne-i sa'âdetimde ahidnâme-i

³⁴⁹ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 217-218.

hümâyûnum virilmesi ve fî-mâba'd şurût-ı musâlahâ ve müsâleme murâ'ât olunacağı mukarrer ve muhakkaktır şöyle bileler alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar.

Tahrîren fî Evâhîr-i Cemâziye'l-âhir Sene (1)123

Devlet-i Aliyye-i Ebed-Peyvend ile Moskov Çarı Beyninde Vâki' olan Musâleha Mevaddını Müştemil Sadrazam Mehmed Paşa Hazretleri Tarafından Virilen Temessüğün Sûretidir³⁵⁰

Bâ'is tahrîri kitâb-ı sıhhat-nisâb budur ki bî-tevfîk allahü'l-mülkü'l-alem asâkir-i İslâm nusret encâm nehr-i Prut kenârında Moskov Çarını bi'l-cümle Moskov askeriyle muhâsara ve mukâtele ile tazyik eylediğimiz bi'l-lutfü'l-kerîm ve fazl'ül-amîm Çar-ı merkûm musâlahâ mürâca'at idüb ve tarafından sulha tâlib olundklarında sulh ü salâhın kuyûd u şurûtı bu vech üzre ma'kûd ve merbût olmuştur ki Azak Kal'ası niçe alınmış ise Ke'l-evvel arâzî ve sâir tetümmâtiyle taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye teslîm oluna ve Taygan ve Kamenka ve Samar dîmağında Yeni kal'ası külliyyet ile hedm oluna ve Kamenka'nın içinde olan tob ve cebehânesi bi'l-küllîye Devlet-i Aliyye tarafına teslîm oluna ve fî-mâba'd mahall-i merkûmda tarafeynden kal'a binâ olunmamak üzre ve Lehlü'ye ve Ona tâbi' olan Barabaş ve Potkalı ve Kırım hânı olan sa'âdetlü Devlet Giray Hân hazretleri tarafına tâbi' olan Kazaklara Çar-ı merkûm tarafından min ba'd müdâhale olunmayub öteden berü nice ise bütün ol yerlerden el çeküb ba'de'l-yevm karadan memâlik-i mahrûseye ticâret ile gelüb giden bâzîrgânlarından mâ'adâ İstanbul'da elçi nâmında taraflarından kimesne ikâmet itmeyüb ve bundan akdem ve hâlâ olan Müslümanlar esirleri her ne mikdâr ise gerü Devlet-i Aliyye tarafına teslîm olunmak üzere ve İsvec kralı Devlet-i Aliyye'nin zîr-i cenâh-ı inâyetine ilticâ etmekle ba'de'l-yevm İsvec kralının kendü memleketine emn ü selâmet ile gitmesine kat'a taraflarından mümâna't ve ta'arruz olunmayub mâbeynlerinde tevfiğ ü rızâ ve ittihâd bulunur ise musâlahâ eyleyeler fî-mâba'd Devlet-i Aliyye tarafından Moskovluya ve onların tarafından dahi memalik-i mahrûseye mensûb olan reâyâ ü berâyâ ve sâirlerine bir dürlü teaddî ü tecâvüz olunmamak şurût u uhudu ile sebkat iden kuşhane hareketlerinden içmâz-ı ayn buyurulmak üzere şevketlü, inâyetlü, azemetlü efendimiz padişahımızın kemâl-i fazl ü kerem-i mülûkânelerinden ricâ olunur minvâl-i meşrûh üzere âsitâne-i sa'âdetde inşâllahu te'âlâ ahd ü mîsâk kılınmak ve tarafeyne sûret verilmek üzere vekâlet mutlakamız

³⁵⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 218-219.

hasebiyle iş-bu temessük tahrîr olunub taraflarına verilmiştir ve Çar-ı merkûm tarafından derûn-ı temessükde mezkûr olan şurût u kuyûd icrâsı için alınan rehinler ve tarafeynden temessükler alınub verildikten sonra askerleri doğru yollarıyla memleketine gitmesine gerek asâkir-i mansûre ve gerek tavâif-i Tatar ve sâirlerinden bir ferd mümâna't ü müdâhale eylemeyüb ve zikr olunan mâddeler teslîm olunub tarafeynden ahidnâmeler alınub verildükden sonra çar-ı mezbûr tarafından me'mûren rehn olmak üzere orduy-ı hümayûn nasret makrûnumuza gelen Çar'ın mahrem-i esrârı kudveti a'yânü'l-milleti'l-Mesîhiyye Baron Kancılır Petro Şafirof ve Şaremet oğlunun oğlu Cezal Mihail Veledeporus hutumet avâkıbühümâ bi'l-hayr i'timâm-ı hizmet eylediklerinden sonra bilâ te'hîr memleketlerine gitmelerine Devlet-i Aliyye tarafından izn ü ruhsat verilmek üzere iş-bu mahalle şerh verildi. Tahrîren Fî'l-yevmü's-sâdis min Cemâziye'l-âhire sene-i sülûs ve ısrin ve mie ve elf. Hûş geçidin ...

Vezirazam Sâbık Mehmed Paşa Tarafından Şâh-ı Acem'in İ'timâdü'd-devlesine Yazılan Mektûba Cevâb Olmak Üzere mûmâileyh İ'timâdü'd-devle'den Gelen Mektûbun Tercümesidir³⁵¹

Ba'de'l-elkâb Bu eyyâm-ı sa'âdet-encâmda Bağdat vâlisi Hasan Paşa müşârunileyh vezirazamın ismiyle bir mektûb kendü hüddamlarından Ömer Ağa ile göndermişler idi ve Hasan Paşa demiş ki bu mektûbu Sadrazam Hazretleri tahrîr itdirüb göndermişler ki Hasan Paşa kendü ademisi ile bu tarafa irsâl eylesün ve mektûb-i mezkûrda tahrîr olunmuş ki Benî Müntefik ve Benî Lâm Arablarının şeyhi olan Mâni' oğlu Meğamiş Seyyid Abdullah Hâna ilticâ etmişler ve müşârunileyh Seyyid Abdullah Hân bunlara himâyet ve riâyet itmekle Basra ve Bağdad'ın etrâf ü havâlisini garet ü târâc ederler ve mektûb-i mezbûrda iş'âr itmişler ki bu evzâ' bu iki devlet mâbeyninde olan muvâlâta menâfidir ve Cenâb-ı Alîleri bunların i'ânetinde bulunmasınlar ol vezîr-i âlişâna mahfî olmamak gerekdir ki yüz, seneye karîbdir ki bu iki hânedânın mâbeyninde binây-ı musâlahâ ve vifâk ve esas-ı muâhede ve ittifâk-ı istikrâr ü istimrâr bulmuştur ve yevmen fe yevmen istihkâmı ziyâde olmaktadır. Elhamdülillah ve'l minne bu evkâtta bî-gânelik ve ayrılık aradan kalkmıştır ve ittihâd bir mertebeye zarmıştır ki tasarruflarında olan memleketlerde birbirine muzayaka câiz görmezler ve bu hâleti tasdîk ider budur ki ol Devlet-i Aliyye'nin tarafına müteallak olan bilâddan ol devlete mensûb olanların

³⁵¹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 220-221.

tasarrufundan çıkmış idi ve bu devletin bendeleri Saltanat-ı Aliyye vükelâsının himâyet ve i'ânetine binâen mütegalibenin elinden intizâ' edüb Devlet-i Aliyye tarafından mübâderet olunmazdan evvel ol devlet-i uz mânın hüddâmına teslîm etmişler idi ve kibâr ü sigara zâhir ü aşikâr oldu ki tarafeynin ittihâd ü ittifâkı bir hadde erişmiştir ki birbirinin dostluğu i'âneti ile birbirinin muanidlerini def' etmişler ola bu tarafın ümerâ ve hükkâmının ve sâir kullarının ne gûna cür'eti ve kudreti olsa gerek ki ol taraf-ı karînü's-şerefîn evzâ'ına ihtilâl göstermiş olalar çünkü irsâl buyurulan mektûbda tahrîr olunan husûs bu cânibin ittihâd üzere olan evzâ'ına münâfât-ı tâmmeye ile münâfidir ol vezîr-i âli-kadr mâbeynimiz bu mertebeye olduğuna ittilâ'-ı tâm hâsıl etmişleriken erbâb-ı gazezin bu mukûle sözlerini istimâ ve kabûl buyurmaları inanılmaz zikr olunan mektûb paşay-ı müşârunileyhin düzmesine haml olunur ise taaccüb ve istib'âd olunmaz zirâ ki paşay-ı müşârunileyh irâdât-ı faside ve hayâlât-ı kâside ile hazâyin ve esvâb ü emvâl cem' etmek makâmına mübâşeret etmiştir vücûh-ı müteaddide ve birbirine uymaz bahâneler ile halkdan alâf-ı ulûf almakdadır ezcümle bu bendelerinin habîr ve agâh muttali' olduğu bu diyârın züvvârından ol vezîr-i âlîcâh fevku't-tâkakâtı çok akçe ahz ü ihtilâs etmiştir ve ânların emvâllerin ahz ü cerr etmek için dürlü dürlü bidatlara muhtelif adlar takub her menzilde ve her mekânda mu'teddün bih mallar hâss nâm ile taleb ider ve bununla iktifâ itmeyüb her mertebdeki züvvâr-ı mezkûre emâkin-i müteşerrikiye dâhil olurlar kemiyetleri üç dört bin neferden otuz kırk bin nefere dek kaleme gelmiştir bunlardan kendisinin ihdâs itdiği bidatlar ve tevakku'ât-ı sâbıkasına bir meblağ dahi artırmadadır her kâh ki vezîr-i müşârunileyh bu diyârın züvvârından ahz itdiği emvâl kendinin irâdlarının eczâsından bir cüz'üdür bu denli meblâğ-ı azîm hâsıl ola ol vezîr-i âlişâna malûm olabilir ki her senede kendü memleketinde urub garet itdiği ve sâir tagallübât ile aldığı bu zikr olunanın ez'âf-ı muzâ'afı olur ve kendüye ne mertebe emvâl âid olduğu ma'lûm olur ve bu cihet ile hırs ve tama'ı ve gururu ve hayâlât-ı fâsidesi günden güne izdiyâd bulmuştur Basra ve Bağdat hudûdunda sâkin olan urbânın katl ü gâretine mübâşeret ider ve bunları muzdarr ider ki bu devlete mensûb olanlara ilticâ edeler ve anların istirdâdı bahânesi ile sınır ü hudûd sulhünü birbirine karışdırmak sadedinde olur nitekim bundan evvel Benî Lâm urbânı ânın teklîfât ve muâdâtına tâkat götürmeyüb Arabistan vâlisine ilticâ etmişler idi. Anların istirdâdını bahâne idüb asker-i mevfûr ve kemâl-i gurûr ile Huveyze semtine hareket idüb ve Arabistan vâlisine tarafından adem gönderüb sınırdan tecâvüz etmese gerekidir deyü itminân gösteririmiş ve ma'a hâzâ gün

be gün yağma ve gârete azîmeti ve Huveyze'nin tasarrufu kasdıyla ilerü ve gelürümüş ve vâli-i mezkûr dahi onun irâdet-i fasîdesine müttâli' olurmuş vezir-i müşârunileyh ile Huveyze beynine hâil olur bâ-vücûd ki paşay-ı mezbûrun def'ine isti'dâd-ı tâmmı var iken muâraza ve mücâdele etmeyüb kemâl-i riâyet ile gîrû avdet etdirmişdir ve ol vezir-i âlişâna mahfî ve mestûr olmasa gerekir ki nûr-ı İslâm inkişâfından mukaddem dahîl düşmeklik ile-l-ân tevâif-i A'râb beyninde şâyi' ve müstemirr olmuştur. Kendülere dahîl düşenleri gîrû reddetmekleği neng ü âr bilürler kâdir olabildikleri kadar ol ka'ide-i müstemirreden tehallûf etmezler eğer vâli-i Arabistan zikr olunan Urbâna dahîl-i düşmeklik kâidesini riâyet etmiş ola istib'âd olunmaz kadîmü'l-eyyâmdan ile-l-ân bu iki devlet beyninde istihkâm bulmuş muhabbet ü dostluk şerâyitine münâfi değildir her-gâh ki paşay-ı mezbûrun bahânesi i'râb-ı Benî Lâm'ın istirdâdıdır. Bundan akdem bu kabîlden olan cemâ'ât-ı kerrât ile ol taraftan bu tarafa ve bu cânibden ol cânibe ilticâ edüb cemi'iyet-i hatır ü istimâlet husûlünden sonra yine mekân-ı asıllarına mürâca'at edegelmişlerdir ve herkes anların istirdâdları bahânesiyle sınır u hudûddan tecâvüz etmeklik vâki' olmamıştır. Paşay-ı mezbûrun eğer irâde-i fâside-i manzûru olmasa gerek idi ki sâbıkda olan paşaların evzâ' ü hareketlerini düstûr-ı amel kılub andan tehallûf-ı câiz görmeye paşay-ı müşârunileyhe kibr ü nahvet müstevlî olub sulhûn ve sınırın birbirine katması makamına kâim olmuştur ve eğer Arabistan vâlisi def'-i sâil makamına ve irâdet-i fâsidesinin ref'ine nâçâr kalub muâraza etse bir gayri mahmile haml buyurmazlar ol i'tibâr ile ki paşay-ı müşârunileyh bu diyârın mütereddidin ve züvvârının ızrarına min-ba'd-i isrâr ve ziyâdelik göstermeye bundan evvel züvvâra hüsn-i sülûk ile sülûk ettiğini mektûblarda kaleme getürtmüş nitekim müşârunilehin etvâr-ı nâ-hencârının muâhezesi makâmında olmayalar mümkündür ki mekâtib-i mezbûreyi kendüye sened ittihâz edinüb kendü hüsn-i sülûkünü izhâr eyleye ammâ ol mekâtib çünkü zikr eylediğimiz emre mebnidir tarafınızdan ısga ve kabul buyurulmamak me'mûldür. Ve zikr olunan umûra binâen pâşây-ı müşârunileyhin eyâleti eyyâmının imtidâdı ve Irak Arabının mecmûundaki bundan evvel bir cemâ'at bu memleketin îrâdıyla saltanat iderlermiş nahvet ü gurur dimâğına yol bulmuş ve başına müctemi' olan asker sebebi ile bu vakitte dahi müceddeden azîm asker başına cem' olmuştur kasdı hemân sulhun ve sınırın birbirine katması sadesinde değil belki ister ki günden güne istiklâli ziyâde ola ve andan sonra benlik alemini kaldırub ve ol dergâh-ı felek iştibâhının kulluğundan baş çevirüb ol pâdişâh-ı gerdûn-bârgâhın emr ü nehyine mukayyed olmaya bunun birle ki

sûret-i hâl bu minvâl üzere olduğu âlemiyâna zâhir ve ayândır eğer bunun hilâfını pâşây-ı mezbûr atebe-i aliyyeye arz itmiş ola kendünün sû-i a'mâlini setr etmek içündür bu vakitdeki mektûb-ı mezbûr vârid oldu bu hayr-endîşin istid'âsına binâen te'kîdât-ı tâmme mübtenî rakamlar vâli-i mezkûre ve sâir ümerâ ve hükkâm-ı kalemrev-i hüsrevânîye tahrîr olundu ki min-ba'd-i şerâit-i sulh ü sınır ve zavâbıt-ı muhabbet-i mevfûre sevâbık ezmandan ziyâde sa'y ve ihtimâm göstereler hâtr-ı âtırı cemî'-i vücûhdan cem' tutalar ki bu taraftan bir emir ki dostluğa ve muhabbete muhâlif ola amele gelmese gerekdir cânibeynin devlet-hâhlığı ve ibâdullahın hayr-endîşliği ki elsine ü efvâhda mezkûr olsa gerekdir ol vezir-i âgâha lâzımdır ki bir nev' edeler ki pâşây-ı mezbûr zamîrinde olduğu irâdât-ı fâsideyi irtikâba kâdir olmaya tâ kim tarafeyne mensûb olan reâyâ ü berâya mihâd-ı emn ü emânda âsûde olub uzmây-ı tarafeynin devâm-ı devletleri duâsına kıyâm ü ikdâm göstermekde olalar bu muhibblerinin hâtırı cemi' değil ki paşay-ı mezbûr bu mektûb-ı meveddet îsâline ikdâm göstere şol mektûb ki ol âlî-makâmın nâmıyla göndermişidi ve cevâbının tahrîrinde ta'cîl iderdi müşârunileyhin ol dergâh-ı izz ü câhın vahşetine bâis olmamağıçün mücmelen kaleme götürülüb tarafına irsâl olunub ve bu sahîfetü'l-vedâdı Erzurum yolundan Cebâhcûr beyi âdemîsi ile huzûr-ı mevfûrû's-sürûra irsâl olundu tevakku' olunur ki himem-i hüdâdâd mimarlığı ile binây-ı vedâdı teşyîd ve esâs-ı ittihâdı te'sîs edüb irsâl-i mürâselât ve ircâ'-i mühimmât ile meşreb-i azb-i musâfâta safâ-bahş olalar bâkî maksûd-ı cevâhiri silk-i intizâma muntazam olmaklık müyesser ola.

Devletlü, Sa'âdetlü Sadrazam Hazretlerinden Şâh-ı Acem'in İ'timâdü'd-devlesine Mektûb ki³⁵²

Cenâb-ı meâlî meab, devlet-nisâb, sa'âdet-iktisâb, vezâret-penâh celâlet-destgâh, muallâ pîşgâ, aristu-intibâh nâzım-ı umûr mülk-i İran, nâsık-ı mehâmm-ı tahtgâh-ı iyân mü'tmenü's-saltanati'l-behiyye, mu'temedü'd-devleti'l-celiyyeti's-Safaviyye revnak efrûz mesned-i vekâlet-i şeref endûz, sadr-ı vâlâ-yı sadâret vâsita-i emniyyet-i cihân râbîta-i salâh-ı âlemyân-ı âlîşân, âsaf-ı nişân, hân-ı hânân, şâh-ı cem unvân lâzâle, asâr-ı mesâhi'l-celîleti'l-cemîle, müşehhûdefün alâ sahâyifi'l-ekvân ve'l-ezmân semt-i sofâ simâ meveddet nişanlarına şerâit-i da'vât sâfi-i safahât ki nesîm-i şimâl-i kemâlî bâis şükûfte-gî-i ezhân-ı havâtır ve latâyif-i teslîmât cevâmi'ü'l-kelimât ki fevâyıh mâl-i safâ

³⁵² 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 223-224.

iştimalî vesîle-i tarâvet yâfetki-i çâr-bâğ-ı anâsır ola kavâfil-i vüdd ü velâ ile itihâf ve ihdâ kılındıktan sonra sûret-nümâ-yi hakâyık-ı eşyâ olan rey-i sedâd ârâlarına muhlisâne ibâne ve inhâ olunan oldur ki Basra havâlisinde eşkiyây-ı Urban'dan Mânî' oğlu Megamis nâm şâkî ve karındaşı Muhammed etbâi olan eşkiyâ ile bundan akdem taraf-ı saltanat-ı seniyye'ye bağıyy udvân ve fesâd ve tuğyân üzre olmalarıyla hâlâ Bağdad vâlisi olan vezîr-i rûşen zamîr izzetlû sa'âdetlû Hasan Paşa Hazretleri bi'l-iktizâ ba'zı asâkir mansûre ile üzerlerine varub ve esnâ-yı muhârebede bi't-tevfikallahi'l-meliki'l-menân cemiyetlerin tefrîk ve teşât etmekle eşkiyây-ı merkûme münkesiren ve münhezimen Rehkerâ-yı vâdî-i haybet ve hüsrân ve beydây-ı hizlânda hayran ve ser-kerdân iken hâlâ Huveyze Hânı olan Fercullah oğlu Abdullah Hân-ı şâkî-i mezbûr Megamis'i da'vet ile yanına alub nevâziş ve ikrâm ile emrine takviyet tâm virdikden mâ'dâ şâkî-i mezbûr Megamis'in aşîreti olan müntefik Urbân'ına kirâren ve mirâren adamlar irsâl ve bi'l-âhire Urbân-ı mezkûreden Âl-ü ecved ve Âl-ü mennâ' ve Âl-sabiha ve Âl zehîrîn ve Âl-uzâhî aşîretlerin şâkî-i mezkûre tebaiyyet etdürüb ba'dehû hân-ı mezkûr kendi etbâ'ından şâkî-i mezkûr Meğamiş'e binden mütecâviz süvârî koşub aşâyir-i mezbûrenin şeyhlerine îsâl ve anın imdâd ve îâneti ile Basra ve Cezâyir taraflarına sû-i kasdları olduğundan mâ'dâ Bağdad'ın cânib-i şarkisinde Huveyze ile Bağdad arâzîsi hududunda vâkı' benî Lâm eşkiyâsını dahi tahrîk ve Huveyze Arabından El-uzzi ve Şürefâ ve Hayl aşîretlerinden yedi-sekiz yüz mikdârı tüfenk endâz süvârî virmele eşkiyây-ı merkûme ale'l-gafle gelüb Bağdad'ın mukâtaâtından Horasan mukaâtası karasının devâbb ve mevâşîlerin nehb ü gâret idüb el-hâsıl hân-ı merkûmun ol hudûd ve havâlîde bunun emsâlî niçe niçe evzâ' nâ-hemvârı zâhir ve bedîdâr olduğu südde-i seniyye-i saltanat-medâra mukaddemâ arz u i'lâm olundukda bu iki devlet beyninde zuhûr iden bu makule ihtilâf ve ihtilâlin indifâ'ıçün vezirazam sâbık selefimiz Muhammed Paşa hazretleri zamanında taraflarından cenâb-ı ni'me'l-maablarına mektûb-i muhâleset üslûb irsâl itmişler idi binâen aleyh mektûb-i merkûme cevâb olmak üzre firistâde buyurulan kitâb-ı anberîn-nikâbları bir vakt sa'd-endûd şeref-nümûdde Çapakçor sancağı beği âdemîsi yediyle vürûd idüb hulâsa-i mefhûmunda Bağdad vâlisi vezîr müşârun ileyh benî Lâm A'râb'ını istirdâd itmek isteyüb cemâ'at-i merkûme Arabistan vâlisi olan Huveyze Hânı'na dahîl düşüb ve tavâif-i A'râb beyninde bu makule dahîl düşenlerin adem-i istirdâdı kâide-i kadîme-i müstemirreden olub ve bundan esbak dahi bu misüllü cemaatlar ol taraftan bu tarafa ve bu cânibden ol cânibe ilticâ idüb cemiyet hâtır ve istimâlet husûlünden sonra

yine mekân-ı asıllarına mürâcaat idegelmeleri mesbûk bi'l-misl olub bu takrîb ile mâbeynde olan mevâlât-ı kadîme ve musâfât-ı müstedimenin münâfâtı lâzım gelmez iken yine müşârunileyhin mektûbı vârid olduğu gibi ihtimâmen ve ihtiyaten şerait-i sulh ve sinûra ve zavâbıt-ı mevfûre savâbık-ı ezmandan ziyâde sa'y ve ihtimâm göstermeleriçün cenâb-ı hayr-endişlerinin vesâtetleriyle vâlî-i mezkûre ve sâir ümerâ ve hükkâma te'kîdât-ı tâmmе nükteni rakamlar tahrîr olunduğu iş'âr buyurulmuş lakin hâlâ Huveyze Hânı olan Abdullah hân Bağdad ve Basra havâlisinde olan eşkiyâ-yı Urbânı istimâlet ile yanına götürmekle iktifâ itmeyüb ol makule şakîlerin yanlarına tarafından asker koşub ol hudûd ve havâliden ba'z mahallere dest-i tasallut ve ta'arruzu dirûz ve ebvâb-ı fitne ve fesâdı bâz ve îsâl muzarrat üzere olduğu ol hudûd ve sinûrdan ba'z şâkîler gelüb mezkûreden bess-i şekvâ itmeden hâlî değillerdir ve bu iki devlet beyinde bunun gibi emr-i nâ-mülâyimin vuku'î burûdete ve ihlâl-i kavâid yegâneğîye bâis olan umurdan olmağla hân-ı mezkûrun Huveyze'den def' ve ref'î ile kadîmü'l-eyyâmdan ilâ lâze'l-ün bu dûdmân-ı resinü'l-erkânın ol hândân meâlî nişân beyinlerinde müşeyyed ve üstüvâr olan esas musâfât ve müvelât mer'î ve muhterem ve serâir-i dostu mahrem ve muhkem tutulmak me'mûldür hayyiz-i hafâda olmaya ki bu dûdmân-ı azîmü'ş-şân-ı Osmaniye'nin ol hânedân-ı muallâ-nişân-ı Safaviyye ile tevârüs abâ ve ecdâd ile masûn ve müvekked ve müddet-i medîdeden беру müstemirr ve müşeyyed olan musâfât-ı kadîme ve müvâlât-ı müstedimenin şerait ve zavâbıtı sıdk-ı niyyet ve safâ-yı taviyyet ile taraflarından mer'î ve mahmî olduğu gibi bu muhlislerine dahi ecmel-i merâm ve ekmel-i niyyet hayr-encâm olub ve bundan esbak ol cânibin gümâ-şiteyân-ı umûr-ı cumhûruyla riâyet-i levâzım-ı hem-civârı ve himâyet-i merâsim-yârî meded-kârîde sa'y-i mevfûr itmek üzre vülât ve hükkâm-ı serhadd-i mansûreye bi'd-defeât tenbih olunmuşdu tekrar te'kîd ile temhîd kavâid-i musâfât olunacağı zamîr-i münîrlerine tabî ve setîr değildir hemân fîmâ ba'd dahi inzibât-ı kavâid-i vifâk ve irtibât-ı me'âkid ittihâd ve ittifâkın istimrâr asâr fâyizü'l-envârında sa'y ve himmetleri der-kâr buyurulmak me'mûldür. Bâkî eyyâm sa'âdet ve kâmrânî mütemâdî ve müstedâm bâd.

Devletlü Sadrazam Hazretleri Tarafından Leh Cumhûru'nun Baş Hatmanı Olan Sinavski'ye Gidecek Mektûbun Müsveddesidir³⁵³

³⁵³ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 225.

Kıdvet-i ümerâi'l-milleti'l-Mesîhiyye umde-i küberâil't-tâifeti'l-İseviyye Leh Cumhûrî'nın baş hatmanı olan Sinavski hutimet avâkıbuhü bi'l-hayr kabline kelâm-ı muhâlasat encâm u peyâm müsâlemet fercâm iblâğıyla dostâne inhâ ü ifhâm olunur ki bundan akdem Bender muhafızı olan vezîr-i mükerrerem izzetlü saâdetlü Mehmed Paşa hazretlerine tarafınızdan gönderilen mektûb-i muhabbet-üslûbunuz vezîr-i müşârileyhin vesâtetiyle tarafımız vüsûl bulub mefhûm-ı musâdakat-ı mersûmunda bundan akdem Devlet-i Aliyye ile mâbeynde Karlovice nâm mahalde mün'akid olan musâlaha ve müsâlemenin devâm ü sebâtı fikrine mugayyir cumhurunuz olan beylerin bir dürlü niyyetleri olmayub ancak mâbeynde mün'akid olan sulh u salâh ahid ü mîsâkın istihkâm ü istikrârı murâ'âtında müttefik-i müttehid olduklarına i'timâd-ı küllî hâsıl olmağıçün iş'âr olunduğundan mâ'dâ cumhurunuz tarafından bu sulh u salâhın şurût ü kuyûdına kemâ-yenbagî murâ'âtdan nâşî Devlet-i Aliyye'nin düşmanlarının firifte keyd ü ihtiyâlleri olmayub ve seferine imdâd ü i'ânet etmeyüb ve fîmâ-ba'd dahi Devlet-i Aliyye'nin düşmanı tarafından bir su-i kasd ü niyyet zuhûr eder ise cumhûrunuz olan beyler aslâ karışmayacakları ve imdâd virmiyecekleri tasrîh olunmuş hayyîz-i hafâda olmaya ki mukaddemâ Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvend ile Leh cumhûru beyninde mün'akid olan sulh-ı müebbedin şerâit ü zavâbıtı cumhûrunuz olan beyler ve sâirleri taraflarından vech-i lâyıık ve tavr-ı sâdık ile riâyet olundukça taraf-ı Devlet-i Aliyye'den dahi hıfz-ı levâzım-ı ahd ü mîsâka kemâ-yenbagî takayyüd ü ihtimâm olunmak mukarrerdir. Ve's-selâm alâ-min-etba'î'l-Hudâ.

Şevketlü, Azametlü, Kudretlü Pâdişâh Âlem-penâh Hazretlerine Moskov Çarı Tarafından Gelen Nâmenin Tercümesidir³⁵⁴

Elkâb mu'tâdeden sonra.

Bin yedi yüz on bir senesinde mâh-ı Temmuz'un on ikinci gününde nehr-i Prut kenârında vezirazamınız olan Mehmed Paşa'nın ve Baron Kançılır ve Şeremet oğlunun oğlu Cezal Mihail nâm murahhaslarımızın tevassutlarıyla beynimizde akd olunan sulh-ı müebbed ma'lûm-ı mülûkâneleri olmuşdur ve tarafımızdan te'kid-nâme gönderildiğine binâen cânib-i şehriyârîlerinden nişân gelüb vusûl bulmuşdur ve zikr olunan musâlahaya kemâl-i rağbetimiz olmağla teahhüd ideriz ki tarafımızdan bilâ noksan hıfz olunur ve yine gereği gibi tasdik olunmağıçün tarafımızdan virilecek memhûr mevâd kağıdı ki her sâdde lafz-ı

³⁵⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 225.

be-lafz mestûrdur murahaslarımıza irsâl eylemişizdir ve bu mübârek sulh-ı müebbed taraf-ı mülûkânelerinden dahi bilâ-noksan murâ'ât oluna ve her ahvâl sulh mücebince tekml oluna deyü tenbihe eylemişmidir ve bunun i'lâmını dahi müşâhede buyurmuşlardır zîrâ Kamenka ve Samar dimâğında olan Yeni Kal'a hedm olunub tob ve cebehâne İsmail Paşa'ya teslim olundu ve Azak ve Taygan Kal'alarından dahi top ve cebehâne ve zehâyir ihrâc olunur zîrâ oltarafda olan cezalıma tenbihe eylemişim ki her vechile Azak'ı teslim için hâzır eyleye ve bu husûsu anda olan İvaz Paşa ve Mirza Ağa ifâde idebilür ve cezâlımız dahi me'mûl ider ki zikr olunan kal'alardan mühimmâtın ihrâcı ve Taygan'ın hedmi ve Azak Kal'ası teslim olunmağıçün hâzır ve müheyyâ olunması ya kânun-ı evvelde veyâhud kânun-ı sâinde tekml oluna ve bilâ şübhe zikr olunan vakitte Azak Kal'ası teslim olunur eğer düşmanımız olan ve mukaddemâ beynimizde mün'akid olan Sulhü fesh etdiren İsvec kralı memleketinizden çıkar ise zîrâ kral-ı merkûm gitdikden sonra tarafeynden şübhe ref' olunur ve veziriniz Mehmed Paşa bize yazmış ki Azak'ın te'hîri sulhün nakzına bâis olacaktır ve elçilerimizden dahi zevr ile temessük almışdır ki iki aya dek Azak Kal'ası teslim oluna bu husûs ile muhâlâtdan olduğu namâyândır ancak elçilerimiz kendi yedlerinde olmağla bî-hasbül-iktizâ virmişler lekin cenâb-ı mülûkânelerinin kemâl-i akl ve ferâsetlerinden me'mûl iderim ki böyle az zaman da mümkün olmadığı mulâhaza buyurıla ve bu dahi ma'lûm serîfleri ola ki kal'aların büyük toplarından ve zehîre ve cebehânedan mâ'dâ bütün bu donanmamızın mühimmâtı nakl olunmalu ve ne mikdâr mühimmât cem olunabilür. Cenâb-ı mülûkânelerinin dahi donanmaları olmağla ma'lûm serîfleri olabilur ve böyle olduğu sûretde vâkî' [olduğu suretde vâkî' sâ..]³⁵⁵ olan te'hîr kıt'â sûi'l-lezan buyurulmaya ve elçilerimize dahi bir dürlü ... itmeyeler zîrâ bilâde zikr olunduğı üzre tarafımızdan her madde tekml olunur ancak cenâb-ı sa'âdetlerinden niyâz olunur ki İsvec kralı bilâ-te'hîr gitsün deyü tenbiye buyurıla zira etrâf ve ... şâyî' eder ki memleketimizde ... eylemekle mukaddemâ eylediğı gibi henüz dahi beynimizde akd olunan musâlehayı fesh itdiren ve bu sözlerden azîm şübheye varmışuz lekin memleketinizden ihrâc olunduğı gibi her dürlü şübhe refi' olunur ve bazı kusûr kalan maddeler dahi tekml olunur ve zikr olunan vakitte Taygan dahi hedm olunub Azak teslim olunur ve bu ahvâle müteallik her ne ise elçilerimize lisânen ifâde eylesünler deyü 33. tenbiye eylemişüzdür ve bu husûsda olan meylimiz ve sâdikâne hareketimiz

³⁵⁵ Satırda “olduğu suretde vâkî' ” cümlesi silik olduğundan satırın sol taftaki boşluğa “olduğu suretde vâkî' sâ” cümlesi yazılmıştır.

ma'lûm devletleri olmağla düşmanımız olan İsvec kralını ihrâc eyleyeler. Bâkî ömrü devletleri ber-devâm-bâd.

Tahrîren fî Evâsıt-ı Ra Sene 1123

Nişân-ı Hümâyûn Oldur ki³⁵⁶

Râfî' vâ tevkî' refiü's-şân hâkânî Özi suyunun iki tarafında olan Brabaş ve Potkalı tâifesinin hatmanı olan iftihârü'l-ümerâi'l-milleti'l-Mesîhiyye Filip Orlik hutumet avâkıbuhü bi'l hayr tarafından elçilik tarîkıyla münbais olan mefâhır-i a'yânü'l milletü'l-Mesîhiyye Konstantin Hurdi Niko ataman Koşuvi ve Dimitri Hüverlenkü Polko'nun PereLoski ve Kîlîm Dulhu ve eyvân maksemû veyh bisâr ... üç bin askerin başı olan Karb-ı Yolko nik hutumet avâkıbuhüm bi'l-hayr südde-i seniye-i sa'âdet-medâr ve atebe-i aliyye-i sipihr iktidarına gelüb Brabaş ve Potkalı Kazakları tâifesiyle Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvendime mutâba'at etmeleriyle fî-mâba'd hatmanlarının azl ü nasbı kendü yedlerinde ola ve sâir umûrların temşiyeti kendülere mufavvaz ola ve ra'yyet iddiâsıyla üzerlerine tekâlif tahmîl olunması ve harac nâmıyla bir nesne mutâlebe olunmaya ve tâife-i merkûme ahdlarında sâbit kadem olub cemî' zamânda kelâmlarının hilâfî zuhûra gelmedikçe gerek arâzîlerine ve gerek sâir umurlarına dâhil ü ta'arruz olunmayub ancak memâlik-i mahrûsem tarafına gelüb giden bâzargânlarının emtia ü eşyalarından resm-i gümrük alınıb gayrı nesne mutâlebe olunmaya deyü yedlerine sened verilmek üzre istid'ây-ı inâyet eylediklerinde mâ'dâ Brabaş ve Potkalı Kazakları tâifesinin vech-i meşrûh üzere olan ricâ ü niyâzları hayyiz-i kabûle karîn olmak bâbında cenâb-ı emâret-meâb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb bi'l-fiil Kırım Hânı olan Devlet Giray Hân dâmet meâlihu dahi iltimâs etmeleriyle tâife-i merkûma içlerinden nasb eyledikleri hatmanlarının oğlu Kırım hanlarının yanlarında rehn olmak üzere vaz' olunub ve asker-i mansûrem ol câniblerden bir mahalle sefer etdiklerinde tâife-i merkûme dahi taraflarından yanlarına mümkün olduğu mertebe asker koşub anlar ile mümâşât ve muâzedetde bulunmak üzre irsâl etmek şartıyla iltimâslarına müsâ'ade-i hümâyûnum erzânî kılınmışdır binâen ileyh bu nişân-ı meymûn-ı muhabbet makrûnu verdüm ve buyurdum ki balâda tafsîl ü tasrih olduğu üzere şurût-ı mezkûre tâife-i merkûmenin haklarında dâima mer'î tutulub mâdem ki ahdlarında sâbit kadm ve râsih dem olalar ihlâf-ı sa'âdet ittisâfımdan ve vüzerây-ı a'zâm ve vükelây-ı fehâm ve sâirlerden vech-i

³⁵⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 227.

meşrûh üzre olan istid'â ve iltimaslarının hilâfını bir ferd irtikâb eylemeyüb kendüleri ve evlâdları bu hânedân-ı berr ü ihsânın sâye-i himâyesinde mahmî olalar, şöyle bileler, alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar.

Fî Evâsıt-ı Za sene (1)123

[Nemçe Çasarı'nın Başvekîli ve Serdârı Ocebinzad Saviya'dan Gelen Mektûb]

Bundan akdem asitâne-i sa'âdet'de iken bu sene sefer-i hümayûna hareket ve azîmet olunmazdan mukaddem veziriazam-ı sâbık Mehmed Paşa tarafından Nemçe Çasarı'nın başvekiline yazılıb Seyfullah Ağâ ile gönderilen mektuba cevap olmak üzere Nemçe Çasarı'nın Başvekili ve Serdârı olan Ocebinzad Saviya tarafından yine mezkûr Seyfullah Ağâ ile gelen mektubun derûnunda olan tercümesi sûretidir³⁵⁷.

Devletlü, sa'âdetlü, hürmetlü dostumuz sultânım hazretlerinin huzûr-ı şerîflerine selâm-ı muhâleset-encâm ve peyâm musâdakât-fercâm takdiminden sonra inhâ olunan budur ki umûm üzre sulh u salâh ve bu devlet ile Devlet-i Aliyye'nin beyninde olan musâlaha ve mevadu'a-i aksây-ı i'mâl ve netîce-i mâ-fi'l-bâlimiz olduğu gibi cânib-i şerîflerinden bu tarafımıza buyurulan tarafeynin vesîle-i istihkâm-ı muhâlesat ü muhabbet olan risâletlerinden mahzûz ve mesrûr olmuşuzdur hâlâ bu muhlisleri berây-ı umûr-ı mühimme ve def'-i gazez ü muzarrat Franceviye Netherlanda diyarına azm-i râh-ı iktisâ etmişiken niyyet-i hayırdan berî ü hâlî olmamak içün medîne-i Becide birkaç haftada meks ü ârâm ma'kûl ve münâsib görüldü her ne ki mektûb-ı mergûbelerinde tahrîr ve izzetlü Seyfullah Ağâ kullarından ifâde ve takrîr olunduysa bi'l-cümle ma'lûm-ı muhlisleri olub hatt olundı her vechile kemâl-i devlet ve tedbirleri ve hakkımızda olan hulûs-ı balları zâhir ü ayân olmuşdur şeref paye ile sâir erkân-ı devletden mümtâz oldukları gibi cümleden mezîd-i menâkıb ve pesendîde-i ahlâk ile araste oldukları ma'lûm-ı muhabbileridir binâen aleyh bu mekûle bir zât bir güzîde sıfât zamânında ihtilâl-i dostluk ihtimâli muhalled ve Karloviçe nâm mahalde eymân-ı gılâz ile mün'akıd olan mevâdd-ı musâlahanın riâyeti ve şerait-i mevâdua'nın sıyâneti hürmetlü Roma İmparatoru hazretleri efendimiz aksây-ı murâdı olduğu ma'lûm-ı sa'âdetleri ola bu muhlisleri tarafından dahi iki devletin beyninde olan vidâd ü ittihâd istihkâmında bezl-i makdûr oluna İnşaallahu Te'âlâ Devlet-i Aliyye dahi kezâlik dostluk riâyetinde olub sulh u salâha mugayyir bir dürlü hareket zuhûr etmemek üzere serhadlerde olan hâkim vü

³⁵⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 228-229.

zabitlerimize muhkem tenbih ü te'kîd olunmuşdur. Serhadlerde da'vâ ve nizâ' zuhûr eder ise asitâneler rencide olunmayub serhad hâkimi ve zabitlerinin ma'rifetleriyle mâbeynde görölüb bir sa'at evvel fasl oluna eğer fisk u fesâd bizim ademlerimiz ve reâyâlarımızdan sâdır olduğu şer'e sâbit olunur ise sâire müceb-i ibret için muhkem haklarından geline deyu tenbih olundu bu mekûle fermânlar dahi taraf-ı şerîflerinden kendü serhaddiniz zabitlerine sâdır olmak me'mûldür. Devlet-i Aliyye ile Moskov Çarı'nın beyninde ba'zı bürudet belki dostluğa halel verir husûslar zuhûr eylediğinin haberinden hürmetlü çasar bâ-vakâr hazretleri efendimiz ziyâde mütesellim ve devlet-nik olmuşlardır. Taraf-ı şerîflerinden bu muhlislerine hulûs-ı kalb üzre tahrîr buyurulan Moskov sefirine ba's olan hususlar bu muhibblerinden kirâren ve mirâren fikr ü endişe olundukda bu ihtilâl ve teşvişin ber-taraf olması dahi dâire-i imkânda müşâhede olundu. Moskov Çarı ıslâh-ı zâtü'l-beyne tavassut ü istirzâ husûsu için hürmetlü Çasar efendimize tafsil üzere istikâmet-i birle yazmışdır eğer Devlet-i Aliyye'nin rızâsı ve hürmetlü İsvec kralı hazretlerinin irâdeti olub tarafeynden murâd olunur ise Çasar hazretleri efendimiz bu tekellûf ü müsâadeden mübâide üzere olmaz el-hâleti hazihi taraf-ı şerîflerinden bu husûsa müteallik cevâb mütevakkı'dır. Ma'hazâ iş-bu sefer, memalik-i mahrûseden def'-i mazarrat için olub tevsî'-i bilâd için değildir deyü tahrîr ve işâret buyurulmağla ba'de'l-yevm sulh u salâhın sebât ve emniyeti için akd u kuyûd ve şurût ile bi-fazlullahu Te'âlâ bu husûs âsân vechile karîn-i husûl ve itmâm olur böyle oldukda vesîle-i cenk ü cidâlden nâşî niçe reâyâ fukarasının kanı dökülmeyüb niçe memalik ve bilâd harâb ü berbâd olmamak mukarrerdir inşaallahu Te'âlâ her tarafın emn ü refâhiyeti ve istihkâm-ı vidâd ü ittihâdı husûslarında alî kadrü'l-tâka bezl-i makdûrumuz sarf olunur hürmetlü İngiltere kraliçesi hazretlerinin ve Niderlanda Asitâtı cezallerinin ve hürmetlü Çasar-ı bâ-vakâr hazretleriyle bile kemâl-i dostluklarına binâen ıslâh-ı zâtü'l-beyne tavassut ü istirzâ husûsunda hüsn-i saîleri ve kemâl-i ihtimâmları adîmü'l-ihtimâldir kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Seyfullah Ağa kullarının her husûsda kemâl-i istikâmeti ve hüsn-i tedbîr ü fetâneti zâhir ü iyân olub yarar edib ve hüsn-i nazar-ı şerîflerine her veçhile sezâ kullarıdır. Bâkî ömr ü devlet ve sa'âdet dâim-bâd.

Velâdet-i Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz on birinci senesinde vâki' mâh-ı Nisan'ın on beşinde yazıldı.

Be-medîne-i Bec

Nemçe Çasarı'nın Anasından Rikâb-ı Hümâyûn'a Gelen Nâme'nin Cevâbıdır ki³⁵⁸

Müftehireti'l-muhadderâti'l-azîmâti'l-îseviyye muhtârü'l-muvakkarâti'l-fehîmâtü'l-Mesîhiyye muslih-i mesâlihi'l cemâhir Nasrâniye sâhibetü ezyâli'l-haşmet ve'l-vekâr sâhibetü delâili'l-iftihâr ve'l-i'tibâr Roma İmparatoru'nın vâlidesi Elonora Magdalena Terezya hatemullah avâkıbuhü bi'l-hayr ve'r-reşâd ve ahsen-i ileyha sebîlü's-savâb ve's-sedâd tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm olaki hazret-i Hakk ve feyyâz-ı mutlak cellü alânın ulüvv-i inâyeti ve iki cihân güneşi peygamberimiz habîb-i Hudâ ve resûl-i ... şâf-i rûz-i cezâ pişvây-ı cümle-i enbiyâ Hazret-i Muhammedü'l-Mustafa Aliyye menü's-salavât ezgâhâ ve menü't-tahiyyât evfâhânın semmû hidâyeti ile melcâ-i selâtîn-i rûy-i zemîn ve melâz-ı havâkîn-i sâhib-i temkîn olan südde-i seniyye-i sa'âdet-karîn ve atabe-i aliyye-i hilâfet rehînimize nâme-i sadâkat allâmeniz tercümesiyle gelüb vusûl buldukda âdet-i kadîme-i bülend-evsâf ve deydene-i müstedîme-i eslâf-ı sa'âdet-ittisâfımız üzere vüzerây-ı azâmımız vesâtetiyle pâye-i serîr-i saâdet-measîr-i hüsvânemize arz u telhîs olunub hulâsa-i mazmûnu bi'l-cümle muhât-ı ilm-i âlem-şümûl-ı mülûkânemiz olmuştur. Ez-cümle Roma İmparatoru olan oğlunuz Yozekos be irâdetullahü'l-mülkü'l-ecel dünyadan âhirete entikâl itmekle Roma İmparatorluğu ve oğlunuz müşârunileyhin mâlik oldukları memleket ve krallıklar be-hasbü'l-ırs ve'l-istihkâk müstakilen İspanya cânibinde olan iftihârü'l-ümerâi'l-azâmü'l-îseviyye muhtârü'l-küberâi'l-fehâmü'l-Mesîhiyye muslih-i mesâlih cemâhirü'n-Nasrâniyye oğlunuz Karlos hatemullah avâkıbuhü bi'l-hayr ve'r-reşâd ve'l-hem aleyh Sebîlü's-savâb ve's-sedâd müyesser ve eslâfının merâtib ve memâlikine mâlik olmağla oğlunuz müşârunileyh mesned hükûmetlerine ric'at ve kıyâm edince tanzîm ve tensik-i umûr-ı cumhûr vekâleten size tefvîz olunduğu iş'âr olunmağın hâtır-ı hümâyûn-ı safâ-makrûnumuz mahzûz ve mâbeynde müekked ve üstüvâr olan musâfât mürâ'âtı kemâyenbagî melhûz olmağın nâme-i hümâyûn mülâtafet-makrûnumuz ısdâr ve der-i devlet-medârimızda mukim olan kapu kethüdâları vesâtetiyle tarafımıza ırsâl olunmuştur. Lede'l-vusûl tarafeynden hüsn-i niyyet ve sıdk-ı azîmet ile mün'akid ve mütâkid olan sulh u salâh şeraiti ve dostluk ve konşılık merâsimi tarafınızdan kemâyenbagî mürâ'ât oldukça cânib-i mülûkânelerimiz-den dahi levâzım-ı musâfât

³⁵⁸ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 230.

riâyetine hüsn-i teveccüh-ı hüsrevânemiz mesrûf olmak mukarrerdir. Ve's-selâm alâ-min-etba'î'l-Hudâ.

Fî Evâil-i Zilhicce Sene 1123

Devletlü Sadrazam Tarafından Roma İmparatoru'nın Vâlidesine Giden Mektûbun Sûretidir³⁵⁹

Müfteharatü'l-muhadderâtî'l-fehîmâtü'l-İseviyye muhtârü'l-müvekkarati'l-azîmâtü'l-Mesîhiyye Roma İmparatoru'nın vâlidesi olan hürmetlü, mühabbetlü Elenora Magdalena Tarezya hutümet avâkıbühu bi'l hayr ve'r-reşâd ve'l-hemmü'l-yehâ sebîlü's-savâb ve's-sedâd kabline müvekked muâkîd hubb ü vidâd ve müşeyyed-i merâsîd tehâbb ü tevâdd olur peyâm-ı muvâlefet encâm ve kelâm-ı müsâlemet-i irtisâm ittihâfiyla dostâne inhâ ve ifhâm olunan budur ki mugîsü'l-İslâm ve'l-Müslimîn Zahîrû'n-neferâtü'l-mücâhidîn şevketlü, kudretlü, azemetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh ebed-allahu saltanatıhi ve ... hazretlerinin mercî-i selâtîn-i izâm ve melcâ-i havâkîn-i kirâm olan südde-i seniyye-i saâdet medâr ve atabe-i aliyye-i übbühet kararlarına olan vafûr-ı sadâkat ü ihlâs ve kemâl-i müsâlemet ü ihtisâsınız muktezâsı üzere nâme-i sadâkat allâmeniz tercümesiyle gelüb kâide-i kadîme üzere huzûr-ı lâmiü'n-nûr mevfü'rül-hubûr-ı şehriyâriye arz olundukda mefhûmuna bi'l cümle ilm-i âlem-ârây-ı mülûkâneleri muhît ü şâmil olmuştur. Hulâsa-i meâlî Roma İmparatoru olan oğlunuz Yozekos be-irâdetullahu Te'âlâ dünyadan ahirete irtihâl itmekle Roma İmparatorluğu ve oğlunuz müşârunileyhin mâlik oldukları memleket ve krallıklar bi-hasbü'l-ırs ve'l-istihkâk müstakilen İspanya vilâyeti cânibinde olan ... mülûk-ı nasârî ve ekber-i sanâdîd-i mülk-ârâ haşmetlü ve hürmetlü oğlunuz Karlos cenâblarına müyesser ve eslâfının merâtib ü memâlikine mâlik olmağla oğlunuz müşârunileyh Roma İmparatoru mesned-i hükûmetlerine ric'at ve kıyâm idince tanzîm ü tensik-i umûr-ı cumhûr vekâleten size müfevvez olduğu tarafınızdan iş'âr olunmuş binâenaleyhe şevketlü, kerâmetlü, kudretlü, azametlü efendim pâdişâh-ı gerdûn-vakâr ve şehriyâr-ı bülend-iktidâr hazretlerinin hâtr-ı hümayûn-ı safâ-makrûnları mahzûz ve mâbeynde müekked ü müşeyyed olan esas-ı musâfât mura'âtı kemâyenbagi melhûz olduğu efhâm için nâme-i hümayûn-ı mülâtafetmakrûnları ısdâr ve der-i devlet-medârlarında olan kapu kethüdâları vesâtetiyle tarafınıza irsâl olunmuştur. Hafî olmaya ki bu Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvend ile Nemçe Çasarlığı beyinde mün'akîd olan sulh

³⁵⁹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 231.

u salâh ahidnâme-i hümâyûn mücebince dâimâ ârıza-i halelden me'mûn ve reâyây-ı tarafeyn min külli'l-vücûh mahfûz ü masûn olmak üzere bu dostunuz tarafından ihtimâm tâm olunacağı tarafınıza hafi ü setîr olmayub ve kezâlikt arafınızdan dahi mâbeynde olan dostluğu sıyânetde ve şerait musâlehayı riâyetde takayyüd olunacağında iştibâhımız olmamağla inşallahu Te'âlâ mâbeynde olan musâfât yevmen fe yevmen izdiyâd bulub ve tarafeynin reâyâsı emn ü selâmetde âsûde hâl olub ve bu ahd u mîsâkın hıfz u hirâsetinde tarafeynden zuhûr iden hüsn-i vifâkın nice asâr-ı cemilesi müşâhede olunması ümîd olunur lakin Devlet-i Aliyye ile Moskov Çarı beyninde sulh u salâh vukû'undan berü Çar-ı merkûmun hilâf-ı ahd ü peymân-ı sulha münâkız etvâr-ı nâ-hemvârı bedîdâr olmağla işbu bin yüz yirmi üç senesinde vâki' olan sefer-i nusret eserde asâkir-i zafer-girdâr Çar-ı mesfûru ve askerini vilâyet-i Boğdan hududunda Hûş geçidi nâm mahalde muhâsara ve mukatele ile tazyîk eylediklerinde Çar-ı mesfûr kendüyü giriftâr kayd-ı isâr ve askerini dahi helâk ü telef olacağın bilüb bundan sonra izhâr tâb ü tüvân itdüğü sûretde hâli habis ve hüsrân olacağın dahi re'ye'l-ayn müşâhede ü muâyene ve tâlib-i sulh ü emân oldukda el-afv-ı ... zafer muktezâsıyla amel eylemeye ma'kûl ve münâsib görölüb emânlarına müsâade ve ricâları kabûle karîn olmağla ba'zı mevâsik ve uhûd u şurût üzerine akd-ı sulh olunmak üzere tarafeynden memhûr temessükler alınub virilmişiken Çar-ı mesfûr ahdine ü vefâ itmeyüb nakz-ı ahd eylediği hâlâ rikâb-ı cihân-tâb-ı şehriyârîye gelen nâmesinden ve Devlet-i Aliyyede olan murahhas rehinelerinin takrîrlerinden müteayyin olmağla bu sâl-ı meymenet iştîmâlde şevketlü, kerâmetlü, kudretlü, azemetlü efendim padişah-ı cem-câh hazretlerinin asâkir-i zafer-girdârlarıyla sefer-i nusret-asâra teveccüh ü azîmet hümâyûnları mücerred memâlik-i mahrûse-i Devlet-i Aliyye'den Moskov Çarı ve askerinin mazarratını def' için olub bir aher murâd ve maksad mülâhazası olmadığı İmparator haşmet-nisâblarının dahi ma'lûmları olması mâbeynde muhkem ü üstüvâr olan dostluk muktezâsına evfak u enseb olduğuna binâen bu keyfiyyet tarafınıza ihbâr ü izhâr için mektub-ı musâdakât-semîr keşide-i silk-i tahrîr ü irsâl olunmuşdur. Lede'l-vusûl mâbeynde mün'akid ve müstahkem olan muvâlefet ü musâfât-ı ahidnâmelerin şeraiti üzere kemâ-kân mukarrer ü muteber tutulub mâdem ki ol taraftan Devlet-i Aliyye bed-hâhlarının hevâsiyle mümâşât olunmaya taraf-ı karînü's-şeref-i padişâhîden dahi mâbeynde payidâr ü üstüvâr olan uhud-ı sâdika merâsimine murâât olunmak mukarrer ü muhakkaktır. Ve's-selâm alâ-min-etba'î'l-Hudâ.

[Kırım Hânına Gönderilen Nâme]³⁶⁰

Benim saâdetlü, şahâmetlü mülâzım ve birâder-i vâla-gûherim hazretleri Mirzâ Ağa gelüb bi-avn-i Te'âlâ Azak Kal'ası'nın taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye teslim olunduğu ve Taygan Kal'ası dahi birkaç güne değin hedm olunacağını haber verdi eğerçe hîn-i teslimde Azak Kal'ası içinde ancak İvaz Paşa ile yüz nefer mikdârı Müslüman bulunmağla kal'ayı onlar zabt eylemişler amma hâlâ ol tarafda olan vezîr-i mükerrem Trabzon vâlisi izzetlü Muhammed Paşa ve Erzurum vâlisi izzetlü Ali Paşa evvelden Azaktarafına ta'yîn olunan tavâif-i asker ile Azak'ın zabt ü muhâfazasına me'mûr olub ve iktizâ eden zehâyir ü mühimmât-ı sâire için lâzım gelen mahallere o evâmir-i şerîfe tahrîr ve mukaddem mübâşirler ile alî cenâhü'l-isti'câl gönderilmişti. İnşaallahu Te'âlâ ta'yîn olunan asâkir-i mansûrenin varub Azak'a dahil olduklarının dahi bir iki gün içinde haberi gelmek melhuzdur ve âsitâne-i sa'âdetde olan Moskov rehneleri mahbûs mesâbesinde iken İngiltere ve Filemenk elçilerine müracaat ve onların iltimâsları ve tavassut ü ricâlarıyla müsâleha ahvâlini mukâlemeye ruhsat verülüb fi'ül-cümle mübâşeret olunduğu dahi bundan akdem taraf-ı bâhirü's-şerefe hânîlerine Bahri Muhammed Ağa ile irsâl olunan mektûb-i muhlisîde i'lâm ve Kazak ahvâlinden re'y-i isâbet-arây-ı hânîleri ne vechiledir deyü isti'lâm olunmuşidi el-haleti hazihi mevâdd-ı müsâlehadan kal'alar husûsu ber-taraf olub Moskov Çarı'nın Leh'den el çekmesi ve İsvec Kralının gitmesi dahi defe'ât-ı müteaddide vâki' olan mukâlemelerde kuvvet-i karîyeye gelüb ve en sonra vüzerây-ı izâm ve ulemây-ı kirâm ve ocaklar zâbitleri ve sâir müşâvere erbâbından olanlar ile akd olunan meclisde Moskov Çarı Leh içinde berü tarafda olan askerini otuz güne değin ve yine Leh içinde öte tarafda olan askerini dahi Çarın tenbihine muhtâc olmağla üç aya değin Leh memleketinden taşraya çeke ve Lehlü'nün umûruna karışmaya ve bir dürlü bahâne ile askerini Leh memleketinden göndermiye lakin İsvec kralı veyahut askeri Leh memleketine girüb ve Lehlüyü Moskovlunun aleyhine tahrîk ü izlâl iderse ve Lehlü İsvec kralı ile ittifak üzere olub bu vech üzere düşmanların cenge kasıdları zâhir ve müteayyin olduğu bir leh ol vakitte Moskov askeri dahi Leh içine girmek ve düşmanlarının üzerine adâvetin icrâ itmek câiz ola ve bu husûs Devlet-i Aliyye nakz-ı ahde haml eylemeye deyü niyâz ediyorlar Moskov rehinlerine tekrar hitâb olunub Leh'in öte tarafında olan Moskov askeri Çarın tenbihine muhtâcdır. Bu sebep ile üç aya değin ancak çıkabilürler demiş

³⁶⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 232-236.

idiniz lakin sonra biz Çar'a haber gönderdik amma Çar kabûl etmedi deyü veyâhud bir gayrı tarik ile özr ü bahâne eylemeyesiz bunun hilâfî zuhûr etmeyeceğine siz taahhüd idermisiniz denilüb ve mutavassıt elçilere dahi sizin buna i'timâdınız var mıdır deyü hitâb olundukda rehinler musâlaha sûret bulub Çar'a haber gönderdiğiniz günden üç aya değin ol askerin Leh içinden çıkub gitmesine teahhüd ederiz deyü mutavassıt elçiler dahi rehinlerin buna ruhsatları mukarrer olmağla biz dahi i'timâd ederiz deyü cevâb vermeleriyle bu madde bu vecihle sûret buldukda rehinlerimize lisânınca memhûr temessük verüb ve temessükleri hıfz olunmuşdur. İsvec Kralı'nın vilâyetine gitmesi dahi İsvec Kralı'nı Devlet-i Aliyye her ne zamanda ve her ne yolda gönderirse Moskov Çarı tarafından ve Moskov'a tâbi' olanlardan kral-ı müşârunileyhin gitmesine aşikâre ve gizlüce bir dürlü mûmânaat olunmaya ve yine eğer aşikâre ve gizlü İsvec'e ve askerine Devlet-i Aliyye'den bile koşulan askere Moskovludan ve Moskov'a tâbi' olanlardan bir vechile zarar ü ziyân irişmeye deyü karar bulub ve bu madde için dahi rehinler bu vech üzre temessük vireceklerdir. Kazak maddesiçün dahi rehinler Özi suyunun berü tarafından vâki' Kiyev Kal'ası ve tevâbi'inden gayrı nehr-i mezbûrun berü tarafında olan Kazaklardan ve memleketlerinden Çar el çeker deyüb bizim tarafdandahi Devlet-i Aliyye bu senin dedüğün vech râzı olmaz ve hem Özi suyunun berü tarafında sizin alâkanız kalıcak niza' ber-taraf olmayub her bar sulha ihtilâl verecek ahvâl zuhûra gelse gerekdir böyle olacak lâ-akall Kiyev Kal'ası'nı dahi tevâbi'yle Devlet-i Aliyye'ye verirsiniz deyü cevab verülüb ve bu madde şimdiki halde bu mertebede kalub anın dahi inşaallahu Te'âlâ bir hayırlı sûrete ifrağ melhûzdur bu sene-i mubarekede Özi ve Azak ve Bender ve sâir ol semtlerde olan serhadlerin nizâmı bâ-husûs İsvec kralının emn ü selâmet ile vilâyetine ırsâli ve sâir serhad umûruna müretteb olan ahvâlin itmâm ü ikmâli için kifâyet mikdârı asker ile Berkovice seraskerimi tayin olunmasını lâzımdır yohsa hareket-i hümâyûn-ı şehriyârî olmadıkça bu iş vücûda gelür mü gelmez mi nefsü'l-emr olmak üzere i'lâm-ı hâl için iş-bu kâime-i musâdakat meâl fîristâde-i savb-ı me'âlî iştimâlleri kılınmışdır inşaallahu Te'âlâ şeref-i vusûle mevsûl oldukda nakave-i hânedân-ı İlhanîyân olan eslâf-ı saadet-nişân ve ebâ ü ecdâd-ı sadâkat-nişânelerinde mevrûs-ı hamîyyet-i kâmileleri muktezâsınca cenâb-ı şahâmet meâbları bu Devlet-i Aliyye'nin gayret-keş-i nik-endişî olub Kırım cânibinde olan serhadd-i mansûrenin celâil-i umûru ve sâyili def'-i şurûrı re'y-i âlî ve hânîlerle olagelüb şevketlü, kerâmetlü inâyetlü, mehabbetlü efendimizin ise taraf-ı şerifinize teveccüh-ı mülûkâneleri azîmü'l-esâs ve bünyâd-ı

i'timâd-ı hümâyûnları mûmteni'-indirâs idüğü ta'rîf ü beyândan müstağni olmağla hakkınızda olan teveccüh-i hümâyûn-ı şehriyârî muktezâsı ve zât-ı sûtüde sıfatınızda merkûz olan gayret-i kaviye ve hamîyyet hale müsteda'sı üzere her husûsa gereği gibi idâreyi izkâr buyurub evvelâ serasker iktizâ endikde Anadolu'da ve Rumili'nde olan vüzerây-ı i'zâm bi'l cümle ma'lûmunuz olmağla bu hizmetde bunlardan kangısı münâsibdir ve piyâde ü süvâri ne kadar asker gönderilmek iktizâ ider ve İsvec Kralı'nın dahi bu sene behr hâl gönderilmesi emr-i mühim olmağla anın içün dahi ne mikdâr asker iktizâ ider ve ne güna tedârik ile giderler ifâde vü i'lâmımıza mevkûf olub ve hâlâ Bender muhâfazasında olan vezîr-i mükerrer izzetlü İsmail Paşa senâ-kârlarına dahi tahrîr olunan mektûb-i muhlisîde bu hususlar bi'l-cümle cenâb-ı saâdetinizle müzâkere vü müşâvere ve her ahvâlin tertîb-i esbâb nizâmında vech-i savâb ne ise bir sûret-i mergûbe ifrâğ olunduktan sonra muaccelen bu tarafa i'lâm olunmak üzere tavsiye ve tahrîr olunmağla resâdi teamül ü tefekkür ve hall-kârî istitâre-i tedebbür ile her husûsun sehl va'ır ve zuhr u mearı mulâhaza olundukda cenâb-ı şehâmet meâblarının kuvvet-i rü'yet-i kâr-sâz ve himmet-i âlî-i nehmet kuh-endâzları muâzadat ve müzâheretiyle İsmail Paşa senâ-hevagir bu sene seraskerlik hizmetini idebilürmi ve kendüsi dahi bu husûsda re'y-i âlî-i hânîlerine muvâfakat ider mi ve mukaddemâ Na'lkırân ile Leh Cumhûru taraflarından elçi çıkacak deyü haberresân olmak üzre bir Lehlü gelüb bu mahlislerine getürdüğü mekûbun hulâsa-i mefhûmü dostluk te'kîdi olub ve lakin hitamında İsvec Kralı eğer Leh içinden ziyâde asker ile gönderilür ise biz dahi müttetiklerimize mürâcaat ideriz deyü dâye-i muhâlif kelâm-ı bârid kaleme getürmeleriyle mektûb-ı mezbûra dahi ne vechile cevâb yazılması ve âsitâne-i sa'âdetden ne güna iâde olunması münâsibdir ve kezalik Leh'den gelecek elçinin bu vakitte bu tarafa gelmesi ma'kulmudur değildir mülâhaza buyurulub lâ-siyyemâ Kazak ahvâline dahi ne vechile sûret virülmelidür ki bu madde bâlây-ı kâimede³⁶¹ muhliside tahrîr olunduğı mertebe mükâleme olub henüz sûret bulmayub kalmışdır bundan akdem Bahri Muhammed Ağa ile irsâl buyurulan kâime-i kerîmelerinde tahrîr ve haritada tasvîr buyurulduğu üzere Kazak memleketleri yirmi iki eyâlet olub ve bu yirmi iki eyâletde Kiyev Kal'ası tevâbi'iyle nehr-i Özi'nin berü tarafında olmağla nehr-i mezbûr Moskovlu ile Devlet-i Aliyye beyninde hadd-i fâsıl ve sînûr olmak üzre Özi Suyu'nun ancak öte yakasında olan Kazaklar memleketleriyle Moskov'da kalub berü tarafında olan Kazakları ve memleketlerini ve Kiyev Kal'ası'nı

³⁶¹ "Kâime-i" demek istemiş olmalı.

dahi bütün tevâbi'yle Devlet-i Aliyye tarafına teslîm ve nehr-i mezbûrun berü tarafında Moskovlu külliyyet ile kat'-i alâka ider ise bu vech üzere sûret virilmesi Devlet-i Aliyye'ye nâfi'midir. Ve bir mahzûru dahi yokmudur veyahud Kiyev Kal'ası tevâbi'yle Moskov'da kalub ve pek iktizâ eder ise civârında bir eyâlet dahi zamm olunub iki eyâletden mâ'dâ nehr-i Özi'nin eğer öte tarafında ve eğer berü tarafında olan yirmi eyâlet Kazakları ve memleketleriyle bu vechin kavlı olunmasını münâsibdir Devlet-i Aliyye'ye teslime râzı olurlar ise ve bu iki vechden gayrı dahi bir aher sûret cılve-ger fikr-i sedîdleri olur mu hâsılı Kazak maddesinden dahi Devlet-i Aliyye'ye nâfi' olub ve bir mahzûrı zuhûr itmeyecek vechile re'y-i isâbet-pezîrleri ne güna çare olur ise istikrâr verilür el-hâsıl bu kâime-i muhliside tahrîr olunan ahvâlîn cümlesine şâfi cevâb ile Bahri Muhammed Ağa kulların muaccalen iâdeye himmet-i hânîleri me'mûldür. Netîce-i merâm cümle tahrîr olunan ahvâl-i umûr-ı mühimme Devlet-i Aliyye'den olub ve şevketlü, mehâbbetlü, kerâmetlü, celâletlü efendimizin tabi'-i hümayûn-ı saâdet-makrûnları tarafınızdan her husûsda kâfi ve evfâ cevâba muntazar idüğü ma'lûmunuz olub ana göre her maddede cehre-i maksûddan keşf-i kınâ' iştibâh ider vech-i vâzıh kaleme getürüb muaccelen ifâdeye dikkat-i tâm ve hâlâ ol tarafda olan küçük mirâhur vekili İbrahim Ağa kullarını dahi Bahri Muhammed Ağa ile ma'an bir gün ve bir saat mukaddem iâdeye bezl-i cedd ü ihtimâm buyurmaları mes'ûldür.

Fî 22 M Sene 1124

Sebeb-i tahrir kitâb -ı müsâlemet nisâb budur ki³⁶²

Târih-i hicret-i Nebeviyye alâ muhâcir hâ ekmelü't-tahiyyeden bin yüz yirmi üç senesi Cemâziye'l-âhirin altıncı gününde Boğdan hudûdunda Devlet-i Aliyye ile Moskov Çarı beyninden musâlâhâ vâki' olub tarafeynden alınub virilen temessüklerde mûnderic olan şurût u kuyûdlarda Azak Kal'ası nice alınmış ise kâl-evvel arâzî ve tetümmâtiyle taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye teslîm oluna ve Taygan Kal'ası külliyyet ile hedm oluna deyü mestûr iken Azak Kal'asının teslîmi ve Taygan'ın hedmi ba'zı avâırız ve esbâb hasebiyle te'hîr ü ta'vîk olunub ve yine şurût-ı musâlâhadan olan ba'zı mevâdd dahi Çar tarafından icrâ olunmayub şurût-ı musâlâha murâ'ât olunmaduğundan Devlet-i Aliyye tarafından bu sene yine sefer iktizâ etdikde bundan akdem Moskov Çarı'nın murahasları olub mevâdd-ı sulh tekmîl oluncaya değin rehn olan kudveti a'yânü'l-milletü'l-Mesîhiyye Baron

³⁶² 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 236-239.

Kancılır Petro Şafirof ve Şeremet oğlunun oğlu Ceneral Mîhail Veldeporus hutumet avâkıbuhümâ bi'l-hayr asitâne-i sa'âdetde mukîm İngiltere ve Netherlande elçileri kudveti ümerâi'l-milletü'l-Mesîhiyye Kavalier Robert Sutton ve Yakomu Konte Kavalier erşed hümallah müsâlekü's-savâb taraflarına ilticâ ve mümâileyhüma elçiler dahi Devlet-i Aliyye'nin rızâsıyla tavassut idüb sulh u salâhın istikrârına muâriz olan avâızın def'î ile te'kîd ve tecdîdini rızâ itmekleriyle mûmâ ileyhimâ elçilerinin tevassutlarıyla mukâleme olunur ki Çar-ı müşârunileyh tarafından Azak Kal'ası şurût-ı musâlaha üzere Devlet-i Aliyye tarafına teslîm ve Taygan Kal'ası'nın dahi hedm olunduğunun haberi gelib ve istikrâr u istihkâm iktizâ eden mevâdd dahi söyleşilüb mümâileyhimâ elçilerin tavassutları ve hüsn-i saîleriyle işbu temessükde mestûr yedi madde üzerine suret-i nizâm virilmişdir ki zikr olunur evvel ki madde Moskov Çarı Leh içinde berü tarafında olan askerini târih-i temessükden otuz güne değin ve yine Leh içinde öte tarafda olan askerini Çar'ın tenbîhine muhtaç olmağla üç aya değin Leh memleketinden taşra çıka ve Çar-ı müşârunileyhin Moskov askerinden Leh içine kimesne kalmayub bu mevâddın imzâsından evvel yahud sonra “asker-i mesfûrun ulûfesini kat’ etdim benim askerim değildir” deyü kalmalarına illet ü bahâne etmeyüb elbetde üç aya değin Leh içinden ihrâc eyleye ve Lehlü'nün umûruna karışmaya ve bir dürlü bâhâne ile askerinin bundan sonra Leh memleketine göndermeyüb Leh memleketinden külliyyet ile el çeke lâkin İsveç Kralı yahud askeri Leh memleketine girüb ve Lehlüyü Moskovlunun aleyhine tahrîk ü izlâl ederse ve Lehlü İsveç Kralı ile ittifak üzere olub bu vech üzere düşmanların cenge kasdları zâhir ü müteayyin olduğu bir Leh ol vakitde Moskov askeri Leh içine girmek ve düşmanlarının üzerine adâvetin icrâ itmek câ'iz ola ve bu husûsu Devlet-i Aliyye nakz-ı ahde haml eylemeye ve bu zikr olunan sebep ile İsveç Kralı ile Moskov Çarı beyninde Leh memleketinde muhârebe vâki' olursa ba'de'l-muhârebe İsveç Kralı askeri ile Leh memleketinden çıkub gitdikde Moskov Çarı dahi Leh memleketinde tavakkuf etmeyüb bütün askeri ile çıkub gide ve bu tarîk ile Leh memleketinde Moskov askerinden kimesne kalmaya *ikinci madde* İsveç Kralı'nı Devlet-i Aliyye her ne zamanda her ne yoldan göndermek murâd iderse göndere müddet ve yol ta'yîn olunmaya ve eğer Kral-ı müşârunileyhi Devlet-i Aliyye Moskov memleketi içinden gönderirse vilâyetine varub vâsıl oluncaya değin eğer kendüsü ve eğer askerinden ve eğer Devlet-i Aliyye tarafından yanına koşulan askerden Moskovlu'ya ve Moskov memleketine âşikâre ve gizli bir türlü zarar ü ziyân vâki' olmaya ve kezalik İsveç Kralı giderken vilâyetine varub vâsıl oluncaya

değin Kral-ı müşârunileyhe ve askerine ve yanına ta'yîn olunan Devlet-i Aliyye askerine Moskov Çarı tarafından ve Moskovlu'dan ve Çar-ı müşûrunileyhe tâbi' olanlardan gizlû ve âşikâre bir dürlü zarar ü ziyân erişmeye emîn ü sâlim gideler ve keزالık İsveç Kralı vilâyetine varub vâsıl oldukdan sonra öteden Devlet-i Aliyye askeri dönüb gelürken dahi Moskovlu'dan ve Moskov Çarı'na tâbi' olanlardan eğer gizlû ve eğer âşikâre bir dürlü zarar ü ziyân erişmeyüb emin u sâlim geleler *üçüncü madde* Özi Suyu'nun berü tarafında olan Kiyev Kal'ası ve ona tâbi' olan arâzî ve palangalar ve nehr-i mezbûrun öte tarafında olan Kazaklar memleketleriyle Moskov Çarı'nın tasarrufunda olmağla hudûd-ı kadîmesiyle yine Çar'ın tasarrufunda kala. Kiyev ve ona tâbi' arâzî ve palangalardan mâ'adâ Özi Suyu'nun berü tarafında olan Kazaklardan ve hudûd-ı kadîmesiyle memleketlerinden ve arâzî ve kal'alarından ve palangalarından Moskov Çarı külliyyet ile el çeke ve nehr-i mezbûrun berü yakasına ittisâli olan Seyece nâm cezireden dahi Moskov Çarı el çeke ve Moskov Çarı tarafında kalan Kzzak tâ'ifesi âşikare ve gizli Kırım tarafına ve sâ'ir Devlet-i Aliyyeye tâbi' olan bilâd-ı İslâmiye ahâlisine sulh u salâha mugayyir bir dürlü îsâl-i hasâret eylemeyüb ve zarar ü ziyân irişdirmiyeler ve eğer hilâf-ı sulh u salâh hareketleri olur ise Moskov Çarı anlar Moskovlu değildir Kazak tâ'ifesidir deyü bahâne etmeyüb haklarından gele ve bu makûle teaddilerin def' eyleye ve keزالık Tatar tâ'ifesi ve Devlet-i Aliyye tarafında olan Kazaklar dahi Moskovlu'ya ve Moskov tarafında kalan Kazaklara hilâf-ı sulh u sâlah bir dürlü zarar ü ziyân erişdirmeyüb sulh u salâha mugayyir hareketler olur ise Devlet-i Aliyye'den haklarından geline *dördüncü madde* Azak Kal'ası Devlet-i Aliyye'nin sınuru ucunda ve Çerkes Kirman Kal'ası dahi Moskov Çarı'nın sınuru ucunda vâki' serhad kal'aları olub bu iki kal'aların beyninde kal'a ihdâsı ihtilâle bâ'is-i vaz'-ı fâsid olmağla zikr olunan kal'aların mâbeyninde iki taraftan dahi kal'a yapılmaya ve bu şurût akd ü imzâ olunduğu günden dört ay tamamına değin mukaddemâ Azak Kal'asının Devlet-i Aliyyeye teslîmi ve Taygan'ın hedmi esnâsında mühimmât vaz'ı için Çerkes Kirman Kal'asıyla Azak Kal'ası beyninde Çerkes Kirman toprağı üzerine ihdâs olunan kal'a ve kal'a-i misüllü binâ kal'a ve hedm oluna lakin Azak Kal'ası Moskov Çarı Zabtında iken kal'a-i mezbûrenin mukâbilinde Ten Suyu'nun karşı kenârında Çar tarafından bir kal'a binâ olunub ba'de Azak Kal'ası Devlet-i Aliyye tarafına redd ü teslîm olunacağı vakitlerde ol kal'a hedm olunmuş zikr olunan kal'a-i mehdûme yerinin Azak Kal'ası ile beyninde Ten Suyu'ndan gayri fâsılası olmayub Azak Kal'ası'na tâbi' olan kal'alardan olmağla Devlet-i Aliyye ol hedm olunan kal'anın yerine

kal'a yapmak murâd ederse binâ oluna *beşinci madde* Azak Kal'ası nice alınmış ise kema fi-evvel arazi ve sâ'ir tetimmâtıyla teslim oluna deyü vâkı olan musâlaha temessükünde mestûr olub ve kal'a-i mezbûra Moskov tarafından alındığı zamanda içinde altmış adet tuc topları var iken kal'a i mezbûre bu def'a Devlet-i Aliyye tarafına teslim olundukda zikr olunan tuc toplar kal'a i mezbûrede alıkonulmayub yerine temûr toplar kalmağla zikr olunan altmış tuc toplar zuhûra götürülüb Devlet-i Aliyye tarafına iâde olunmağıçün Çar-ı müşarunileyh tarafından kemâl-i dikkat ü ihtimâm ile teftîş ve ... olunub ve hâzır bulunan toplar bilâ-tereddüt Çar tarafından Devlet-i Aliyyeye teslîm oluna ve hazır bulunmayanların kıymet-i misülleri taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye edâ oluna ve sâlifü'z-zikr topların aynı veyâhûd kıymet-i misülleri virildikde tuc topların yerine kalan temûr toplar Moskov Çarı tarafına virile *altıncı madde* Boğdan hudûdunda vâkı' olan musâlaha akabinde Moskov'un Kamenka Kal'ası ve Samâr dimâğında olan Yeni Kal'a'sı hedm olunub ve fi-maba'd yerine tarafeynden kal'a binâ olunmak üzere şart olunmağla yine ol şart riâyet olunub iki taraftan dahi ol mahalle kal'a binâ olunmaya *yedinci madde* bu zikr olunan vech üzre tarih-i temessükden mütevâliyen yirmi beş sene tamanına değin bu musâlahaya müddet ta'yîn olunub ve müddet-i musâlaha ve zamân-ı musâlemeye şerâ'it-i sulh u salâh tarafeynden kemâl-i ihtimâm ile mer'i tutulub eğer müddet-i mezbûre münkaziyye olmadan sulhun imtidâdı murâd olunur ise tarafeyn rizâlarıyla medd oluna ve bu akd olunan sulh u salâh Çar'ın ma'lûmu oldukda kabulünü müş'ir nâmesiyle ahidname olmağıçün der-i Devlet-i Aliyye'ye Çar tarafından elçi ta'yîn olunub ve bu temessükde mestûr olan mevâddan mâ'adâ etrâfına nâfi' ü hayırlu ba'zı maddeler dahi iki taraftan murâd olunursa şerâ'it-i musâfât ve levâzım-ı muvâlât murâ'at olunarak Çar tarafından ta'yîn olunan elçi ile söyleşilüb ahid-nâmeye derc ve ilhâk olunmak câiz ola ve eğer ol zamanda tarafeynden bir yeni madde akd olunmaz ise hâlâ akd olunan temessük Devlet-i Aliyye tarafından makbûl ü mukarrer ola deyü zikr olunan yedi madde üzerine akd olunan kuyûd u şurût mumâileyhimâ murahhaslar ve rehinler Çar-ı müşarunileyh tarafından makbûl ve mu'teber tutulmak üzere ruhsat-ı kâmileleri hasebiyle ve sâlifü'z-zikr mutavassıt elçilerin tavassutları ve şehâdetleriyle Rus lisânınca Talyanca tercümesiyle me'mûl-bihâ temessük vermeleriyle biz dahi vekâlet-i mutlakamız hasebiyle imzâ ü mührümüz ile mümza ve mahtûm iş-bu mevâdd temesssükünü me'mûl-biha olmak üzere mûmâileyhimâ murahhaslar ve rehinlere teslim etmişizdir. Vallahu'l-

muvaqqaku li's-savâb tahrîren fi'l-yevmi'l-âşiri min şehr-i Rebî'l-evvel sene erba'a ve işrîn ve mie ve elf.

Mâ raâhü'l-mü'minîne husnen fehüve indellahi husnun. (Müminlerin iyi gördüğü Allah katında da iyidir.) Ketebehû el-fakîr Abdullah ğufîra anhu.

Kâle Hayru'l-Enâm es-sulhu seyyidu'l-ahkâmi. Yaratılmışların en hayırlısı (sav) buyurdu: "Barış hükümlerin efendisidir) Ketebehû efkaru'l-verâ Mustafa el-Kadi'l-askeri Rumeli sabıkan

Es-sulhu hayrun fi'l-cedel (Barış savaştan daha hayırlıdır) nemakahû ed'afu ve'l-ezellü'l-halki Atâullah Mehmed el-Kadi'l-askeri Rumeli sabıkan

İttefeka erbâbu's-şûrâ alâ hayriyyeti hazîhi's-sulh. Ve'l-hükmü bizzevahir, vellâhu ya'lemu's-serâir. Harrarahû ed-dâ'i li'd-Devleti'l-Aliyyeti Ahmed el-Kadi'l-asker Rumeli rütbeten ğufîra anhü.

Mâ fî hâzihi's-sutûri fi'l-musâlahati'l musammemeti li-maslahati'l-cumhûri meşrû'un ma'kûlun bi-icmâ'i ârâi'l-fuhûli. (Bu satılarda halkın maslahatı için kararlaştırılmış ve ileri gelenlerin oylarının icmaı/oybirliği ile meşru ve makul olmuştur şeylerden başka bir şey yoktur. Nemekahû el-fakîr Ebû İsaâk İsmail, el-kadi'l-askeri Rumeli. Ğufîra lehü.

Mâ fî hâzihi's-sutûri fi'l-musâlahati'l musammemeti li-maslahati'l-cumhûri meşrû'un ma'kûllun bi-icmâ'i ârâi'l-fuhûli. Nemekahû el-fakîr (ila)llahu Subhânehû, es-Seyyid Mehmed el-Kâdi'l-askeri Anadolu ğufîra anhu.

Sulhun vukki'a alâ vechin ittefakat aleyhi'l-ârâ (Oybirliği ile imzalanmış Sulhtur) Nemakahû el-fakîr es-Seyyid Abdullah en-Nakîbu ale'l-eşrâfi. Ğufîra anhu.

Kırım Hânı Devlet Giray Hân'a ve İsmail Paşa'ya Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn Şevket-makrûn³⁶³

Siz ki Devlet-i Aliyyemizin hayır-hâh-ı sadâkat-nişânı bi'l-fiil Kırım Hânı Devlet Giray Han'sız. Teveccühât-ı pâdişâhânemizle hâl ü şânınız terfî' olunub ve Sen ki Bender tarafına me'mûr askere başbuğ olan İsmail Paşasın sana dahî tevcîh-i hitâb-ı mülûkânemden sonra malum ola ki Moskovlu ile musâlaha ahvâli İngiliz ve Flemenk elçilerinin tevassutlarıyla Moskov'un yedinde olan murahhas rehinleriyle mükâleme

³⁶³ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 240.

olundukta cümle vüzerâ ve ulemâ ve ocaklar halkının bil-ittifâk istisvâblarıyla ba'zı mevâdd üzerine akd-i sulh olunub ve rehinlerden temessük alınub Devlet-i Aliyyemden dahi temessük verildikten sonra Moskov Çarı ahidnâme-i hümayun almak için elçi ta'yin etmek üzere rehinler Çarları tarafına adem gönderüb bundan sonra hareket-i hümayunum iktizâ etmemekle Anadolu tarafından gelecek asâkirin yerlerinde istikrârları için evâmîr-i şerîfe ile tenbih ve inşâallahü Teâlâ İsvec kralının gitmesi vesâir iktizâ eden umurun nizâmına istihdâm olunmak için Rumeli ve Özi eyâletleri askeri Bender cânibine me'mûr olmuşlardır. Ez-cümle İsvec kralının bu sene vilâyetine gitmesi emr-i mühim olub ve bunun husûlû elbette sizden matlûb-ı hümayunumdur. Ve Leh içinden gayrı tarîk-i melhûz olmamakla kral-ı müşârunileyhin Leh içinden emn ü selâmet ile geçüb gitmesi ne vechile iktizâ ederse Lehli ile söyleşüb mevânî'ni def' ve müşkilâtını hallederek hüsn-i tedbîr ile bu ahvâle bi-eyyi hâl sûret verüb ve te'hîr ü tavakuf ettirmeyüb İsvec Kralı'nın Leh içinden emn ü selâmet ile vilâyetine irsâl ü îsâl vesâir lâzım gelen serhad umûruna dahi iktizâsına göre nizam verüb ve Moskov'lu ile akdolunan musâlahaya muğâyyir ol taraflarda bir hareket-i nâ-hemvâr dahi zuhûr etmemek üzere ihtimâm eylesesiz. Hele İsvec kralının bu sene gitmesi akdem-i umûrdandır. Zinhâr tehâvün ü tekâsül etmeyüb Ahsen-i hâl ile Leh içinden bir gün evvel irsâline ve rızây-i hümayunum tahsîline gayret ü hamiyet ile bezl-i kudret eylesesiz. Husn-i teveccüh-i mülûkânem sizinle bilebilir.

Kırım Hânı Devlet Giray Han'a Nâme-i Hümayun³⁶⁴

İş-bu nâme-i hümayûnum mücebince İsvec Kralının dostluk tarîkiyle Leh memleketi içinden gitmesinin vechi bulunub gönderilmesi murâd-ı hümayûndur. Âna göre hareket edesiz deyü unvanına hatt-ı hümayûn şevket-makrûn keşîde kılınmıştır³⁶⁵.

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşem alem-efrâz-i hıttâ-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hândân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı İlhanî bil-fiil Kırım Hanı olan Devlet Giray Han dâmet-meâlîhi teveccühât-ı şâhâne ve telattufât-ı pâdişâhâne ki ayn-ı inâyet ve mahz-ı mükerrerinden sâdır ve mütebâdir olur mütalaa kılındıktan sonra malumunuz ola ki Devlet-i Aliyyemiz ile Moskov Çarı beyinde musâlahâ ahvâlî İngiliz ve Filemenk elçilerinin tavassutlarıyla Moskov Çarı'nın Asitiâne-i Sa'âdetimizde olan murahhas rehinleriyle mükâleme

³⁶⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 241-243.

³⁶⁵ Bu bölüm nâmenin derkenarıdır.

olundukda cümle vüzerâ ve ulemâ ve ocaklar halkının bil-ittifâk istisvâblarıyla bazı mevâd üzerine akd-i sulh olunub ve rehinlerden temessük alınub taraf-ı Devlet-i Aliyyemizden dahi temessük verildikten sonra Moskov Çarı ahidnâme-i hümayun almak için elçi ta'yin etmek üzere Moskov rehinleri Çarları tarafına adam gönderüb bundan sonra hareket-i hümayunumuz iktizâ etmemekle Anadolu ve Rumeli tarafından gelecek asâkirin yerlerinde istikrârı için evâmîr-i şerîfemiz ile tenbîh olunub ancak bundan akdem Devlet-i Aliyyemize ilticâ edüb hâlen Bender'de meks üzere olan iftihârû'l-evâmîrû'l-izâmî'l-Îseviyye muhtârû'l-küberâî'l-fehâmî'l-Mesîhiyye muslih-i mesâlih-i cemâhîrî't-tâifeti'n-Nasrâniyye İsvec Kralı Karolos hutumet avâkıbuhû bi'l-hayr ve'r-reşâdın bu sene Leh memleketi içinden eminen ve sâlimen vilâyetine irsâl ü îsâli murâd-ı hümayûnumuz olmağla kral-ı müşârunileyhin vech-i meşrûh üzere vilâyetine gönderilmesinde ve sâir iktizâ eden hıdemât-ı aliyyemizin temşît ve tekmilinde istihdâm olunmağıçün Rumeli ve Özi eyâletleri askeri Bender tarafına ta'yin ve düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem Haleb vâlisi olub hâlen Bender muhâfazasında olan vezîrim İsmâil Paşa edâ mellâhü Teâlâ iclâlehû Bender tarafına tayin olunan askere başbuğ olup ve inzimâm-ı re'y-i hânîleriyle her ahvâlin tekmîl ü itmâmına ihtimâm eylemek üzere emr-i şerîfimiz ile tenbîh-i hümayunumuz olub ve siz urûğ-ı bâ-fürûğ-ı İlhanîyanın kiyâset ü celâdet ve ru'yet ve nesâlet ile müşârunileyh-i bil-benânî ve eben an-ı ceddin Devlet-i Aliyyemizin hayırhâh-ı sâdiku'l-cinânı olduğunuz hasebiyle Bender tarafında iktizâ eden umurun nizâmında ve hassaten İsveç Kralı'nın emniyet ile vilâyetine irsâlinde sizden eslâf-ı saâdet-ittisafınızdan ziyâde mesâi-i cemîle me'mûl ve muntazar olmağla hâliyân avâtıf-ı seniyye-i mülûkânemizden muanatınıza medâr olmağıçün cenâb-ı hamiyet-meâbınıza dört bin altın ve bi-tevfik Teâlâ İsvec Kralı vilâyetine gönderildikde tarafınızdan yanına selâtînden her kangisi ta'yin olunursa ana dahi bin altın inâyet ü ihsânımız olmağla iş-bu nâme-i hümayûn-ı mülâtefet-makrûnumuz dahi ısdâr ve sâbıkan Çavuşbaşı olan iftihârû'l-emâcid ve'l-ekârim Ahmed dâme-mecdühû ile irsâl ve bu tarafda söyleşüb suret bulan keyfiyet-i musalaha ma'lum olmağıçün tarafeynden alınub verilen temessükün sureti dahî cânib-i hânîlerine gönderilmiştir. Ve bundan akdem Leh memleketinin baş hatmanı olan Snaveski'nin haber-resân tabir olunur ademiyle gelen mektûbunun mefhûmunda Leh cumhûrunun ittifâklarıyla Mazuviye Palatini büyük elçilik ile der-i devlet-medârimıza ba's ve irsâl olunmak üzere hâzır ü müheyya olduğunu i'lâm ve Devlet-i Aliyyemiz tarafından elçinin kabul olunmasını

iltimâs ve istid'â edüb lâkin cevâbı bu vakde değin tehir olunmuş idi. El-hâletü hâzihi İsveç Kralı'nın Leh içinden vilâyetine gitmesi hususu söyleşmek için Leh elçisinin bu tarafa gelmesi istisvâb olunmağla binâenaleyh düstûr-ı ekrem müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem mükemmil-i nâmûsü's-saltanati'l-uzmâ mürettib-i merâtibi hilâfeti'l-kübrâ el-makûku bi-sunûf-i avâtifi'l-meliki'l-a'lâ vezîrazam âsıf-ı şîmve vekîl-i mutlak kaviyyü'l-himemimiz Yusuf Paşa edâmallâhü Teâlâ iclâlehü vezâif-i iktidâre tarafından Leh elçisinin gelmesine izn-i müş'ir mektûb ile Hatmân-ı mesfûrun ademisi iâde olunmağın inşallâhü Te'âlâ Bender tarafına vüsûlünde eğer cânib-i hânîlerinden ve eğer Bender muhâfızı olup ve ol tarafa me'mûr askere başbuğ olan İsmâil Paşa tarafından Leh cumhuru tarafına iktizâ eden mektûblar tahrîr ve Hatmân-ı mesfûrun ademi Bender'de tavakkuf etdirilmeyüb icâleten savb-ı maksuda irsâl ve Leh elçisi bu tarafa azîmet edüb serhadd-i mansûremiz hududuna dâhil oldukda yollarda emniyeti hususuna ve bir gün evvel Asitâne-i Sa'âdetimize îsâline ihtimâm oluna ki akd olunan musâlaha temessükünde Moskov askerinin külliyet ile Leh Memleketi içinden çıkub gitmesi için üç ay müddet ta'yin olunmağla müddet-i mezbûre tamâmına değin Leh elçisinin dahi bu tarafa gelmesi ve bi-tevfikihî Te'âlâ İsveç Kralı Leh memleketi içinden gönderildikde dostluk tarîkiyle gideceğine ve Lehlü'ye bir türlü zarar ü ziyan erişmeyeceğine hâsıl olacak vechile Leh elçisiyle bu tarafda söyleşilüb suret verilmesi melhûz olmağla inşallâhü Te'âlâ minvâl-i meşrûh üzerine elçi-i mesfûr ile söyleşilür ancak bu emrin teshili ve murâd-ı hümayûnumuz üzere tetmîm ü tekâmîli cenâb-ı sadâkat-meâblarının uhde-i himmet-i hânîlerine tahmil olunmuş maslahat olup ve murâd-ı hümayûnumuz üzere husûlû elbette tarafınızdan matlûb ve muntazır olmakla bu ahvâl Leh elçisiyle taraf-ı Devlet-i Aliyye'de söyleşilmeye kaldı deyü a'sâb-ı himmetinize fütur getirmeyüb fitrat-ı zekiyye ve seciyye-i behiyyenizde muzmir olan sadâkat-i kaviyye ve hamiiyet-i celiyye muktezâsı 55. üzere siz dahi bu me'mûlün husulüne kıyâm ve Lehlü kurb-ı civârınızda olmağla muktezâ-i hâle muvâfık vech-i vecîh ile haberleşüb ve söyleşüb inşallâhü Te'âlâ İsveç Kralı gönderildikde dostluk tarîkiyle gideceğine ve Lehlü'ye bir türlü zarar ü ziyan erişmeyeceğine itimâd etdürüb bi-eyyi hâlin mevânini defi'le itmâm-ı merama ihtimâm ve şimdiden kral-ı müşârunileyh ile gidecek askerin mühimmât-ı seferiye ve yol zahîreleri vesâir levâzım-ı zarûriyenin dahi tehniye ve tedârikide vech-i münâsib ne ise İsmail Paşa ile muâzedet ü muvâfakat olunarak mübâşeret ve eğer Lehlü ve eğer Moskovlar ile olan sulhun şurûtunu dahi gereği gibi

muhâfazaya mübâderet olunub ve bi-avnihi Te'âlâ İsvec Kralı'nın vech-i meşrûh üzere dostluk tarikiyle Leh memleketi içinden gitmesinin mevâni-i mündefi' olduğu gibi kral-ı müşârunileyh ile gidecek askerin iktizâ eden yol tedârikleri bil-cümle görülmüş bulunub savb-ı maksûda teveccüh ü azîmetlerine bâis te'hîr olur bir nesne kalmamak üzere himmet-i hânîleri me'mûldür. Eğer cenâb-ı müsehhili's-siâb taraf-ı hânîlerinden tertîb-i esbâb ile bu emri teshil edüb Leh elçisinin bu tarafa gelmesine ve onunla söyleşilüb suret verilmesine kalmayub akde küşâî sezây-ı âlileriyle İsvec Kralı'nın dostluk tariki ile Leh memleketi içinden gitmesi hususu murâd-ı hümâyûnumuz üzere hayyiz-i husûlde cilveger olursa sizin sıtk-ı niyetiniz ve Devlet-i Aliyyemiz'e sadâkatiniz eseri züyûr-ı cerîze rüzgâr ve pesendîde zümre-i üli'l-ebâr olub saâf-ı muzâaf duây-ı hayrımıza ve nice tevcîhât-ı mülûkânemize mazhar olursunuz. Vallâhü'l-muvaffîku ve'l-müyesser.

Fî Evâhir-i Receb Sene (1)124

İsvec Kralı'na Nâme-i Hümâyûn³⁶⁶

Nâme-i hümâyûnum mücebince dosluk vesile Leh memleketi içinden sizin vilâyetinize gitmeniz husûsunu Kırım Hânı'yla Bender muhâfazasında olan İsmail Paşa'ya sipâriş ve tenbihe olunmuşdur siz dahi iş-bu nâme-i hümâyûnumuz mefhûmuyla amel eyleyesiz³⁶⁷

İftihâr-ı ümerâi'l-izâmi'l-İseviyye muhtârü'l-fihâmü'l-Mesîhiyye muslih-i mesâlih-i cemâhirü't-tâife sâhib-i ezyâli'l haşmet ve'l-vekar sâhib-i delâili'l-mecd ve'l-i'tibâr dostumuz İsvec Kralı Karolos hatemü'llah Te'âlâ avâkıbuhü bi'l hayr ve'r-reşâd ve ahsen-ı ileyh sebîlü's-savâbü's-sedâd tevki'-i refi'-i hümâyûnumuz vâsıl olıcak ma'lûmunuz ola ki bu sene-i mübâreke Moskov üzerine sefer musammem iken Moskov Çarı mukaddemâ şurût-ı musâlahaya dâhil olan Azak Kal'asını taraf-ı Devlet-i Aliyye'mize teslim ve Taygan'ı hedm edüb ve bu tarafda Moskov'un murahhas rehinleri dahi Devlet-i Aliyye'mizin kadîmi doslarından olan İngiliz ve Felemenk elçilerine mürâca'at ve onların tavassutlarıyla sâir ahvâl dahi söyleşilüb ba'zı mevâdd üzerine akd-i sulh olunmağla mesfûran rehinlerden temessük alınub ve taraf-ı Devlet-i Aliyyemizden dahi temessük verilüb ve sizin Leh memleketi içinden dostluk tarikiyle selâmet ile vilâyetinize gitmeniz husûsu cenâb-ı emâret-meâb eyâlet nisâb sa'âdet iktisâb bi'l-fiil Kırım Hânı olan Devlet Giray Hân dâmet me'âlihuya nâme-i hümâyûn-ı şevket-

³⁶⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 244-245.

³⁶⁷ Bu bölüm nâmenin derkenardır.

marûnumuz ile ve destûr-ı mükerrer müşîr-i mefhum nizâmü'l-âlem Bender muhâfazasında olan vezîrim İsmail Paşa ademallâhu Te'âlâ iclâleye dahi emr-i şerîfimiz ile gereği gibi tavsiye ve tenbih olunmağla tarafınıza dahi iş bu nâme-i hümayûn-ı mülâtefet-markrûrumuz ısdâr ve Devlet-i Aliyyemiz emekdârlarından olub sâbıkâ çavuşbaşı olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Ahmed dâme mecdühü ile irsâl olunmağla nâme-i hümayûnumuz tarafınıza vâsıl olub keyfiyet-i ma'lûmunuz oldukda vech-i meşrûh üzere Leh memleketi içinden dosluk tarîkiyle vilâyetinize gizmeye hâzır u amâde olub vaktine müterakkıb olasız inşâallahü Te'âlâ Bender tarafına me'mûr olan asker varub ve bu husûsun sâir levâzım ve esbâbı dahi görölüb gitmeniz vakti karîb [karîb]³⁶⁸ oldukda tarafınıza yol harçlığı dahi îsâl olunur ve Lehlü Devlet-i Aliyyemizin konşuları ve dostları olub onlar ile sulh u salâh kemâ-kân mukarrer olmağla tasmîm olunan vech üzere Leh içinden teveccüh ü azîmet eyledüğünüzde bi-avn-i Te'âlâ vilâyetinize varub vâsıl oluncaya değin ittibâ'nızdan ve yanınıza Devlet-i Aliyyemiz tarafından koşulan askerden Lehlüye ve reâya vü berâyasına bir dürlü zarar ü ziyân erişmemek ve Devlet-i Aliyyemiz ile Lehlü beyninde olan sulh u salâha mugayyir bir nesne zuhûra gelmemek üzere takayyüd-i tâm ile gidölüb el-hâsıl Leh içinden mürûr ü uburu esnâsında Devlet-i Aliyye'mizle Lehlü beyninde olan dostluğa mugayyir bir nâ-hemvâr hareket vuku'a gelmemek üzere şerâit-i ihtiyât gereği gibi riâyet ve bu vech ile sizinle şimdiye değin hâsıl olan vidâd-ı kavîyü'l-evtâd muktezâsını sıyânet eylemeniz me'mûldür. Ve's-selâm alâ-min-etba'î'l-Hudâ.

Fî Evâhır-i Ra Sene (1)123

Leh Vilâyetinin Baş Hatmanına Sa'âdetlü Sâhib-i Devlet Hazretlerinden Yazılan Mektûbdur³⁶⁹

Kıdvetü'l-ümerâ'il-milletü'l-Mesîhiyye umdet-i kübrâi'l-tâifetü'l-Îseviyye Leh memleketinin baş hatmanı olan dostumuz Snaveski Hatman hutumet avâkıbuhü bi'l-hayr kıbeline nekâve-i kelâm-ı müsâlemet Encâm ve hulâsa-i peyâm muvâlefet fercâm iblâğıyla inhâ vü i'lâm olunan budur ki irsâl eylediğimiz mektûbun vâsıl olub netice-i mefhûmunda Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvend ile Leh Cumhûru beyninde Karloviçe nâm mahalde vâki' olan sulh istihkâmı için Mazoviye'nin palatını Devlet-i Aliyye'ye

³⁶⁸ Metinde kelime mükerrer yazılmıştır.

³⁶⁹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 245-246.

büyükelçilik ile ba's ü irsâl olunmak olunmak üzere akd olunan cem'iyetinizde ale'l-ittifâk karar verilüb ve mesfûr elçinin yola hâzır u müheyyâ olduğu i'lam ve murûr u uburunda emniyyeti içün Devlet-i Aliyye hükkâmından tenbîhi iktizâ edenlere tenbihe olunması istid'â olunmuş fî nefsû'l-emr mektûbunuzda tahrîr olunduğu üzere Karloviçede akd olunan sulha mugayyir Leh cumhûru tarafından bir hareket-i nâ-hemvâr zuhûra gelmediği ma'lûmumuz olup ve Devlet-i Aliyye tarafından dahi musâlaha şerâ'iti ve dostluk merâsimi kemâ-yenbagî riâyet olduğu cumhûrunuza dahi hafî değildir ve fî-mâba'd dâhi istihkâm-ı emr-i musâlaha ve istitmam-ı levâzım-ı müsâlemeye müteallik ahvâl vech-i lâıyk üzere riâyet olunur ve sene-i sâbıkada Boğdan hududunda Moskov Çarı ile Devlet-i Aliyye beyninde vâkı' olan musâlahanın şurûtundan olan Azak Kal'ası'nın teslîmi ve Taygan'ın hedmi Çar-ı müşârunileyh tarafından ta'vîk ü te'hîr olunub ve şerâit-i musâlahadan olan ba'zı mevâdd dahi uhûd u kuyûda muvâfık tekmiî olunmadığından bu sene dahi Moskov üzerine sefer iktizâ etmişken Moskov Çarı'nın Asitâne-i Sa'âdetde olan murahhas vekilleri Devlet-i Aliyye'nin kadîmi dostlarından olan İngiliz ve Felemenk elçilerine mürâca'at ve zikr olunan elçiler dahi Devlet-i Aliyye'nin istihsâl-i rızâsından sonra tavassut edüb anların tavassutlarıyla mukâleme olunurken Çar tarafından Azak Kal'ası Devlet-i Aliyye cânibine teslim ve Taygan hedm olunub ve emr-i musâlahaya münakiz olan sâ'ir avârızın dahi def'îyle akd-i musâlaha ve tarafeynden temessük alunub verilmekle Moskovlu ile dahi adâvet ü husûmet mündefi' olup ancak İsveç kralı bu Devlet-i Aliyye'nin zıll-i hümay-ı merhamet ihtivâsına ilticâ itmiş misâfiri olup selâmet ile vilâyetlerine îsâli elbette iktizâ etmekle Leh cumhûru ile müekked dostluk u müebbed sulh u salâh muktezâsı üzere kral-ı müşârunileyhin Leh memleketi içinden selâmet ile elbette vilâyetine gitmesini Devlet-i Aliyye murâd edüb ve beher-i hâl bu vechile gitmeğe muhtâc olmağla Leh diyarına ve reâya vü berâyâsına bir dürlü zarar ü ziyân terettüb itmek ve sulha mugâyir bir gûna hareket ve keyfîyet zuhûr gelmemek üzere i'timad-ı tâm hâsıl olacak vech-i vecibe ile söyleşilüb bir üslûb-ı mergûbe ifrağ olunmağa gelecek elçiniz murahhas kılınmağla Devlet-i Aliyye'nin istihsâl-ı rızâsıyla mâbeynde olan sulh-ı müebbedin müekked ve müşeyyed olması melhûzumuz idüğü ve elçimizin emniyeti içün bil-fi'il Kırım Hânı olan sa'adettü, şehâmetlü, celâdetlü Devlet Giray Hân hazretlerine ve Bender muhâfazasında olan vezir-i mükerrerem izzetlü İsmail Paşa hazretlerine ve Boğdan voyvodasına dahi gereği gibi sipâriş ve tenbih olunduğu dahi

ma'lûmunuz ve gelecek elçinizin gönderilmesine te'hîr olunmaya. Ve's-selâm alâ-min-etba'i'l-Hudâ.

Fî Evâhir-i Ra Sene (1)124

Emîr-i Mekke Şerîf Said'e Nâme-i Hümâyûn³⁷⁰

Ba'de'l-elkâb Siz eşrâf-ı cemîlü'l-evsâfin ecell ü erşedi ve sâdât-ı kirâm zevî'l- ihtirâmın ekrem ve emcedi olmağla emâret-i Mekke-i Mükerreme ve hükûmet-i bekke-i muazzama avâtîf-ı aliyye-i hüsvân ve avârif-i şâmîle-i mülûkânemizden hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnumuz ve berat-ı şerîf-i âlîşân-ı saâdet-unvânımız ile size tevcîh ü taklîd ve bu şerâfet ile şânınız terfî' olunmağla binâenaleyh bu âm-ı meymenet karinde her fecc-i amîkden zâmîle bend-i azîmet olan huccâc-ı Müslimînin âminîn ve sâlimîn edây-ı menâsik hac etdikden sonra ferihîn ve müstebşîrîn-i evtânlarına âîbîn olub eğer tâîfîn ü zâîrîn ve eğer ol belde-i mübârekede kâtînîn olan ahâlî tavâlî-i tevîk mülk-i müte'âlî ile amme-i darr u belvâ ve kâffe-i zayru ve be'sâden emîn olmağla cenâb-ı hilâfet meâbımız içün ol arâziy-i Saîdet-merâzîde isticlâb-ı duây-ı hayr olundığü mesamî'-i aliyye-i hüsvânemize ilkâ olunmağla istitâbet-i hâtr-ı hümâyûn-ı saâdet-makrûnumuza bâis olmuşdur. Bundan sonra dahi havme-i emaretinize dâhil olan enhâ vü aktâr ve ercâ ü emsârın asâr-ı evzâr ve envâ'-i mazarrdan hıfz ü hırâseti ile eğer züvvâr ü tüccâr ve eğer ahâlî-i belde-i fâyizatü'l-envârın emn üistirâhati ve itminân ü refâhiyeti bâbında sizden mesâî-i cemîle ve meâsir-i celîle me'mûl ve muntazar olmağla hâlîyâ emrinize sebeb-i takviyet ve şânınıza bâis rif'at olmağıçün Mekke-i Mükerreme emâretinin kemâ-kâne takrîrini müştemil berât-ı âlîşân mevhibet-nişânımız ile iş-bu nâme-i hümâyûn-ı mülâtafet-makrûnumuz şerefyâfte-i sudûr ve hakkınızda metâli'-i mevâhib-i seniyye-i şâhânemizden neyyir-i zıyâ efrûz atûfet-ı pâdişâhânemiz sâtı' ve lâmi' olub hâssa-i hila'-ı fâhire-i mülûkânemizden sümüvv fâyızü's-sürûre kablu bez sevb hıl'at-i mûrisu'l-behcet-i sultânî inâyet ü ihsânımız olmağla teblîğ ü îsâli hizmetiyle [ ]³⁷¹ dâme mecduhû ta'yîn ü irsâl olunmuşdur lede'l-vusûl bu hânedân-ı şâmihü'l-bünyân ve bu dûdmân-ı râsihü'l-erkânımıza olan safây-ı taviyyet ve vufûr-ı sadâkatiniz muktezâsı üzere hıl'at-ı fâhire ve kisve-i zâhiremizi levâzım-ı ibticâl ile iktisâ u isbâl eyledikden sonra uhde-i kifayetinize ihâle vü ilcâm olunan emânet-i Mekke-i Mükerreme'nin ahsen-i vech üzere

³⁷⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 247-248.

³⁷¹ Metnin bu bölümünde boşluk bırakılmıştır.

itmâmına hulûs-ı tâm ile kıyâm edüb meslek-i adl u insâfa sülûk ile kıstâs-ı şer'-i kavîm ve mikyâs-ı kâide-i müstakîm üzere icrây-ı hükûmet ve taht-ı eyâletinizde olan emâkin-i şerîfenin hıfz u hirâseti ve mevâsîm-i hacda Huccâc-ı zevî'l-ibtihâcın himâyet ü sıyâneti ve medayin-i sâlihe değin istikbâl ü teşyî'î husûsuna bezl-i cell-i himmet ve eşkıyây-ı Urban'dan mashûbü's-selâma zehâb ü kufüllerine ve mücâvirin ve züvvâr ü tüccârın terfih-i ahvâllerine ve sâir ol aktâr-ı nazîfe ve emsâr-ı latifede dîn ü Devlet-i Aliyye ve nâmûs-ı saltanat-ı seniyyemize muvâfık harekâta her veçhile sa'y u dikkat ve isticlâb-ı rızây-ı yümn-ı iktizây-ı mülûkânemize mübâderet ve sarf-ı vüs' ü kudret eylesesiz şöyle bilesiz.

Tahrîren fî Evâhir-i Ra Sene (1)124

Sâbıkâ Mekke-i Mükەرreme Emîri Olan Şerîf Abdülkerim bin Muhammed'e Nâme-i Hümâyûn³⁷²

Vâlâ-nisâb meâlî-meâb sa'âdet-iktisâb siyâdet-intisâb zü'n-nesebi't-tâhir ve'l-hasebi'l-zâhir cemâlû's-sülâleti'l-Hâşimiyye fer'ü's-şecereti'z-zekiyyeti'n-Nebeviyye tırâzü'l-asâbeti'l-ulviyyeti'l-Mustafaviyye umdetü'r-resûl kurretü aynü'z-zehrâi'l-Betûl el-muhtass bi-mezîd-i inâyeti'l-Meliki's-samed sâbıkâ Mekke-i Mükەرreme emîri olan Şerîf Abdülkerim bin Muhammed dâme şerefühü tevkî'-i refî'-i cihân-mutâ' vâcibü'l-itbâ'ımız vusulünde mâ'lûmunuz ola ki şerâfet-i Mekke-i Mükەرreme cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb siyâdet-intisâb sâbıkâ Mekke-i Mükەرreme Emîri olan Şerîf Said ibn-i şerîf Sa'd dâme su'duhû'ya tevcih ve siz varub Mısır'da ikâmet etmek üzere süknâ ve meû'net ve mühimmâtınız görülmek için Mısır vâlisine emr-i şerifimiz ile tenbih-i hümâyûnumuz olmuştur imdi inşallahu Te'âlâ iş-bu nâme-i hümâyûn-ı mülâtafet-makrûnumuz vusulünde fî-mâba'd sizin hilâl-i diyâr [Hicâziyede]³⁷³ müdâvereniz beyne'l-hameyn nice ihtilâli müstetbi' olmağla bu esnâda hevâcis-i nefsâniyyeye meyelân ile tarîk-i sedâddan insırâf etmeyüb ve şâri'-i reşâddan girîve i'tisâfa gitmeyüb îkâz-ı fitne bâbında mişkât-i nübüvvetden sudur eden asâr-ı müstelzimü'l-inzicâr ile ittikâz edüb bir gün evvel Mısır tarafına azîmet ve vefk-i rızây-ı mülûkânemiz üzere hareket eylesesiz şöyle bilesiz.

Fî Evâsıt-ı R Sene (1)124

³⁷² 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 248.

³⁷³ Metinde kelime silik olduğundan tam okunamamaktadır.

Rikâb-ı Hümâyûn Şevket-makrûn Şehriyâriye Nemçe Çasarı Tarafından İmparatorluk Tâcını Giydüğü Haberini Müş'ar Gelen Nâmesinin Tercümesidir³⁷⁴

Şevketlü, azametlü Pâdişâh-ı Al-i Osman ve şehn-şâh-ı Anadolu, Rumili muazzez ü mükerrerem konşumuz ve dostumuz Sultan Ahmed Hân hazretlerinin cânib-i mülûkânelerine bi'inâyetallahü Te'âlâ Roma ve Nemçe Çasarı ve İspanya ve niçe bilâd ü memâlik kral ve hükümdârı Karlos-ı sâdis tarafından ezyâd-ı sıhhat ü âfiyet ed'iyesi takdimiyle inhâ ü i'lâm eyledim ki her-çend ki dostlarımızun şâyî' olan hayırlardan ve düşmanlarımızın hased ve kederlerinden bi'l-ırs bize intikâl iden memâlik zabt u tasarrufu bi'inâyetallahu Te'âlâ bütün herseklerin ittifakıyla elimize girüb imparatorluk makâmına nâil olduğumuz ma'lûm şehn-şâhîleri olmuştur. Lakin musâlih-i kesîre işgâlinden bir mikdâr halâs olduğumuzda hem-civârlığa münâsib olan keremiyyet ve ülfete ve mâbeynde olan sulh u salâhın istihkâmına bâis olmağıçün cenâb-ı mülûkânelerine nâmemiz ile i'lâm ideriz ki geçen sene mâh-ı Nisanın on yedinci gününde çiçek hastalığından Roma ve Nemçe ve Engürüs ve niçe bilâdın çasarı olan Yozekos nâm birâderimizin fevti vukû'nda kemâl-i tedbîrinden nâşî cümle memleketlerin zabt ü tasarrufu kendüye tefvîz olunan Roma İmparatoriçesi vâlidemiz fevt haberini ve vâki' olan sâir ahvâli i'lâm eyledikden sonra bu sâdik dostları haber ve âgâhımız yoğıken İspanya Krallığı'ndan Roma İmparatorluğu için da'vet olunub deryânın azîm meşakkı çekildikten sonra mâh-ı Teşrîn-i Evvel'in on beşinci gününde İtalya savâhiline gelüb azîm şiddet-i şitâ [olub]³⁷⁵ ile Franfate Fort nâm mahale varıldıkda mu'tâd-ı kadîm olan kavânîn ü merâsim icrâ olunarak cümle herseklerin ve beylerin ma'rifetleriyle akd olunan cem'iyetde imparatorluk tâcını giyüb İspanya krallığının zabt ü hükûmeti vekâleten zevce-i menkûhamıza tefvîz onunmuştur. Ve Kânûn-ı Evvel'in yirmi altıncı günü makarr-ı hükûmetimiz olan Beç Kal'asına dâhil ve cümle a'yân-ı vilâyet ile meyânımızda tefrit ve teselliyet ve tehniyet merâsimi icrâ olunmuştur. Devlet-i Aliyye'nin pâdişahlığı cenâb-ı âlîleri gibi memdûh-ı âlem-i mustakîm âkil ü müdebber ve âdil-ı sâhib-i kuvvet ve kudret olan zât-ı mükerreremlerinin tasarruflarında iken İmparatorluk makâmına nâil olduğumdan kemâl-i mertebe sürûrume bâis olmuştur. Eslâfımız dostlarıyla olan meveddet ü muhabbeti hıfz ü murâ'ât eyledikleri üzere bizim dahi hıfz ü murâ'ât murâdımız olmağla hulûs ve sadâkatimizi izhâr için sâbıkâ kapu kethüdâmız olan

³⁷⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 249-250.

³⁷⁵ Bu kelimenin üzeri çizilmiştir.

Talman Mihail hüsn-i hulk ve sadâkatinden nâşî ve bu kadar seneden berü der-i Devlet-i Aliyye'de tarafeynin rızâları ile vâkî' olan umûr ü musâlaha tekmîl eylediğünden ve bir gün mukaddem tavassutu ile cenâb-ı âlîlerine dostluk u muhabbetimiz arz ü i'lâm olunmak için orta elçi ta'yîn olunmuştur. Ve aksây-ı murâdımız hem-civârlık ve dostluk muktezasınca Karloviçe nâm mahalde mün'akid olan sulh u salâhın şurût-ı mevâdını hıfz etmek olduğu tasdîk ve tahkik eylemek tenbih olunmuştur. Taraf-ı şehriyârîlerinden iltimâs olunur ki huzûr-ı hümayûnlarına varub nâmelerimizi îsâle ruhsat virülüb takrîr ü beyân eylediği kelimâta i'timâd buyurular.

Velâdet-i Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz on iki senesinde mâh-ı Nisan'ın on beşinci gününde Beç Kal'ası'nda tahrîr olunmuştur.

Rikâb-ı Hümayûn-ı Şevket-makrûn-ı Şehriyârîye Nemçe Çasarı Tarafından Engürûs Krallığı Tâcını Giydüğü Haberini Müş'ir Gelen Nâmesinin Tercümesidir³⁷⁶

Şevketlü, azametlü pâdişâh-ı Âl-i Osman ve şehn-şâh-ı Anadolu ve Rumili muazzez ve mükerrem dostumuz ve konşumuz Sultân Ahmed Hân Hazretlerinin cânib-i mülûkânelerinden bi'inâyetallahu Te'âlâ Roma İmparatoru ve Nemçe ve İspanya ve İspanya Hindistanı ve Macar ve Çeh ve Dalmaçya ve Hırvat ve Tavt ve iki Saliçe vilâyetlerinin kralı ve Avusturya Arçedukası ve Burgondiye ve Barbanite ve Salanor ve Avusturya ve Karoniyye ve Kadıbulu ve Amberogye ve yukarıki ve aşağıki Silezya ve Aşoye ve Roma devletinin arkı dukası ve Porençoye ve Moraviye ve yukarı ki ve aşağı ki Losaçayenin Marçıyosu ve Çapasporuğ ve Filenderya memleketlerinin azûfı biz Karlos-ı sâdis tarafından selâm ve izdiyâd-ı duây-ı devlet ü ikbâl takdimiyle dostâne inhâ ideriz ki benim azametlü sultânım hürmetlü konşu ve dostumuz tevfik-i Yezdânî ve inâyet-i Rabbânî ile zuhûra gelen hasâil-i hamîde ve menâkıb sedîdeleri muktezâsı üzere server-i mevfûr-ı birle istimâ' ideceklerinde iştibâhımız olmamağla kemâl-i hulûsumuzı ve ber-karâr olan sadâkatimizi izhâr için iş-bu nâme ile cenâb-ı âlîlerine ahvâlimiz dostâne i'lâm olunur ki bundan akdem kendü tobrağında vâkî' olan cenk gâileleri tehlikelerinden halâs bulan memleket-i Engürûs'ün tanzîm-i ahvâli ve kemâl-i mertebe riâyet-i hüsn-i civâra münâsib olan rahat ve refâhiyet için geldiğinizde mâh-ı Mayıs'ın yirmi ikisinde Engürûs Krallığı'nın tâcını giymişsizdir. Müllâke devlet ve memleket ve

³⁷⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 250-251.

hükûmet ve saltanat inâyet iden Hakk sübhane Te'âlâ Hazretlerinin irâde-i aliyyeleri taallukundan zuhûra gelen bu ihsân-ı merhamet-asârı için teşekkür ü sipâs-ı bi-şümâr olmuşlardır. Hakk sübhane ve Te'âlâ'nın bu lutf u keremleri sebebi ile iki devletin refâhiyet-i tâmmе ve râhat-ı kâmileсі için sadâkat üzere olan dostluğumuzun levâzım ü merâsimin cenâb-ı mülûkânelerine ziyâdece izhâr etmeğе fırsat elvirmiştir. Bu husûs cenâb-ı âlîlerine tafsîl üzere arz u i'lâm olunmak için elçimize gereğі gibi tenbih ve sipâriş olunmuştur. Bâkî ömr ü devlet ve saâdet ü ikbâlleri ziyâd olmak duâları an-samîmi'l-kalb edâ olunur.

Velâdet-i Hazret-i İsâ'nın bin yedi yüz on iki senesinde mâh-ı Haziran'ın onuncu gününde Poçon Kal'asında tahrîr olunmuştur.

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şevket-makrûn'a Nemçe Çasarı'ndan Elçisi Yediyle Gelen Hediye'dir³⁷⁷

Âl Nemçe Serâseri Tob Bir	Mor Nemçe Dibası Tob Bir	On iki kandillü sim şamdan-ı kebîr Aded Bir	Kebîr-i sim taht şamdanları Aded İki
Sim çiçeklik Aded İki	Sim çiçeklik saksısı Aded İki	Sim kavanoz Aded İki	Kebîr asma çalar sâat Aded Bir

Devletlü Sa'âdetlü Sâhib-i Devlet Hazretlerine Nemçe Çasarı Tarafından Gelen Mektûbun Tercümesidir³⁷⁸

³⁷⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 251.

³⁷⁸ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 251-252.

Ba'del-elkâb Biz ki Nemçe ve nice vilâyet ü bilâdın çasarı altıncı Karalos'uz kemâl-i hulûs ile inhâ ideriz ki bundan akdem Nemçe ve sâir vilâyetlerin çasarı olan karındaşım Yozeke'nın nâ-gehanî dâr-ı ahirete intikâlinden ne mertebe mükedder ve mağmum olduğumuzu mukaddemâ Roma ve sâir memâlik imparatoriçesi olan vâlidemizin mektûbundan ma'lûmları olmışıdi el-hâlatü hâzihi devletlü ve azametlü Âl-i Osman pâdişahı olan Sultân Ahmed Hân Hazretleriyle beynimizde mün'akid olan kemâl-i muhabbet ve dostluğa binâen tarafımızdan mektûb tahrîr ve irsâl olunmak ma'kûl görülmüştür. İmdi ma'lûmları ola ki pederimizden ba'zı memâlik askerlerinin zabt u hirâseti irs ile bize intikâl eyediğinden mâ'adâ i'lâmımız olmayub hâzır değil iken cümlelerin ittifâkıyla müntahab olunub İspanya Krallığı'ndan Roma İmparatorluğu'na da'vet olunmuşuzdur. Meşakkat-i sefer tahammülünden sonra cümle herseklerin ve bellü başluların re'y ve ma'rifetleriyle Frenka Kort nâm-ı mahalde akd olunan cem'iyet-i kebirde kânun-ı evvelin yirmi ikinci gününde Çasarlık tâcî iktisâ olunmuştur. Birâderimiz Yozeke's fevti sebebiyle Devlet-i Âliyye dahi haberini ve hüsn-i niyyet ve hulûsumuzu i'lâm eylemek için der-i Devlet-i Aliyye'de bu ana değin ... hareketinden ve umûr-dide olub intibâh-ı sadâkati oluşundan nâşî sâbıkâ kapu kethüdamız olan Talman üzerine eltâf-ı mülûkânemiz zuhûra gelüb orta elçimiz rütbesiye şeref kılınmıştır ve Devlet i Aliyye ile beynimizde Karlovice nâm mahalde mün'akid olub iki devlete gayetle nâfi' ve hayırlu olan suh u salâhı kemâ-yenbagî hıfz u hirâset eylemek niyetinde oluşumuzu i'lâm ve hem-civârlığa lâıyk meveddet ü dostluğu izhâr eylemek için gereği gibi tenbih olunmuştur ve Devlet-i Âliyye Kemâl-i mertebe hüsn-i tedbîr eyleyüb cenâb-ı sa'âdetlerini sadâkat-uzmâ ile müşerref eylediklerinden me'mûl olunur ki mukaddemâ ma'kûl ve pesendide gördükleri nâfi' ve hayr-ı sulhun murâ'ât ve istihkâmı husûsunda hüsn-i terbiyeleri mebzûl buyurıla ve merkûm elçimiz kanûn-ı kadîm üzre şevketlü ve azametlü şehinşâh-ı muazzam hazretlerine varub buluşmak ve elçilik hizmetini tekâmîl eylemek için hüsn-i takayyüdünüz me'mûl olunur ve tarafımızdan takrîr eylediği kelîmâta i'timâd buyurasız bâki izzetde olasız.

Velâdet-i Hazret-i İsa'nın bin yedi yüz on ikinci senesinde mâh-ı Nisan'ın on beşinci gününde yazılmıştır.

Devletlü ve Sa'âdetlü Sadrâzam Hazretlerine Nemçe Çasarı Tarafından Gelen Diğer Mektûbun Tercümesidir³⁷⁹

Biz ki Karolossuz lutf ü inayet-i Hakk ile Roma İmparatorluğu ve Nemçe ve İspanya ve Macar ve Çek ve Dalmaçya ve Hırvat ve ... vilâyetinin kralı ve Avusturya Arçidukasıyuz bit-tarîkü'l-irs ittikâl iden Engürûs tâcını bu tarafda başımıza giydüğümüz haberini şevketlü ve azametlü Sultân Ahmed Hân-ı Pâdişah-ı Âl-i Osman ve Şehn-şâh-ı Anadolu ve Rumili ulu konşumuz ve dostumuz hazretlerine elçimiz vesâtiyle tarafımızdan ihbâr ü i'lâm olunmağla bu husûs dahi size olan i'tibârımıza binâen cenâb-ı sa'âdetlerine arz ve i'lâm olunmak münâsib görölüb ve bu haberden mahsûs olacağımız bi-iştibâhtır ve reâyay-ı tarafeynin menâfi'çün iki devlet beyninde vâki' olan sulh u salâhın riâyetinde ve bu râhat ve refâhiyetin hıfz ü hirâsetinde sıdk-ı niyetimize mesâî-i cemîleniz me'mûldür.

Velâdet-i Hazret-i İsâ'nın bin yedi yüz on ikinci senesinde mâh-ı Haziran'ın onuncu gününde Pevzin Kal'asında tahrîr olundu.

Sa'âdetlü Sadrazam Hazretlerine Nemçe Çasarn İkinci Vekîli Tarafından Gelen Mektûbun Tercümesidir³⁸⁰

Ba'de'l-elkâb merâsim-i meveddet ü muhabbet ve levâzım-ı hulûs u sadâkat takdîminden sonra inhâ olunur ki mukaddemâ kapu kethüdâmız olan Mihail Talman lisânen arz eylediği ahvâlleri biz dahi iş-bu tehniye-nâmemiz ile i'lâm eyleyüb cenâb-ı sa'âdetleri Devlet-i Aliyye'nin kemâl-i âkılâne tedbîrinden nâşî müsâ'ade-i baht? ile sadâret-i uz mâya nâ'il olduğundan ziyâdesiyle mesrûr ü mahzûz olduğumuzu arz ederiz me'mûldür ki Devlet-i Aliyye ile beynimizde Karloviçe nâm mahalde akd olunan musâlâha husûsunda taraflarından zıkr-i cemîl ile bezl-i makdûr olunduğu gibi zâtınızda merkûz olan sadâkat ü istikâmet ve hüsn-i tedbir-i metânet muktezâsı üzre bâ'de'l-yevm dahi riâyet ve şerâit-i sulh u salâha ikdâm ü istihkâm ve temşiyet ü refâhiyet ve tarafeynin mahabbete saî ve ikdâmları derkâr ve mabzûl ola gıbb-ı zâ[like]? Cenâb-ı sa'âdetlerine inhâ olunur ki azametlü Roma imparatoriçesi ve Nemçe ve Çeh kraliçesi ol-vakitde hükûmet eyledikleri hasebiyle Roma İmparatoru olan ikinci Yozefa'nın fevti ve mûrisü'l-kederi haberi cenâb-ı sa'âdete i'lâm olunmak gerek lakin biz dahi mu'tâd üzre Der-i Devlet-i Aliyye'ye mektûb ile ve ol cânibde kapu kethüdâmız Mihail tavassutu ile i'lâm

³⁷⁹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 252.

³⁸⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 253.

olunub arz olunur ki azametlü efendimiz Karolos-ı sâdis avn u inâyet-i yârî ile Roma İmparatoru ve Nemçe ve İspanya ve Macar ve Çeh ve Hırvat ve Dalmaçya ve niçe vilâyetlerin kralı ve imparatoru olmağışün İspanya memleketinden da'vet olunub tâc Çasarı giydikde cümle hânedân-ı âlîşân Avusturya'ya tâbi' olan vilâyetlerin çasar oldukda hıfz u hirâset ve sulh u salâha sıdk-ı niyyet ile kemâl-i ikdâm ve ihtimamlarıyla ve enseb ü ahsen vech-i birle bir gün evvelce der-i devlet-medâra arz u i'lam olunmak üzre karar verilüb ol cânibde hâzır olan kapu kethûdamız sadâkat ü istikâmeti ve edây-ı umûr-ı maslahata müdebbir ve niçe hizmeti sebkât itmekle azametlü Roma İmparator tarafından merkûm elçilik pâyesiyle ser-efrâz buyurıldı. Azametlü Roma İmparatoru efendimiz hazretlerinin cenâb-ı sa'âdetlerine olan mektûblarından her ahvâl ma'lûm-ı sa'âdetleri olur elçi-i merkûmun hakkında olan i'zâz ü ikrâm der-kâr buyurulub kendüye sipâriş olan merâsim ve levâzım-ı şerâit asitâne-i sa'âdetlerinde kemâ-yenbağî icrâ olunmak için cenâb-ı sa'âdetlerine muhabbet birle buluşturulub sem'-i rızâ ile takrîri istimâ' olundukda rütbe-i aliyyeleri muktezâsınca ehemmi-i lâzıme-i zimmet hizmetine binâen iki devletin muhabbet imtidâdına bâis husûslarda i'ânet ve müsâadeleri her vechile ricâ olunur. Bâkî hemîşine ömr ü devlet efvân yâd...

Velâdet-i Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz on iki senesinde mâh-ı³⁸¹ on beşinci gününde tahrîr olunmuş.

Devletlü Sa'âdetlü Sadrazam Hazretlerine Nemçe Çasarı'nın İkinci Vekîli Tarafından Gelen Mektûbun Tercümesidir³⁸²

Ba'del elkâb merâsim-i meveddet takdîminden sonra inhâ olunur ki lutf u inâyet Hakk'ile azametlü Roma imparatoru olan Karolos-ı sâdis hazretleri Nemçe ve İspanya ve Hindistan-ı İspanyona? ve Macar ve Çeh ve Hırvat ve Dalmaçya ve nice vilâyetlerin kralı ve Avusturya arcıdukası cenâb-ı celâlet-meâb azametlü efendimiz çıkan mâh Mayıs'ın yirmi ikisinde mülk-i mûrisleri olan memleket-i Engürûs tâcını giydikleri [kleri]³⁸³ haberi şevketlü, azametlü Sultân Ahmed Hân, Padişah-ı Âl-i Osman ve şehn-şâh-ı memâlik-i Anadolu ve Rumili hazretlerine hüsn-i civâr muktezâsı üzere olan vesâtatiyle ihbâr u i'lam olunmağla biz dahi hulûsumuzı izhâr için ve iki devlet beyninde olan sulh u salâhın hıfz u ri'âyeti husûsunda mesâi-i cemîle ve kemâl-i mertebe hüsn-i i'tikâd ü i'timâdımızı

³⁸¹ Ay adı yazılmamıştır.

³⁸² 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 254.

³⁸³ Metinde -kleri tekrar yazılmıştır.

beyân ü aşikâre itmek için bu mektûb-ı meveddet mashûb-ı hayr-ı birle husûl-pezîr olduğu ahabârı cenâb-ı sa'âdetlerine dahi i'lâm ü ihbâr etmekden hâli ve berî olamadığımız ecilden iş-bu mektûb vesâtetiyle tasdîk ü tahkîk olunur Bakî himme-i? murâdât ve Kâffe-i maksûdât dâ'im bâd.

Velâdet-i Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz on ikinci senesinde mâh-ı Haziranın on altısında Pevzin Kal'ası'nda tahrîr olunmuş.

Devletlü, Sa'âdetlü Sadrazam Hazretleri Tarafından Leh'in Baş Hatmanı Snaveski'ye Yazılan Mektûbdur³⁸⁴

Ba'de'l-elkâb dostâne inhâ ve muhibbâne ebnâ olunur ki Leh cumhûru ve ahâlisi Devlet-i Aliyye'nin 2.Kadîmî dostları ve konşuları iken birkaç seneden beri Moskovlu Lehlünün umûruna müdâhale ve memleketlerinden Moskov askeri çıkmadığından Leh Vilâyetinin ihtilâline bâis olub ve hem-civârımız olan dostluğumuzun bilâd u diyârlarına Moskovlu tarafından bu güna ihtilâl ilkâ olunduğu Devlet-i Aliyye'nin hamîyyet-i kâhiresini müteharrik olmağla bu def'a asitâne-i sa'âdetde olan Moskov rehineleriyle bin yüz yirmi dört senesi mâh-ı Rebî'ül-âhrin onuncu gününde akd olunan musâlahada Moskov Çarı Leh vilâyetinin berü tarafında olan askerini otuz gün tamamına değin ve öte tarafından olan askerini üç aya değin Leh memleketinden ihrâc eyleye deyü şurût-ı musâlahaya idhâl olunmuşiken bundan akdem ihrâc olunacak elçinizin taraf-ı Devlet-i Aliyye'den kabûl olunacağını ve ba'zı ahvâli mütezammin mektûblar ile Bender muhâfızı vezîr-i mükerrerem izzetlü ref'etü İsmail Paşa canibinden tarafınıza varan ademi avdet edüb geldikte el-yevm Moskov Çarı'nın oğlu yirmi yirmi beş bin Moskov askeriyle Leh memleketinde vâki' Daniska şehri semtinde olduğunu ve yine Leh vilâyetinde ba'zı kal'alarda ve kasaba ve karyelerde dahi birer ikişer bayrak Moskov askeri olduğunu istimâ' eyledim ve Moskov Çarı dahi seksen bin kadar asker ile Leh memleketine geliyor deyü sizin kavminiz lisanından işitdim deyü haber virüb Moskov Çarı'ndan bu makûle hareket ise şerâit-i sulha mugâyyir ve emr-i azîmi müstetbi' olmağla Leh Cumhûru ile mâbeynde olan müekked dostluk ve müebbed sulh u salâh muktezâsına binâen bu ahvâli mahallinde istitlâ' vü istiksâ ve ilm-i yakîn hâsıl olacak vechile haber götürmek için gavsü'l-İslâm ve'l-Müslimîn nâsırü'l-gazâtü'l-ve'l mücâhidin zıllılâh fî ü'l- arzîn şevketlü kudretlü azîmetlü mehabbetlü efendimiz padişah-ı rûy-i zemîn ve şehinşâh-ı felek temkîn ağrallah

³⁸⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 254-255.

ensâra alâ yevmü'd-dîn hazretlerinin fermân-ı hümâyûn-ı cihandâriyle dergâh-ı muâllaları kapucu başlarından olub ve hâlâ rikâb-ı kâmyâb-ı gerdûn cenâblarında küçük mîr-âhur vekîli olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Mustafa Paşazâde Ahmed Bey dâme mecdûhu ta'yîn ve hâliya asitâne-i sa'âdet aşiyânelerinde olan ademimiz tarafından dahi yanına ademler koşulub savb-ı maksûda müteveccih olmalarıyla tarafımızdan siz dostumuza mektûb tahrîr ve irsâl olunmuşdur. İnşallahu Te'âlâ vusûlünde hîn-i musâlahada Moskov askerinin Leh içinden külliyyet ile çıkmasına minvâl-i meşrûh üzere ta'yîn olunan müddetden sonra Moskov Çarı'nın oğlu ol-kadar asker ile Daniska semtlerinde olduğu vâki'midir ve kezaik Leh hudûdu dâhilinde olan kal'âlarda ve kasabât u kur'ada Moskov askeri var mıdır ve kavminiz lisânından nakl olunduğu üzere çarın seksen bin mikdârı asker ile şurût-ı musâlahaya mugâyıyir Leh içinde hareketi haberi sahîhmidir değildir. Şübheden ârî olur vechile mûmâileyh Ahmed Bege ilm-i yakîn hâsıl olmasına tarafımızdan lâzım gelen i'ânetde ihtimâm ve eğer siz dostumuza mülâkî olduğu mahallden istikşâf-ı hâl için Leh memleketinin dahi ilerüsine gitmek iktizâ iderse mumâna'at olunmayub emîn ü sâlim gitmesiçün yanına tarafımızdan aemler ta'yîn ve irsâl ve öteden berü yine Bender'e eminen ve salimen i'âde vü îsâline takayyüd-i tâm eylemeniz me'mûldür. Ve's-selâm alâ-min-etba'i'l-Hudâ.

Mekke-i Mükerreme Emiri Şerif Said'e Nâme³⁸⁵

Elhamdülillahillezî ce'ale'l-beyte'l-harâme kıyâmen li'n-nâsi ye'tûne ileyhi min külli feccin amîkin li-yûfû nüzûrahüm ve li-yettavvafû bi'l-beyti'l-atîki ve bevve'e li-İbrâhîme aleyhisselâm mekâne'l-beyti vettehazehû Halîlen ve lillahi ale'n-nâsi hiccu'l-beyti menistetâ'a ileyhi sebilâ. Fe tûbâ li-men dehalehû mülebbiyen bi-kalbin selîm. Fîhi âyâtın beyyinâtin mekâmu İbrâhîme sümme inne efdale salâtin ve ezkâ selâmin alâ seyyidinâ Muhammedin hayru'l-enâmi ve alâ âlihî ve ashâbihi'd-dahilîne'l-mescide'l-harâme âminîne muhallikîne ru'ûsehüm ve mukassirîn. Ve ba'du: Fehâzâ kitâbuna's-şerîfi's-sultânî ve hitâbuna'l-münîfi'l-hâkânî ve emrunellezî iddahat bihî ukûdu'l-emâneti muntazamatün ve umûru'l-hilâfeti mülteimetün ve râyâtu'l-bağıyyi ve'l-udvâni mütenekkisetün ve âyâtu'l-ğayyi ve ve't-tuğyâni münderisetün lâzâle nâfizen fi'l-etrafî mutâan fi'l-eknâfî mâ karrarati'l-ardu karârahâ ve dâratil-eflâkü medârahâ erselnâhu ilâ cânibi'l-emîri'l-kebîri'l-ekramiyyi'l-emcediyyi'l-efhamiyyi, fer'u's-şecerati'z-zekiyyeti'n-

³⁸⁵ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 256-257.

nebeviyyeti tırâzi usâbeti' Mustafaviyyeti el-müntesibu ilâ eşrafi nesebin alâ unsurahû ve ahsebe hasebin ğalâ cevherahû zübdetü sülâleti'z-Zehrâi'l-Betûli umdetu âli beyti'r-Rasûli'l-mahfûfi bisunûfi avâtıfı men lâ yahlifu'l-va'de eş-Şerîf Saîd bin Şerîf Sa'd dâme şerefuhû Emîru'l-Mekketi'l-Mükerrameti şerrefehallâhu ve hamâhâ ve hafazahâ min külli sûin ve vekâhâ lâ-zâleti'l inâyetu'l-Îlâhiyyetü mülâhazatün ve'l-kelâtü's-subhâniyyetü hâfizatün ve nenhâ ileyhi ennellâhe Sübhânehû ve Teâlâ şerrefenâ bihidmeti'l-beyti'l-harâmi ve ravdati seyyidi'l-enâmi aleyhi efdali's-salâti ve's-selâmi fe-lâcereme atfunâ einnete azîmetenâ ilâ minhâci mâ vecebe aleynâ men şekere tilke'n-ni'ame'l-celilete ve'l-mevâhibe'l-cezilete ve nehedanâ bi-ikdâmi'l-ekdâmi ve'l-ciddi't-tâmmi li tenfizi'l-umûri's-şer'iyyetilleti vecebe aleynâ icrâuhâ ve'n-nazari fi'l-mühtemmâtilleti tahtimu aleynâ edâuhâ lâsiyyemâ masâliha'l-evkâfi'l-meşrûtati lifukarâi'l-haremeyni's-şerîfeyni ve'l-erzâki'l-muayyeneti li's-şürefâi şerrefehumullâhu teâlâ fi'd-dâreyne ve li'l-ibâdi'l-âkîfne fi'l-makâmi ve civari Rasûlillahi eleyhi efdale't-tahiyyeti ve's-selâmi'd-dâ'ine li devâmi devletinâ fi arafâtin ve'l-müzdelifeti ve'l-makâmi ve beasnâ ale'l-âdeti'l-Osmâniyyeti ve'l-kâideti'l-müstedîmeti' hâkâniyyeti senete erba'a ve işrîne miete ve elfin mine'l-hicreti'n-nebeviyyeti ve alâ muhâcirihâ efdale's-salâti ve ezke't-tahiyyeti mâ efraznâhâ min etyabi emvâlinâ ve kâne hakîkan en yüktebe fi sahâyıfı a'mâlinâ ve zâlike küllühû min'e-zehebi'l-ahmeri ve kadruhû muharrerun kemâ hüve'l-mezkûr fi cerîdeti's-sureri ve sellemnâ tilke's-surera ma'a'd-defteri ilâ hâdimi atebetinâ iftihâri'l-emâcid Emîni's-Surreti ve gudveti erbâbi't-tahrîr kâtibi'd-defteri dâme mecduhumâ ba'demâ kallednâhumâ tilke'l-hidmetu'l-celileti ve fevvadnâ ileyhimâ hâtike'l-maslahate'l-celiletelleti hiye iblâğu's-sureri ve rî'u' evkâfi ma'a'd-defteri ve vudî'at tilke's-suraru fi'l-ekyâsi ale'r-resmi'l-kadîmi's-sultânî ve hatemnâhâ bihâtemina's-süleymânî lâzâle madrûben alâ vücûhi menâşîri'l-emânî felâ bûdde inde vusûlihâ mine'l-ihtimâmî fi sarfihâ ilâ erbâbihâ ve müstehakîhâ mine'l-ulemâi ve'l-fukarâi ve'l-mesâkîni ve'd-du'afâi min sükkânî tilke'l-emâkini's-şerîfeti ve'l-meşâhidi'l-mutahharati'l-münîfeti min ğayri tebzîrin ve lâ taktîrin amelen bi-kavlihî Teâlâ "innellâhe ye'muruküm en tüeddü'l-emânâti ilâ ehlihâ" ve lâ yefuddu'l-emîru hatme'l-ekyâsi ve lâ yüvezzi'u's-surare'l-mezkûrate li'n-nâsi illâ bihudûri şeyhayi'l-haremeyni'l-muhterameyni ve'l-kâdiyeyni'l-mukîmeyni bi'l-makâmeyni's-şerîfeyni ve aleyke binnazarati't-tâmmeti ale'l-hâssati ve'l-âmmeti fi edâi'l-emâneti ilâ ehlihâ ve îsâli'l-hukûki alâ mâ eyyene liashâbihâ ve mahâllihâ ve in ğâbe şahsun ev fukide feliyu'lem aleyhi fi'd-defteri ve li-tuhfaz hissatushû ve lâ tühmel

kadiyyetuhû. Hâzâ ve kad ethafnâ ilâ cenâbikumü'l-âlî ve muğrisu semerâti'l-meâlî bi-hil'atin seniyyetin min hila'ina's-sultâniyyeti felâbüdde en telbese bi-envâi't-ta'zîmi ve'l-ikrâmi ve esnâfi't-tevkîri ve'l-ihtirami ve en tebzele'l-kudrete'l-kâmilete fî ri'âyeti'r-raiyyeti ve hıfzihim ve sıyânetihim min ehli's-şekâveti ve'l-ğâviyyeti ve ifâdatu'l-emni bi harâsati tilke'l-memâliki ale'z-züvvârî'l-mücâvirîne ve ifâdeti'r-râhati ve'r-refâhiyyeti'l-huccâci ve'l-musâfirîne. Ve'l-me'mûlu minke ve mine'l-ulemâi'l-âmilîne ve'l-kurrâi ve's-sâdâti'l-hâdîne'l-mühteddîne en yed'û mutadarri'îne ilâ âlimi's-sirri ve'n-necvâ ve kâşifi'd-durri ve'l-belvâ bi-devâmi devletune'l-aliyyeti ve kıyâmi erkâni saltanatuna's-seniyyeti ve teysîri'l-fereci ve'l-ibtihâci bi'l-fethi'l-mübini ve'l-izzu ve't-temkînu ve yerğabûne ileyhi Sübhaânehû fî en yukirra bi-nusratinâ uyûne'l-islâmî ve yessira li-saîdi eyyâmîne'l-hâssi ve'l-âmmi fe innehû Sübhânehû ve Teâlâ hayru mes'ûlin ve ekramu me'mûlin kâfin limen bi-cenâbihi li-ezvâkin limen ileyhi iltecâ ve bihî iste'âze ve's-salâtu ve's-selâmu alâ seyyidinâ Muhammedunillezî nasara bi'r-ru'bi ale'l-a'dâi ve alâ âlihî ve ashâbihî nucûmu'l-ihtidâi ve ale't-tâbi'îne ve tabi'ihim ilâ yevmi'd-dini ridvânullahi teâlâ eleyhim ecmaîne.

Tahrîren fî Evâil-i Receb, Sene 1123

Devletlü Ve Sa'âdetlü Sadrazam Hazretlerine Ceneviz Dukası ve Cumhûru Taraflarından Gelen Mektûbun Tercümesidir³⁸⁶

Elkâb-ı mu'tâdeden sonra arz olunan oldur ki şevketlü azametlü kudretlü pâdişâh-ı âlem penâh hazretleri bizim ile ve tâ'ifemiz ile kadîmü'l-eyyâmdan berü olan dostluğun ve hüsn-i muâmelenin ve memâlik-i mahrûse-i nâ-mahsûrlarında emniyet üzere olan ticâretin tecdîdine rızây-ı hümayûnları olduğu devletlü sadrazam-ı sâbık Numan Paşa hazretleri tarafından irsâl buyurulan mektûbdan bu dâileri habir olduğumuz derhâl bârgâh-ı sa'âdet-destgâh-ı pâdişâhîden zuhûra gelen eltâf-ı mülûkâneleri mukâbelesinde arz-ı şükr-i bî-nihâye için ve va'd buyurulan dostluğun şurutu te'kîdi ve ticâretin tecdîdi için ve şevketlü şahinşâh-ı muazzam hazretlerinin vâlid-i behişt-i aşiyânları sultân Mehmed Hân Hazretleri avâtıf-ı aliyyelerinden ihsân buyurulan ahidnâmelerin mukarrerlerine nâ'il olmağıçün asitâne-i sa'âdete elçi ta'yîn eylemiş idik lakin muhârebede olub deryâda gâret eden sefâin-i mülûk-i Nasâriden hata ü zarar ihtimâli olmağla hatâdan hıfz için irsâlini te'hîr edüb bu husûsda bezl-i kudret etdiğimiz hasebiyle

³⁸⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 257-258.

deryâ bir mikdâr emin olduğunda hâliya Ancela Ceyovi nâm mu'teber beyzâdemizi büyük elçilik tarîkiyle irsâl eylemişizdir tâki kemâl-i hulûs ve sadâkat oluna olan mutâba'at u inkiyâdımız arz u beyân ve sipâriş olunan umûru tekmîl etdikden sonra der-i Devlet-i Aliyye'de mukîm ola devletlü sa'adetlü sultânımızın mekârim-i aliyyeleri ve şevketlü pâdişâh-ı âlem penâh hazretlerinin huzûr-ı hümâyûnlarında re'y-i tedbîrleri kemâl-i mertebe makbûl ve pesendîde-i şehriyârîleri olduğu ma'lûm-ı dâ'îleri olduğundan kemâl-i ta'zîm ü ikrâmdan sonra himâyet-i seniyyeleri ümîdiyle mezkûr elçimizi me'mûr eylemişizdir ricâ ü niyâz olunur ki şevketlü kudretlü azametlü şehriyâr-ı a'zam hazretlerinin huzûr-ı hümâyûnlarında hakkında kelime-i Tayyibe ve hüsn-i terbiyeleri bi'd-dirîğ buyrula dâileri yanında faramuş olunmak ihtimâli yokdur mezkûr elçimiz emr-i husûsu ale't-tafsîl beyân etdikde mercûdur ki cemi' umûrında itimâd-ı külli buyurula Hakk cell ü alâ devlet ve saâdetlerin ziyâd ber-ziyâd eyleye zikr-i cemîlerini meşhûr-ı âlem ve ma'lûm benî Âdem eyleye amîn Ceneviz şehrinde velâdet-i hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz on bir senesinde kânûnevvelin on altıncı gününde tahrîr olundu devletlü ve sa'adetlü sultânımız kemâl-i mertebe muhabbet bendeleri Ceneviz cumhurunun dukası ve müdebbirleri ve vükelâsı Ciovanni Venciço Ventura mahremü'l-esrâr.

Rikab-ı Hümâyûn-ı Şevket-makrûn-ı Şehriyârî'ye Ceneviz Dukası ve Cumhûru Tarafından Elçisi Yediyle Gelen Nâmenin Tercümesidir³⁸⁷

Şevketlü azametlü kudretlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin huzûr-ı hümâyûnlarına arz olunan budur ki memâlik-i nâ-mahsûrlarında bizim tâifemiz emniyet ile ticâret etmeleriçün mukaddemâ ecdâd-ı emcâdları olan selâtîn-i Âl-i Osman hazerâtının taraf-ı hümâyûnlarından müsâ'ade buyurulan eltâf ü in'âmları müceddeden tâifemize ihsân ve mukarrer buyurulması bâbında şevketlü azametlü pâdişahımız hazretlerinden dahi dâ'îleri ricâ ü niyâz eylediğimizde makbûl hûmayunları olduğun müş'ir bundan esbâk veziriazamları olan Numân Paşa hazretleri tarafından irsâl olunan mektûbunun tercümesi mefhûmundan ma'lûm-ı dâ'îleri olmuştur ol ecilden dergâh-ı saâdet-destgâhlarından va'd buyurulan müddetin şurûtu tekmîli ve ticâretin mukarreri içün vezîr-i müşârunileyh elçi irsâl eylememize müsâ'ade buyurdıklarından Ancela Ceyovi nâm mu'teber beyzâdemizi elçilik tarîkiyle irsâl etmişizdir. Mercûdur ki mukaddemâ cennet mekân vâlid-i mâcidleri

³⁸⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 258-259.

merhûm Sultân Mehemmed Hân-ı aleyh-i- rahmet ve'r-ırdvân hazretlerinin zaman-ı sa'âdetlerinde müsâ'ade ü ihsân buyurulduğu üzere cânib-i hümayûn-ı inâyet-makrûrlarından dahi ahidnâmeleri müceddeden inâyet ü ihsân buyurula ve bu dâîlerinin murâdı mezkûr elçimiz mahall-i maksûda vusûle dest-res oldukda âsitâne-i sa'âdet âşiyânelerinde mukîm olub taraf-ı dâîlerinden maksûd olan itâ'at ü inkiyâdı her bâr ifâde eyleye ve mezkûr elçimiz dahi rikâb-ı hümayûn-ı şevket-makrûnları tevâbiine yüz sürdükde dâîlerine i'timâd-ı hümayûn buyrulduğu gibi mezkûr elçimiz dahi huzûr-ı hümayûnlarına tarafımızdan her ne arz eder ise i'timat buyurulması niyâz olunur hakk sübhâne ve Te'âlâ mecd ü rif'at-ı hümayûnların zeyâd-ı ber zeyâd eyleye âmîn.

Velâdet-i Hazret-i İsanın bin yedi yüz on bir senesinde mâh-ı kânunevvelin on altıncı gününde Ceneviz şehrinde yazılmışdır.

Şevketlü azametlü kudretlü pâdişah âlem penâh hazretlerinin kemâl-i itâ'at üzere olan kulları ve Ceneviz Cumhûrunun dukası ve müdebberi ve vükelâsı ve mahrem-i esrârı olan Ciovanni Vençiço Ventura.

Rikâb-ı Hümayûn-ı Şevket-makrûna Ceneviz Dukası ve Cumhûru Tarafından Elçisi Yediyle Gelen Hedâyâdır³⁸⁸

Zî kıymetli dîbâ Donluk İki	Telli dîbâ Donluk Dört	Telli Hatayî Donluk On iki
Telli kadife Donluk İki	Sade kadife Donluk Yedi	Elvân frengi atlas Donluk On iki
Mûcelli elvan hâre Donluk On	Elvân kumaş Donluk On bir	Elvân çuka Donluk On iki

³⁸⁸ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 259.

Ceneviz	nebâtiyesi	Münakkaş-ı	kebir-i	Necef	asma	şem'dân
Sanduk		ayniye		Kıt'a		
Adet		Kıt'a		Dört		
Altı		İki				

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şehriyâriye İngiltere Kraliçesi Anna Tarafından Gelen Nâmenin Tercümesidir³⁸⁹

Taraf-ı padişâhîden der-i devlet-medârda mukîm elçimiz mahsûsen beyzâdemiz ile irsâl eylediğiniz nâme-i sa'âdet makrûnları şerefyâfte-i sudûr bulub mazmûn-i celîlû'l-unvânlarında ezmine-i sâbıkadan berü iki devlet meyânında cereyân eden ahd ü mîsâk murâ'ât olunmasının lâıyıkını hıfz u hırâset buyrulmasına rağbet-i pâdişâhâneleri olub ve bi'l-cümle erkân-ı devletleri memâlik-i mahrûselerinde olan İngiltere tüccârı ve gerek reâyâsı emniyet ve asude-hall üzere sâkin ve gezüb bey' ü şîrâ ve ticâretlerine kimesne mâni' âzürde ve rencide olunmayalar deyü müeyyed ü müstahkem tenbihe ü te'kîd buyurduklarında fevkü'l-gâye memnûn ü mahzûz olduk binaen ali zalik kemâl-i eltâf-ı pâdişâhânelerinden tüccârımız ve reâyamızın refâhiyyet ve emniyet üzere olmaları niyyet-i hâlisâ ile mevâlât ü musâfât ve ihtisâslarına delâlet eder ve bu âna değin kariha-i hümâyûnlarından gerek tüccârımız ve gerek reâyamız haklarında râhat ü istirâhat ve emniyet ü muâfiyetleri için olageldiği eltâf-ı kerîmâneleri me'mûlümüzdür ki müstemiren 10.Mukarrer ve müstahkem buyurula ve cenâb-ı uluvv-i şevket-i şehriyârîlerine ve re'y-i pâdişâhânelerine münâsib ü ma'kûl buyurulan murâtabeden eltâf-ı aliyyeleri sezâ buyrula ki tüccârlarımızın ticâretleri suhûlet ile husûle gelmesine bâis ve kâdir olalar ve ale't-tahkîk biz dahi tarafımızdan mâbeynde cereyân eden musâdakât ve musâfâta murâ'ât olunub her cihetle Devlet-i Aliyye'nin umûr ve mesâlihlerinde be-hasbe'l-kadrehu bezl-i makdûr [revâ]³⁹⁰ olunmasında iştibâh buyurulmayub ale'l-husûs ahidnâme-i hümâyûn-ı saâdet-makrûnunuzu şurût u kuyûduna ve mâbeynde sinin-i mâziyeden berü olan vedd ü ihtisâs-ı kemâhüve hakka murâ'âtına dikkat ü ihtimâm belki iktidârımız mertebesi sarf-ı himmet olunur ki ebâ vü ecdâd-ı a'zâm zamanlarında şevketlü mehâbbetlü pâdişâh hazretlerinin zamân-ı es'adlarında şöhret-

³⁸⁹ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 259-260.

³⁹⁰ Bu kelimenin üzeri çizilmiştir.

yafte olan ticâret ve muâmelât tezâyüd ve müteza'if bulmak üzere karar dâde bula ki tarafeynin reâya ü berâyasına menfa'at-ı külli husûle gele.

Mîlâd-ı Hazret-Îsânın bin yedi yüz on iki sene ve müddet-i cülûsumuzun onuncu senesinde vâki' Mart ayında yazılmıştır.

Ahlesü'l-fevâd Anna

Be-makâm-ı

İngiltere Kraliçesi hâlâ

Saray-ı Sanyakamo

Saâdetlü Sadrazam Hazretlerine İngiltere Kraliçesi Anna Tarafından Gelen Mektûbun Tercümesidir³⁹¹

Velî-i ni'memiz şevketlü, mehabbetlü pâdişâh-ı gerdûn-vakâr hazretlerinin nâme-i hümayûn-ı saâdet-makrûn ile selefiniz vezîr-i mükerrem hazretlerinin mektûbu maân der-i devlet-medârda ve mukim elçimiz tarafımıza irsâl eylemişdi. Mazmûnunda şevketlü ve azametlü pâdişâhın memâlik-i memrûselerinde olan tüccârlarımızın bey' ü şîrâları pâyidâr ü ber-karâr ve kadîmü'l-eyyâmdan berü ahidnâme-i hümayûn mücebince müntefî' bahâ olan emniyyet ve muafiyetleri ve rencide vü remideden asûde olmaları ve tekâlifden himâye ü sıyânet olunduklarını der-i devlet tarafından her vechile takayyüd ü ihtimâm olunurlar deyü tahkîken bize i'lâm ü beyân eylemişler idi. Binâen alî hezâ bu günâ musâfât ve muvâlâtdan aksâ'l-gâye mahzûz ve memnûn olduğumuzdan ihtisâs ve teşekkürümüzü i'lâm ü inhadan sâkin ve tahrîre tekâsül olunmadı imdi bir vechile iştibâhımız yokdur. Cenâb-ı âlîşânları vezîr-i mükerrem düstûr-ı a'zamsız azametlü mehabbetlü pâdişâh ile cânibimizde cereyân eden hulûs-ı taviyyet ve Devlet-i Aliyye'nin dil-hâhı üzere ne kadar umûr ve mesâlihlerinde bezl-i kudret eylediğimizi ma'lûm saâdetleridir. Fî-mâba'd me'mûlümüzdür ki mâbeynde mürûr eyleyen muvâlât u musâfât vücûd-pezîr bulan âlî himmetiniz ile tezâyüd ü mütezâ'if bulmağla selefinize takaddüm eylemiş olursanız ve tarafımızdan dahi mezkûr olan dostluklara hulûsiyyet üzere bir vechile takayyüd ü ihtimâm olunmasında iştibâh yokdur. Ve der-i devlet-medârda mukîm elçimizi cenâb-ı vâlâ himmetlerine tafvîz olunur ki hüsn-i himâye ve meveddet ve iltifâtlarına mazhar ola ümmîdvârım ki her umûr ve mesâlihlerinde himâyet ü sıyânet ve hakkında vücûda gelen lutf u mükerremeleri diriğ buyurulmaya ve elçi-i mûmâileyhin pâdişâh-ı gerdûn-ı âlî-vakâr hazretlerine tarafımızdan arz u i'lâm edecek mesâlihimizi

³⁹¹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 259-260.

şöhret-şiâr bulan hüsn-i himmet-i aliyeniz ile ısgây-ı şehriyâri olmasında ve husûs-ı mezbûreye rızây-ı hümayûnları olması bâbında himmet-i âlişânların bi'd-dirîğ buyurula ki tarafeynde olan ticâret ve hüsn-i muâmelât Devlet-i Aliyye memleketlerinde tüccârımız sühûlet ile ticâretlerin icrâyâ kâdir olalar ki tarafeynde intifâi külliyyet ile zuhûra gele. Bâkî saâdet dâim bâd.

Mîlâd-ı hazret-i İsâ'nın bin yedi yüz on iki senesinde ve cülûsumuzun onuncu senesinde vâki' Mart ayında yazılmışdır.

Ahlesü'l- fevâd Anna	Be-makâm-ı
İngiltere Kraliçesi	Saray-ı Sanyakamo

[Kırım Hânına Nâme-i Hümayûn]³⁹²

Cenab-ı emâret meâb eyâlet nisâb-ı sâadet iktisâb-ı zü'l-kadrül ... vel fahrü'l üşem âlem efrâz hıttâ-i şahâmet beğе tâz-ı arsa-i celâdet sülâle-i hândan hâni nikâve-i dûdmân-ı ilhâni bi'l-fi'il Kırım Hânı Devlet Giray Hân dâmet meâlihü teveccühât-ı şâhane ki ayn-ı inâyetden sâdır ve taltifât-ı padişahane ki mahz-ı mevhibetden mütebâdir ola mütâla'a kılındıktan sonra ma'lûmumuz ola ki bundan akdem asitâne-i saâdetimizde olan Moskov rehineleriyle vâki' olan sûret-i musâlahada Moskov Çarı ve askerini üç aya değin Leh içinden külliyyet ile çıkarmak ve fi-mâba'd bir dürlü Bahane ile Leh memleketine Moskov askeri girmemek ve İsveç Kralının gitmesine bir tarikile mümâna't eylememek üzere şart bağlanmış iken müddet-i mezbûre tamamından sonra Çar-ı mesfûr askeriyle ol şarta mugâyyir Leh içinden İsveç memleketi hudûdunda vâki' Pomeranya eyâletine mürûr ve anda bir İsveç kal'âsını muhâsara ve İsveç Kralı'nın Leh içinden gidecek yolunun müntehâsını sedd eylediğinden mâ'adâ Pomeranya'dan her ne zaman avdet ederse Leh içinden gayri yolu olmayub ve el-yevm ve Viyesle Suyu'nun öte tarafında Leh memlekeninin ma'mûr ü âbâdân olan yerlerinde fırka fırka Moskov askeri olduğu mütevâtir ve Moskov Çarı'nın nakz-ı ahdi ve rehinlerin kezbi zâhir olmuşidi el-haleti hazihi rikâb-ı kâmyâb-ı hüsravânemize sâbıkâ çavuşbaşı olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Mehmed dâme mecdühü vesâtetiyle gelen ubûdiyyet-nâme ve kâimenizde Leh

³⁹² 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 261-264.

a'yânının ve Leh elçisi nâmıyla Moskov ile müttefik olan Na'lkıran tarafından çıkan elçinin ahvâli tafsîl üzere beyân ve Leh krallığı iddiâsında olan Na'lkıran ile Çar-ı ... bünyânın ittifâkı ve Devlet-i Aliyyemi iğfâl ile Leh memlekeni zabt etmeye ve ba'de memâlik-i İslâmiye'ye kasd-ı fâsidi nigâşte-i hâme-i tıbyân kılındıktan sonra eğer İsveç Kralı bu kış Leh içerüsünden gönderilmek murâd ounursa Moskovun etdüğü nakz-ı ahde ve rehinlerin zâhir olan dürûg-ı bî-fürûga göre Moskova düşmanlık götürülmek lâzım gelür bu takdirce İsveç Kralı yanında bulunan Lehlü a'yânına i'tibâr olunub külliyyetli ağır kış askeri ta'yin ve bir vezir dahi bile gitmek üzere me'mûr olmağa muhtaçdır ki Leh sınırına varıldıkda şükûh-ı asker-ı mevfûrî müşâhede ile sâye-i Devlet-i Aliyye'ye ilticâ ile Moskov taarruzundan rehâye vesîle cûy olanlara kuvvet-i kalb hâsıl olub ve Moskov tarafında bulunanlara dahi havf u haşyet müstevli olmağla hevâh ve nâ-hevâh onlar dahi havf u haşyet berü tarafa müraca'at ve bu taraftan ba's olunan askere mütâba'at ve İsveç Kralının kendi askerine iltihâkına ale'l-ittifak mu'âvenet idüb Moskovluyu ülkelerinden ihrâca icrây-ı levâzım-ı gayret eylemeleri ümîd olunur deyü tahrîr bâ-husûs ubûdiyyet-nâme-i sadâkat allâmenizde bi'n-nefs bu hamiyet-i merdâne ve azîmet-i dilirâneniz istihsâl-i rızây-ı hümâyûnumuza bâ'is olub ve huzûr-ı hümâyûn-ı celâlet-makrûnumuzda vüzerâ ü ulemâ ve sâ'ir müşâvere erbâbından olan hayrhâhın-i Devlet-i Aliyyemiz ile istişâre olundukda bi'l-cümle tahrîr ve tedbîriniz istisvâb olunmağla tahrîr etdiğimiz tedâbir-i sâ'ie bi'l-cümle müsâ'ade-i hümâyûnumuz olmuştur husûsâ tahrîrimiz ve ol cânibden gelen ademlerimizin takrîrlerinden eğer Moskov Leh memleketine mâlik olmak lâzım gelür ise Lehlünün kendüsüne tabi'yeti ile kuvvet ve memâlik-i İslâmiye ye istilâyâ fırsat ve kabiliyet hâsıl edeceği zâhir olmağla Moskovun hevâdârlarının istilâsından Leh memleketi tathîr ve kadîmi dostlarımız ve konşularımız olan Lehlü'den Moskovlunun taarruzundan def' ve Leh vilâyetinden tard ü ib'ad olunmağla memâlik-i İslâmiyeye her dahi Moskovun sû-i kastından emîn ü sâlim olmağıçün Moskov üzerine sefer lâzım olduğuna verilen fetvây-ı şerîfe mûcebince a'lay-ı livâ-i dîn-i mübîn ve ağrâz-ı şer'ıyyet-i seyyidü'l-mürselin için evvel bahar-ı hucetse-asârda umûmen Rumili ve Anadolu askeri ve altı bölük halkı ve dergâh-ı ma'lûm yeniçeri ve cebecileri ve topcuları ve top arabacıları ve sâ'ir tavâif-i asker ile bizzat sefer-i hümâyûn-ı nusret-makrûnumuz mukarrer olmağla Leh elçiliği nâmesiye Moskov ile müttefik olan Na'lkıran tarafından çıkan elçi âsitane-i saâdetimize götürülmeyüb Edirne'de meks ü ikâmet etdirilmek üzere ademler ta'yin ve mukaddemâ yine Lehin küçük elçisi nâm ile Na'lkıran tarafından Beç

yoluyla İstanbul'a gelen elçi dahi Edirne'de ikâmeti fermânımız olan elçinin yanına gönderülüb ve Moskov'un rehinleri ve eski elçisi ve nâme-resânı Yedikule'ye kaldırılıb ve inşaallahu Te'âlâ tarafınızdan azm ü cezm olunan vech-i vecîh üzere İsveç Kralının bu kış Leh içinden götürülmesi ve murâd-ı hümâyûnumuz olan mevâddın tertîb-i mukaddemâtına müteallık iktizâ eden keyfiyât bil-cümle hüsni-i kifâyetinize ta'lîk ve havâle olunmağla iş-bu nâme-i hümâyûn-ı mulâtafet-nümûnumuz şerefyâfte-i sudûr ve hakkınızda nüvâziş ü iltifât-ı Şâhânemiz cilvegir-i menassa-zuhûr olub avâtıf-ı seniyye-i mülûkânemizden size bir savb semmûr fayızü's-serûre kaplu ve bir tob sâde hil'at-ı bahrû'l-behçet ve kalpak-ı meymenet-mâye ile bir otâga-i hümâyûn-ı sâye bir kabza mücevher şimşir ve bir murassa' tirkeş ve otuz üç bin yedi yüz elli guruş tirkeş bahâ ve altmış bin guruş ücret-i sekbânan ve Kalgay Sultana dahi dört bin beş yüz guruş inâyet ü ihsânımız olmağla [Hil'at]³⁹³ yine bundan akdem taraf-ı hânelerine varub gelen mûmâileyh Mehemmed dâme mecduhü ile irsâl olunmuşdur inşaallahu Te'âlâ vusûlünde vech-i meşrûh üzere inâyet ü ihsânımız olan hil'at-ı mûrisü'l behçeti tekmîl levâzım-ı tebcîl ile dûş-ı gayret pûşunuza zîver ve semmûr kalpak ile otağa-i übbehet-eseri bir ser u tîğ-i süreyya-güher ile tirkeş cevzâ peyki ta'lîk-i kemr edüb izhâr mufâharet ve mübâhat etdikden sonra bi't-tevfikallahu Te'âlâ ubudiyet-nâme ve kâimenizde kaleme gelen vech üzere İsveç Kralının bu kış içinde götürülmesi husûnda kıyâm ve kral-ı müşârunileyh mukaddemâ ber-vechi karz verilüb ve temessük alınan sekiz yüz kise akçeden mâ'adâ bu sene içinde dahi her kisesi beş yüz guruş olmak üzere mukaddemâ iki yüz kise akçe gönderilüb ve meblağ-ı mezbûrun yüz kisesi kendüsine teslim ve yüz kisesi hâlâ Bender tarafında mevcûd ve mahfûz olmağla hâliyâ anın üzerine yine her kisesi beş yüz guruş olmak üzere dokuz yüz kise akçe dahi irsâl olunmağın şimdi gönderilen dokuz yüz kise akçe ise Bender de mevcûd olan yüz kise akçe ki men haysü'l-mecmû' bin kise akçe olur Bender muhâfızı İsmail Paşa mâiyeti ile taraf-ı hânîlerinden kral-ı müşârunileyhe teslim ve bu sene mukaddemâ kendisine verilen yüz kise ile cem'an bin yüz kiseye temessük alına ve bu sûretde kral-ı müşârunileyh vilâyetine gitmek için taleb etdüğü akçe dahi kendi murâdı üzere pezîre'y sûret husûl olub bundan sonra te'hîr ü tavakkufa bâ'is olarak bir nesne kalmamağla inşaallahu Te'âlâ tasmîm olunan yola azîmet ve hareket olundukda Bender muhâfızı İsmâ'il Paşa ber-vechi arpalık Avlonya sancağına mutasarıf Mustafa Paşa Bender'de yerine tevkîl ve kendüsü mükemmel ü müretteb

³⁹³ Metinde kelimenin üzeri çizilmiştir.

kapusu ve güzîde vü müstevfî ademleriyle refâkatiniz ile böyle gitmek üzere emr-i şerîfimiz ile me'mûr olmağın eğer Bender muhâfazasında kalacak Mustafa Paşa'dan gayrı yanında bir mikdar askerin dahi iktizâsı var ise ol-dahi re'y-i hânîlerine havâle olunmağla ne mikdâr ve ne gûna asker lâzım ise muaccelen tarafınızdan i'lâm ve bir mikdar Tatar askeri dahi anda bulunmak lâzım ise selâtinden biri mi olur yohsa mirzâlardanmı her kangısı münâsib görülür ise bunlardan birisiyle bir mikdar Tatar daha Bender'de alıkonulub ve sâ'ir iktizâ eden ahvâl dahi tarafımızdan vezir-i müşârunileyh ile söyleşilüb ve avn-i Hakk ile İsveç Kralı bu kış içinde kaldırılıb savb-ı maksûda götürülmesinin vakti geçürülmeyüb musammeniz olan vech-i vecih üzere vaktiye savb-ı maksûda azîmet ve harekete cedd-i mevfûr ve saî-i bi-kusurunuz me'mûldur cenâb-ı Hayy-i kadîr bu emr-i hatırda bedreka inâyetini delîl-i sebîl edüb seferimizi teshîl ve tenkîl ü tezlîl-i a'dây-ı liâm ve tekmîl-i mekâsıd ü me'râm ile avd-ı cemîl-i müyesser eyleye avn-ı hakk ile bu maslahat hamiyet-i sâdikânemiz sebebiye karîn-i husûl olursa âbâ ve eslâfımızdan bu nesne müyesser olmadık eser-i sûtûde seyre muvaffak olmuş olursuz ve tedbir-i hakimâne ve hareket-i merdânemiz ilâ mâşâllah lisâne-i nasda mezkûr olduğundan gayrı duây-ı hayr-ı mülkânemize mazhar olmamız mukarrerdir ve Allahü'l-muvaffak ve'l-müyesser.

Tahrîren fî Evâhir-i Şevvâl Sene 1124

[İsveç Kralı Karolos'a Nâme]³⁹⁴

İftihârü'l-ümerâi'l-izâmü'l-İseviyye muhtârü'l-küberâi'l-fehâmü'l-Mesîhiyye mus-lih-i mesâlih-i cemâhiri't-tâifeti'n-Nasrâniyye sâhib-i ezyâli'l-haşmet ve'l-vekâr sâhib-i delâ'ili'l-mecd ve'l-i'tibâr İsveç Kralı dostumuz Karolos hatemallah avâkıbuhü bi'l-hayr ve'r-reşad ve'l-himim-i aleyh sebîlü's-savâb ve's-sadâd tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm olaki Bâ-irâdetellahü Te'âlâ sizin Leh içinden vilâyetinize gitmenizin eğer asker ve eğer mühimmât cihetiyle birkaç def'a tedârîki görölüb lakin ba'zı avâikü mahzûrat sebebiyle bu âne değin te'hîr iktizâ etmişidi. El-haletü hazihi cenâb-ı emâret-me'ab eyâlet nisab sa'adet iktisab bi'l-fi'il Kırım Hânı olan Devlet Giray Han dâmet me'âlihunun 8.Rikâb-ı kâmyâbımıza ubûdiyyet nâmesi gelib mefhûmunda Leh a'yânının keyfiyet-i ahvâlini tafsîl üzere i'lâm ve sizin vilâyetiniz tarafından vâfur askeriniz Pomeranya'ya gelüb Moskov askerini Pomeranya'dan ihrâc eylediklerini ifhâm ve bu

³⁹⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 265.

esnâlarda ağır kış askeriyle ve Devlet-i Ayyemiz vüzerâsından birisiyle sizin Leh içinden vilâyetinize azîmetinizi istisvâb idüb ve Bender muhafızı İsmail Paşa dahi bu vech üzere i'lâm itmekle Hân-ı müşârunileyh ile Bender muhafızı İsmail Paşa bu kış içinde ağır kış askeri ile sizi savb-ı maksûda götürmek üzere Hân-ı müşârunileyhe nâme-i hümayûnumuz ile ve Bender Muhafızı İsmâ'il Paşa'ya dahi emr-i şerîf vâcübü'l-îmtisâlimiz ile tenbih-i hümayûnumuz olmağla tarafınıza dahi iş-bu nâme-i hümayun-ı mülâtafet-makrûnumuz ısdâr ve sâbıkâ Çavuş-başı olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Muhammed dâme mecdühü ile irsâl olunmuşdur lede'l-vusûl müşârunileyh arz u i'lâmları üzere bu kış içinde Leh yolundan savb-ı maksûda hareket va'z etmenizi bi-inayetallahu Te'âlâ selâmet ile askerimize ve diyârınıza vusûlünüzü müntac olması me'mûl olmağla inşallahu Te'âlâ Hân-ı müşârunileyh re'ylerine muvâfakat ile vaktiyle hareket ve Leh içinden vilâyetiniz cânibine azîmet edüb ve bir dürlü tereddüt ü tavakkuf ile bu vaktin fevâitine cevâz göstermeyesiz ve Moskovun Leh içinden çıkması külliyyet ile el çekmesi husûsunda nakz-ı ahdi zuhûr etmekle muktezây-ı şer'i kadîm üzere evvel baharda sefer-i hamâyun-ı nusret-makrûnumuz mukarrer olmuşdur siz dahi vakt-i müsâid iken te'hîr ile zümre-i muhâlifine kuvvet buldurmayub bir gün evvel savb-ı merâme imâle-i licâm ikdâm eylemeniz melhuzdur. Ve's-selâm alâ-min-etba'î'l-Hudâ.

Fî Evâsıt-ı L Sene (1)123

[Roma İmparatoru Karolos'a Nâme-i Hümayûn]³⁹⁵

İftehârü'l-ümerâi'l-izâmü'l-İseviyye muhtârü'l-küberâü'l-fehâmü'l-Mesîhiyye muslih-i mesâlihü'l-cemâhîru't-tâifetü'n-Nasrâniyye sâhib-i ezyâlü'l-haşmet ve'l-vekâr sâhib-i celâili'l-mecd ve'l-i'tibâr dostumuz Roma İmparatoru Karolos-ı sâdis hatemallahu avâkıbuhü bi'l-hayr ve'r-reşâd ve ahsen-i ileyh sebîlü's-savâb ve's-sedâd tevki'-i refi'-i hümayûnumuz vâsıl olıcak ma'lûm ola ki. Cenâb-ı Hakk ve feyyâz-ı mutlak celle vü âlânın uluvv-i inâyeti ve iki cihân güneşi peygamberimiz habîb-i hüda şafi'-i rûz-i cezâ pişvây-ı cümle enbiyâ hazret-i Muhammedü'l-Mustafa Aleyh min es-salavât ezgâha ve min et-tahıyyât evfâhânın semmû hidâyeti ile melcâ-i selâtîn-i rûy-ı zemîn ve melâz-ı havâkîn sâhib-i temkîn olan südde-i seniyye-i sa'âdet-karîn ve atabe-i aliyye-i hilâfet-rehînimize sâbıkâ âsitâne-i sa'âdet-âşiyânemiz kapu kethüdânız olub hüsn-i etvârî hasebiyle tarafınızdan orta elçilik rütbesi verilen kıdvet-i ümerâi'l-milleti'l-mesîhiyye

³⁹⁵ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 266.

Talman Mihail hutumet avâkıbuhü bi'l-hayr vesâtetiyle dergâh-ı mualla bârgâhımız îsâl olunmak üzere tarafınızdan iki kıt'a nâme-i sadâkat-allâme irsâl olunmağla elçiniz mûmâileyhe vâsıl olundukda kâide-i kadime-i âbâ bülend evsâf ve deydene-i müstedîme eslâf-ı sa'âdet-ittisâfımız üzere dustûr-ı ekrem müşîr-i efhâm nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem müdebber-i umûrû'l-cumhûr bi'l-fikrû's-sâkıb mütemmim-i mehâmû'l-enâm bi'l re'yü's-sâib Muhammed bünyânü'd-devlet ve'l-ikbâl müşeyyid erkânü's-sa'âdet ve'l-iclâl mükemmil-i nâmûsü's-saltanatü'l-uzmâ müretteb-i merâtibü'l-hilâfetü'l-kübrâ el-mahfuz be-sınuf avâtıfû'l-mülkü'l-a'li vezîrazâmımız Yusuf Paşa Ademallahü Te'âlâ iclâlehü vezâif-i iktidâre vesâtetiyle izn ü ruhsat-ı mülûkânemiz sudûrundan sonra mûmâileyh elçiniz pişgâh-ı serîr i'lâmımıza cebhe sâdnâme-i ve nâme-i müsâlemet-nümâ ve mesâlihât intimâmızı resm-i kadîm üzere teslîm ve ol ki elçilik vezâifi ve sefâret şerâitidir. Vech-i mergûb ile edâ ve tatmîn etdikden sonra nâmele-rinizin tercümesi vezîriazâm-ı müşârunileyh tarafından pâye-i serîr gerdûn mesîrimize arz u telhîs olunmağla meşmûl-ı nazar-ı sa'îdü'l-manzar-ı mülûkânemiz oldukda hülâsâ-i mefhûmlarında bâ-irâdetullahu melikü'l-müte'âl sâbıkâ Roma ve Nemçe'nin ve niçe bilâdın imparatoru olan Yozeke nâm birâderinizin dünyadan ukbâya irtihâl eyledikde siz dostumuz İspanya krallığından Roma imparatorluğu içün da'vet olunub ve cümle herseklerin ittifâklarıyla bi'l istihkâk Roma imparatorluğu ve eslâfınız mâlik olduğu memâlik ve krallıklar müstakilen size müyesser olduğu ihbâr ve Devlet-i Aliyyemiz ile pederiniz ve birâderiniz beyninde mün'akid ve meteekkid olan sulh ü salâha istihkâm u istikrârı kemâl-i râğbet ve i'tibâr ile murâdınız olub ve taraf-ı hümâyûn-ı celâlet-makrûnumuzdan dahi emr-i musâlahanın hıfz ü hirâseti ve şurût-ı müsâlemenin ibkâ ve riâyeti me'mûlünüz olduğu iş'âr ve hulûs-ı fevâd ile alâim-i vidâd ve levâzım-ı ittihâd izhâr olunmağla müekked mebânî-i musâfât olur dostâne peyâmınızdan hasaten takdir-i hayy-i kadîr ile eslâfınız makâmını müstakilen ihrâz eylediğinizden tab'-ı hümâyûn-ı safâ-makrûnumuz mahzûz ve tarafınız ile levâzım-ı musâfât murâ'âtı kemâ-yenbagî melhûz olub ve elçiniz mûmâileyh iş-bu nâme-i hümâyûn-ı mulâtafet-makrûnumuz ile tarafınıza avd ü insirâfa me'zûn u murahhas olmuşdur. Lede'l vusûl tarafeynden hüsn-i niyet ve sıdk-ı azîmet ile mün'akid ve müteekkid olan sulh u salâh şerâiti ve dostluk ve konşuluk revâbıtı tarafınızdan kemâ-yenbagî riâyet olundukça cânib-i mülûkânemizden dahi levâzım-ı müsâleme ve musâlahanın riâyetine hüsn-i teveccüh-i Pâdişâhânemiz masrûf olmak mukarrer idüğü ma'lûmunuz ola. Ve's-selâm alâ-min-etba'î'l-Hudâ.

Fî Evâsıt-ı L Sene (1)124

[İsveç Kralı Karolos’a Nâme-i Hümâyûn]³⁹⁶

Nâme-i hümâyûnumuz mücebince amel ve vakti fevt etmeyüb bir gün evvel hareket eylesiz.

Elkâb-ı mu’tâdeden sonra bi-avn-i Te’âlâ sizin Leh içinden vilâyetinize gitmeniz için eğer asker ve eğer sâir mühimmât cihetinden iktizâ eden tedârik bundan akdem bi’l-cümle görölüb ve cenâb-ı emâret me’âb eyâlet nisâb sa’âdet iktisâb bi’l-fi’l Kırım Hânı olan Devlet Giray Hân dâmet mealihüye ve vüzerây-ı a’zâmımızdan Bender muhâfızı İsmail Paşa’ya emr-i şerîfimiz ile tenbih-i hümâyûnumuz olub ve tarafınıza dahi bu husûs için nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûnumuz şerefyâfte-i sudûr olub der-i devlet medârımızda sâbıkâ çavuş-baş-ı olan itihârü’l-emâcid ve’l-ekârim Muhammed dâme mecduhü ile gönderilmişdi. El-hâleti hazihi eğer Kırım Hânı ve eğer İsmail Paşa bu sefer ve hareket için cümle mühimmât ü tedarikleriyle hâzır u amâde olub ve böyle gidecek Kırım askeri ve sâir tavâif-i Tatar dahi cüste cüste gelüb Bender sahrâsında tahayyüz ü tecemü’ ve hareket ü azîmetiniz dahi kuvvet-i karîbede olduğı vech ta’yîn ile ma’lûm-ı hümâyûnumuz olub ve sefer eyyâm-ı şitâya vâbeste olmağıla bile gidecek tavâif-i askerinin eyyâm-ı şitâde sâha-i sahrâda meks ü intizârları zaaflarına ve rehâvet-i a’sâb-ı himmetlerine bâis olması muhtemel olduğundan gayrı eyyâm-ı bahâr erişmezden ve donlar çözülmezden mukaddem asâkir-i mansûremizin avdetleri lâzım olmağıla hareketde emrûz ve ferdâya ta’lîk ile eyyâm-ı şitâ münkaziyye ve vakt-i fırsat fevt olmamağıçün Bender’den bir gün evvel hareketiniz ve yollarda dahi müsâraatiniz iktizâ etmekle iş-bu nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûnumuz ısdâr ve dergâh-ı muallâmız kapucı-baş-ılarından iftiharü’l-emâcid ve’l-ekârim Halil dâme mecduhü ile irsâl olunmuşdur. Lede’l-vusûl bir ân te’hîr ve tavakkufa cevâz göstermeyüb hân-ı müşârunileyh ve İsmail Paşa ile hem-inân-ı muvâfakat olarak Bender’den bir gün evvel hareket ve yollarda dahi meks ü tavakkuf ile izâ’at-ı vakt etmeyüb Leh içinden kendi diyarınıza mûrûrda müsâraat ile gitmeğe mübâderet eylesiz cenâb-ı Hudâ el-tarîk selâmet ile vilâyetinize vusule tevfiik ihsân eyleye.

Gurre-i Z Sene (1)124

³⁹⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 267-268.

[Medine-i Münevvere Ahalisine Her Yıl Mısır'dan Gönderilmekte Olan Zahirenin Nakli için Nâme]³⁹⁷

Medine-i Münevvere nûrr-ı hâ-Allah Te'âlâ alî yevmü'l-âhire ahalisinin beher sene mahrûse-i Mısır'dan mu'tâdü'l-irsâl olub Bender-i Yenbû'da hıfz olunagelen gılâllerin Arab Urbânı mu'tâd-ı kadîm üzere develerine tahmîl ve ala vechü'l-kâmil vakt ü zaman ile ahâlî Medine-i Münevvere'ye îsâl ü teslim idüb bu vech üzere edây-ı hizmet edegelmîşler iken birâz eyyâmdan berü tâife-i mezbûre zıkr olunan gılâlden develerine tahmîl edüb götördükleri gılâli tamamen mahalinde ashâbına îsâl ü teslim etmeyüb esnây-ı tarîkda ekserîn zâyî' vü telef edüb gılâl-i mezbûreden ashâbına ekall-i kalîl vâsıl olmağla ol belde-i müteberrike ahâlisinin zarûret ve muzâyıklarına bâis ü bâdî olub ve bundan mâ'dâ her-fecc-i amîkden tavâf ve ziyâret beyt-i atîk içün zâmîle-i bend-i azîmet olan haccâc ve züvvârın ala vechü'l-mu'tâd lâzım gelen hizmetlerinde dahi tehâvün ü tekâsülleri zâhir olduğı mesâmi'-i aliyye-i hüsrevâneme lâ-hakk olub ve bi-tevfîka-i Te'âlâ Medine-i Münevvere ahâlîsinin vech-i meşrûh üzre Bender-i Yenbû'da mahfûz olan gılâllerin mahalline bi't-tamâm nakl ü îsâlî kavâfil-i haccâc Şâmiyenin tâife-i mezbûreye müterettib olan hizmetlerinin mu'tâd üzere itmâm ü ikmâlî ve istihdâmları husûsu uhde-i emaretlerine müterettib olan umûrdan olmağla nâme-i hümayûn-ı mulâtafet-makrûnumuz ısdâr ü irsâl olunmuşdur. İnşaallahu Te'âlâ lede'l-vusûl Arab Urbânı Medine-i Münevvere ahalisinin Bender-i Yenbû'da mahfûz olan gılâllerini mu'tâd-ı kadîm üzere develerine tahmîl ve esnây-ı tarîkda bir habbesi zâyî' vü telef etmeyüb bi't-tamâm ve'l-kemâl ol belde-i müteverrikeye götürüb mahalline îsâl eylediklerine yedlerine temessük alub ve haccâc ü züvvârın mu'tâd üzere lâzım gelen hizmetlerinde kemâ-yenbagî tekayyüd ü ihtimâm eylemeleriçün tâife-i mezbûre meşâyihlerine ve sâir tenbihi lâzım olanlara tarafınızdan gereğı gibi tenbihe ü te'kîd ve nizâm-ı kadimine ifrâğ idüb eğer bu husûsda ve eğer sâir uhde-i emâretinize lâzım gelen umûr ve husûsların küllisinde measir-i pesendîde ve mesâî-i hamide zuhûra getürmekle istirzây-ı hümayûnumuza bezl-i vüs' ü kudret eylesesiz.

[İsveç Kralı Karolos'un Lehistan Üzerinden Ülkesine Gönderilmesi İçin İsmail Paşa'ya Gönderilen Mektûb]³⁹⁸

³⁹⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 268-269.

³⁹⁸ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 269-270.

Benim sa'âdetlü, şehâmetlü, mükerremetlü birâder-i sûtûde eserim hazretleri bundan akdem savb-ı sa'âdetlerine irsâl olunan bizim çukadâr [ ]³⁹⁹ ile gönderilen mektûb ve kâimleri bir vakt-i mergûbede vâsıl ve mefhûmuna ittlâ'-ı muhlisi hâsıl olduktan sonra şevketlü, azametlü, mehabbetlü, kerâmetlü efendimiz halife-i rûy-i zemîn ... Allah ensâra alâ yevmü'd-dîn hazretlerinin rikâb-ı hümayûn-ı cihândârîlerine arz olunub İsvec kralının götürülmesi husûsunda azîmet-i sâdika ve niyet-i hâlisanız tarafınıza olan hüsn-i teveccüh-i mülûkânelerinin izdiyâdına bâis olmuştur. Ve çukadâr-ı mezbûr bu tarafa gelinmezden üç gün mukaddem İsvec kralının fimâ-ba'd Bender'de tavakkuf etdirilmeyüb götürülmesiçün şeref-sudûr bulan hatt-ı hümayûn-ı celâlet-makrûn ile Çavuşbaşı Ahmed Ağa bendeleri taraf-ı hümayûn şehriyârîden me'mûr olub ve bu muhlisleri tarafından dahi mektûb tahrîr ü irsâl olunmuşıdı. Bu defa çukadâr ile vârid olan kâime-i kerîmelerinin derûnunda Kırım'dan gelecek askere hâzır ü amâde olmak üzere mukaddemâ tenbihe olunub ba'de bir sâ'at mukaddem gelmeğe müsâraatlarıçün mahsus kâğıdlar ile ademler gönderilmişıdi. İnşallahu Te'âlâ mâh-ı Zi'l-ka'de'nin yirmi üçüncü günü anlar dahi Kırım'dan hareket ederler ve biz de Kırım askerinin vürûd etdüğü gün çıkarız ancak hareketden sonra eyyâm-ı sayf gibi hengâm-ı şitâda bu menzilde iki gün tavakkuf olunmaz. Binâenaleyh bugün yarın deyü asâkir-i İslâmı şiddet-i şitâda karada beklenmeyüb bilâ-te'hîr hareket ü azîmet eylemek içün İsvec Kralı'na isti'câl iktizâ eder deyü tahrîr ü i'lâm buyurulmağla re'y-i rezîn-i hânîleri üzere eğer Bender'de ve eğer yollarda kat'â tavakkuf etmeyüb ala vechü'l-müsâra'at gidilmek üzere vech-i ekid ile İsvec kralına nâme-i hümayûn-ı sa'âdet-makrûn dahi şeref-sudûr bulub [ ]⁴⁰⁰ ile irsâl olunmağla iş-bu mektûb-i muhâlasat-mashûb dahi keşîde-i silk-i tahrîr ve ferestâde-i nâdî-i irem nazîrleri kılınmışdır. Lede'l-vusûl kral-ı müşârunileyhin vilâyetine gitmesi ve yollarda dahi tavakkuf etdirilmemesi husûsu ne mertebe emr-i mühim idüğü zamîr-i münîrlere hafî ve setîr değildir ve bi-tevfika-i Te'âlâ eğer akçe ve eğer asker ve sâir levâzımdan cümle tedârîki dahi görölüb ve el-hâletü hazihi nâme-i hümayûn ile dahi gitmesi husûsu te'kîd ü ta'cîl olunub hâsılı iktizâ eden te'kîdât dahi defaâtile cârî olmuştur. Şimden sonra bu emrin husûlü kuvvet-i gûh-endâz-ı himmet-i hânîlerine kalmışdır. Hemân inşaallahü Te'âlâ bundan sonra kral-ı müşârunileyhi bir dürlü tereddüd ve tavakkuf etdirmeyüb kâime-i şerîfinizde işâret buyurulduğı üzre bir gün evvel

³⁹⁹ Metnin bu kısmında boşluk bırakılmıştır.

⁴⁰⁰ Metinde bu satır başında boşluk bırakılmıştır.

Bender'den kaldırub götürmeğe ve yollarda ve menzillerde dahi tavakkuf etdirülmeyüb Leh içinden kendi memleketi hududunda mümkün olan mahalle îsâline ikdâm ü ihtimâm buyurasız avn-i kârî-i lutf-ı bâdî ile bu işin husûlü zât-ı hamide-âyâtlarına belki ahlâf ve etbâ'larına ilâ mâşallah sebep-i ihrâz-ı müfâharet olacağı bilâ-ıştibâhdır. Ve hareket ü azîmetiniz haberine intizârımız kemâlde olmağla bir gün evvel tebşîr buyurmanız me'mûl ü mes'ûldür. Ve kâimede kaleme getirüldüğü üzere Azak Kal'ası için iktizâ eden askerin dahi tedarikine ve İnşaallahu Te'âlâ vaktiyle mahalline îsâle ihtimâm olunur. Ve yine Azakve Özi Kal'aları câniblerine iktizâ eden sefâin husûsu dahi izzetlü vezîr-i mükerrerem Kapudan Paşa senâverleriyle müzâkere ve bir sûrete ifrâğ olunmuşdur. İnşaallahu Te'âlâ ânın dahi lüzûmu mertebe tedârîki görülür. Hakk sübhâne ve Te'âlâ cemî' umûrumuzu teshîl ü âsân eyleyüb sizin dahi bu sefer ve hareketinizde meâsir-i cemîleler ihsân eyleye.

[Bender Muhafızı İsmail Paşa'ya Mektub]⁴⁰¹

Benim izzetlü ref'etlü karındaşım hazretleri bezm-i çukadâr [ ]⁴⁰² ile irsâl buyurulan mektûb-ı şerîfimiz vâsıl olub mefhûmunda mâh-ı Zi'lka'de'nin âhirinde Bender'den harekete saî vü ihtimâm üzereyüz ancak İsveçlünün levâzım-ı harekete müteallik bir şeyleri olmamağla el-yevm yol tedârîkini görmekdedirler. Ay başında olduğu sûrette inşaallah Te'âlâ îd-i azhânın ikinci üçüncü günü hareket olunmak üzere karar verilmişdir deyü i'lâm olunmağla tahrîriniz ma'lûm-ı muhlisi oldukdan sonra eğer sizin mektûbunuz ve eğer sa'âdetlü celâdetlü şehâmetlü Hân-ı Alişân hazretlerinin mektûb ve kâimleri rikâb-ı hümayûn-ı cihândâriye arz olundukda mektûb ve kâime İsvec'in gitmesi husûsunda sıdk-ı azîmetiniz hakkınızda hüsn-i teveccüh-i mülûkânelerine bâis olmuşdur. Çukadâr-ı mezbûr üç gün mukaddem kral-ı müşârunileyh Bender'de min ba'd tavakkuf etdirülmeyüb gönderilmesi için hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn sâdır olmağla teblîgi için Çavuşbaşı Ahmed Ağa taraf-ı hümayûn-ı şehriyârîden me'mûr olub ve cânib-i muhlisîden tarafımıza ve hân hazretlerinin dahi taraf-ı bâhirü's- şerîflerine mektûblar tahrîr ve irsâl olunmuşidi bu def'a çukadâr ile vârid olan mektûbunuzda eğerçe eyyam-ı karîbede harekete niyetiniz tasrih ü tahkîk olunmuş amma hân-ı alişân hazretleri Bender'den hareket ve yollarda meks ü te'hîr olunmamağ için ihtiyaten ve ihtimâmen İsveç Kralına bir nâme-i hümayûn ile ta'cilde te'kid olunmasın derûn-ı kâimelerinde tahrîr etmeleriyle ihtiyaten İsveç Kralına bir dürlü özr ü illet itdürmeyüb Hân hazretleri

⁴⁰¹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 271-272.

⁴⁰² Metnin bu satırında boşluk bırakılmıştır.

ve cenâb-ı şerîfleriyle hemî'nan-ı muvâfakat olarak Leh içinden vilâyetine azîmet etmek için nâme-i hümayûn-ı şevket-makrûn şeref-sudûr bulub irsâl olunmağla tarafınıza iş bu mektûb-ı meveddet-mashûb keşide-i silk-i tahrîr kılınmıştır. İnşaallâhu Te'âlâ vusûlünde İsvec kralının götürülmesi husûsu ne mertebe emr-i mühim idiğü beyândan müstağni olub ve eğer akçe ve eğer gayri bi'l-cümle tedâriki dahi görölüb ve taraf-ı hümayûndan iktizâ eden te'kidât dahi bi'd-defaât vukûa gelüb hâsılı bir veçhile tavakkuf götürür hâlet kalmamağla inşaallâhu Te'âlâ Hân hazretlerinin re'y-i rezinlerine muvâfakat ile kral-ı müşârunileyh bir gün evvel Bender'den kaldırub götürmeğe ve bile giden asker buzlar çözülmeyüb Leh içünden kendi memleket hudûdunda mümkün olan mahalle îsâline ikdâm ü ihtimâm olunub bi-avn-i Te'âlâ sizden me'mûl ü muntazar olduğı üzere mesâî-i cemîle vucûde getürüb rızây-ı yümn iktizây-ı şehriyârî tahsîline bezl-i vü's ü kudret ve ziyâde dikkat eylemeniz me'mûldür.

[Sadrazamdan Kırım Hanı Devlet Giray'a Mektub]⁴⁰³

Vâlâ cenâb-ı me'âlî nisâb devlet intisâb sa'adet iktisâb bâla-nişîn mesned-i vâlây-ı hânî revnak-efzây-ı erîke ulyây-ı fermân-rânî sa'adettü şehâmetlü celâdetlü mükerrermetlü birâder-i âlî-kaderim hân-ı celîlü'ş-şân hazretlerini nâdi-i refî'-i sa'adet-karâr ve mahfil-i menî'-i mükerrermet-asârları savbına fûnûn-ı iclâl ü ta'zîm ve sunûf-ı tevkîr ü tafhîm ile cevâhir-i da'vât-ı sâfiyât-ı muhâlesat-nizâm ve zevâhir-i teslimât-ı vâfiyât-ı musâdakat-intizâm ittihâf ü ihdâ ve merâsim-i tefekkud-ı tab'-ı alîleri müeddî kılındığı siyâkında zamîr-i münîr-i mihr-i tenvîr ve hâtır-ı âtır-hurşîd nazîrlerine minhây-ı muhlis-ı ihlâs-semîrleri budur ki benim sa'adettü, şehâmetlü, celâdetlü, birâder sûtûde-güherim hazretleri bundan akdem İsvec Kralı'nın Bender'den kaldırılıb götürülmesi için mahsûsen ol cânibe irsâl olunan Çavuşbaşı Ahmed Ağa bendeleri mahall-i me'mûre vardıktan sonra cânib-i hânîlerinden ve Bender muhafızı vezîr-i mükerrer izzetlü İsmail Paşa hazretleri tarafından birer mektûb ile kendünün dahi tahrîr etdüğü bir mektûb ve kâimesi vâsıl olub ve her ne ki tahrîr olunmuş ise bi'l-cümle karîn-i muhlisi olduktan sonra şevketlü, kerâmetlü, celâetlü, azametlü efendimiz pâdişah-ı gerdûn-vakâr ve şehinşâh-ı azîmü'l-iktidâr Ebeddullah saltanatı ilâ yevmü'l-karâr hazretlerinin rikâb-ı hümayûnlarına arz olunub kaleme gelen keyfiyât-ı muhât-ı ilm-i âlem-ârây-ı cihândârîleri

⁴⁰³ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 272-274.

olmuştur. Ahmed Ağa'nın kâimesinde İsveç kralının gitmekde nice tealluât ve ta'vîkâtını i'lâm ve Boğdan'a yüz kise akçe gönderüb ve bu akçeden fakat yüz bârgîr alub mâ'adası ile asker yazmış ve muaddemâ Boğdan'dan Leh tarafına firâr ve ba'de bu def'a Bender'e gelen Lehlüler ile bile gelen Boğdanlu eşkiyâlarına yanında levend olmak üzre şabka giydirmiş ve el-yevm Bender'de İsveçlü odalar yaparlar deyü bu güna evzâ'-i nâ-hemvârini beyân ü efhâm edüb ale'l-husûs kral-ı mesfûr kendüne öZR olmak üzre irâd eyledüğü zehâyır ve araba misüllü ba'zı mühimmâtın dahi tedarikine bin kise akçe dahi istedim gelmeyince bir dürlü işim bitmez ve gitmem deyü İsmail Paşa'ya kat'î cevâb verüb ve vukûf ve şu'uru olanlardan dahi suâl olundukda bunun bu asker ile gitmek murâdı değildir deyü haber verdüklerin tahrîr ü i'lâm etmekle kral-ı mesfûrun bu güna evsâ'-ı nâ-hemvârı tegayyür-ı tab'-ı hümayûn-ı cihândâriye bâ'is olmağın kral mezkûru Bender'den kaldırub savb-ı maksûda götürmeğe ve eğer tav'-ı rızâsı ile gitmezse bay-ı hâl cebr ile götürüb Leh içinden kendi diyârı hudûdunda mümkün olan mahalle îsâl ve Leh içinden mecbûren götürüldüğü halde Devlet-i Aliyye'ye bir nefi'-i müsmire mutazammın olmayub muzırr olacağı muhtemel olur ise Leh yolu terk olunub ve kral-ı mesfûr bilâ-tereddüd Selânik Kal'ası'na nakl ü îsâl olunmak üzre cânib-i âlî-i hânilerine hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn şeref sudûr bulub hâlâ mîrahûr-ı evvel-i şehriyârî olan Mehmed Ağa tebliği hizmetiyle me'mûr ve kral-ı mezkûrun Selânik tarafına gönderilmesi iktizâ etdikde mahalline nakl ü îsâli için ber-vech-i arpalık Avlonya ve Ohri sancakları mutasarrıfı olan Mustafa Paşa ile Bender'in süvârî neferâtından ve gayriden kifâyet mikdârı asker ta'yîn eylemek üzre hâlâ Bender muhafızı vezîr-i mükerrrem izzetlü İsmail Paşa hazretlerine dahi emr-i şerîf-i âlîşân sâdır olmağla taraf-ı muhlis-i ihlâs-semîrlerinden dahi varaka-i vidâd tahrîr ve firistâde-i nâdî-i sa'âdet-masîr-i İlhanîleri kılınmıştır. Lede'l-vusûl İsvec Kralı'nın gitmesi husûsu evvelen ve âhiren ve uhde-i kifâyetlerine havâle olunmuş maslahat olub ve bi-avn-ı Te'âlâ hüsn-i hitâmı tarafınızdan matlûb-ı hümayûn olmağla inşaallahû Te'âlâ husûs-ı mezbûra kemâl-i ihtimâm ile kıyâm ve fi-mâba'd İsvec Kralı Bender'de karar etdirülmeyüb bir gün evvel kaldırılıub Leh içinden İsvec diyârına götürülüb rızâsı ile gitmedüğü halde bâ-y-ı hâl cebren götürülüb Leh içinden kendi diyârı hudûduna mümkün olan mahalle îsâl buyurulub ve Leh içinden tav'ân 45. Gitmeyüb cebren götürülmek lâzım geldikde bu keyfiyet ile mecbûren gitmesi Devlet-i Aliyye'ye bir nef'-i vecd-i vâ-y-ı melhûz olmayub muzırr olacağı serzede-i zihn-derrâkları olmağla Leh yolundan insırâfa ve Selanik tarafına götürülmesi lâzım gelür ise

balâda zikr olunduğu üzre Bender muhâfızı İsmail Paşa tarafından mûmâileyh Mustafa Paşa ile Bender'in süvâri neferâtından ve gayriden kifâyet mikdârı askeri ta'yîn olunduktan sonra eğer iktizâsı olur ise taraf-ı şerîfinizden dahi bir mikdar Tatar ta'yîn ve mübâşir-i mûmâileyhimâ Muhammed Ağa ve Ahmed Ağa ma'rifetleriyle İsvec Kralı'nı Selanik Kal'ası'na nakl ü îsâle sarf-ı himmet ve bu husûsun vefk-i rızây-ı şehriyârî üzere hüsn-i hitâmına bezl-i vüs' ü kudret buyurmaları me'mûldür.

[Kırım Hânı Devlet Giray'a Nâme-i Hümayûn]⁴⁰⁴

Siz ki Devlet-i Aliyyemizin hayr-hâh-ı hâlisü'l-canânı Kırım Hânı Devlet Giray Hansız tevcihât-ı şâhânemiz ile hâl ü şânınız terfî' olunduktan sonra mâlûm ola ki İsvec kralının bu kış eyyâmında Leh içinden vilâyetine gitmesi için eğer asker ve sâir mühimmât cihetinden iktizâ eden tedârîki görölüb tavakkuf bâis olacak bir şey kalmamışken kral-ı müşârunileyhin gitmekde tereddüd ü tavakkuf üzre olduğun Bender muhâfızı İsmail Paşa ve Çavuşbaşı Ahmed kullarımız der-i devlet medarımıza i'lâm etmişler bu husûs ise tedârîki görölmüş ve el-yevm vakti gelmiş bir maslahatdır. Bundan sonra İsvec Kralı Bender'de tavakkuf etdirölmeyüb bir gün evvel kaldırılıb götürölmesi murâd-ı hümayûnumuzdur. İmdi işbu hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnumuz rikâb-ı kâmyâbımızda büyük mirahurumuz olan Mehmed kulumuz ile varub vâsıl oldukda kral-ı müşârunileyhi min-ba'd Bender'de tavakkuf etdirmeyüb bâ-y-ı hâl bir gün evvel kaldırub Leh memleketi içinden kendü vilâyeti hudûdunda mümkün olan mahalle îsâl eyleyesiz bu husûs min külli'l-vücûh uhde-i kifayetinize havâle olunmuş ahvâl olmağla re'y ü rü'yetiniz makbul-ı hümayûnumuzdur. Ve hüsn-i hitâmı elbette sizden matlûbdur. El-hâsıl kral-ı müşârunileyhi bir gün evvel Bender'den kaldırub ol tarafda olan askeri bunun için intizâr ile eyyâm-ı şitâda met'ûb etmeyüb ala-eyyi-hâl bir gün mukaddem bu maslahata hüsn-i hitâm verüb rızây-ı hümayûnumuz tahsiline müsâraat eyleyesiz.

[İsvec Kralı Karolos'a Nâme]⁴⁰⁵

Siz ki dostumuz İsvec Kralısız. Bu kış içinde vilâyetinize gitmek üzre cümle tedârikiniz görölüb ve Kırım Hânına ve Bender muhâfızına nakliniz husûsıçün tenbih-i hümayûnumuz olub ve asker dahi hâzır olub hareketinize müterakkıb olmalarıyla imdi iş-bu hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnumuz vardıkda bu vakti fevt etmeyüb hânın ve

⁴⁰⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 275.

⁴⁰⁵ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 276.

Bender muhâfızının re'yleri üzre bilâ-te'hîr kalkub vilâyetinize azîmet edesiz gitmeyüb hilâfıyla hareket iderseniz emr başka şekl olmak iktizâ ideceğini fikr idüb elbette bilâ-tevakkuf kalkub gidesiz.

Devletlü ve Sa'âdetlü Sadrazam Hazretlerine Nemçe Çasarı'nın Başvekîli Tarafından Gelen Mektûbun Tercümesidir⁴⁰⁶

Elkâb-ı mu'tâdeden sonra. Ta'zîm ü tekrîm ve ihtirâm inhâ olunur ki hâlâ haşmetlü Çasar efendimiz tarafından asitâne-i sa'âdetde orta elçilik ile meks eden hürmetlü Mihal Talman'ın mektûbundan ma'lûmumuz oldur ki Devlet-i Aliyye'nin re'y-i adâlet-pezîrlerinden nâşî hâ-ı sa'âdetlerine vezâret-i uzmâ ve vekâlet-i kübrâ inâyet ü tevcih buyurulmuştur bu haber-i meserretten kemâl-i mertebe mahzûz ü mesrûr olmuşuzdur cenâb-ı sa'âdetlerinin vücûd-ı şerîflerinde merkûz olan hüsn-i tedbîrlerinden ve kemâl-i adâletlerinden me'mûl olunur ki cenâb-ı sa'âdetleri dahi eslâfları gibi iki devlet beyninde mün'akid olan sulh u salâhın istihkâmına saî vü takayyüd buyuralar ve Karloviçe'de akd olunan şerait muktezâsınca tarafeynin reâyâsı asûde-hâl ola ve dostluk kemal-i istihkâm bulmak için ve iki devlete dahi ehemmiyet ü lâzım olmağla ticâret maddesi dahi adâlet ve vech-i ahsen ile husûl-pezîr ola ve zikr olunan ticâret ahvâli Karlovçe sulhünde dahi ma'kûl görülmüş idi bu ahvâlin husûlüne saî vü ihtimâm etmek için bundan evvel orta elçimize tahrîr eylemiş idik ve gerek cenâb-ı sa'âdetlerine i'tibârımıza binâ'en ve gerek hüsn-i civârın istihkâmı için bu ahvâlin tekmîlini me'mûl ederiz zikr olunan Mihail Talman'ın rütbesi muktezâsınca arz ü inhâ eylediği ahvâlleri istimâ' ve i'timâd buyurub özünden hüsn-i nazarları bî-dirîğ kılma. Bakî Hakk Te'âlâ Hazretleri Cenâb-ı sa'âdetlerini devlet ü sa'âdet ile dâim bâd eyleye.

Velâdet-i Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz on iki senesinde Bec şehrinde tahrîr olunmuştur.

Devletlü Sadrazam Hazretlerine Hâlâ Leh Kralı Olan Nalkıran ve Leh Cumhûru Taraflarından Büyük ve Murahhas Elçileri Mazoviye Palatını İle Gelen Mektûbun Tercümesidir⁴⁰⁷

Şevketlü, azametlü, kudretlü şehinşâh-ı muazzam hazretlerinin vekîl-i mutlakları olan devletlü, sa'âdetlü sadrazam hazretlerine ben ki Leh kralı ve Litvanya ve niçe bilâdın dükası ve Balarus Saksa Herseki Augustus-ı sâniyim arz-ı hulûs edüb ifâde iderim ki

⁴⁰⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 276.

⁴⁰⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 277.

bundan akdem şevketlü, azametlü hem-civârımız ve dostumuz olan şehinşâh-ı muazzam hazretlerine ve bütün Devlet-i Aliyye'ye olan bizim ve cumhûrumuzun kavî vü müstahkem dostluğu cümlemizin tarafından elçi irsâl ile arz itmek kemâl-i mertebe murâdımız idi. Lakin ma'lûm-ı devletleri olduğu gibi Devlet-i Aliyye'nin toprağında meks eden bizim ve cumhûrumuzun düşmanları hilâf-ı inhâ ile krallığımızın ihtilâline saî eylediklerinden bu ahvâl husûlünün te'hîrine bâis oldular. Ancak her ahvâlin hakikatini keşf eden eyyâm gerek şevketlü, azametlü şehinşâh-ı muazzam hazretlerine ve gerek bütün Devlet-i Aliyye'ye ve cenâb-ı sa'âdetlerine krallığımızın hakikat üzre olan umûrunun nizâmını keşf ü izhâr eyledi deyü ümîd eylediğimizden şevketlü, azametlü, kudretlü maşrık ü mağrib padişahının huzurlarına ve Devlet-i Aliyye'ye tarafımızdan ve cumhûr tarafından büyük ve Murahhas elçilik ile Mazoviye Palatini ve bizim cumhûrun ba'zı askerinin ... olan hürmetlü ve akıllı İstanslavus'ı irsâl eylemişüzdür ki bizim ve cumhûrumuzun Devlet-i Aliyye'ye kemâ-yenbağî olan dostluğumuzu tasdik ve hayr-hâhlığımızı cenâb-ı sa'âdetlerine arz eyledikde kemâl-i dostluk-ı birle matlûbdur ki bizim ve cumhûrumuzun tarafından olan elçi-i merkûm şevketlü, azametlü şehinşâh-ı muazzam hazretlerinin huzurlarına sühûlet ile varmağışün saî vü himmet buyurub kendüye sipâriş olunan ahvâlin husûlü içün ve Karloviçe'de akd olunan şerâitin istihkâmı içün mezbûr elçiye muâvenet buyuralar.

Rikâb-ı Hümayûn-ı Şevket-makrûna Buhara Hânı Seyyid Ebulfeyz Hân Tarafından Elçisi Muhammed Semî' Yediyle Gelen Nâmenin Tercümesidir⁴⁰⁸

Kavâfil-i hamd-i ol kerîm ezl ü mehâfil-senâ ol hakîm yezel Tanrı Te'âlâ hazretlerine lâyıkdır ki Kulillâhüme mâlik el-mülk-i tü'ti'l-mülke menn-teşâü' ve tenzi'ü'l-mülke mimmen teşâü' kelâm mu'ciz-beyânı ile cemî' halkullah ve cümle ibâdu'llaha inâyeti çokdan çokdur ve revâhıl-i tahmîd ve ta'zîm ol pâdişâh-ı zü'l-celâl ve ol sultân-ı bî-zevâl hâlık bî-çün ve kâdir-i kün feyekûn cenabına müsellemdir ki vemâ min dabbetin fi'l-ardi illâ alellahi rızkuhâ masdar-ı i'tâf ve mazhar-ı eltâfi olmadadır ve hadden efzûndürûd-i ba'id ve kıyasdan birûn senây-ı bîhadd sekaaleyn serdârı ve kevneyn kâfile sâlârı hazretine sezâvardır ki hâtem-i enbiyâ olub levlâke lemâ halaktu'l-eflâk fermûdesi ol zât-ı pâkin sıfatı durur ve küllî mahlûkât ol vücûd-ı bâhurun tufeyli olmağışün âlemde peydâ olub iki cihânda cümleye şafi' ve rehberdir aleyhi efzalü'd-salavât ve ekmelü't-

⁴⁰⁸ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 277-278.

tahıyyât ve alâ âlihî ve ashâbihî ecma'ın hamd ü senâdan ve selâtü selâmdan sonra zübde-i dūdman ... sülâle-i hânedân ekâsire hâmî-i şer'-i mübîn hâvî millet-i metin hılâfet-i gevherinin kâni adâlet-peykerinin cânî devlet burcunun ahterî sa'âdet dercinin gevheri râfî'-i râyât-ı şerâfet câmi'-i âyât-ı şehâmet şevket ü haşmet nişân cenâb-ı Sultân Ahmed Hân hazretlerinin zamir-i münîr beyzâ-ziyâlarına inhâ-i dâiyi bi-riyâ budur ki hemvâre vüfûr te'yîdât-ı sübhânî ve kemâl-i tevfkât-ı yezdânî ile masûn ve mahfûz olub dest-i havâdis eyyâm dâmân sa'âdet âsârlarından kâsr ve âyire-i hâtır-ı âtırları saykal-ı tevfk ile mücellâ ola elhamdülillah-i alâ na'mâihî bu hâlisu'l vâlâları esenlik ile Tanrı Te'âlâ hazretlerinin şükrüne meşgûl iken bu esnâda cenâb-ı Bârî'nin envâr-ı asâr-ı merhameti üzerimize pertev salub babamız ve dedemizin mülk-i mevrûsu olan tahtımızı bize müteyessir edüb *-hüvellezî ce'aleküm hâlaife fi'l-ard-* teşrîfî ile ser-efrâz kıldı ki kavmimiz cumhûr u avamının maksûd ve merâmların ve vtricidir bizim dahi müddeâmız şudur ki bu ahir zamân vaktinde fukara ve zu'afâyâ devletimizde emniyyet ve rahatlık ile duâda olub birbirlerine cevır ve te'addî etmeyeler bu niyyet derûnumuzda câygîrdir çünkü ve sehharâ leküm mâ fi'l-ardi cemi'an cemîan feyzî ile İran ve Tûrân memleketinin nevbet-i hılâfeti bu niyâzmend-i dergâh-ı ilâhîde karar eyledi ahsin kemâ ahsenellahu ileyke ta'vizini bâzûy-ı himmet değerden mütâba'tımıza tallik idüb memâlikimizde olan Müslümanları zıll-i ihsân ve sâye-i imtinânımızda perverde itmedeyiz ki kâvî ve za'îf ve tevânâ ve nâhît olanlar bil cümle istirâhat ve ferâgat ile cenâb-ı Bârî Te'âlâ'ya şükr bizim devletimize duâ eyleyeler ve bu dahi derûnumuzda musammemdir ki bu kâfir bî-dînleri ya'ni Kızılbaşları aralıktan kaldırub niçe vilâyetleri ehl-i İslâm'a makarr ola ki tâife-i müslimîn Mekke-i Muazzama'ya azîmet eyledikden sonra emniyyet-i hâtr ile ol makâm-ı şerîfeye varub gelsünler ve el-hâletü hâzihî derûnî devlethevâhımız olan Abdüssemi Yesâvul Hânı sefâret tarîki ile ol âsitân-ı sa'âdet-bünyâna gönderdik. İnşaallahu Te'âlâ vusulünde bizim sıhhatimizi bildirüb yine insırâfa izn-i şerîfleri erzânî buyurula.

Tahrîren fî Gurre-i Cemâziye'l-âhir Sene (1)124

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şevket-makrûna Hân-ı müşârûnileyh Tarafından Elçisi Yediyle Gelen Hedâyâdır⁴⁰⁹

⁴⁰⁹ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 278.

Mushaf-1 Şerîf Cild Bir	Kemer- bend Şâl Aded Altı	Dastar-1 Hindî Kıt'a Altı	Elva Kutnî Hindî Toyluk On yedi	Buğası Toyluk Altı	Alaca Toyluk Bir
Semerkindî Kağıd Deste Kırk dört	Bıçak sâde ... Dokuz	Deve Re's Üç	Al Çapkun Re's Bir	Siyah Çapkun Re's Bir	Kır Çapkun Re's Bir
Kula Çapkun Re's Bir	Alyağız Çapkun Re's Bir	Esheb Kır Çapkun Re's Bir			

Buhara Hânı Ebulfeyz Seyyid Muhammed Hâna Nâme-i Hümâyûn-ı Şevket-makrûn⁴¹⁰

Âlî-cenâb me'âlî meâb sa'âdet nisâb siyâdet intisâb cami' ayat-ı nısfet ve dindârî râfî'-i rayât übbehet ve kâmkârî hâris-i sağrı'l-İslâm fâris-i mızmarû'l-iktihâm zâhib-i mezâhib-i nu'mânî hâmî'-i havze-i müselmanî müstecmi'-i hassâi'l-hamîde-i dâverî müstekmil-i şemâil-i saîde-i dâdâvarî nekâve-i dûdmân-ı havâkîn-i Turan el-müstağnî şânühû ani't-tavsîf ve'l-beyân Ebulfeyz Seyyid Muhammed Hân dâme müeyyeden bi te'yîdillâhi'l-Meliki'l-Müsteân savb-ı ba-savâb ve cânib-i me'âlî meâblarına ferâyid-i felayid tahiyyât-ı behiyyat ki dürretü't-tâc-ı târik-ibtihâc olmağla ve cevâhir-i zevâhir-i teslimât-ı selîmât ki zîver ... olmağla lâıyk ve âhrâ ola vesâil-i tevcihât sultânî ve revâhil-i taltifât-ı vicdânî ile ithâf ve ihdâ kılındıktan sonra zamîr-i münîr beyzâ ziyâ ve hâtır-ı hatîr-ı zükâ zekâlarına bu veçhile irâeti sûret-i hâl ve ibâne-i mâfi'l-bâl olunur ki mercî-i selâtîn âlî cenâb ve misdâk-ı müfetehte lehümü'l-ebvâb olan dergâh-ı şevket-penâh mu'adalet destgâhımıza el-ervâhu cünûdun mücennedetün femâ teârefe minhâ i'telefe mefhûm-ı bâhirü's-şerefi üzere müzekkir teârûf-i ezeli ve mümehhid -i vesâil teveddud-i

⁴¹⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 279-280.

lem yezelî olan nâme-i dil küşây-ı behçet-i efzâleri vâsîtatü'l-ıkd-i eyyâm ve vişâh ü's-südûr şühûr u a'vâm olan bir vakt-i sa'd encâm şeref irtisâmı zümre-i mütehassısân-ı hâlisü'l-cinânlarından izzet-i nişan hâniyyet unvân Abdüssemi Yesâvul Hân dâme mecduhû vesâtâtiyle izzu vusûle mevsûl olub mebâdi ve gâyet-ı musâdakat intâc ve mesâk-ı ve mîsdak-ı muvâfakat indirâcî makrûr-ı mulâhaza-i aliyye-i şâhâne ve meşmûl-i nazar-ı ferhunde âsar pâdişâhanemiz oldukda bî-tevfikillahi Te'âlâ cenâb-ı vâlâlarına rûtbe-i esnây-ı hâriyyete i'tilâ müyesser olub dârü'l-mefâhire-i Buhara da erike hükümrânîde istikrarların i'lâm ve ihbâr ile âyîn-i peşîn-i eslâf-ı güzînlerine iktizâ ve levâzım-ı muhâlesat ve merâsim-i musâdâkat vech-i enîk ve tavr-ı verîk üzere icrâ ve îfâ olunmağla ber muktezây-ı fehvây-ı ve ekaytü aleyke mehabbeten minnî taraf-ı hümayûn-ı mülâtafet-makrûnumuzdan dahi cânib-i cenâb-ı ni'me'l-meâblarına tevcih-i vech-i fuâd ta'lîk süveydây-ı vedâd olunmuşdur. Bu mukaddeme-i müselleme-i tehabbüb ve teârûf ve netice bahş istimrâr teveddüd ve te'ellûf olub ve'l-hubb u yetevâresü mîsdâkınca eslâf-ı sa'âdet ittisâf ahdinden berü mütevâris olan muâhât-ı dînî ve musâfât-ı derûnî inneme'l-mü'minûne ihvetün muktezâsıyla mâbeynde te'ekküdü bulub ittihâd kılub selâtîn-i İslâm mede'd-duhûru ve'l-a'vâm sebeb-i teşettüt-ı küffâr ve liâm ba'is-i hızlân-ı abede-i esnam olmak müyesser ola ve kâsıd-ı sûtûde mekâsıdları hizmet-i risâlet ve levâzım sefâreti vech-i cemîl ile edâ ve tekmîl edüb iktisâ hil'at-ı muâvenet ve teşrîfât behiyye-i ruhsat müraca'at ile fâiz-i mübâhât ve müfaheret olub nâme-i hümayûn mülâtafet makrûnumuz ile savb-ı sadâkat-nümûnlarına teveccüh ve azîmet eylemişdir. Bâkî eyyâm-ı sa'âdet ve ikbâl ebediyyü'l-ittisâl ve te'yîd Hâlık-ı zü'l-Celâl ber-devâm ve Lâyezâl-bâd.

Fî Evâsıt-ı R Sene (1)125

Bâ's Tahrîr Kitab-ı Musâlemet-Nisâb Budur ki⁴¹¹

Târih-i Hicret-i Nebeviye alâ muhâcirhâ-i ekmelü'l-tahiyyeden bin yüz yirmi üç Cemâziy'el-âhirin altıncı gününde nehr-i Prut kenarında asâkir-i İslâm Moskov Çarı ile mukâtele edüb ve bi-avn-ı Te'âlâ Çar-ı müşârunileyh cümle askeri ile tazyîk eylediklerinde Moskov Çarı musalahaya mürâcaat edüb Devlet-i Aliyye tarafından dahi müsâ'ade olunmağla ol vakitte sulh u salâhın kuyûd ve şurûtu şöyleşildikde Azak Kal'ası nice alınmış ise ke'l-evvel arâzî ve sâir tetimmâtıyla Devlet-i Aliyye tarafına teslim oluna ve Taygan ve Kamenka ve Samarid dimâğında Yeni Kal'ası külliyyet ile hedm oluna ve

⁴¹¹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 280-288.

Kamenka'nın içinde olan top ve cebehânesi bi'l-küllîye Devlet-i Aliyye tarafına teslim oluna ve fîmâ ba'd mahall-i merkûmede tarafeynden kal'a binâ olunmaya ve Lehlüye tabi olan Brabaş ve Potkalı ve Kırım Hânı tarafına tâbi' olan Kazaklara Çar-ı merkûm tarafından min-ba'd müdâhele olunmaya öteden berü ve nice ise bütün ol yerlerden el çeke ve ba'de'l-yevm karadan memâlik-i mahrûseye ticâret ile gelip giden bâzîrgânlardan ma'adâ elçi nâmında gitmesine ikâmet eylemeyüb ve bundan akdem hâlâ olan Müslüman esirleri ne mikdar ise gayrı Devlet-i Aliyye tarafına teslîm oluna ve İsvec Kralı Devleti Aliyye'nin zîr-i cenâh-ı inâyetine ilticâ etmekle ba'de'l-yevm İsvec Kralı'nın kendi memleketine emn ü selâmet ile gitmesine kît'â taraflarından mûmânaat ü taarruz olunmayub mâbeynlerinde tevfiğ ü ittihâd ve rızâ bulunur ise musâlahaya eyleyeler deyü akd-ı şurût ve kuyûd olmuşiken Azak Kal'ası Devlet-i Aliyye câibine teslîminde ve Taygan'ın hedminde şart-ı musâlahaya mugâyyir te'hîr ü ta'vîk olunub ve bundan mâ'adâ şurût-ı musâlahadan ba'zı mevâdd dahi Çar tarafından icrâ ve kuyûd u ahûd ifâ olunmaduğundan bin yüz yirmi dört senesinde yine Moskov üzerine sefer lâzım geldikde bundan akdem Moskov Çarı'nın murahhasları mevâdd-ı sulh tekâmîl oluncaya değin rehn olan kudvet-i a'yânü'l-milletü'l-Mesîhiyye Baron kancılır Petro Şafîrof ve Şaremet oğlunun oğlu Ceneral Mihail Veldebors Asitâne-i Sa'âdetde mukîm İngiltere ve Netherlanda elçilerine ilticâ ve mûmâileyhimâ elçiler dahi tavassut edüb sulh u salâh ahvâli mukâleme olunurken Çar-ı müşârunileyh tarafından Azak Kal'ası'nın Devlet-i Aliyye tarafına teslim ve Taygan Kal'ası'nın hedm olunduğunun haberi gelüb ve sulhun istikrârına mâni' olan avâriz dahi Çar tarafından def' olunmak üzre söyleşilüb ve bin yüz yirmi dört senesi Rebîü'l-evvel'in onuncu gününde veziriazam-ı sâbık Yusuf Paşa zamanında musâlahaya ahvâli tekrar karar bulduktan sonra ol vakitte dahi tarafeynden alınub ve verülüb ve el-yevm iki cânibde mahfûz olan temessüklerde mestûr u mezkûr olduğu üzre yedi madde üzerine akd-i şerâit-i musâlahaya olunub ve ol yedi maddenin birincisinde Moskov Çarı Leh içinde berü tarafında olan askerini ol zamanda alınub verilen temessüklerin tarihinden otuz güne değin ve yine Leh içinde öte tarafında olan askerini üç aya değin Leh memleketinden taşra çeke ve Moskov askerinden Leh içinde kimesne kalmaya ve Lehlünün umûruna karışmaya bir dürlü bahâne ile askerine bundan sonra Leh memleketine göndermeyüb Leh memleketinden külliyyet ile el çeke deyü münderic ve mukayyed iken Çar-ı müşârunileyh bu şurûtu riâyet itmeyüb ve askerini müddet-i mezbûrede Leh memleketinden ihrâc eylemeyüb Leh memleketi içinde ceste

ceste Moskov askeri olduğunu Kırım Hânı ve Bender muhafızı i'lâm ve serhadd-i masûre ricâlinden ve asitâne sa'âdet'te gelüb giden mevsûkü'l-kelâm kimesneler ihbâr eylediklerinden mâ'adâ taraf-ı Devlet-i Aliyye'den küçük mirahur Ahmet Bey dahi bu husûsu istiksâ için Leh memleketi içine gönderilüb ve mahalline varub geldikde Leh'in a'yânı dahi memleketimiz içinde el-yevm taraf taraf Moskov askeri olduğu mukarrerdir deyü bi'l-müşâfehe haber verenlerin takrîr edüb ba-husûs Çar-ı müşârunileyh müddet-i mezbûre içinde askeriyle Leh içinden İsvec Pomaraniyesine geçüb ve hîn-i avdetinde elbette Leh içinden mürûra muhtaç olmakla sulha mugâyyir hareketi vâzih ü zâhir olmağın tekrar sefer tedârîki görölüb ve niyyet-i cihâd ile Edirne'ye gelinüb evvel baharda hareket musammem iken murahhas rehinler der-i devlet-medâra def'a be-def'a arzuhaller gönderip şerâit-i sulha mugâyyir vaki' olan mâcerâdan isti'fâ ve mevâdd-ı sulha gereği gibi istikrâr ü istihkâm verilmek üzere mukâlemeye ruhsat ricâ etmeleriyle şefkaten alâ halekallah mesfûran rehinler İstanbul'dan Edirne'ye götürölüb ve musâlaha ahvâli mukâleme olundukda mukaddemâ Nehr-i Prut kenârında olan musâlahanın ba'zı şurûtı ba'zı maddeye esas kılınub ve Yusuf Paşa temessükünde olan mevâddan tebdîl ve tağyîr iktizâ etmeyen birkaç madde alâ-hâlihi kalub ve ba'zı madde dahi zamm ü ilhak ve mahv ü isbât ile sûret-i müstahseneye ifrâğ olunub ve dört madde dahi cedîden akd ve min haysü'l mecmû' on bir madde üzerine akd-ı şerâit-i sulh olmuştur ki zikr olunur

Birinci Madde Moskov Çarı Leh içinden askerini târih-i temessükden iki aya değin ihrâc eyleye Leh içinde Moskov askerinden kimese kalmaya ve bu mevâddın imzâsından evvel yahud sonra asker-i mesfûrun ulufesini ben kat' etdim benim askerim değildir deyü kalmalarına illet ü bahâne etmeyüb elbette iki aya değin Leh içinden ihrâc eyleye ve Lehlünün umûruna karışmaya ve bir türlü bahâne ile askerini bundan sonra Leh memleketine göndermeyip Leh memleketinden külliyet ile el çeke ve Pomaraniye'ye imdâd etmek tarîkıyla dahi Leh'den ve Leh'e müteallik topraktan geçmeye Moskov Çarı ve askeri Pomaraniye'de avdet etmek istedikde ancak bir def'a cümlesi Leh hudûdunun öte kenârından Moskov memleketine geçüb ve bir daha Leh içinden Pomaraniye'ye geçmeye lakin İsvec Kralı yahut askeri memleketine girüb ve Lehlüyü Moskovlunun aleyhine tahrîk ü izlâl ederse ve Lehlü İsvec Kralı ile ittifak üzere olup bu vech üzere düşmanların cenge kasıdları zâhir ü müteayyin olduğu birle Moskov askeri Leh içine girmek ve düşmanlarının üzerine adâvaten icrâ etmek câiz ola ve bu husûsu Devlet-i Aliyye nakz-ı ahde haml eylemeye ve bu zikr olunan sebep ve İsvec Kralı ile Moskov

Çarı beyninde Leh memleketinde muhârebe vâki' olur ise ba'de'l-muhârebe İsvec Kralı askeriyle Leh memleketinden çıkub gittikde Moskov Çarı dahi Leh memleketinde tavakkuf etmeyüb bütün askeriyle çıkub gide ve bir tarîkile Leh memleketinde Moskov askerinden kimese kalmaya ve İsveç Kralı Devlet-i Aliyye'nin iâneti ve dostluğu ile Leh memleketi içinden mürûr ederken bu bahane ile Moskov Çarı yahut askeri Leh içine girmeye *İkinci Madde* İsvec kralını Devlet-i Aliyye her ne zamanda ve her ne yoldan göndermek murâd ederse göndere müddet ve yol ta'yîn olunmaya ve eğer kral-ı müşârunileyh Devlet-i Aliyye Moskov memleketi içinden gönderirse vilâyetine varub vâsıl oluncaya değin eğer kendüsü ve eğer askerlerinden ve eğer Devlet-i Aliyye tarafından yanına koşulan askerden Moskovlu'ya ve Moskov memleketlerine âşikâre ve gizlû bir dürlü zarar ü ziyân vâki' olmaya İsvec Kralı giderken vilâyetine varub vâsıl oluncaya değin kral-ı müşârunileyh ve askerlerine ve yanına ta'yîn olunan Devlet-i Aliyye askerlerine Moskov Çarı tarafından ve Moskovludan ve Çar-ı müşârunileyhe tabi' olanlardan gizli ve âşikâre bir dürlü zarar ü ziyân erişmeye emîn ü sâlim gideler ve kezalik İsvec Kralı vilâyetine varub vâsıl olduktan sonra öteden devlet askeri dönüb gelürken dahi Moskovlu'dan ve Moskov Çarı'na tâbi' olanlardan eğer gizlû ve âşikâre bir dürlü zarar ü ziyân erişmeyüb emîn ü sâlim geleler *Üçüncü Madde* Özi Suyu'nun öte tarafında olan Kazaklar memleketleriyle ve kal'alarıyla Moskov Çarı'nın tasarrufunda olmağla yine ke'l-evvel tasarrufunda kala ve nehr-i mezbûrun berü tarafında olan Kiyev Kal'ası ve ona tâbi' olan palangalar Kiyev Kal'ası'nın kadîmi sınırıyla merhûm ve mağfûrunleh Sultân Mehmed Hân Hazretleri zamanında tahdîd olunduğu üzre Çar-ı müşârunileyhin 83. Taht-ı hükümetinde ola ve bunların mâ'adâsından Özi Suyunun berü tarafından Moskov Çarı el çeke ve nehr-i mezbûrun berü yakasına ittisâli olan Seyice nâm cezîreden dahi Moskov Çarı el çeke ve Moskov Çarı tarafında kalan Kazak tâifesi âşikâre ve gizlû Kırım tarafına ve sâir Devlet-i Aliyye'ye tâbi' olan bilâd-ı İslâmiyye ahâlisine sulh u salâha mugayyir bir dürlü îsâl-i hasâret eylemeyüb ve zarar ü ziyân erişdirmeyeler ve eğer hilâf-ı sulh u salâh hareketleri olur ise Moskov Çarı anlar Moskovlu değildir. Kazak taifesidir deyü bahâne etmeyüb haklarından gele bu makûle teaddilerin def' eyleye ve kezalik Tatar tâifesi ve Devlet-i Aliyye tarafında olan Kazaklar dahi Moskovluya ve Moskov tarafında kalan Kazaklara hılâf-ı sulh u salâh bir dürlü zarar ü ziyân erişdirmeyüb sulh u salâha mugayyir hareketleri olur ise Devlet-i Aliyye'den haklarından geline *Dördüncü Madde* Azak Kal'ası Devlet-i Aliyye'nin sınuru ucunda ve Çerkes Kirman

Kal'ası dahi Moskov Çarı'nın sınuru ucunda vâki' serhadd kal'aları olub bu iki kal'aların beyninde kal'a ihdâsı ihtilâle bâis-i vaz'-ı fâsid olmağla zikr olunan kal'aların mâbeyninde iki taraftan dahi kal'a yapılmaya ve mukaddemâ Azak Kal'ası'nın Devlet-i Aliyye'ye teslimi ve Taygan'ın hedmi esnâsında mühimmât vaz'ı içün Çerkes Kirman Kal'asıyla Azak Kal'ası beyninde Çerkes Kirman toprağı üzerine ihdâs olunan kal'a ve kal'a-i misüllü bina dört aya değin hedm oluna deyü Yusuf Paşa temessükünde şart olunmağla eğer şimdiye değin bu şart külliyyet ile icrâ olunmamış ise bilâ-te'hîr külliyyet ile icrâ oluna lakin Azak Kal'ası Moskov Çarı'nın zabtında iken kal'a-i mezbûrenin mukâbilinde Ten Suyu'nun karşı kenârında Çar tarafından bir kal'a binâ olunub ba'de Azak Kal'ası Devlet-i Aliyye tarafına redd ü teslim olunacağı vakitlerde ol kal'a hedm olunmuş zikr olunan kal'a-i mehdûme yerinin Azak Kal'asıyla beyninde Ten Suyu'ndan gayri fâsılası olmayub Azak Kal'asına tâbi' olan kal'alardan olmağla Devlet-i Aliyye ol kal'aların yerine kal'a yapmak murâd ederse binâ oluna *Beşinci madde* Azak Kal'ası nice alınmış ise kemâ fi'l-evvel arâzî ve sâir tetimmâtiyle teslim oluna deyü vâki' olan musâlaha temessükünde mestûr olub kal'a-i mezbûre Moskov tarafından alındığı zamanda içinde altmış aded tuc topları variken kal'a-i mezbûre bu def'a Devlet-i Aliyye tarafına teslim olundukda tuc toblar kal'a-i mezbûrede alıkonulmayub yerine temûr toblar kalmağla zikr olunan altmış tuc toplar zuhûra götürülüb Devlet-i Aliyye tarafına iâde olunmağıçün Çar-ı müşârunileyh tarafından kemâl-i dikkat ü ihtimâm ile teftîş ü tefahhus olunub ve hazır bulunan toplar bilâ-tereddüd Çar tarafından Devlet-i Aliyye'ye teslim oluna ve hazır bulunmayanların kıymet-i misülleri taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye edâ oluna ve sâlifü'z-zikr topların aynı veyâhud kıymet-i misülleri verildikde tuc topların yerine kalan temûr toplar Moskov Çarı tarafına verile *Altıncı Madde* Boğdan hudûdunda vâki' olan musâlaha akabinde Moskovun Kemanke Kal'ası ve Samâr dimâğında olan Yeni Kal'ası hedm olunub ve fi-mâba'd yerine tarafeynden kal'a binâ olunmamak şart olunmağla yine ol şarta riâyet olunub iki taraftan dahi ol mahallerde kal'a binâ olunmaya *Yedinci Madde* Aral ile Samar suyunun Nehr-i Öziye karıştığı mahalden zikr olunan suların râst ortasıyla başlarına varınca hudûd kat' olunub Samar tarafı Devlet-i Aliyye'nin zîr-i hükûmetinde olan ve ol yerlerde Devlet-i Aliyye tarafından kal'a vü hisâr ve palanka binâ olunmaya ve Aral tarafı Moskov Çarı'nın zîr-i hükûmetinde ola ve kezalik Çar tarafından dahi ol yerlerde müceddeden kal'a vü palanka ve hisâr binâ olunmaya ve mukaddemâ Nehr-i Prut kenârında Devlet-i Aliyye ile Moskov Çarı beyninde akd

olunan sulhde Azak Kal'ası nice alınmış ise ke'l-evvel arazî ve sâir tetimmâtıyla taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye teslim oluna deyü mestûr olmağla zikr olunan Aral ve Samar sularının başlarından Ten Suyu'na ve Azak'a varınca mâbeynde olan arazî Azak Kal'ası Moskov eline girmezden evvel Devlet-i Aliyye'nin zabtında iken ne vechile mahdûd ve ne taraftan tasarruf oluna gelmiş ise hâlet-i kadîmesi üzre kala ancak ol yerlerde kal'a vü palanka var ise hâliyâ her kimin zabtında bulunur ise evvelki hâl üzre onun zabtında kala ve meviş yanlarında olan yurd yerleri alâ hâlihi hâli kala. *Sekizinci Madde* Moskov Çarı'na tâbi' gerek Moskov ve gerek Kazak ve gayriler Azak ve Kırım ve sâ'ir serhadd-i İslamiye reâyâsına bir dürlü teaddi vü tecâvüz etmeyüb ve esir almayub ve davar sürmeyeler ve gizlü ve âşikâre bir ferde zarar ü gezend erişdirmeyüb ve bu makûle şekâvet ü tecâvüzden ve bir dürlü teaddiden muhkem men' olalar şeât-i sulha mugâyir evzâ' vü etvârları zâhir oldukda âşikâre muhkem haklarından geline Devlet-i Aliyye tarafından dahi Kırım Hanlarına ve Kalgay ve Nureddinlerine ve gayri sultanlara ve tavâif-i Tatâra ve sa'ir serhadd hâkimleri ve zâbitlarına tenbih oluna ki onlardan dahi Moskov Çarı'nın reâyâsına ve memleketlerine az çok asker ile vârlımayub ve teaddi vü tecâvüz eylemeyüb ve esir almayub ve davarların sürmeyüb ve gizlü ve âşikâre zarar ü ziyân erişdirmeyeler ve bir dürlü rencide vü remîde eylemeyeler ve bu mukûle sulh u salâha mugâyir işde bulunanlar haberi alındıkda himâye olunmayub cürümlerine göre muktezây-ı adl u şer' üzere haklarından geline ve tarafeynden gasb olunan her ne ise buldurulub sâhiblerine redd oluna ve tarafeynden bu mekûle teaddiyât hasebiyle nizâ' vâki' oldukda Kırım Hânları ve serasker olan sultanlar ve tarafeynin serhadd hâkimleri ve zâbitleri hakk u adl üzere görüb ihkak-ı hakk olunub tarafeynden şera'it-i sulh u salâha riâyet olunarak bu mekûle ihtilâli def' edeler ve tarafeynden serhadd hâkimleri ve zâbitleri fasl edemedikleri işler zuhûr eder ise asitâneye havâle eyleyeler ve bu mukûle nizâ' mümkün mertebede müddet-i kalîlede görülüb faslında ihmâl ü te'hîr olunmaya *Dokuzuncu Madde* eğer Kalmuk tâ'ifesi Devlet-i Aliyye'ye tâbi' Kırım halkına ve Kırım'a tabi' Çerkes ve Nogayluya düşmanlık edüb ve zarâr ü ziyân ederse ol makûle Kalmukların içinde Moskovludan ve Moskov'a tabi' olanlardan bir ferd bulunmaya ve kezalik Kırımludan ve sa'ir tavâif-i Tatardan dahi Kalmuk bahanesiyle Moskovlu'ya ve Moskov memleketine zarar ü ziyân erişdirmeyeler ve tarafeynden bu makûle zarar ü ziyân vâki' oldukda iki taraftan dahi ol makûle yaramazların hakkından gelünüb muhkem zabt olunalar ve tarafeynden alınan esir ve hayvânat redd oluna *Onuncu Madde* Devlet-i

Aliyye tarafından Kırımluya müteallik irâd olunan mutâlebe ahvâli için ruhsatımız olmayub ve henüz bu husûsda Çar'ın murâdı ma'lûmumuz olmamağla sâ'ir vakitde söyleşilüb tarafeynin rızâlarıyla rızâlaşıla *On Birinci Madde* târih-i temessükden mütevâliyeten yirmi beş sene tamamına değin bu musâlahaya müddet ta'yîn olunub ve müddet-i musâlaha ve zaman-ı musâlemede balâda tafsîl olunan serait-i sulh u salâh tarafeynden kemâl-i ihtimâm ile mer'î tutıla ve eğer müddet-i mezbûre münkaziye olmadan sulhun imtidâdı murâd olunur ise tarafeyn rızâlarına medd oluna ve bu akd olunan sulh u salâh Çarın ma'lûmu oldukda kabûlüne müş'ir nâmesiyle taraf-ı Devlet-i Aliyye'den ahidnâme almağışün Çar tarafından mu'teber elçi ta'yîn oluna ve bu sulh u salâh istikrâr bulduğu gün târih-i hicret-i Nebeviyeye bin yüz yirmi beş senesi mâh-ı cemâziye'l-âhirin üçüncü günüdür tarih-i mezbûrdan doksan gün tamamına değin elçisi gelüb der-i devlet-medâra vâsıl ola ve gelen elçi-i mûmâileyhima murahhas rehinler ile ma'an ahidnâme-i hümâyûnu alalar ve bu temessükde mestûr olan mevâddan mâ'adâ tarafeyne nâfi vü hayurlu ba'zı maddeler dahi iki taraftan murâd olunursa şerâit-i musâfât ve levâzım-ı muvâlat riâyet olunarak Çar tarafından gelen elçi ile söyleşilüb ahidnâmeye derc ve'l-hâk olunmak câiz ola ve eğer ol zamanda tarafeynden bir iki madde akd olunmaz ise hâlâ akd olunan şurûtu müştemil temessük Devlet-i Aliyye tarafından makbûl ü mukarrer ola ve bu zikr olunan on bir madde üzerine akd olunan kuyûd u şurût mûmâileyhimâ murahhas rehinlerin ruhsat-ı kâmileleri hasebiyle Rus lisânınca talyanca tercümesiyle taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye mûmza vü mahtûm ve ma'mûl bih temessük vermeleriyle biz dahi vekâlet-i mutlakamız hasebiyle imzâ vü mührümüz ile mûmza vü mahtûm iş-bu mevâdd temessükünü mûmâileyhimâ murahhas rehinlere teslîm eylemişizdir ve Çar tarafından ta'yîn olunacak elçi gelüb ve şerait-i sulh riâyet olunub ve ahidnâme-i hümâyûn verilüb tekmîl-i mevâdd ve edây-ı hizmetden sonra gelen elçi ve mûmâileyhimâ murahhas rehinlere Çar tarafına gitmeğe Devlet-i Aliyyeden izn ü ruhsat verile ve Allah el-muvaffakü's-savâb.

Tahrîren fi'l-yevmü's-sâlis ... Cemâziyelâhir Sene hamse ve ısrin ve mie ve elf [3 Ca 1125]

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn-ı Şevket-makrûndur⁴¹²

⁴¹² 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 288.

Siz ki Devlet-i Aliyye'mizin hayırhâh-ı hâlisu'l-cenânı Kırım Hânı Kaplan Giray Hân'sız teveccühât-ı şâhânemiz ile hâl ve şânınız terfi' olunduktan sonra ma'lûmunuz ola ki Hotin Kal'asının binâsı ve ol taraflarda ba'zı serhadd umûrunun nizâmı Devlet-i Aliyye'mizin ehemmi mehâmından olub ve bu husûs için Rumili'nden ve Anadolu'dan ol tarafa ta'yîn olunan asâkir-i nusret-eserimizin üzerine Rumili Vâlîsi Abdi Paşa serasker nasb olunub ve iş-bu sene-i mübâreke Receb-i şerîfinin on birinci hamîs günü bulunduğu yerden hareket ve Hotin'e varub kal'ay-ı mezbûrenin alâ vechü'l-istihkâm binâsına ikdâm ve ol taraflarda serhad-ı mansûremezi ve Lehlüye müteallik nizâmı musammem olan husûslara inzîmâm-ı re'y-i rezîn-i hânîlerle dikkat ü ihtimâm etmek üzere emr-i şerîfimiz ile tenbihe ü te'kîd olunub ve sizin dahi bir gün evvel mahall-i mezbûrda bulunmanız murâd-ı hümayûnumuzdur imdi iş-bu hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûmumuz [ ]⁴¹³ kulumuz ile varub vâsıl oludukda siz dahi seraskerimiz müşârunileyh ile haberleşüb müstevfî asâkir-i Tatar-ı adüvv-şikâr ile Hotin cânibine azîmet ve onda zarb-ı hiyâm-ârâm ve her husûsda müşârunileyh Abdi Paşa ile ittifâk ve ittihâd ve gönül birliği ile dîn ü Devlet-i Aliyye ve ırz u nâmûs-ı saltanat-ı seniyyemize muvâfık hıdemât-ı celîle ve âsâr-ı pesendide vücûde getürüb rızây-ı hümayûnumuz tahsîline müsâraat eyleyesiz.

Fî Evâhir-i C Sene (1)125

Hâlâ Mekke-i Mükerrreme Emîri Olan Şerîf Saîd'e Nâme-i Hümayûn⁴¹⁴

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisât siyâdet intisâb zü'n-nesebi't-tâhir ve'l-hasebi'z-zâhir müstecmiü'l-menâkıb ve'l-mefâhir kabren an kâbir cemâlû's-selâti'l-Haşimiyye feraû'ş-şecerati'z-Zekiyyetü'n-Nebeviyye tırâzü'l asâbeti'l-uluvviyyeti'l-mustafaviyye umdetü'r-resûl kurret-i ayni'z-zehrâü'l-betül el-muhass bi-mezîd inâyet-i men lâyhulifu'l va'd Şerîf Said ibn-i Şerîf Sa'd dâme Sa'duhû tevkî-i refi'-i cihân-mutâ' vâcibü'l ittiba'ımız vusûlunde ma'lûmunuz ola ki hâlâ tercümanları olan kudvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Muhammed Zîde mecduhû vesâtatiyle mektûb ve kâimeniz gelüb manzûr ve mazâmîni muhât-ı ilm-i âlem şumûl hüsrevânemiz olmuştur. Bi-tevfikillahi Te'âlâ sene-i sâbıkada haccü'l-ekber olmağla inne evvele beytin vudia linnâsi lillezî bi-Bekkete mübâreken ve hûden lil'âlemine nazm-ı kerîmine mâ-sadak olan Ka'be-i Muazzama'nın bâb-ı sa'âdet meabını burka'î taraf-ı Devlet-i Aliyyemize irsâl ve'l-

⁴¹³ Metnin bu kısmında boşluk vardır.

⁴¹⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 289-290.

yettevvatü bi'l-beyti'l-atîk bi'l-beytül-atîk emr-i şerîfine i'timâ' ile her fecc-i amîkden zâmile bend-i azîmet olan Huccâc-ı Müslimîn âminîn ve sâlimîn edây-ı menâsik hacc itdikden sonra ferihîn ve müstebşirîn-i evtânlarına âibîn olub ve bundan sonra dahî hümây-ı hamîyyet ve hûme-i emâretinize dâhil olan enhâ ve aktâr ve ercâ ve emsârın âsar-ı evzâr ve envâ'-i mazârdan hıfz ü hirâseti ile eğer züvvâr ve tüccârın ve eğer ahâli-i belde-i fâyızü'l-envârın emn üistirâhati ve itmi'nân-ı ve refâhiyeti bâbında fıtrat-ı zekiyyenizde merkûz olan hamîyyet-i cibilliyeye muktezâsınca sizden mesâi-i cemîle me'mûl ve melhûz olmağla hâliyâ hakkınızda metâli'-ı mevâhib-i seniyyeden sâtı'-ı avârif-i aliyyemiz şârik olub hâssa-i hila'-ı fâhire mülûkâne ve kisve-i zâhire-i hüsrevânemizden semmûr fâyızü's-sürûre kaplu bir sevb-i hıl'at-ı murîsü'l-behcet-i sultânî inâyet ve ihsânımız olmağla dergâh-ı muallamımız kapucı başlarından iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Mustafa dâme meciduhû teblîği hidmetiyle ta'yîn ve işbu nâme-i hümâyûn mülâtafet makrûnumuz ısdâr ve irsâl olunmuşdur. İnşaallahû Te'âlâ vusûlünde mekârim-i celî-i mülûkânemizden inâyet ve i'tâ olunan hıl'at-ı fâhire şeref-bahşâmız hutuvât-ı ta'zîm ile istikbâl ve iktisâ müvacehe-i amme-i sâdât ve şürefâde kesb-i ibtihâc-ı evfâ itdikden sonra ve vediâ-i uhde-i kifâyetiniz olan umûr ve husûsların küllîsine kemâ-yenbağî ihtimâm ile nizâm-ı tâm virüb bâ-husûs havza-i emâretinize dâhil bilâd-ı hicâziyye'ye mütereddîn olan huccâc-ı Müslimîn ve züvvâr ve müsâfirîn ve sâir âkîfîn beled emînîn selâmet hâl ve ferâğ-ı bâl ve refâhiyet-i ahvâllerinde tavr-ı saîd ve fikr-i sedîd ile bezl-i cidd-i ekîd idüb şân-ı şevket-nişân Devlet-i Aliyyemiz'e lâayık ve muktezây-ı yümn-i ihtivây-ı Gayret-i Hâşimiyyenize muvâfık mesâi-i cemîletü'l-âsâr vücûda getürüb la-istimâ a'kâb-ı salavâtı ve mezânn-ı icâbet kâdiyü'l-hâcât olan evkât-ı fâyızü'l-berekâtı müşerrefîn-i Zemzem ve Makâm ve mü'tekfîn-i havme-i Beytül-Harâm olan ibâd-ı zühd-i irtisâm ile devâm devlet-i ebed-peyvend ve kıvâm-ı şevket âlem pesendimiz deavâtına müdâvemet ve her hâlde celb-i hâtr-ı sa'âdet mezâhir-i pâdişâhânemize bezl-i iktidâr eylemeniz me'mûldür. Şöyle bilesiz.

Fî Evâhır-i C Sene (1)125

Hâlen Emîr-i Mekke-i Mükerrreme Şerîf Sa'îde Nâme-i Hümâyûn⁴¹⁵

Elhamdülillahillezî ce'ale'l-beyte'l-harâme kıyâmen li'n-nâsi ye'tûne ileyhi min külli feccin amîkin li-yûfû nüzûrahüm ve li-yettavvafû bi'l-beyti'l-atîki ve bevve'e li-İbrâhîme

⁴¹⁵ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 291-292.

aleyhisselâm mekâne'l-beyti vettehazehû Halîlen ve lillâhi ale'n-nâsi hiccu'l-beyti menistetâ'a ileyhi sebilâ. Fe tûbâ li-men dehalehû mülebbiyen bi-kalbin selîm. Fîhi âyâtın beyyinâtın mekâmu İbrâhîme. Sümme inne efdale salâtin ve ezkâ selâmin alâ seyyidinâ Muhammedin hayru'l-enâmi ve alâ âlihî ve ashâbihi'd-dahilîne'l-mescide'l-harâme âminîne muhallikîne ru'ûsehüm ve mukassirîn. Mahallu't-tevkî'. Ve ba'du: Fehâzâ kitâbuna's-şerîfi's-sultânî ve hitâbuna'l-münîfi'l-hâkânî ve emrunellezî iddahat bihi ukûdu'l-emâneti muntazamatün ve umûru'l-hilâfeti mülteimetün ve râyâtul-bağiyi ve'l-udvâni mütenekkisetün ve âyâtul-ğayyi ve ve't-tuğyâni münderisetün lâzâle nâfizen fi'l-etrâfi mutâan fi'l-eknâfi mâ karrarati'l-ardu karârahâ ve dâratil-eflâkü medârahâ erselnâhu ilâ cânibi'l-emîri'l-kebîri'l-ekramiyyi'l-emcediyyi'l-efhamiyyi, fer'u's-şecera-ti'z-zekiyyeti'n-nebeviyyeti tırâzi usâbeti'l-ulviyyeti'l-Mustafaviyyeti el-müntesibu ilâ eşrafî nesebin alâ unsurahû ve ahsebe hasebin ğalâ cevherahû zübdetü sülâleti'z-Zehrâi'l-Betûli umdetu âli beyti'r-Rasûli'l-mahfûfi bisunûfi avâtîfi me lâ yahlifu'l-va'de eş-Şerîf Sa'îd bin Şerîf Sa'd dâme şerafuhû Emîru'l-Mekketi'l-Mükerrameti şerrefehallahu ve hamâhâ ve hafazahâ min külli sûin ve vekâhâ lâ-zâleti'l-inâyetu'l-ilâhiyyetu mülâhazatün ve'l-kelâtü's subhâniyyetü hâfizatün ve nenhâ ileyhi Sübhânehû ve Teâlâ şerrefenâ bihidmeti'l-beyti'l-harâmi ve ravdati seyyidi'l-enâmi aleyhi efdali's-salâti ve's-selâmi felâcereme atfunâ einnete azîmetenâ ilâ minhâci mâ vecebe aleynâ men şekere tilke'n-ni'ame'l-celilete ve'l-mevâhibe'l-cezilete ve nehedanâ bi-ikdâmi'l-ekdâmi ve'l-ciddi't-tâmmi li tenfizi'l-umûri's-şer'iyyetilleti vecebe aleynâ icrâuhâ ve'n-nazari fi'l-mühtemmâtilleti tahtimu aleynâ edâuhâ lâsiyyemâ masâliha'l-evkâfi'l-meşrûtati lifukarâi'l-haremeyni's-şerîfeyni ve'l-erzâki'l-muayyeneti li's-şürefâi şerrefehumullâhu teâlâ fi'd-dâreyni ve li'l-ibâdi'l-âkifîne fi'l-makâmi ve civari Rasûlillahi eleyhi efdale't-tahiyyeti ve's-selâmi'd-dâ'ine li devâmi devletinâ fi arafâtın ve'l-müzdelifeti ve'l-makâmi ve beasnâ ale'l-âdeti'l-Osmâniyyeti ve'l-kâideti'l-müstedîmeti'l-hâkâniyyeti senete hamsin ve işrîne ve miete ve elfin mine'l-hicreti'n-nebeviyyeti ve alâ muhâciriha efdale's-salâti ve ezke't-tahiyyeti mâ efraznâhâ min etyabi emvâlinâ ve kâne hakîkan en yüktebe fî sahâyifi a'mâlinâ ve zâlike küllühû min'e-zehebi'l-ahmeri ve kadruhû muharrerun kemâ hüve'l-mezkûr fî cerîdeti's-sureri ve sellemnâ tilke's-surera ma'a'd-defteri ilâ hâdimi atebetinâ iftiharî'l-emâcid Emîni's-Surre ve gudveti erbâbi't-tahrîr kâtibi'd-defteri dâme mecduhumâ ba'demâ kallednâhumâ tilke'l-hidmetu'l-celîleti ve fevvadnâ ileyhimâ hâtike'l-maslahate'l-celîletelleti hiye iblâğu's-sureri ve rî'u'l-evkâfi ma'a'd-defteri ve

vudi'at tilke's-suraru fi'l-ekyâsi ale'r-resmi'l-kadîmi's-sultânî ve hatemnâhâ bihâtemina's-süleymânî lâzâle madrûben alâ vücûhi menâşîri'l-emânî felâ bûdde inde vusûlihâ mine'l-ihitimâmî fî sarfihâ ilâ erbâbihâ ve müstehakîhâ mine'l-ulemâi ve'l-fukarâi ve'l-mesâkîni ve'd-du'afâi min sükkânî tilke'l-emâkini'ş-şerifeti ve'l-meşâhidi'l-mutahharati'l-münîfeti min ğayri tebzîrin ve lâ taktîrin amelen bi-kavlihî Teâlâ "innellâhe ye'murukûm en tûeddû'l-emânâtî ilâ ehlihâ" ve lâ yefuddu'l-emîru hatme'l-ekyâsi ve lâ yüvezzi'u's-surare'l-mezkûrate li'n-nâsi illâ bihudûri şeyhayî'l-harameyni'l-muhterameyni ve'l-kâdiyeyni'l-mukîmeyni bi'l-makâmeyni'ş-şerîfeyni ve aleyke binnazarati't-tâmmeti ale'l-hâssati ve'l-âmmeti fî edâi'l-emânati ilâ ehlihâ ve îsâli'l-hukûki alâ mâ eyyene liashâbihâ ve mahâllihâ ve in ğâbe şahsun ev fukide feliyu'lem aleyhi fî'd-defteri ve li-tuhfaz hıssatuhû ve lâ tühmel kadiyyetuhû. Hâzâ ve kad ethafnâ ilâ cenâbikumû'l-âli ve muğrisu semerâti'l-meâlî bi-hil'atin seniyyetin min hila'ina's-sultâniyyeti felâbûdde en telbese bi-envâi't-ta'zîmi ve'l-ikrâmi ve esnâfi't-tevkîri ve'l-ihirami ve en tebzele'l-kudrete'l-kâmilete fî ri'âyeti'r-raiyyeti ve hıfzihim ve sıyânetihim min ehli'ş-şekâveti ve'l-ğâviyeti ve ifâdatu'l-emni bi harâsati tilke'l-memâliki ale'z-züvvârî'l-mücâvirîne ve ifâdeti'r-râhati ve'r-refâhiy-yeti'l-huccâci ve'l-musâfirîne. Ve'l-me'mûlu minke ve mine'l-ulemâi'l-âmilîne ve'l-kurrâi ve's-sâdâtî'l-hâdîne'l-mühteddîne en yed'û mutadarri'îne ilâ âlimi's-sirri ve'n-necvâ ve kâşifi'd-durri ve'l-belvâ bi-devâmi devletune'l-aliiyeti ve kıyâmi erkânî saltanatuna's-seniyyeti ve teysîri'l-fereci ve'l-ibtihâci bi'l-fethi'l-mübini ve'l-izzu ve'n-nasru ve't-temkînu ve yerğabûne ileyhi Sübhânehû fî en yukirra bi-nusratinâ uyûne'l-islâmî ve yessira li-saîdi eyyâmine'l-hâssî ve'l-âmmî fe innehû Sübhânehû ve Teâlâ hayru mes'ûlin ve ekramu me'mûlin kâfîn limen bi-cenâbihi li-ezvâkin limen ileyhi iltecâ ve bihî iste'âze ve's-salâtu ve's-selâmu alâ seyyidinâ Muhammedunillezî nasara bi'r-rubî ale'l-a'dâi ve alâ âlihî ve ashâbihî nucûmu'l-ihtidâi ve ale't-tâbi'îne ve tabi'ihim ilâ yevmi'd-dini ridvânullahi teâlâ eleyhim ecmaîne.

Fî Evâil-i Receb Sene (1)125

Türkistân Hânlarından Kazak Hânı Olan Gâib Muhammed Hân'ın Elçisi Seyyid Muhammed Kulu Bek ile Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şevket-makrûn'a Gelen Nâmesinin Tercümesidir⁴¹⁶

⁴¹⁶ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 292-293.

Şevketlü, haşmetlü, efendi pâdişahımız eazzellahu umrahû hazretlerinin ta'zîm ve tevkîr ile elkâb-ı şerîfelerini takdîm ve neşr-i levâzım-ı irtibât ve merâsim-i inbisâtdan sonra hâtr-ı hümâyûnlarına izhâr olunan budur ki ahvâlimizin cereyânı ve ahbârımızın keyfiyetini cenâb-ı vehhâb mutlak celle şânuhûnun feyz u keremiyle mülk ve milletin nizâmını ve hudûd-ı memleketin kıvâmını müstelizimdir kadîmü'l-eyyâmdan ecdâd-ı a'zâmımız ol mâye-i birr u ihsân-ârâlarında birbirleriyle mektûblaşmak ve iktizâ iden umûrda mürâcaat itmeklik kapuları ülfet ve vefâ erbâbının yüzlerine meftûh ve küşâde olub zamirlerinde meknûnve muzmer olan metâleb ve me'ârib ve makâsıd ve emâ'li ve envâ' nüvâziş ve ittifât-ı kirâmı birle eyyâm-ı mâziye ve evkât-ı sâbıkada ol veliyyü'n-niam âlem-penâhın emirleriyle hâciblerden bu tarafa inâyet-nâme irsâl olunmuşdı ki, Kalmak tâifesi üzerine asker ta'yîn ve irsâl itmek üzre azîmet olunmuşdur. Gerekdir ki haberdâr olduğunuzda kendü askerlerinizin cem'iiyeti ile Kalmak üzerine atılanasız deyu mezkûr hâcî Ejderhan'dan Kalmak'a dâhil olmuş ve hâcî-i mezkûrun haberine bir kimesne muttali' olub muhakkak olduğunu bilmişlerdir lâkin ol veliyyü'n-niam ve kıblegâh-ı âlem hazretlerinin böyle emr-i şerîfleri sâdır olub olmadığı yakînen muayyen ve ma'lûmumuz olmadı çünkü zik olunan emr-i şerîfi Cenâb-ı akdes-i a'lâlarından nakl itmişlerdir cenâb-ı akdes-i kamer rikâblarının âf-tâb gibi müncele olan ezhâr-ı müteberrikelerinin cilâsı için Kalmak melâ'ininin üzerine iki def'a çapul idüb mezkûrleri çok bî-huzûr ve bî-zâbita idüb müteferrik ve perişân eyledim Kalmak'ın bu iki tâyifesi birbirlerine kavuşmasalar idi güzel olurdu ve kasd itmişidim ki Kalmak üzerine atlanım bu ahvâli taraf-ı şerîflerine i'lâm ve fâtiha ve hüsn-i teveccüh ve duây-ı hayr ricâsıyla Seyyid Kulı Bahâdır elçi ki mu'temedlerdendir. Ol asitân-i vilâyet nişâne cebhe-i müsevvedini sûde kılmak için gönderilmiştir. Ricây-ı vâsıkdır ki huzûr-ı kirâmı ve meclis-i âlîleri huzurına vusûl buldukda levâzım-ı âşinâyî ve murâ'ât-ı muhabbet her ne ise mezkûr hakkında zuhûra getirilüb Ancelîn ki civâr-ı şerîflerinde mukîm ve mütemekkin oldukca âsûde hâl olub ve murahhas ve me'zûn buyurulduğu halde konub göçdiği menâzil ve merâhilde merhamet ve şefkatle müsâfir-nevâzîleri mezbûra bedreka-i tarîk buyurulmağla matlab ve merâmına nâil olmuş ola bakıyye ahbâr ve ahvâl mahsûsa lisânen makâm-ı a'lâde arz idecekdir. Hatmi aliyyelerinde her ne ki takrîr ider ise tasdîka lâyıq ve şâyân buyurular. Gâib Muhammed Himmetî.

Türkistân Hânlarından Kazak Hânı Olan Gâib Muhammed Hân'ın Hâlâ Der-i Devlet-medâra Gelen Elçisi Seyyid Muhammed Kulu Bek'in Takrîridir⁴¹⁷

Bu bende-i muhakkarın acz ü niyaz cihetinden sâhib-i merhamet ü şefkat olan veliyy-i ni'ammi sâhib-i devlet hazretine sad taksîr ile arızası budur ki: Ol zamandaki Eyüğe-i bed-kavl ve bed-girdârın elçisi Âsitâne-i Sa'âdet'e geldi. Ve Eyüğe'nin ubûdiyetini arz edüp gitmiş idi. Elçi-i mezbûr mektûb-ı şerîfi Eyüğe'ye erişdirdi. Ol vakitte Kazak Hânı Gâib Muhammed Hân'ın ve Aşteker ve Karakalpak'ın elçileri Eyüğe yanında idiler. Ve Gâib Muhammed Hân'ın elçisi ol mektûbun haberini Gâib Muhammed Hân'a erişdirdi. Ve mâbeynde bir kaç vakit geçmedi ki Eyüğe-i bî-dîn bed-ahdlik edüp Rus ile Nogay'a çapul eyleye. Ve onun bu çapul kasdını bizim hacılarımız ki Heşterhân tarafından geldiler. Gâib Muhammed Hân'a vukû'u üzre haber virdiler. Ol sebebdan Gâib Sultân'a gayret-i dîniyye el [El]⁴¹⁸ verüp iki def'a Eyüğe'ye çapul edüp kıtâl ider ve Âsitâne-i Sa'âdet'e rûy-ı niyâz sürüb bu bendeyi gönderdiler ki çünkü ol kâfir-i bî-dîn olan Eyüğe kendü ahdi üzerine sâbit olmayup hılâf-ı ahd eyledi. Ve bu bendeye fermân oldu ki ben dahi Tatar Hân biraderim gibi halka-i ubûdiyeti gûş-ı hûşuma takub cân-ı dilden uğur-ı hümayûnda tîg-i İslâm'ı uram. Zîra ki sehin-sâh-ı âlemdir ve ol âlî-câhın fermân-ber-dârlığın etmek dilerim. Ve nâme-i serîf-i tûtyâ-yı dîde eylerim deyü Gâib Muhammed Hân lisânen tefhîm eylediler. Ve bu bende bu hizmete me'mûr oldum deyü takrîr eyledi. Ve insâ'a'llâhü te'âlâ bu taraftan avdet etdüğünde vilâyetin cânibine kangı yoldan azimet edersin deyü kendüye suâl olundukda evvelden Bağdâd yoluyla gelmişidim, yine Bağdâd yolu üzerinden giderim deyü cevâb eyledi.

Türkistan Hanlarından Kazak Hanı Gâib Muhammed Hân'a Nâme-i Hümayûn⁴¹⁹

Cenâb-ı emâret-me'âb, eyâlet-nisâb, saâdetiktisâb, devlet-intisâb câmi'-i âyât-ı nasfet ve dindârî, râfî'-i râyât-ı übbehet ve kâmkârî, hârisü sagri'l-İslâm, fârisü mizmâri'l-iktihâm, el-mahfûfu bi-sunûfi avâtıfı'l-melîki'l-allâm Kazak hânı Gâib Muhammed Hân dâme-mahrûsen bi-inâyetillâhi'l-azîzi'l-müste'ân-savb-ı bâ-savâblarına ferâyid-i kalâyid-i tahiyyât-ı mülâtafet-encâm ve le'âlî-i mütelâlî-i teslimât-i müvâneset-fercâm kavâfil-i teveccühât-ı sâhâne ve vesâil-i telattufât-ı pâdisâhâne ile iblâg ve ihdâ olundukdan sonra zamîr-i safvet-nümâ-yı mihr-i incilâlarına inhâ ve inbâ olunan oldur ki dergâh-ı şevket-

⁴¹⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 293.

⁴¹⁸ Metinde "El" kelimesi iki kez yazılmıştır.

⁴¹⁹ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 294.

penâh-ı ma‘delet-destgâhımıza nâme-i musâdakat-alâmeleri vâsıtatü'l-akd-i eyyâm olan bir vakt-i şeref-irtisâmda umde-i mütehassıslarından izzet-nisâb-ı mufâharet-iktisâb Seyyid-kulu Bahadır-zîde-mecduhû vesâtatıyla karîn-i izz-i vusûl ve nazar-ı ferhunde-eser-i hüsrevânemiz ile melhûz ve mesmûl olub mebâdî ve gâyat-ı musâdakat intâc ve minsâk-ı mısdâk-ı saffet-indirâcî -*el-ervâhu cünûdün mücennedetün femâ te‘ârefe minhâ i‘telefe- mazmûn-ı bâhirü’ş-şerefi* üzere te‘ârûf-i ezeliiden menbî ve ızhâr-ı ittihâd-ı dînî ve rûhânîye merbût ve mebnî olmağla bâis-i tevârüd-i füyûzât-ı ünsiyye ve sebeb-i teâkub-ı sânihât-i kudsiyye olup -*ve elkaytü aleyke muhebbeten minnî-* mısdâkınca cenâb-ı ni‘mel-me‘âblarına tevcîh-i veche-i vidâd ve ta‘lîk-ı süveydây-ı fuâd olunmuşdur. Ve kâsıd-ı huçeste- mekâsıdları hizmet-i risâlet ve levâzım-ı sefâreti vech-i cemîl ile edâ vü tekmîl edüp iktisâ-i hil‘ati izn-i mu‘âvedet ve teşrîfât-ı fâhire-i ruhsat-ı mürâca‘at ile fâyiz-i mübâhât ve mufâharet olduktan sonra iş-bu nâme-i hümâyûn-ı mülâtafet-makrûnumuz ile savb-ı sadâkat-nümûnlarına teveccüh ü azîmet eylemiştir. Bâkî eyyâm-ı sa‘âdet ve ikbâl ber-devâm ve lâ-yezâl bâd.

Fî Evâhir-i B Sene (1)125

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şevket-makrûna Kazak Hânı Gâib Muhammed Hân Tarafından Elçisi Seyyid-kulu Bahadır ile Gelen Hedâyâdır⁴²⁰

Putar dar sefid donluk 3	Likavri çob dar sefid 3	Anberî zerd 3	Ağabânûy-ı sefid 3	Putar dar sefid 3
Al çapkun Re’s 1	Kır çapkun Re’s 1	Kula çapkun Re’s 1	Demür çapkun bârgîr Re’s 1	Def’a al bârgîr Re’s 1

Kırım Hânı Kaplan Giray Hân’a Nâme-i Hümâyûn⁴²¹

⁴²⁰ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 295.

⁴²¹ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 295-296.

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hıttâ-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hanı olan Kaplan Giray Han dâmet meâlîhi tahiyyât-ı behiyyât-ı şâhâne ve teslîmât-ı selîmât-ı pâdişâhâne ki husn-i teveccühât-ı peykerâne-i husrevâneden fâiyih ve lâiyih ola mütâlâa kılındıktan sonra malumları ola ki işbu sâl-i meymenet iştîmâlde Hotin Kal'asının binâsı ve ol taraflarda olan serhadd-i mensûrem umûrunun lüzûmu ve Lehlü'nün te'sisi-i mebâni-i mesâfâtına müteallik hususlar için Rumeli ve Anadolu câniblerinden ol tarafa tayin olunan asâkir-i zafer-şîarımızın üzerine seraskerimiz olan düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmülâlem Rumeli vâlisi vezirim Abdi Paşa edâmallâhü Teâlâ iclâlehûye hatt-ı hümâyun-ı şevket-makrûnumuz şeref-yafte-i sudûr olmuşıdi. El-hâlet-ü hâzihî vakt-i tenk olub ve bi-tevfikihî Teâlâ seraskerimiz müşârunileyh Abdi Paşa ile ittihâd ü ittifâk ile Hotin Kal'asının alâ vechi'l-istihkâm binâsında ve ol taraflarda vâki' serhad-i mensûremizin umûrunda ve Lehlinin keyfiyet-i hallerine ve sulh ü salâha mürâât ve adem-i mürââtlarına dâir olan isrârlarının tahsîl-i ittılâ ile i'lâmı hususlarında sizden sıtk-ı niyet ve safâ-yı taviyyet ile eslâf-ı saâdet-ittisâfınızdan ziyâde mesâi-i cemîle ve meâsir-i meşkûre me'mûl-ı tab-ı safâ-makrûnumuz olmağla nâme-i hümâyun-ı mülâtefet-numunemiz şerefyafte-i sudûr ve hakkınızda nüvâziş ü iltifât-ı şâhânemiz cilveger-i menassa zuhûr olub avâtıf-ı aliye-i mülûkânemizden size semur-ı fâiyizi's-sürûre duhte bir top hil'at-ı mûrisü'l-behcet-i sultânî inâyet ü ihsanımız olmakla tebliğ ü îsâli hizmetiyle [ ]⁴²² ta'yîn ü irsâl olunmuşdur. İnşaallâhü Teâlâ vusûlünde inâyet ü ihsânımız olan hil'at-i fâhramızı ta'zîm-i evfâ ile iksâ ve nüvâziş ve iltifât-ı pâdişâhânemiz ile ızhâr-ı mübâhât ettikten sonra fitrat-ı pâkize tînetinizde merkûz ve hilkat-i bâ-hamiyetinizde mermûz ü meknûz olan cevher-i asâlet ve besâlet muktezâsınca bi-tevfikihî Teâlâ seraskerimiz müşârunileyh Abdi Paşa ile ittihad ü ittifâk ile Hotin Kal'ası'nın alâ vechi'l-istihkâm binâsında ve ol taraflarda vâki' serhad-i mensûremiz umurunun tanzîminde ve Devlet-i Aliyye-i ebed peyvenedimiz ile Leh Cumhûru beyninde munakid olan şerâit-i musâlaha vü müsâlemeye muhâlif bir emr-i nâ-mülâyim hudûsünden tevakkî olunarak Devlet-i Aliyyemiz'e nâfi' ve rızây-ı hümâyunumuza

⁴²² Metinde bu satırda boşluk bırakılmıştır.

muvâfık hareket-i saîdü'l-âfiyete icâle-i kemiyet-i miknet eylemeniz melhûz ü me'mûldür. Şöyle bilesiz.

Fî Evâil-i Şa'bân Sene (1)125

Rikâb-ı Hümâyûn Şevket-makrûn'a Buhara Hânı Ebûlfeyz Seyyid Muhammed Bahadır Hân'dan Elçisi Meşâyih-i Kirâm'dan Nimetullah Efendi Yediyle Gelen Duâ-nâmenin Tercümesidir⁴²³

Her râhat ve rahmet ki eyyâm ü leyâlîde ale't-tevâlî ve't-tea'kub âsumân-ı muallakdan arz-ı mutabbaka nâzil ola. Şevketlü, şecâatlü, şehâvetlü pâdişah-ı eyâlet dest-gâh u sarâmet ü sa'âdet-intibâh hazretlerinin izz-i huzûr-ı fâyizü'n-nûr müstevcibü's-serûrlarına karîn-i âmâl ola. Hazret-i Hakk Sübhânehu ve Te'âlâ'dan ümiddir ki ale'd-devâm tâc-dârân saffında ve şâh-ı süvârân ma'rekesinde serâfrâz ü mümtâz olub çok yıllar selâmet olsunlar ondan arz-ı ihlâs ve kulluk edâsından sonra i'lâm huçeste-encâm ve peyâm-ı sa'âdet-fercâm oldur ki elhamdülillah vel-minh bu cânibin ahvâlî Tenrî Te'âlâ'nın penâhında hayriyyet mertebesine geçüb durur her cânibden ebvâb-ı feth-i firûzî meftûh olub cemî'-i kalemrev-i hükûmetimizin yahşî vü yamânı hazret-i hilâfet-mekânî zıll-i Sübhânî Padişahımızın devletlerine dayanub ve cümlesi mutî' ve münkad olub duây-ı hayırlarını edâ kılub dururlar velakin hemîşe-i niyetimiz ve dâiye-i hudâ-pesendimiz budur ki tervic-i dîn-i Muhammedî ve takviyet-i millet-i Ahmedî sallallahû Te'âlâ Aleyhi ve Sellemi üzerimize vâcib bilürüz dahi manzûrumuz iş-bu tarkikadır dîn düşmeni kâfirden yahşîlik gelmez şu diyarda lâle ve yâsemin bitmez her vakit ki düşmeni i dinden haber ve eser olsa umûmen hâcî ve seyyidimiz ve sigâr ü kibârımız yek-dil ü yek-cihet olub tarik-i Hudâ'da ifnây-ı Vücûd etsek şehîd oluruz. Öldürürsek gâzî oluruz deyüb gece vü gündüz ârzû edüb duruyoruz. Ve Allahû Te'âlâ'nın merhametinden ümîdvârız kim cümle muvahhidine peyâm-ı bi-şümâr ola ve dahi bizim ma'lûmumuz oldu ki Rus ile Kalmak bir olub ehl-i İslâm'a düşmen olmuşlar bu sebebdan meşâyih-i kirâmdan Ni'metullah Efendi'yi ol âli cenâba elçi gönderdik tâ ki bu haberin muhakkak olduğunu bilüb gelsün zîra din karındaşıyuz bizim düşmenimizdir. İmdi bundan murâdımız budur ki bu kâfirleri kırmak bâbında müttefikü'l-kelime olub siz ondan biz bundan bu kâfir dinsizi inşaallah Te'âlâ eğer fermân-ı âlileri olur ise aradan kaldırılmasını

⁴²³ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 296-297.

hayriyyet mertebesinde lâzım ve câzim bilüb dururuz Bâkî kelâmımızı nâme-resânımız takrîr eder deyü yazılmış.

Fî Evâil-i Ş Sene (1)125

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şevket-makrûna Buhara Hân'ından Elçisi Yediyle Gelen Hedayâdır⁴²⁴

Mushaf-ı Şerîf Sağır Kıt'a 1	Hünkârî Destar Aded 5	Taraklı Kutnî Aded 2	Çiçekli Kutnî Aded 2	Çeşm-i Bülbül Kutnî Aded 1	Hindî Kemer-i Müsevved Aded 3
Beyaz Çiçekli Hindî Aded 3	Demir Kırat Çapkûn Re's 1	Demir Gökkır Çapkûn Re's 1	Kır Bargir Çapkûn Re's 1	Doru At Re's 1	Demir Kır Bargir Re's 1

Buhâra Hânı Ebulfeyz Seyyid Muhammed Bahâdır Hâna Nâme-i Hümâyûn-ı Şevket-makrûn⁴²⁵.

Âlî-cenâb, meâlî-meâb, sa'âdet-nisâb, siyâdet-intisâb, câmi'-i ayât nısfet ve dîndârî râfî'-i râyât übbebet ve kâm-kârî hârû's-sağrı'l-İslâm, fâris-i mizmâri'l-iktihâm zâhib-i mezâhib-i nu'mânî hâmî havze-i müselmânî müstecmi'-i hasâil-i hamide-i dâverî müstekmil-i şemâil-i saîde-i dâd-âverî nekâve-i dûdmân-ı havâkîn-i Tûrânî el-müstağnî şânehû ani't-tavsîf ve'l-beyân Buhâra Hânı Ebulfeyz Seyyid Muhammed Bâhadır Hân lâ'zâlet neyyirâti necdetihî tâli'aten min şevârikil-izzı ve'l ikbâl ve şümûsi gurretihi masnûnetün an vasmeti'l-kusûfi ve'z-zevâl savb-ı bâ-savâb ve cânib-i me'âlî meâblarına ferâid kalâyid-i tahiyyat mülâtafet encâm ki arâyış-i tâc tefhim ve ikrâm olmağa sezâ ve lâli-i mütelâli-i teslîmât müvâreset fercâm ki efser bâ zîver-i ihtirama zînet-i bahşâ ve

⁴²⁴ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 297.

⁴²⁵ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 298-299.

fürûğ efzâ olmağa revâ ola vesâil tevcihât-ı sultânî ve revâhil-i telattufât-ı vicdânî ile ithâf ve ihdâ olunduktan sonra zamir-i münîr beyzâ ziyâlarına nakş-ı dilpezîr vifâk ve şekl-i meveddet semîr-i îsâk bu vechile irâet olunur ki miftâc guncine-i sıdk u sedâd ve misbâh kaşâne-ifuâd safâ nihâd olan nâme-i dilküşâ ve mufâvada-i behcet ihtivâları dürretü'l- vişâh şuhûr ve a'vâm ve vâsıtâtü'l-ıkd leyâlî vû eyyâm olan bir vakt-i sa'd encâm şeref irtisamda umde-i meşâyih-i kirâm lâzımü'l-ihtirâmılarından Nimetullah Efendi zîde tekvâhu vesâtetiyle karîn-i izz u vusul ve nazar-ı ferhunde eser-ı pâdişâhânemiz ile melhuz ve meşmûl olub mebâdî ve gâyat-ı sadâkat âyâtı mutâla'a olundukda lutf-ı ibârât-ı şerîfe ve hüsn-i isti'ârât-ı enîkası müjde-resân fütûhât kudsiye ve beşâret dîh-i nagâmât-ı ünsiyye olub bâ-husûs nâme-i muhâlesat ıktirânınızda rakamzede-i kıl-kı beyân kılındığı üzere Kalmuk hükûmetlerinin kibâr ve sığarı cenâb hılâfet me'âb saltanat nisabımızın izdiyâd fûrûv-i şevketi için duây-ı hayra iştiğâl üzere olundukları haber-i meserret eseri muris-i selvet ve hubûr ve bâis-i sürûr mevîr-i gayr-ı mahsûr olmuştur. Cenâb ni'me'l-meâbları serîr-i hâniyyete i'tilâ idelden berü teşekküren alâ celâili Nimetillah isti'mâr-ı bilâd ve isfinâmet ve âsayiş-i ibâd için i'nân azimet-i hem-vâre -faddalallahü'l-mücâhidîne ale'l-kâidîne ecran azîmâ-⁴²⁶ müfâd-ı savbına ma'tûf ve şerâyif-i evkâtı ihrâz müsûbât-ı izz u cihada masruf eyledikleri iş'âr ve izhâr olunmağa cânib-i cenâb-ı ni'me'l-meablarına tevcih-i veçhe-i vidâd ve ta'lîk-ı süveydây-ı fevâid olunmuştur. Ve kâsıd-ı huçeste-i mekâsıdları hizmet-i risâlet ve levâzım-ı sefâreti vech-i cemîl ile edâ ve tekmîl edüb iktisâ-i hıl'at izn-i muâvedet ve teşrîfât-ı fâhire-i ruhsat müraca'at ile fâiz-i mübâhât ve müfâheret olunduktan sonra iş-bu nâme-i hümayûn-ı mülâtafet-makrûnumuz ile savb-ı sadâkat-nümûnlarına teveccüh ve azîmet eylemiştir. Bâkî hemîşe eyyâm-ı sa'âdet ve iclâl ebediyyü'l-ittisâl ve t'yîd hâlık zi'l-celâl ber-devâm ve lâ-yezâl-bâd.

Tahriren fî Evâsıt-ı Ş Sene (1)125

Rikâb-ı Hümayûn-ı Şevket-makrûna Moskov Çarı Tarafından Gelen Nâmenin Tercümesidir⁴²⁷

Ben ki bi-emrullah-ı Te'âlâ bütün Rus ve Moskov ve Viladümir ve Kiyev ve Novgrad ve Kazan ve Ejdehân ve Sibir ve dahi nice bilâd ü memâlik çarı ve dukası ve Belarus

⁴²⁶ Nisâ Suresi, 95.

⁴²⁷ 6 Numaralı Nâme-i Hümayûn Defteri, s. 299-300.

hükümdarı Petros Aleksiyevic'im. Hâlâ Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere ve Kudis-i Şerîf ve Akdeniz ve Karadeniz ve bütün Anadolu ve Rumilinde vâki' nice bilâdın ve sâir bunca memâlikin padişahı olan şevketlü, azametlü, şecâatlü şehinşâh-ı muazzam Sultân ibnü's-sultân ve hâkân ibnü'l-hâkân Sultân Ahmed Hân hazretlerine kemâl-i meveddet-i birle duâlar kıldığımdan sonra inhâ olunur ki velâdet-i Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz on üç senesinde mâh-ı Haziran'da medîne-i Edirne'de akd olunan mevâdd-ı sulh u salâhın istihkâkımı içün te'kîd-nâmemizi Debifer Dimitriyos nâm mu'teber ademlerimiz ile huzûr-ı hümâyûnlarına irsâl olunmak münâsib görülmüştür. Merkûma kemâl-i te'kîd ile tenbihe eyledik ki bir ân mukaddem varub ve bundan akdem sulh u salâhın tekmîli içün tarafımızdan asitâne-i sa'âdetlerine irsâl olunan Baron Kancılır Petro Şafirof ve Şeremet oğlu Mihail Borus nâm murahhas elçilerimiz ile ma'â huzûr-ı hümâyûnlarına varub zikr olunan te'kîd-nâmemizi teslîm ve taraf-ı şehriyârîlerinden dahi ahidnâme-i hümâyûn alalar binâenaleyh kemâl-i tevâzu' ile mercûdur ki merkûman elçilerimiz huzûr-ı hümâyûnlarına getürdülüb ve cemî'-i takrirlerine i'timâd buyurulub ve bu ahvâlin tekmilinden sonra asitâne-i sa'âdetlerinde olan cümle elçilerimiz tarafımıza avdet içün izn-i mülûkâneleri erzânî buyurula. Bâkî Hakk Te'âlâ hazretleri vücûd-ı hümâyûnlarını kemâl-i sıhhat ile hıfz eyleye.

Velâdet-i Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz on üç senesinde ve Çarlığımızın otuz ikinci senesinde mâh-ı Temmuz'un sekizinci gününde Petroburg nâm şehirde tahrîr olunmuştur.

Rikâb-ı Hümâyûn-ı Şevket-makrûn'a Moskov Çarı Tarafından Gelen Tekidnâmenin Tercümesidir⁴²⁸

Ben ki bi-emrullah-ı Te'âlâ bütün Rus ve Moskov ve Viladümir ve Kiyev ve Novgorad ve Kazan ve Ejderhân ve Sibir ve dahi nice bilâd ü memâlik çarı ve dukası ve Belarus hükümdarı Petros Aleksiyevic'im cemî'-i âleme beyân iderim ki velâdet-i hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz on üç senesinde mâh-ı Haziran'ın [ ]⁴²⁹ gününde Edirne şehrinde Devlet-i Aliyye'nin vezirazamı olan sa'âdetlü Ali Paşa hazretlerinin ve murahhaslarımız olan Baron Kancılır Petro Şafirof ve Şeremet oğlu Mihail Boris'in tavassutlarıyla hâliyâ Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere ve Kudüs-i Şerîf ve Akdeniz ve Karadeniz

⁴²⁸ 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri, s. 300.

⁴²⁹ Metinde ayın kaçınıcı günü olduğu kısım boş bırakılmıştır.

ve bütün Anadolu ve Rumili'nde vâki' nice bilâdın padişahı olan şevketlü, azametlü, şecâ'atlü şehinşâh-ı muazzam sultân ibnü's-sultân ve hâkân ibnü'l-hâkân Sultân Ahmed Hân hazretleriyle bizim beynimizde yirmi beş sene müddet ile on bir madde üzerine sulh u salâh akd olundu. Binâenaleyh mün'akid olan mevâdd iş-bu tekidnâmem ile müstahkem kılınub taahhüd iderim ki gerek benim ve gerek haleflerim tarafından bilâ noksan ve bilâ-tagayyür hıfz ü murâ'ât oluna ve gereği gibi tasdik olunmağıçün Çarlığımızın mührüyle memhûr kılındı.

Velâdet-i Hazret-i Îsâ'nın bin yedi yüz on üç senesinde ve Çarlığımızın otuz ikinci senesinde mâh-ı Temmuz'un sekizinci gününde Petroburg nâm şehirde tahrîr olundu.

SONUÇ

İslam devletlerinde ve Osmanlı’da ilm-i inşa adı verilen ve kısaca “vesika ilmi” şeklinde ifade edilen bu ilim, “Diplomatika” adıyla XVII. yüzyıdan itibaren batıda müstakil bir bilim dalı haline gelmiştir. Osmanlı arşiv vesikaları içinde bütün rükünlere havi olan, ihtiva ve şekil yönünden çok zengin, eşsiz bir belge olan nâme-i hümayûnlarda devletin, diğer devletlerle olan münasebetleri ve onlara karşı izlediği politikalarla ilgili bilgiler yer almaktadır. 1699 yılından başlayıp 1918 yılına kadar tutulmuş olan nâme-i hümayûn defterlerini içeriğinde, taht değişiklikleri, savaş ve sulh kararları, ticari antlaşmalar, atamalar, aziller hakkında bilgilere yer verilmektedir.

Nâme-i hümayûnların değerlendirilmesi ise, farklı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölüm siyasi tarih ve diplomasiyi içeren, devletlerarası ilişkileri ortaya koyan bir bölümdür. Defterde yer alan mektupların, gönderildikleri ülkeye göre tasnifleri yapılmış ve iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler değerlendirilmiştir. Nâme defterindeki mektuplar, içerdikleri konular çerçevesinde, mevcut literatür ışığında mukayeseli olarak diplomasi ilmi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Dönemin tarihi olaylarını konu alan, ikincil kaynak kitapların hazırlanmasında, defterdeki birçok mektubun referans alındığını görmekteyiz.

Defterde, nâme-i hümayûn, temessük, nişân-ı hümayûn, kaime suretleri, hediye listeleri, dua-nâme suretleri vardır. Antlaşmalar, temessük ve nişân-ı hümayûn suretlerinde yer alırlarlar. Prut Antlaşması’nın mukaddematıyla ilgili yedi madde, Baltacı Mehmet Paşa’nın gönderdiği temessük suretinde, antlaşma hükümlerine uymayan Rusya’ya karşı alınan sefer kararı Roma İmparator Vekili Prens Gugenius’a gönderilen mektupta ve Rusya’ya karşı alınan ikinci seferin nedenleri ile Edirne Antlaşması hükümleri nişân-ı hümayûnda (s. 280-288) yer almaktadır.

Çalışmamıza ait en önemli belgeler Rusya ile ilgili olanlardır. Kuzey Savaşları sürecinde Lehistan tahtındaki gelişmeler, Poltava Savaşı sonucunda İsveç Kralı XII. Karl, Kazak Hatmanı İvan Mazepa ve maiyetlerinin Osmanlı’ya ilticası ve sonrasında yaşanan gelişmeler, Prut Seferi ve Barışı, Edirne Antlaşması, Rusya ile olan ilişkilerde ve defterde yer alan en önemli olaylardır.

Karlofça (1699) Barışı’nın ardından kaybedilen yerlerin geri alınması anlamında önemli bir aşama olan Prut Savaşı ve Antlaşması, XVIII. yüzyılın en çok tartışılan

konularından birini teşkil eder. 1700'de İstanbul'da yapılan barış antlaşması ile Azak Kalesi'ni ele geçirmiş olarak bu denize açılan ve Karadeniz'e çıkma fırsatı kollayan Rusya'nın bu kazanımına son verilmesi önemli hedeflerden biri olarak kabul edilir.

Sıcak denizlere açılma ihtiyacı Rus Çarı I. Petro'ya iki istikamet göstermekteydi: Kuzeyde Baltık Denizi'ni kapatmış olan İsveç ile güneyde Karadeniz'e hakim Osmanlı Devleti. Siyasi şartlar ve bölgesel çatışmalar İsveç istikametinin zorlanmasını başarı beklentisini daha yüksek bir hale sokmaktaydı ve Petro da güçlü Osmanlı Devleti'ne kıyasla daha zayıf gördüğü İsveç ile işe başladı. "Büyük Kuzey Savaşları" olarak anılan bu savaşlar (1700- 1721) Rusya, İsveç ve Lehistan'ı uzun ve zorlu bir mücadelenin içine soktu. Lehistan'da iki karşıt kralın (Nalkıran ve Lesçinski) mücadelesi ve İsveç Kralı XII. Karl ile Petro arasındaki sürekli savaşların ilk aşaması, Rusya topraklarında Osmanlı sınırlarına yakın yerlere kadar ilerleyen İsveç kralının Rus çarı karşısında Poltava'da yenilip yaralı bir halde Osmanlı topraklarına ilticası ile sonuçlandı (Ağustos 1709). Poltava öncesi gelişmelerle ilgili defterde yer alan mektuplar, Lehistan tahtındaki değişim sonucu Stanislas Lesçinski tarafından gönderilen mektupları içerir. Poltava sonrasında ise Lehistan tahtına oturan Nalkıran tarafından, cülusunu bildiren mektup gönderilmiştir. Gelişmelerin, Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı bir savaşa kadar ilerlemesinde özellikle Petro'nun takip ettiği siyaset ve misafir kralın böyle bir neticeyi hedefleyen etkin faaliyetleri önemli rol oynadı. Ancak başta Sultan III. Ahmed olmak üzere, dönemin sadrazamları Çorlulu Ali Paşa, Köprülüzade Numan Paşa ve onun azlinden sonra Baltacı Mehmed Paşa siyasi gelişmelerle baş edebilecek, zamanın devlet adamları ve hükümdarları ile boy ölçüşebilecek çapta değillerdi. Ayrıca bu dönemde, Osmanlı'ya iltica eden iki kral (XII. Karl ve Lesçinski), bir hatman (Kazak Hatmanı İvan Mazepa) ve Lesçinski taraftarı Leh soyluları ile bunların maiyetlerini göz önünde bulundurmak gerekir.

Baltacı Mehmed Paşa sadarete geçtiğinde o sıralarda henüz yirmi bir yaşında olan XII. Karl'ın güvenli bir şekilde memleketine gönderilmesi ve Rusya'nın barış şartlarına riayet etmemesinden dolayı bozulan ilişkilerin yeniden düzeltilmesi gibi birbiriyle yakın ilişki içinde olan iki önemli meseleyle uğraşmak zorunda kaldı. XII. Karl'ın karşı çıkmasına rağmen Rusya ile 1710'da yapılan barış Çorlulu Ali Paşa zamanında onaylanarak yenilenmiş bulunuyordu. Ancak kralın çalışmaları Çorlulu Ali Paşa'nın azliyle sonuçlanmış, yerine geçen Numan Paşa zamanında Rusya ile olan ilişkilerde sertleşme

meydana gelmiş ve durumdan istifade etmek üzere giderek zihinlerde Rusya'nın elinden Azak Kalesi'nin geri alınması ve Kırım'ı tehdit etmekte olan Özü boyundaki bazı Rus kalelerinin yıkılmasının temin edilmesi fikri doğmaya başlamıştı. Sonuç itibariyle Rusya'ya sefer kararı alındı. Yapılan muharebede Rusların tüm kaçış yolları kesildi ve Petro çaresiz bir şekilde barış istemek zorunda kaldı. Neticede Rusya ile 22 Temmuz 1711'de Prut Antlaşması imzalandı.

Prut Antlaşması ile ilgili defterde 218-219 sayfalarda yer alan temessük, yedi hususa vurgu yapar. Belgenin derkenarında temessük olduğuda belirtilmiştir. (*Devlet-i Aliyye-i Ebed-Peyvend ile Moskov Çarı Beyninde Vâki' olan Musâleha Mevaddını Müştemil Sadrazam Mehmed Paşa Hazretleri Tarafından Verilen Temessüğün Sûretidir*). Esas antlaşmanın İstanbul'da yapılacağı ifade edilen Prut Amannamesi, “mütareke barışı” anlamında bir temessük belgesidir. Temessükte tartışmalara neden olan şu hususlara yer verilmemiştir: Kalelerdeki topların teslimi yer alırken Rus ordusundaki topların teslimi yer almaması, Lehistan'daki Rus kuvvetlerinin tahliyesi, Azak Denizi'ndeki Rus donanmasının teslimi, Boğdan Voyvodası Dimitri Kantemir'in teslimi, savaş tazminatı ödenmesi.

Antlaşmanın hemen ardından büyük bir fırsatın kaçırıldığı anlaşılmış ve bu tez karşı fikirde olanlar tarafından yoğun biçimde işlenmiştir. Çarı esir alma fırsatını kaçırdığı, Rus ordusunu top, tüfek, mal ve erzakı ile serbest bıraktığı, İsveç kralının rızasını almadığı suçlamaları karşısında sadrazam Baltacı Mehmet Paşa azledilip (20 Kasım 1711) Limni'ye sürgüne gönderilmiştir. İşlerin bu haddeye gelmesinin esas sorumlusu olarak suçlanan Kahya Osman Ağa, Mektupçu Ömer Efendi ve Çavuşlar Katibi Abdülbaki ise idam edildi (25 Aralık 1711). Bu bahsedilen gelişmeler hakkında defterde incelediğimiz kısımda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Lakin sonrası yaşanan gelişmelere bakıldığında, Rusya'nın temessükte yer alan hükümlere uymaması sonucu iki kez sefer kararının alınması, antlaşmanın bağlayıcılığının zayıf olduğu kuşkusunu uyandırmakta ve günümüzde devam eden tartışmalarında temelini oluşturmaktadır.

Nitekim Prut'ta verilen sözlerin ve teminatın hiçbir değeri olmadığı kısa zaman sonra anlaşıldı. Antlaşma hükümlerinin yerine getirilmesi sürüncemede kaldı. Osmanlı Devleti, Rusya'ya iki defa daha savaş ilan etti ve çarın Prut'ta atmak zorunda kaldığı imzasının icabını yerine getirmesini uzun uğraşlardan sonra ancak yine tehditle sağlayabildi (24

Haziran 1713 Edirne Antlaşması). Sayfa 280-288 arasındaki nişan-ı hümâyûnda yer alan bu antlaşma defterdeki en uzun belgedir. Prut Seferi'nin nedenleri, antlaşma şartlarına uyulmamasından dolayı ikinci seferin nedeni ve Edirne Antlaşma'sı ile sonuçlanan üçüncü seferin nedenleri belgenin giriş bölümünde açıklanmıştır.

KAYNAKÇA:

- Arpacı, Mehmet, (2015), “II. Gazi Giray Hanın (Bin Devlet Giray Han) Leh Kralı III. Zigmunt’a Yazdığı Şubat 1592 Tarihli Bitik”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S.46, Ankara, (99-117).
- Aydeniz, Tuğba, (2010), *Osmanlı Devleti’nde Mekke’nin Yönetimi (1517-1617)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Aydın, Mahir, (2015), “Tarih Boyunca Türkiye-Ukrayna İlişkileri”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S.28, (31-44).
- Bartl, Peter, (1998), “17. Yüzyılda ve 18. Yüzyılın İlk Yarısında Kazak Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu”, *İlmi Araştırmalar*, Sayı: 6, İstanbul.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, (2010), İstanbul.
- Beydilli, Kemal, (2001), “İsveç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.23, İstanbul, (407-414).
- Bozkır, Tuğba, (2009), *Name-i Hümayun Defterlerine Göre XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Özbek Münasebetleri*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Bülbül, İsmail, (2007), *Osmanlı Belgelerine Göre Rus Elçisi Tolstoy’un Faaliyetleri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- Bülbül, İsmail, (2016), “Yedisian-Bucak Nogaylarının 1756 ve 1758 İsyanları”, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, (77-79).
- Daş, Mustafa-Ospanova, Akmaral, (2019), “Osmanlı Devleti ile Kazak Hanlığı Arasındaki Siyasi İlişkiler (XVIII. yy)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, (380-401).
- Gök, Nejdett (2007), “Osmanlı Beratları Kapsamında Diplomatika İlmi veya İlm-i İnşa”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.20, (731-746).
- Gökbilgin, M. Tayyip, (1979), *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Göyünç, Nejat, (1994), “Defter”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.9, İstanbul, (88-90).

Güner, Hanife, (2014), *XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu.

İnalcık, Halil, (2015), *Devlet-i Aliyye, (Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar III, Köprülüler Devri)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Kurat, Akdes Nimet, (1951), *Prut Seferi ve Barışı 1123 (1711)*, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Kurat, Akdes Nimet, (1987), *Rusya Tarihi (Başlangıçtan 1917'ye Kadar)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Kütükoğlu, Mübahat S., (1994), “Diplomatika” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.9, (364-366).

Kütükoğlu Mübahat S., (1994), *Osmanlı Belgelerinin Dili*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, İstanbul.

Metin, Nihal, (2014), *Viyana Avusturya Kütüphanesi nr. H.O.180D' de kayıtlı Münşeat-ı Divân-ı Hümayûn (Nâme-i Hümayûn Sûretleri) (Muharrem 1099-Cemâziyelaahir 1108 / Kasım 1687-Ocak 1697) (İnceleme Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Öztürk, Temel, (2019), “Stratejik Açından Osmanlıların Özü'sü”, *İlkçağlardan Günümüze Jeostratejik ve Jeopolitik Açından Karadeniz*, Akçağ Basımevi, Ankara, (164-185).

Öztürk, Yücel, (2017), “Osmanlı-Lehistan İlişkilerinde Savaş, Diplomasi ve Ticaret”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. XIV/55-Güz, Ankara, (225-252).

Pedani, Maria Pia, (2013), “Venedik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.43, İstanbul, (44-47).

Pitcher, Donald Edgar, (2013), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, çev. Bahar Tırnakçı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Reychman Jan, - Zajaczkowski Ananiasz, (1993), *Osmanlı Türk Diplomatikası El Kitabı*, Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.

Şahin, Hasan, (2006), “Şark Meselesi Çerçevesinde Osmanlı-İngiliz İlişkilerine Genel Bir Bakış (Başlangıcından Paris Barışı’na Kadar)”, *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 29, Erzurum, (213-237).

Tanzimat Öncesi Merkez Evrakının Tasnif Kılavuzu ve Belge Örnekleri, (1994), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 16, İstanbul.

Tarım Ertuğ, Zeynep, (2016), “Nâme-i Hümâyûn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ek Cilt 2, (349-350).

Topaktaş, Hacer, (2007), “XVIII. yüzyıl Ortalarında Türk-Leh İlişkilerinden Bir Kesit: Kapıcıbaşı Mehmed Ağa’nın Lehistan (Polonya) Elçiliği (1757-1758)”, *Tarih Araştırmaları*, S. 29, (203-225)

Arkayın, Aşir, (1982), *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri (İkinci Viyana Kuşatmasından Nizam-ı Cedidin Teşkiline Kadar Olan Devre 1683-1793)*, C. 3/4, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, (1988), *Osmanlı Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, (1982), *Osmanlı Tarihi*, C.III/2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, (1983), *Osmanlı Tarihi*, C.IV/2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Ünver, Mustafa, (2018), *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İsveç Diplomatik İlişkileri*, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman.

Yağcı, Zübeyde Güneş, (2002), “XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Doğu Karadeniz Politikası”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.12, (905-924).

ÖZGEÇMİŞ

Kıssel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Hüseyin Özgür DÜZENCI

Doğum Yeri : Ağlasun

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Gazi Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi : İngilizce, Orta

İs Deneyimi :

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar :

